

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

UGNĖ DAUBARAITĖ

KŪRYBINIŲ INDUSTRIJŲ POVEIKIS ŠALIES
EKONOMIKAI

DAKTARO DISERTACIJA
Socialiniai mokslai, Ekonomika (04S)

2018, Kaunas

Disertacija rengta 2013-2017 metais Kauno technologijos universiteto Ekonomikos ir verslo fakultete, Ekonomikos katedroje.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Gražina Startienė (Kauno technologijos universitetas, Socialiniai mokslai, Ekonomika (04S)).

Interneto svetainės, kurioje skelbiama disertacija, adresas:

<http://ktu.edu>

Redagavo:

Aurelija Gražina Rukšaitė (leidykla “Technologija”)

© U. Daubaraitė, 2018

ISBN 978-609-02-1412-1

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

*Skiriu savo seneliams
dr. Vytautui Anicetui Audzevičiui
dr. Zitai Onai Audzevičienei*

IVADAS	5
1. KŪRYBINĖS INDUSTRIJOS: SAMPRATA IR TEORIJOS RAIDA	11
1.1. Kūrybinių industrijų samprata	11
1.2. Kūrybinių ir kultūrinių industrijų santykis	28
1.3. Kūrybinės industrijos kaip esminė kūrybos ekonomikos dalis	31
1.4. Kūrybinių industrijų formavimosi prielaidos	35
1.4.1. Kūrybinių industrijų ir kūrybinio miesto sąsajos	35
1.4.2. Kūrybinių industrijų atsiradimą ir vystymąsi lemiantys veiksniai	42
2. KŪRYBINIŲ INDUSTRIJŲ POVEIKIO ŠALIES EKONOMIKAI KONCEPTUALUSIS TYRIMO MODELIS	51
2.1. Kūrybinių industrijų sektoriaus ypatumai	52
2.2. Kūrybinių industrijų poveikio ekonomikai kryptys	56
2.3. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelio struktūrinės dalys ir jų sąveika.....	65
2.4. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelis ir poveikio vertinimas indeksu	68
2.4.1. Ekspertinio tyrimo rezultatai.....	68
2.4.2. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimas indeksu.....	75
2.4.2.1. Kūrybinių industrijų ir susijusių sričių vertinimo indeksu analizė	75
2.4.2.2. Konceptualusis tyrimo modelis. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo indekso konstravimas	80
3. KŪRYBINIŲ INDUSTRIJŲ POVEIKIO ŠALIES EKONOMIKAI EMPIRINIS TYRIMAS.....	102
3.1. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai empirinio tyrimo metodika	102
3.2. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai nustatymas	104
3.2.1. KIPE indekso subindeksų įverčiai.....	105
3.2.1.1. Ekonominio poveikio subindeksas	106
3.2.1.2. Socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas	109
3.2.1.3 Poveikio aplinkosaugai subindeksas.....	124
3.2.2. KIPE indekso 2008–2014 m. nustatymas	127
3.2.3. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo KIPE indeksu empirinio tyrimo rezultatai	130
IŠVADOS	147
LITERATŪRA.....	150
PRIEDŲ SĄRAŠAS	160

IVADAS

Temos aktualumas. Vieno geriausiai žinomų autorių kūrybinių industrijų tema Richardo Floridos žodžiais, „kiekvienas individas yra kūrybingas arba turi kūrybingumo potencialo: kiekvienas individas yra kūrybingas tam tikroje srityje“ (Florida ir Tinagli, 2004). Taigi dabartinėmis globalizacijos ir nuolatinės konkurencijos pasaulio mastu sąlygomis kūrybinės industrijos, t. y. industrijos, išnaudojančios individualų kūrybingumą, tampa naujų darbo vietų kūrimo priemone, kartu suteikdamos galimybę regionams dalyvauti šalies ekonomikoje (United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), 2007). Kiekvienas kūrybinis produktas yra paremtas individualiu kūrėjo išradingumu bei įgūdžiais, tad jis yra sunkiai nukopijuojamas ar pagaminamas mažesniais kaštais (Turok, 2003), o, sparčiai nykstant aiškioms riboms tarp meno, estetikos ir populiariosios kultūros (Flew, 2002), vis daugiau itin sėkmingų kūrybinių industrijų įmonių atsiranda besivystančiose šalyse. Akivaizdu, kad tinkamai išnaudojami kūrybingumo šaltiniai gali labai paveikti besivystančių valstybių įtaką pasaulinės prekybos mastu arba atverti naujas galimybes kurti pridėtinę vertę (United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), 2004; Garnham, 2005; KEA, 2006; Bandarin, Hosagrahar ir Albernaz, 2011), tad akademinė bendruomenė, vyriausybės ir verslininkai vis daugiau dėmesio skiria kūrybingumo skatinimui (Matheson, 2006; UNIDO, 2007; Tomczak ir Stachowiak, 2015).

Šiuolaikinė ekonomika pagrįstai vadinama kūrybos ekonomika – individualus kūrybingumas yra naudojamas naujoms darbo vietoms ir pridėtinei vertei kurti. Atsiranda kūrybos miesto sąvoka, apibūdinanti megapolius, geriausiai panaudojančius kultūrinį gyventojų heterogeniškumą ir kūrybingumą – šie miestai suteikia geografinę lokaciją kūrybinių industrijų tinklams, kurie pamažu tampa visos ekonomikos varomąja jėga. Kūrybingumas kiekvienos šalies kultūriniame kontekste turi kur kas gilesnes šaknis nei darbo jėgos ar kapitalo panaudojimas, todėl meninės raiškos, talentų pasireiškimas, atvirumas naujoms idėjoms bei eksperimentavimui nėra turtingųjų valstybių privilegija. Kūrybingumas akcentuojamas ne tik mene ar medijose, pamažu jis tapo centriniu ir vis didėjančios svarbos konkurencingumo didinimo šaltiniu visuose dizainu ir originaliu turiniu paremtuose ekonomikos sektoriuose (Flew, 2002).

Kūrybinės industrijos remiasi neišsenkamais ištekliais pasaulio mastu – individualiu kūrybingumu (van der Pol, 2007). Kaip pastebi Potts (2011), daugumoje naujų, besivystančių rinkos ekonomikos šalių didžiausia problema, susijusi su kūrybinėmis industrijomis, yra ne trūkstama valstybinė parama, bet tai, kad ilgą laiką (ypač – centralizuotos ekonomikos šalyse) kūrybinės industrijos buvo aktyviai represuojamos. Asmeninės ir kūrybinės laisvės užtikrinimas yra esminis veiksnys, lemiantis asmeninio kūrybingumo įgalinimą ir panaudojimą ekonominiam vystymuisi skatinti. Tad suprantama, kad kūrybinės industrijos yra vienas iš greičiausiai augančių ir besivystančių ekonomikos sektorių pasaulio mastu (Florida, Tinagli, 2004; Garnham, 2005; KEA, 2006; Matheson, 2006; van der Pol, 2007; UNIDO, 2007; Swedish Agency for Growth Policy Analysis (SAGPA), 2009; Bandarin ir kt., 2011; Potts, 2011; United Nations Development Programme (UNDP), 2013; Oxford Economics (OE), 2014), o

kuriamos pridėtinės vertės svarba atsiskleidė pastarosios ekonominės krizės metu – ES kūrybinių industrijų sektorius augo net ir itin sudėtingomis ekonominėmis sąlygomis (Pratt, 2008; Černevičiūtė, Strazdas, Jančoras, Levickaitė, Januškevičiūtė, 2010; Lassur, Taffel Viia ir Viia, 2010; Europos Komisija (EK), 2013a; Ernst and Young (EY), 2014; OE, 2014; Gaitanidis, Avdikos, 2016). Pripažįstant, kad kūrybinių industrijų kūrimasis ir plėtra turi teigiamą poveikį šalies ekonomikai, šiame kontekste kyla svarbus klausimas, ar esama įrankių, kurie įgalintų vertinti ir palyginti kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai bent Europos Sąjungos mastu.

Mokslinė problema ir jos ištyrimo lygis. Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba (Reglamentas Nr. 1295 / 2013, 2013) akcentuoja, kad Europos Sąjungos mastu „siekiama puoselėti kultūrų įvairovę ir skatinti kultūrų dialogą, remti kultūrą kaip kūrybingumo katalizatorių įgyvendinant ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo strategiją ir kaip labai svarbų Sąjungos tarptautinių santykių aspektą“. Kūrybinių industrijų svarba šalies ekonomikai akcentuojama skirtinguose Europos Sąjungos dokumentuose (EK, 2010a; Open Method of Coordination (OMC), 2010; Lauret ir Marie, 2012; Staines, Mercer, 2012; Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba, 2013; EK, 2013b; EK, 2014; EY, 2014 ir kt.). Paradoksalu, bet mokslinės literatūros ir tyrimų analizė parodė, kad nėra naudojama universali kūrybinių industrijų samprata, skirtingose šalyse galioja skirtingas kūrybinių industrijų skirstymas į subsektorius – net ir Europos Sąjungos šalyse kūrybinės industrijos yra apibrėžiamos ir suprantamos skirtingai. Dar ryškesni skirtumai atsiskleidžia lyginant šalis su skirtinga istorine praeitimi, socialine-kultūrine aplinka. Atlikti tyrimai atskleidė, kad didžioji dalis kūrybinių industrijų sampratų ir subsektorių klasifikacijų yra paremta viršnacionalinių organizacijų bei D. Britanijos pateiktu kūrybinių industrijų apibrėžimu (Sigurdardottir ir Young, 2011), tačiau sampratos tarpusavyje skiriasi. Vienas iš itin ryškių skirtumų – autorių pozicijos kūrybinių ir kultūrinių industrijų santykio klausimu. Kai kurie autoriai kūrybines ir kultūrines industrijas atskiria (Fahmi, Koster ir van Dijk, 2016; Potts, 2011), kiti kultūrines industrijas pripažįsta kaip kūrybinių industrijų dalį (Tomczak, Stachowiak, 2015; Power, Nielsen, 2010; Pratt, 2008; Keane, Hartley, 2006). Siekiant adekvačiai įvertinti kūrybines industrijas bei jų poveikį šalies ekonomikai, būtina suformuoti tyrimui tinkamą kūrybinių industrijų sampratą, apimančią ir subsektorių klasifikaciją.

Nors kūrybinės industrijos yra dažna viešojo diskurso tema, jos siejamos su teigiamu poveikiu šalies ekonomikai, tvaria ir įtraukia veikla, tačiau mažai tirti kūrybinių industrijų formavimąsi ir vystymąsi lemiantys veiksniai. Įvairiuose moksliniuose darbuose (Tomczak, Stachowiak, 2015; White, Gunasekaran ir Roy, 2014; Goede ir Louisa, 2012; Comunian, Chapain ir Clifton, 2010; Goede, 2009; DeNatale ir Wassal, 2007; Florida, 2002) aptariami kūrybinių industrijų formavimosi ir vystymosi veiksniai gali būti skirstomi į panašių veiksmų grupes, tačiau nėra tyrėjų konsensuso, kurios veiksmų grupės yra esminės. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad viena daugiausiai nagrinėjamų kūrybinių industrijų vystymosi prielaidų yra kūrybinis miestas (Florida, Mellander ir King, 2015; Tomczak, Stachowiak, 2015; Yigitcanlar, Lonnqvist ir Saloniū, 2014; Ashton, 2011; Levickaitė ir Reimeris, 2011; Huang, Chen ir Chang, 2009; Meusburger, 2009; Landry, 2000), tačiau būtina pastebėti, kad pati kūrybinio miesto samprata yra palyginti nauja ir neturinti unifikuotos

sampratos. Kita vertus, kūrybinių industrijų sektoriaus ypatumai taip pat nepakankamai ištirti, o tai lemia neefektyvius ir netikslingus bandymus stiprinti kūrybines industrijas, o per jas – ir kūrybos ekonomiką bendrąja prasme. Esama padėtis apsunkina priemonių kūrybinėms industrijoms formuoti ir vystyti taikymą, kartu ir kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimą. Vieninga vertinimo sistema nėra sukurta ir naudojama tiek dėl besiskiriančių kūrybinių industrijų sampratų skirtingose šalyse (Pitts, 2015; OE, 2014; Cunningham ir Potts, 2014; Ashton, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; SAGPA, 2009; van der Pol, 2007; KEA, 2006; Jones ir kt., 2004 ir kt. autoriai), tiek ir dėl skirtingai renkamos ir pateikiamos statistikos.

Akivaizdu, kad kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimas tampa aktualių klausimų, tačiau moksliniai tyrimai yra fragmentiški, o kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai dažniausiai vertinamas pagal pavienius rodiklius, atspindinčius kūrybinių industrijų sektoriuje sukuriamas darbo vietas (Pitts, 2015; White ir kt., 2014; Goede, Louisa, 2012; Levickaitė, Reimeris, 2011; Power, Nielsen, 2010; Potts, Cunningham, 2008; Pratt, 2008; Stolarick, Florida, 2006; Matheson, 2006; Florida, Tinagli, 2004; Turok, 2003 ir kt. autoriai), pridėtinę vertę (Tomczak, Stachowiak, 2015; De Propriis, 2013; Hotho ir Champion, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; White, 2010; Huang ir kt., 2009 ir kt. autoriai) ar eksporto apimtį (Minska – Struzik, 2014; Malem, 2008; Garnham, 2005; Jones ir kt., 2004 ir kt. autoriai). Tyrimais nustatyta, kad kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai negali būti matuojamas tik ekonominiais rodikliais – kūrybinių industrijų poveikis yra kur kas platesnis, pasireiškiantis ne tik ekonominėje, bet ir socialinėje-kultūrinėje ir poveikio aplinkosaugai srityse (pvz., Cunningham, Potts, 2014; Boix ir kt., 2013; Eikhof, Warhurst, 2012; Bandarin ir kt., 2011; Gibbon, 2011; Levickaitė, Reimeris, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; White, 2010; Pratt, 2008; van der Pol, 2007; Stolarick, Florida, 2006; Mažeikis ir kt., 2005; Florida, Tinagli, 2004; Oakley, 2004 ir kt. autoriai).

Apibendrinant galima konstatuoti, kad kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai mokslinėje literatūroje nagrinėjamas gana plačiai, tačiau itin paviršutiniškai, nėra sukurta bendros metodologijos, įgalinančios vertinti ir palyginti šalis pagal kūrybinių industrijų įtaką šalies ekonomikai.

Mokslinė problema – kaip įvertinti ir palyginti šalis pagal kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai.

Mokslinio tyrimo objektas – kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai.

Mokslinio tyrimo tikslas – sudaryti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelį, integruojantį ekonominę, socialinę-kultūrinę bei aplinkosaugos sritis, jo pagrindu suformuoti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo indeksą ir pritaikyti empiriškai Europos Sąjungos šalių narių atveju.

Mokslinio tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti kūrybinių industrijų sampratos analizę ir nustatyti pagrindines kūrybinių industrijų charakteristikas bei struktūrą, parodant kūrybinių ir kultūrinių industrijų tarpusavio santykį.
2. Ištirti kūrybines industrijas kūrybos ekonomikos kontekste ir nustatyti esmines kūrybinių industrijų formavimosi prielaidas, atskleidžiant kūrybinių

industrijų ir kūrybinių miestų tarpusavio sąsajas bei kūrybines industrijas veikiančius veiksniai.

3. Nustatyti kūrybinių industrijų sektoriaus ypatumus ir kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai kryptis bei sritis.
4. Remiantis nustatytomis kūrybinių industrijų formavimosi prielaidomis ir įvardytomis kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai kryptimis bei sritimis, sudaryti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelį ir jo pagrindu suformuoti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo indeksą.
5. Empiriškai pritaikyti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo indeksą, apskaičiuojant jo reikšmes Europos Sąjungos šalims narėms 2008–2014 m. bei atliekant minėtų šalių palyginimą pagal kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai.

Tyrimo metodai:

- Mokslinėje literatūroje paskelbtų koncepcijų ir išvadų kūrybinių industrijų tematika analizė, grindžiama lyginamuoju, klasifikavimo, sisteminimo ir apibendrinimo metodais;
- Ekspertinis vertinimas (anketinė apklausa);
- Koreliacinė ir regresinė analizė;
- Tyrimo rezultatų matematinė, sisteminė ir klasterinė analizė, naudojant statistines duomenų apdorojimo programas SPSS, Microsoft Excel ir programinę įrangą R.

Disertacijos mokslinį naujumą rodo šie rezultatai:

- *Disertacijoje pagrįsta kūrybinių industrijų samprata, paremta pagrindinėmis kūrybinių industrijų charakteristikomis bei struktūrinių dalių išskyrimu.* Disertacijoje atlikta analizė pagrindžia plačios ir įvairiaaspektės kūrybinių industrijų sampratos, įtraukiančios ir kultūrinės industrijas, pritaikomumą ir universalų subsektorių klasifikavimą. Kūrybinės industrijos suprantamos kaip individualiais kūrybiniais gebėjimais ir talentu pagrįstos veiklos, kurių procese sukuriamas produktas pasižymi ne tik simboliškai reikšme, bet ir turi praktinę naudą, gali būti saugomas intelektinės nuosavybės teisių, o pačios kūrybinės industrijos turi potencialą kurti darbo vietas bei materialią gerovę. Kūrybinės industrijos yra skirstomos į keturis pagrindinius sektorius: 1) paveldas, 2) menai, 3) medijos ir 4) funkciniai produktai.
- *Suformuotas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelis, apimantis kūrybinių industrijų formavimosi veiksniai bei poveikio šalies ekonomikai kryptis ir sritis.* Disertacijoje pateikiamas modelis sudarytas praplečiant ankstesniuose moksliniuose tyrimuose taikytas metodikas, nes ne tik apima kūrybinių industrijų formavimosi veiksniai, bet ir integruoja ekonominio, socialinio-kultūrinio ir poveikio aplinkosaugai šalies ekonomikai sritis ir šias sritis apibūdinančias poveikio kryptis.
- *Sukurtas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai (KIPE) vertinimo indeksas.* Pasiūlytas KIPE indeksas yra kompleksinis, t. y. vertina integruotą kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai, sujungdamas ekonominio,

socialinio-kultūrinio ir poveikio aplinkosaugai sritis, jas sudarančias poveikio kryptis ir dedamąsias, išreikštas naujais rodiklių rinkiniais.

- *Nustatytas kiekvienos Europos Sąjungos šalies narės vertinimas KIFE indeksu, įgalinantis palyginti kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai kitų tyrimo šalių kontekste.* Gauti empirinio tyrimo rezultatai rodo sudaryto KIFE indekso tinkamumą. Indeksas yra lengvai taikomas praktiškai ir gali būti naudojamas analizuojant pasirinktą šalių grupę ar regioną, tyrimui reikalingą laikotarpį.
- Parengta KIFE indekso taikymo metodika leidžia vertinti kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai skirtingais pjūviais ir identifikuoti gerąsias kūrybinių industrijų praktikas, teikti kūrybinių industrijų vystymo rekomendacijas.

Disertacijos struktūra. Disertaciją sudaro trys dalys. *Pirmojoje disertacijos dalyje* analizuojama kūrybinių industrijų samprata, kūrybinių ir kultūrinių industrijų santykis, kūrybinės industrijos kūrybos ekonomikos kontekste bei kūrybinių industrijų formavimosi prielaidos. *Antrojoje dalyje* aptariami kūrybinių industrijų sektoriaus ypatumai, šio sektoriaus poveikio ekonomikai sritys ir jas sudarančios poveikio kryptys, sudaromas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelis, aprašomos modelio struktūrinės dalys bei pateikiamas conceptualusis tyrimo modelis, kuriuo remiantis atliekamas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimas. *Trečiojoje dalyje* pateikiama kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai empirinio tyrimo metodika, atliekamas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai tyrimas Europos Sąjungos šalyse narėse 2008–2014 m., kiekvieną šalį vertinant KIFE indeksu kitų šalių kontekste. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Tyrimo apribojimai. Itin svarbu pabrėžti, kad kūrybinių industrijų sampratos Europos Sąjungos šalyse skiriasi. Tokia situacija sudaro kliūčių kūrybinių industrijų sektoriui apibrėžti, o tai savo ruožtu nulemia sunkiai pamatuojamas ir tarpusavyje palyginamas kūrybinių industrijų sektorius sudarančias veiklas.

Stokojant tarpusavyje palyginamų kūrybines industrijas apibūdinančių duomenų, remiamasi Europos Sąjungos statistikos tarnybos EUROSTAT pateikiamais duomenimis pagal ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių.

Skirtingos kūrybinių industrijų sampratos ir skirtingai pateikiama statistika apriboja objektyvų kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimą. Dėl šios priežasties tyrimu yra nustatoma kiekvienos Europos Sąjungos šalies narės padėtis pagal kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai visų šalių narių kontekste. Kadangi Europos Sąjunga akcentuoja kūrybinių industrijų skatinimo ir plėtros svarbą, yra numatoma vienodinti naudojamas kūrybinių industrijų sampratas ir tobulinti kūrybines industrijas aprašančių statistinių duomenų rinkimą ir pateikimą.

Disertacijos apimtis. Disertaciją sudaro 162 puslapiai, 42 paveikslai, 46 lentelės, 44 priedai (priedai pateikiami kompaktiniame diske). Panaudoti 175 mokslinės literatūros šaltiniai lietuvių ir anglų kalbomis.

Disertacijos mokslinių rezultatų publikavimas. Disertacijos tyrimų rezultatai pristatyti tarptautinėse mokslinėse konferencijose, paskelbti tarptautiniuose mokslo leidiniuose. Tyrimo rezultatai paskelbti **penkiose** mokslinėse publikacijose:

Vienas straipsnis paskelbtas „Web of Science“ duomenų bazės leidiniuose bei citavimo indekso:

- Daubaraitė, Ugnė; Startienė, Gražina. Creative industries impact on national economy in regard to sub-sectors // *Procedia social and behavioral sciences: 20th international scientific conference economics and management 2015 (ICEM-2015)*. Amsterdam: Elsevier. ISSN 1877-0428. 2015, vol. 213, p. 129-134. [Conference Proceedings Citation Index; Science Direct].

Du straipsniai paskelbti kitų tarptautinių duomenų bazių leidiniuose:

- Daubaraitė, Ugnė; Startienė, Gražina. The role of creative industries in economic development of Lithuania and Latvia // *Country experiences in economic development, management and entrepreneurship: proceedings of the 17th Eurasia business and economics society conference / editors: M.H. Bilgin, H. Danis, E. Demir, U. Can*. Cham: Springer, 2017. (Eurasian Studies in Business and Economics, vol. 5, ISSN 2364-5067), ISBN 9783319463186. p. 91-103. [SpringerLINK].
- Daubaraitė, Ugnė; Startienė, Gražina. Creative industries mapping in Kaunas country // *Economics and management = Ekonomika ir vadyba [elektroninis išteklis]* / Kaunas University of Technology. Kaunas: KTU. ISSN 1822-6515. 2012, no. 17(3), p. 1178-1184. [Business Source Complete; Current Abstracts; TOC Premier; Central & Eastern European Academic Source].

Vienas straipsnis paskelbtas kituose recenzuojamuose mokslo leidiniuose:

- Daubaraitė, Ugnė; Startienė, Gražina. Creative industries' role in fighting unemployment // *Vyznam ludskeho potencialu v regionalnom rozvoji: zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie konanej v Podhajskej v dnoch 16.-17.10. 2014*. Podhajska: EEDA, 2014, ISBN 9788089608195. ISBN nnam. p. 39-49.

Disertacijos autorė dalyvavo rengiant tyrimą „Lietuvos kūrybinių ir kultūrinių industrijų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkoje“:

- Jančoras, Žilvinas; Survilienė, Roma; Strazdas, Rolandas; Černevičiūtė, Jūratė; Morkevičius, Vaidas; Makselis, Rasius; Stanikūnas, Rimantas; Kregždaitė, Rusnė; Daubaraitė, Ugnė; Juškys, Andrius; Bogusevičienė, Violeta; Kazlauskienė, Ieva; Pareščius, Marius; Mockus, Vytenis; Diavara, Živilė; Jonušas, Tomas; Sodytė-Bradauskienė, Jūratė; Alperytė, Irena. Lietuvos kūrybinių ir kultūrinių industrijų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkoje: [tyrimas] / Vilniaus universitetas, Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Socialinės informacijos centras,. [et al.]. Vilnius: Nacionalinė kūrybinių ir kultūrinių industrijų asociacija, 2014. 139 p.)

1. KŪRYBINĖS INDUSTRIJOS: SAMPRATA IR TEORIJOS RAIDA

Vakarų valstybėms dėmesį nukreipiant nuo prekių ir paslaugų gamybos link idėjų ir žinių kūrimo, kūrybinės industrijos tampa vis svarbesniu praktinių ir teorinių tyrimų objektu (Blair, Grey, Randle, 2001; Flew, 2002; Jones ir kt., 2004; Matheson, 2006; Keane, Hartley, 2006; Thomassen, 2007; van der Pol, 2007; Malem, 2008; Sapsed ir kt., 2008; Huang ir kt., 2009; Ashton, 2011; Hotho, Champion, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; Cunningham, Potts, 2014; Tomczak, Stachowiak, 2015). Tuo pat metu vis stiprėja argumentai, kad kūrybinės industrijos yra ypač svarbi modernios poindustrinės žinių visuomenės dedamoji. Kūrybinės industrijos pasižymi ne tik greitesniu nei vidutinis augimu ir darbo vietų kūrimu (Blair ir kt., 2001; Florida, Tinagli, 2004; Garnham, 2005; KEA, 2006; UNESCO, 2006; van der Pol, 2007; Hotho, Champion, 2011; Bandarin ir kt., 2011; De Propriis, 2013; Goede, Louisa, 2012; EY, 2014; OE, 2014), bet tampa ir kultūrinės tapatybės išraiškos priemone, svarbia kultūrinės įvairovės skatinimui (Smallbone, Bertotti, Ekanem, 2005; Matheson, 2006; van der Pol, 2007; EK, 2010a; Sigurdardottir, Young, 2011; Bandarin ir kt., 2011; Barauskaitė, Verikienė, 2011; Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba, 2013). Tai itin svarbu, nes kultūrinė įvairovė skatina visuomenės kultūrinį gyvybingumą ir ekonominę sėkmę kur kas labiau nei kultūrinis homogeniškumas (Florida, 2002, Florida, Tinagli, 2004, Florida, 2008, ir kiti R. Floridos darbai; UNESCO, 2006; Boschma, Fritsch, 2007; Goede, Louisa, 2012, ir kiti autoriai). Pats terminas „kūrybinės industrijos“ gali būti analizuojamas tik informacinės visuomenės kontekste (Flew, 2002; Thomassen, 2007) ir turi būti siejamas su inovacijomis bei informacinėmis ir komunikacijų technologijomis (Garnham, 2005, Power, Nielsen, 2010), todėl logiška, kad kūrybinės industrijos yra ekonominio ir socialinio vystymosi bei augimo šaltinis, tačiau atsirasti ir plėtotis bei vystytis jos gali tik tam tikromis sąlygomis.

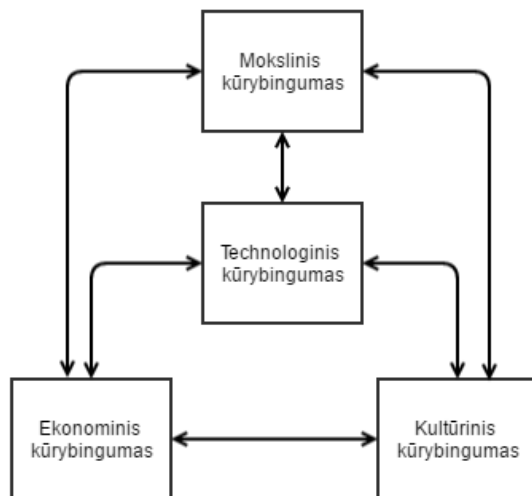
Reikia detalios kūrybinių industrijų sampratos, kūrybinių industrijų atsiradimui būtinų sąlygų ir tikėtinų kūrybinių industrijų vystymo(si) rezultatų analizės.

1.1. Kūrybinių industrijų samprata

Kūrybinių industrijų (angl. *creative industries*) samprata plačiai vartojama akademiniam diskurse ir publicistikoje, tačiau atlikta mokslinės literatūros analizė parodė, kad pati samprata yra ganėtinai siaurai išnagrinėta. Nors šiuo metu vis dar nėra vienos universalios kūrybinių industrijų sampratos, dažniausiai vadovaujamasi D. Britanijoje sukurtu ir išpopuliarintu kūrybinių industrijų apibūdinimu (Department for Culture, Media and Sports (DCMS) ataskaita „Creative Industries Mapping Document“, 1998) – akcentuojama, kad kūrybinės industrijos yra sudarytos iš ekonominių vienetų, kurie individualiam kūrybingumui, gebėjimams ir talentui suteikia pridėtinės vertės ir darbo vietų kūrimo potencialą.

Kūrybinių industrijų sampratos analizė yra neatsiejama nuo kūrybingumo (angl. *creativity*) sampratos. Siekdami apibrėžti kūrybines industrijas, autoriai ypatingą dėmesį atkreipia į asmenines individo savybes, visų pirma – kūrybingumą (Turok, 2003; Florida, Tinagli, 2004; Ashton, 2011; Hotho, Champion, 2011; Lassur ir kt.,

2010; Malem, 2008; Thomassen, 2007; White ir kt., 2014, ir kiti autoriai). Nagrinėjant kūrybingumo pasireiškimą ir poveikį kūrybinių industrijų atsiradimui ir formavimuisi, būtina aptarti keletą skirtingų kūrybingumo tipų (UNCTAD, 2008; UNDP, 2013 ir kt.). Kūrybingumo tipai ir jų sąveika grafiškai vaizduojami 1 pav.

1 pav. Kūrybingumo tipai ir jų tarpusavio sąveika (sudaryta autorės, remiantis UNCTAD, UNDP, 2010)

Apibrėžti kūrybingumo sąvoką yra ganėtinai sudėtinga, tačiau, klasifikuojant kūrybingumo tipus, akcentuojamos tokios pagrindinės savybės (UNCTAD, UNDP, 2010):

- *Kultūrinis kūrybingumas* apima individo vaizduotę ir gebėjimą kurti naujas originalias idėjas ir naujus būdus interpretuoti jį supantį pasaulį, įgaunančius tekstinę, garsinę ar vizualią formą;
- *Mokslinis kūrybingumas* apima individo smalsumą, norą eksperimentuoti ir ieškoti naujų problemų sprendimo būdų;
- *Ekonominis kūrybingumas* yra dinaminis procesas, nulemiantis technologines, verslo veiklos vykdymo, rinkodaros ir kitų verslo procesų inovacijas, konkurencinio pranašumo rinkoje įgijimą.
- *Technologinis kūrybingumas* yra būtina sąlyga kiekvienam iš aukščiau aptartų kūrybingumo tipų pasireikšti.

Kaip matyti iš 1 pav., skirtingi kūrybingumo tipai yra susiję tarpusavyje, daro įtaką vienas kito pasireiškimui, vieno iš jų augimas ar tobulėjimas nulemia ir kitų tipų augimą ir tobulėjimą. Kadangi kūrybingumas yra esminė kūrybinių industrijų atsiradimo ir formavimosi sąlyga, akivaizdu, jog kūrybinės industrijos yra neatskiriamos nuo intelektinės nuosavybės (UNCTAD, 2004; UNESCO, 2006; van der Pol, 2007; UNCTAD, 2008; De Proprijs, 2013; White ir kt., 2014). Dėl šios priežasties kai kurių autorių darbuose (Caves, 2000; Florida, Tinagli, 2004; Garnham, 2005; Chen,

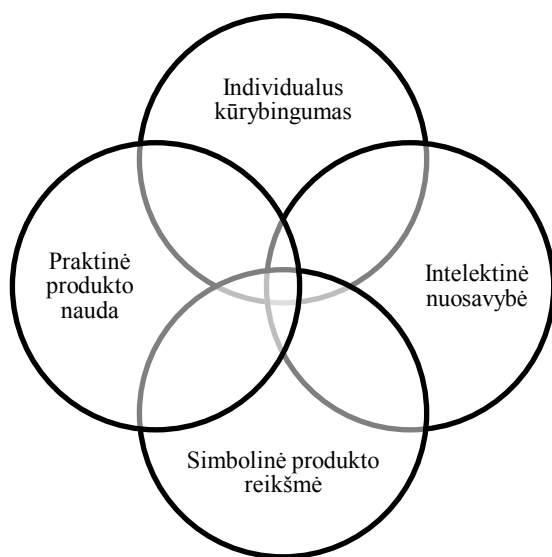
Wang ir Sun, 2012; FAME, 2012; De Propriis, 2013; Potts, 2011; Power, Nielsen, 2010; Oakley, 2004, ir kiti) sutinkama nuomonė, kad kūrybinių industrijų pajėgumą galima matuoti išduodamų patentų ar kitų intelektualinės nuosavybės teisių dokumentų skaičiumi.

Kūrybinių industrijų sąvokos užuomazgos atsirado Australijoje 9-ame dešimtmetyje (ataskaita „Creative Nation: Commonwealth Cultural Policy“, 1994), tačiau oficialiai svarbiu ekonomikos sektoriumi kūrybinės industrijos buvo įvardintos 1998 m., kai D. Britanijoje valdančioji Leiboristų partija inicijavo pirmojo kūrybinių industrijų žemėlapių sudarymą. Šiame dokumente (angl. *Creative Industries Mapping Document*) kūrybinės industrijos buvo pristatomos kaip konkurencinio pranašumo, ekonominio augimo ir regionų atgaivinimo šaltinis. Kūrybinių industrijų idėjos šalininkai teigė, kad ekonominė veikla, kylanti iš žmonių kūrybingumo bei kultūrinių ypatumų, įskaitant ir komercines formas, turėjo būti suvokiama kaip atskiras veiksnys, darantis įtaką kiekvienos valstybės ekonominiam gyvenimui. Kūrybinės industrijos buvo suvokiamos ne tik kaip tradicinės meno formos, tokios kaip teatras, muzikos ir kino kūrimas, bet ir kaip tam tikri paslaugų verslai (pvz., reklamos verslai, parduodantys kūrybingumą kitiems verslams), gamybos procesai, paremti kultūriniais šalies ypatumais ar tradicijomis, mažmeninė meno kūrinių prekyba. Nepaisant to, kad vieningo kūrybinių industrijų apibrėžimo nėra, didžioji dauguma šalių kūrybinėms industrijoms priskiria panašias veiklas (Ashton, 2011).

Remiantis UNCTAD (2008) kūrybinių prekių ir paslaugų samprata, galima išgryninti esmines kūrybinių industrijų kuriamų veiklos rezultatų savybes:

- Prekei ar paslaugai pagaminti reikia kūrybinio žmogaus indėlio;
- Prekė ar paslauga yra simbolinės žinutės perdavimo priemonė tam, kas ją vartoja, – prekės ar paslaugos nėra vien utilitarinės;
- Prekę ar paslaugą sudaro bent tam tikra intelektualinė nuosavybė, kuri priklauso individui ar jų grupei.

Skirtingų autorių kūrybinių industrijų sampratų analizė leidžia įvardinti esmines kūrybinių industrijų sukuriama produkto charakteristikas (žr. 2 pav.), kurios bus naudojamos formuojant kūrybinių industrijų sampratą.

2 pav. Esminės kūrybinių industrijų produkto charakteristikos

Kaip matyti iš 2 pav., produktui kūrybinėse industrijose sukurti būtinas individualus kūrybingumas, todėl kiekvieną produktą bent dalinai saugo intelektinės nuosavybės teisės, o jis pats turi praktinę paskirtį ir pasižymi simboliškai reikšme.

Kūrybinių industrijų koncepcija yra nuolatos besivystanti ir kintanti, skirtingų autorių bei oficialūs skirtingose šalyse taikomi apibrėžimai skiriasi tarpusavyje, tačiau dalis kūrybinių industrijų charakteristikų išlieka tokios pačios. Kaip minėta, kūrybinės industrijos pirmą kartą svarbiu ekonomikos sektoriumi pripažintos D. Britanijoje, tad natūralu, kad visos tolesnės kūrybinių industrijų sampratos variacijos yra paremtos D. Britanijos *Department for Culture, Media and Sport* (DCMS) pateiktu apibrėžimu ir kūrybinių industrijų klasifikacija. Vienas pirmųjų moksliniu požiūriu kūrybines industrijas analizavo Howkins (2001). Šio autoriaus teigimu, kūrybinės industrijos yra kūrybos ekonomikos šerdis. Jis išskyrė 15 kūrybinių industrijų subsektorių: (1) reklama, (2) architektūra, (3) menai, (4) amatai, (5) dizainas, (6) moda, (7) kinas ir videomenas, (8) muzika, (9) scenos (atliekamieji) menai, (10) leidyba, (11) mokslo tyrimai ir technologijos, (12) programinė įranga, (13) žaislai ir žaidimai, išskyrus kompiuterinius žaidimus, (14) kompiuteriniai žaidimai, (15) televizija ir radijas. Šis autorius detalai tyrė kiekvieną kūrybinę industriją, jos reikšmę šalies ekonomikai ir skirtumus nuo įprastinių industrijų. Vėliau kūrybines industrijas analizuojantys autoriai pateikė skirtingų šių industrijų sampratų ir savybių. 1 lentelėje pateikiamas skirtingų autorių kūrybinių industrijų traktavimas, lyginant svarbiausias akcentuojamas charakteristikas.

1 lentelė. Autorių pateikiami kūrybinių industrijų apibūdinimai

Autorius, publikacijos metai	Kūrybinių industrijų apibūdinimas
Flew, 2002	Kūrybinės industrijos gamina tokias prekes ir teikia tokias paslaugas, kurios visuomenės yra siejamos su kultūrine, menine ar pramogine verte. Šios prekės ir paslaugos apima knygų ir žurnalų leidybą, vaizduojamuosius menus (tapyba ir skulptūra), atlikėjų menus (teatras, opera, koncertai, šokis), muzikos įrašus, kino ir televizijos filmus, netgi madą, žaislus ir žaidimus.
Jones ir kt., 2004	Visų kūrybinių industrijų sektorių sugrupavimas ir priskyrimas kūrybinėms industrijoms remiasi tuo, kad kiekviename sektoriuje vykdoma veikla yra apskirtai įmanoma ir sėkminga tik dėl individualaus kūrybingumo.
Mažeikis ir kt., 2005	Kūrybinės industrijos pasižymi tokiomis charakteristikomis: - Individualiu kūrybingumu, - Verslumu, gebėjimu kūrybinių industrijų veiklas pritaikyti rinkos poreikiams, - Plačiu meninių gebėjimų ir talentų spektru, - Autorių teisėmis ir intelektine nuosavybe, - Prekių ir paslaugų pakartojamumu, t. y. gebėjimu pagaminti daugiau prekių ar suteikti daugiau paslaugų, esant poreikiui, - Komercine ar socialine prekių ir paslaugų paklausa bei gebėjimu stimuliuoti tokią paklausą.
Matheson, 2006	Kūrybines industrijas apibūdina skirtumas tarp populiariosios ir elitinės kultūros: tai yra kultūra, prieinama daugumai, o gal ir visiems žmonėms, dažnai ypač komercializuota, susidedantisusideda iš įvairių populiarios muzikos stilių, reklaminių skelbimų ir plakatų, žurnalų, filmų, vaizdo žaidimų ir kt., sukurta siekiant gauti finansinį pelną.
Huang ir kt., 2009	Kūrybines industrijas charakterizuoja didelės estetinės ir simbolinės vertės komercializuotos prekės. Samprata išsiskiria dvipusės sąveikos akcentavimu: kūrybines industrijas apibūdina estetinio ir simbolinio turinio produkcija, o patys estetiški – simboliniai gaminiai įgauna komerciškumo savybę.
Goede, Louisa, 2012	Prekių ir paslaugų, pagamintų visų pirma naudojant asmeninį kūrybingumą ir intelektinę nuosavybę, kūrimo, gaminimo ir paskirstymo ciklai.

1 lentelėje pateikiami skirtingų autorių siūlomi kūrybinių industrijų apibūdinimai patvirtina Pitts (2015) pateiktą kūrybinių industrijų apibrėžimų klasifikavimą. Minėto autoriaus teigimu, pagal svarbiausias akcentuojamas savybes kūrybinių industrijų sampratos gali būti skirstomos taip:

- Akcentuojančios individualų kūrybingumą;
- Akcentuojančios intelektinę nuosavybę;
- Akcentuojančios simbolinę reikšmę;
- Akcentuojančios praktinę galutinio produkto naudą;
- Akcentuojančios santykį tarp praktinės produkto naudos ir jo nešamos simbolinės reikšmės.

Mokslinės literatūros analizė parodė ¹, kad plačiausiai pripažintas yra D. Britanijoje sukurtas kūrybinių industrijų apibrėžimas. Remiantis juo, kūrybinės

¹ Disertacijos tekste vartojant frazes „atlikti tyrimai rodo“, „remiantis atliktais tyrimais“ turimi omenyje disertacijos autorės atlikti tyrimai ir disertacijos autorės išsakoma pozicija.

industrijos yra tos, kurios remiasi individualiu kūrybingumu, gebėjimais ir talentais ir turi potencialo kurti pridėtinę vertę bei darbo vietas, pasinaudodamos intelektine nuosavybe (šiuo apibrėžimu naudojasi Flew, 2002; Belova ir kt., 2002; Jones ir kt., 2004; Matheson, 2006; De Propriis, 2013; UNIDO, 2007; Pratt, 2008; Lassur ir kt., 2010; Hotho, Champion, 2011; Eikhof, Warhurst, 2012; Cunningham, Potts, 2014; Thomassen, 2007; Malem, 2008, ir kiti autoriai). Kartu su apibrėžimu buvo pateikta ir kūrybinių industrijų klasifikacija (DCMS, 1998):

1. Amatai;
2. Architektūra;
3. Dizainas;
4. Kinas ir videomenas;
5. Kompiuteriniai žaidimai;
6. Leidyba;
7. Mada;
8. Meno ir antikvarinių vertybių rinka;
9. Muzika;
10. Programinė įranga;
11. Reklama,
12. Scenos menai;
13. Televizija ir radijas.

Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba (Reglamentas Nr. 1295 / 2013, 2013) vadovaujasi tokiu apibrėžimu: „kultūros ir kūrybos sektoriai – visi sektoriai, kurių veikla grindžiama kultūros vertybėmis ir (arba) menine ir kita kūrybine raiška, nesvarbu, ar ta veikla orientuota į rinką, kokios rūšies struktūra yra naudojama tai veiklai vykdyti ir kaip ta struktūra finansuojama. Ta veikla apima kultūrinę, meninę ar kitokią kūrybinę raišką įkūnijančių prekių ir paslaugų plėtojimą, kūrimą, gamybą, sklaidą ir išsaugojimą bei susijusias funkcijas, kaip antai švietimą ar valdymą. Kultūros ir kūrybos sektorius, be kita ko, sudaro architektūra, archyvai, bibliotekos ir muziejai, dailieji amatai, audiovizualinė kūryba (įskaitant filmus, televiziją, vaizdo žaidimus ir daugialypę terpę), materialusis ir nematerialusis kultūros paveldas, dizainas, festivaliai, muzika, literatūra, scenos menai, leidyba, radijas ir vaizduojamieji menai“. Kaip ir dauguma kitų aptartų apibrėžimų, šis apima sektoriui priskiriamų veiklų sąrašą, tačiau būtina pastebėti, kad nors pačiame Reglamente akcentuojama kūrybinių industrijų vertė ekonomikai per darbo vietų, BVP, eksporto kūrimą, šios charakteristikos į apibrėžimą nėra įtrauktos.

Analizuojant Lietuvos atvejį, pastebėtina, kad Lietuvoje galiojanti oficiali kūrybinių industrijų samprata turi daug bendrų bruožų su D. Britanijoje sukurta ir ištobulinta kūrybinių industrijų samprata. LR kultūros ministerijos įsakyme akcentuojama, kad „rengiant strategiją atsižvelgta į Europos Sąjungos šalių, ypač – Jungtinės Karalystės, Austrijos bei Suomijos, patirtį rengiant ir įgyvendinant šios srities strateginius dokumentus“. Lietuvos Respublikoje kūrybinės industrijos suprantamos kaip individo kūrybiniais sugebėjimais ir talentu pagrįstos veiklos, kurių tikslas ir rezultatas yra intelektualinė nuosavybė ir kurios gali kurti materialią gerovę bei darbo vietas, o kūrybinėms industrijoms priskiriami tokie subsektoriai („Dėl kūrybinių

industrijų veiklos skatinimo ir plėtros strategijos patvirtinimo“, LR kultūros ministerija, 2007):

1. Amatai;
2. Architektūra;
3. Dizainas;
4. Kinas ir videomenas;
5. Leidyba;
6. Vaizduojamasis, taikomasis menas;
7. Muzika;
8. Programinė įranga ir kompiuterinės paslaugos;
9. Radijo ir televizijos programų kūrimas ir transliacija;
10. Reklama;
11. Scenos menai ir kitos sritys, kuriose jungiasi kultūros bei ūkinės veiklos aspektai.

Pabrėžtina, kad Lietuvoje kūrybinės industrijos iki 2015 m. buvo apibrėžiamos ir analizuojamos pagal Kūrybinių industrijų skatinimo ir plėtros strategiją, patvirtintą LR kultūros ministro 2007 m. kovo 28 d. įsakymu Nr. IV-217. Aukščiau pateikta kūrybinių industrijų samprata Lietuvoje pakeista 2015 m. liepos 31 d., LR kultūros ministerijai patvirtinus dokumentą „Kultūros ir kūrybinių industrijų politikos 2015–2020 metų plėtros kryptys“ įsakymu Nr. IV-524. Minėtame dokumente akcentuojama, kad kultūros ir kūrybinės industrijos „apibrėžiamos ir klasifikuojamos remiantis 2008 m. Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencijos (UNCTAD) apžvalga „Kūrybos ekonomika“ (LR kultūros ministerija, 2015).

Itin svarbu pabrėžti, kad dėl skirtingų ekonominės veiklos klasifikatorių tuos pačius kūrybinių industrijų sektorius skirtingose šalyse gali sudaryti šiek tiek skirtingos ekonominės veiklos. Remiantis aktualių kūrybinių industrijų klasifikatoriumi, Lietuvoje kūrybines industrijas sudarančios veiklos pateikiamos 1 priede, o kultūrinių ir kūrybinių industrijų santykis detaliau analizuojamas 1.2 skyriuje.

Atlikus kūrybinių industrijų charakteristikų analizę ir palyginus D. Britanijos, kūrybinių industrijų šalies pionierės, bei šio darbo kontekste itin aktualų Lietuvoje taikomą kūrybinių industrijų sampratą, formuluojama šiame darbe vartojama kūrybinių industrijų samprata.

Šiame darbe kūrybinės industrijos suprantamos kaip individualiais kūrybiniais gebėjimais ir talentu pagrįstos veiklos, kurių procese sukuriamas produktas pasižymi ne tik simboline reikšme, bet ir turi praktinę naudą, yra saugomas intelektualinės nuosavybės teisių, o pačios kūrybinės industrijos turi potencialą kurti darbo vietas bei materialią gerovę.

Ypač svarbu pabrėžti, kad neatskiriama kūrybinių industrijų sampratos dalis yra kūrybinių industrijų subsektorių klasifikacija. Kūrybinių industrijų subsektorių klasifikacija yra nagrinėjama toliau pasitelkus pagal kūrybinių industrijų išsivystymą lyderiaujančių šalių analizę. Ypač svarbu pabrėžti, kad mokslinės literatūros analizė parodė, jog daugelyje darbų samprata „kūrybinės industrijos“ yra laikoma platesne ir apimančia kultūrinės bei kūrybines industrijas. Apie kultūrinių ir kūrybinių industrijų

sąsajas ir skirtumus plačiau diskutuojama 1.2 skyriuje, tačiau šiame darbe samprata „kūrybinės industrijos“ yra vartojama kalbant apie kultūrines ir kūrybines industrijas kartu.

Kaip minėta, Lietuvoje galiojantis kūrybinių industrijų klasifikatorius turi daug bendrų bruožų, palyginti su D. Britanijos taikomu modeliu. Lyginant D. Britanijos ir Lietuvos kūrybinių industrijų klasifikacijas, matyti, kad:

1. Abiejuose modeliuose išskiriamos tokios sudedamosios kūrybinių industrijų dalys: architektūra, amatai, dizainas, muzika, kinas ir videomenas, leidyba, programinė įranga ir kompiuterinės paslaugos, radijo ir televizijos programų kūrimas ir transliacija, reklama.
2. D. Britanijoje išskiriami atlikėjų menai lietuviškajame modelyje atitinka vaizduojamąjį, taikomąjį meną. Drabužių modeliavimas (D. Britanijos modelis) telpa po platesne dizaino sąvoka (Lietuvos modelis), šiek tiek skiriasi kompiuterinių paslaugų klasifikavimas (Lietuvoje nėra išskiriamos interaktyvios kompiuterinės programos kaip atskira kūrybinių industrijų sfera).
3. D. Britanijoje išskiriama meno ir antikvarinių vertybių rinka Lietuvos modelyje neįvardijama kaip atskira kūrybinių industrijų dedamoji.

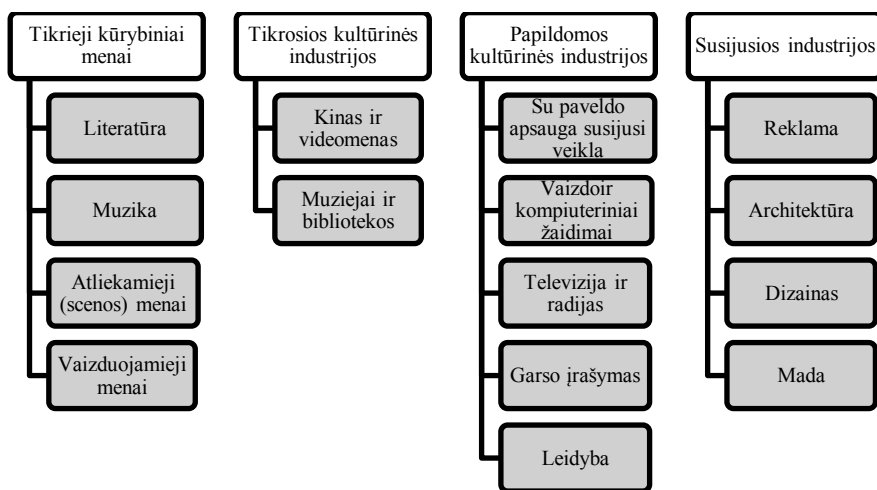
Pastebėtina, kad vieningos kūrybinių industrijų klasifikacijos nėra, o skirtingos šalys dažnai naudojasi skirtingais ekonominės veiklos klasifikatoriais, kūrybinėms industrijoms šalys gali priskirti šiek tiek skirtingas veiklas. Skirtingos kūrybinių industrijų sampratos (Pitts, 2015; OE, 2014; Cunningham, Potts, 2014; Ashton, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; SAGPA, 2009; van der Pol, 2007; KEA, 2006; Jones ir kt., 2004) apsunkina kūrybinių industrijų poveikio ekonomikai palyginimą tarptautiniu lygmeniu.

Siekiant atlikti kūrybinių industrijų klasifikacijų palyginimą globaliu mastu, susiduriama su skirtingo pobūdžio problemomis – nuo situacijos, kai šalys neturi nacionalinės kūrybinių industrijų sampratos, iki kūrybinių ir kultūrinių industrijų terminų vartojimo pakeičiant vieną kitu, priskiriant tą pačią reikšmę. JAV ir Islandijos atvejais remiamasi viršnacionalinių organizacijų pateikiamais apibrėžimais ir klasifikacijomis, pvz., Islandijoje kūrybinės industrijos suprantamos pagal UNCTAD pateiktą klasifikaciją su nedideliais papildymais (Sigurdardottir, Young, 2011). Visiškai priešinga situacija yra Ispanijoje, Prancūzijoje ir Suomijoje: pabrėžiama (SAGPA, 2009), kad terminas „kultūrinės industrijos“ turėtų būti vartojamas vietoje termino „kūrybinės industrijos“, nes pastarasis yra pernelyg platus, kad būtų taikomas tik konkrečiam ekonominės veiklos tipui. Kūrybingumo reikia visoms ekonominėms veikloms.

Skirtingose šalyse taikomi kūrybinių industrijų klasifikavimo principai ir autorių išskiriamos kūrybinių industrijų charakteristikos skiriasi. Siekiant pateikti kuo aiškesnę ir vieningą kūrybinių industrijų sampratą, visos kūrybines industrijas sudarančios veiklos yra klasifikuojamos. Toliau yra pateikiami penki mokslinėje literatūroje daugiausiai analizuojami kūrybinių industrijų klasifikavimo modeliai. Kiekvienas iš jų remiasi skirtingo detalumo kūrybinių industrijų skirstymu į tikrąsias (esmines ir svarbiausias) ir papildomas (šalutines) industrijas (UNCTAD, 2008).

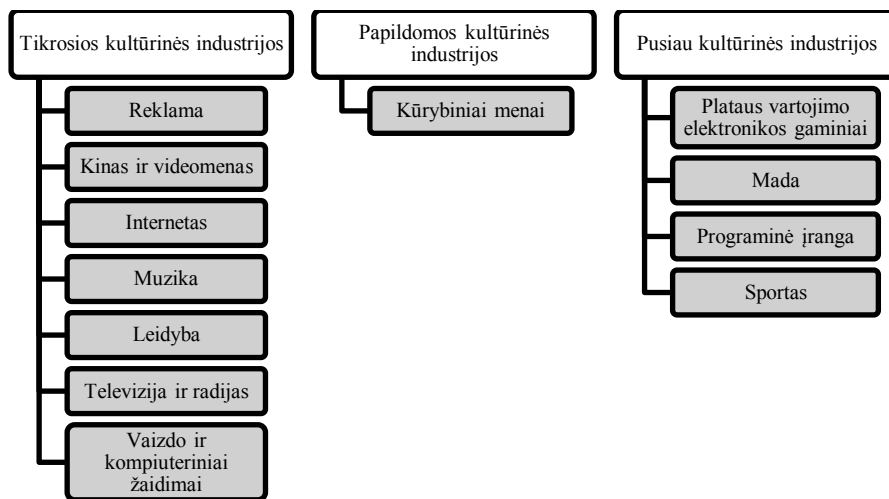
D. Britanijos / DCMS modelyje išskirtos industrijos gali būti laikomos kultūrinėmis (kūrybinių ir kultūrinių industrijų santykis detaliau analizuojamas 1.2 skyriuje), tačiau D. Britanijos vyriausybės sprendimu buvo įvestas terminas „kūrybinės industrijos“, siekiant išvengti diskusijų dėl sąsajų su aukštąja kultūra. D. Britanijoje galiojanti klasifikacija pagal DCMS modelį jau aptarta anksčiau.

Koncentrinių apskritimų modelis (sukurtas Throsby, 2001, detaliau aptariamas 1.2. skyriuje) remiasi idėja, kad kultūrinė produktų vertė suteikia industrijoms esminį išskirtinumą. Modelio kūrėjų teigimu, kūrybinės idėjos gimsta tikruosiuose kūrybiniuose menuose garso, teksto ar vaizdo pavidalu ir yra toliau skleidžiamos į išorę koncentriniais apskritimais. Tolstant nuo centro, komercinė produkto dalis didėja, o kultūrinė mažėja (šis modelis buvo *KEA European Affairs* tyrimo (2006) pagrindas). Šis modelis remiasi visų kūrybinių veiklų skirstymu į keturias pagrindines grupes (žr. 3 pav.).

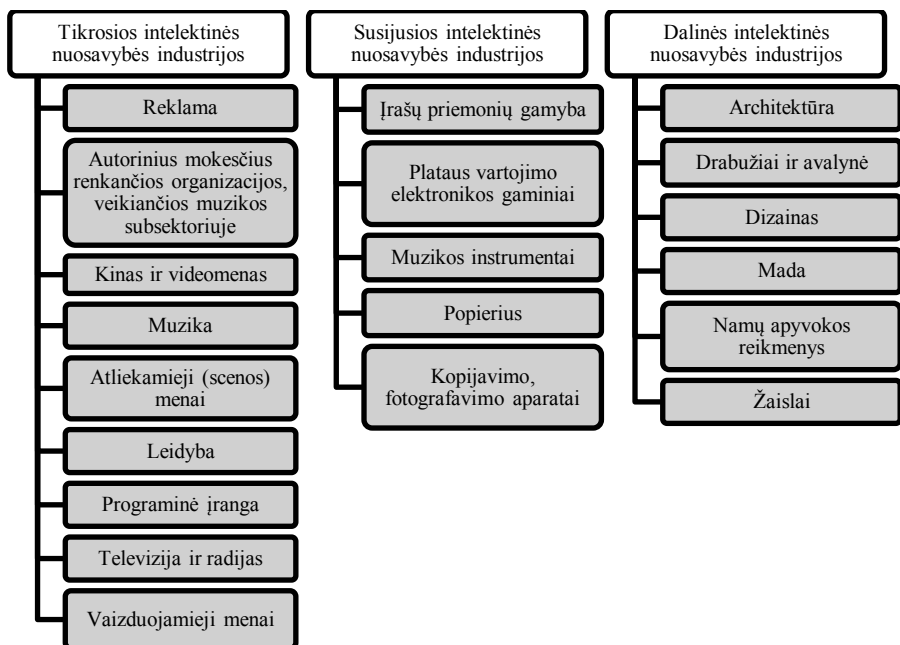
3 pav. Kūrybinių veiklų klasifikacija pagal Throsby (2001)

Simbolinių tekstų modelis (sukurtas Hesmondhalgh, 2002) yra vienas populiariausių kultūrinių industrijų analizės būdų. Šiame modelyje procesai, kuriais formuojasi visuomenės kultūra, vaizduojami kaip simbolių tekstinių žinučių kūrimas, platinimas įvairiomis medijomis (kinas, televizija ir radijas, spauda) ir vartojimas. Šis modelis remiasi kultūrinių industrijų skirstymu į tris grupes (žr. 4 pav.).

4 pav. Kultūrinių industrijų klasifikacija pagal Hesmondhalgh (2002)

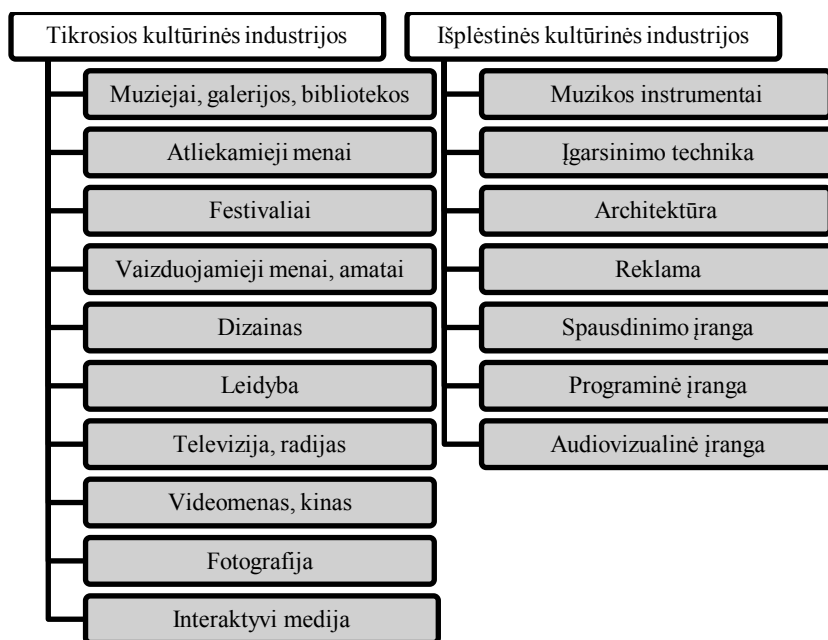
World Intellectual Property Organization (WIPO) intelektinės nuosavybės modelis (2015) remiasi su intelektinės nuosavybės teisėmis saugomų produktų kūrimu, gamyba ir paskirstymu tiesiogiai ir netiesiogiai susijusių industrijų klasifikavimu. Industrijos grupuojamos pagal tai, ar jos tiesiogiai kuria intelektinę nuosavybę, ar jos yra būtinos intelektinės nuosavybės teisėmis saugomiems produktams perduoti vartotojams (žr. 5 pav.).

5 pav. Kūrybinių industrijų klasifikacija pagal WIPO²

UNESCO Institute for Statistics modelis, naudojamas UNESCO Statistikos instituto, remiasi industrijų skirstymu į „tikrąsias“ ir „išplėstines“. 6 pav. pateikiama klasifikacija pirmą kartą panaudota kuriant „Framework for Cultural Statistics“ standartą (UNESCO Institute for Statistics, 2009). Nors skirstyme vartojama „kultūrinių industrijų“ sąvoka, iš atliktos literatūros analizės matyti, kad analizuojamas modelis apima ir kūrybinių industrijų sritis.

2 „Autorinius mokesčius renkančios organizacijos, veikiančios muzikos subsektoriuje“ originaliai vadinama *collecting societies*. Kadangi nėra tikslaus *collecting societies* vertimo į lietuvių kalbą, čia šis terminas suprantamas pagal galimybių studijoje „Lietuvos kūrybinės ir kultūrinės industrijos“ (Gelūnas, A. ir kt., 2008) pateikiamą vertimą: „autorinius mokesčius renkančios organizacijos, veikiančios muzikos subsektoriuje“.

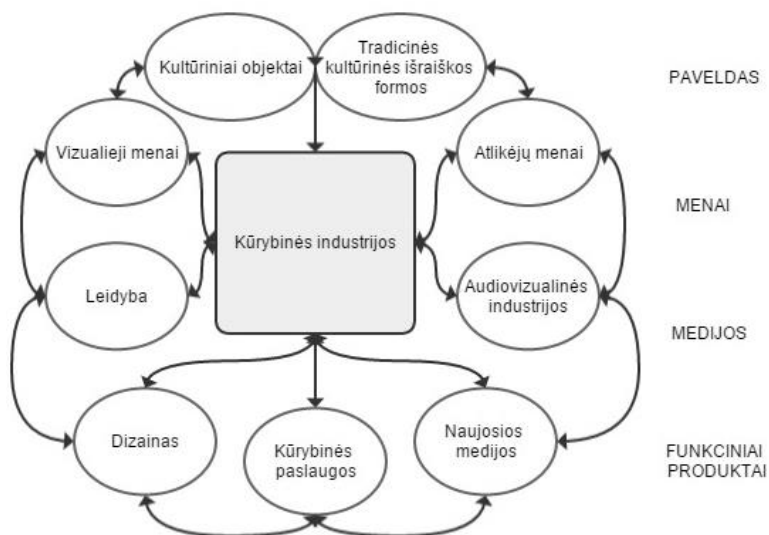

6 pav. Kultūrinių ir kūrybinių industrijų klasifikacija pagal UNESCO Statistikos institutą (2009)

Akivaizdu, kad kiekvienas modelis remiasi savita logika ir akcentuoja tuos klasifikavimo aspektus, kurie autoriaus ar organizacijos vykdomam tyrimui yra patys svarbiausi. Kaip minėta, šie modeliai yra pagrindiniai visiems kūrybinių industrijų tyrimams sudaryti: pvz., 2 priede pateikiama „KEA European Affairs“ (2006) sudaryta detali kūrybinių industrijų analizė ir klasifikacija, paremta koncentrinio apskritimų modeliu (melsva spalva žymi kultūrinį pradmenį turinčias veiklos sritis, pilka – turinčias kūrybinį pradmenį, žr. 2 priedą). Šiame modelyje ne tik pristatoma veiklos sričių klasifikacija, bet ir pateikiamos tam tikros esminės kiekvienos veiklų grupės savybės. Grupuojant pagal veiklos savybes, išskirtini tokie svarbiausi momentai:

- Veikla gali būti gamybinė, negamybinė ir neapibrėžiama;
- Veiklos rezultatai gali būti saugomi autoriaus teisių arba laikomi prototipiniais ir autoriaus teisių nesaugomi;
- Veiklos sritis gali būti priskiriama tik tam ekonomikos sektoriui, kuriame ji vykdoma, arba gali apimti skirtingų sektorių veiklas ir jungti jas į kūrybinių industrijų sektorių.

Labai svarbu pabrėžti, kad nėra teisingų ir klaidingų kūrybinių industrijų klasifikacijų – kiekvienas skirstymas remiasi tam tikra logika ir atsako į iškeltus klausimus. Vieną plačiausiai pripažintų kūrybinių industrijų klasifikacijos modelių sukūrė Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencija (angl. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) (žr. 7 pav.). Šis modelis remiasi visų kūrybinių industrijų veiklų skirstymu į keturis pagrindinius sektorius: paveldą, menus, medijas ir funkcinius produktus.

7 pav. Kūrybinių industrijų klasifikacija (remiantis UNCTAD, 2008)

Visi kūrybinių industrijų sektoriai yra susiję tarpusavyje ir daro įtaką vienas kitam. Kaip matyti iš 7 pav., kai kurie subsektoriai gali priklausyti dviem skirtingiems sektoriams, pvz., vizualieji ir atlikėjų menai priklauso ir paveldo, ir menų kūrybinių industrijų sektoriams, o leidyba ir audiovizualinės industrijos – menų ir medijų kūrybinių industrijų sektoriams. Svarbiausios šių sektorių charakteristikos:

- Paveldui priskiriami kultūriniai objektai ir tradicinės kultūrinės išraiškos formos, tačiau paveldas taip pat daro įtaką atlikėjų ir vizualiesiems menams. Tai paaiškinama kaip kultūros, kurioje subrendo konkretus kūrėjas, įtaka kūriniams ar pasirinktai kūrybos išraiškos formai;
- Menams galima priskirti atlikėjų, vaizduojamuosius menus, taip pat – leidybą bei audiovizualines industrijas (televiziją, kiną, radiją). Nors leidyba ir audiovizualinės industrijos iš dalies yra medijos, jų turinys – meninė išraiška, kaip ir vizualieji arba atlikėjų menai;
- Medijomis vadinama leidyba, audiovizualinės industrijos (televizija, kinas, radijas), dizainas bei naujoji medija – visuose šiuose subsektoriuose itin svarbią poziciją užima medijos, forma, kuria perduodama kūrėjo idėja, ir kai kuriais atvejais tai yra esminė idėjos charakteristika;
- Funkciniai produktai atsiranda dizaino, naujųjų medijų ir kūrybinių paslaugų subsektoriuose kaip veiklos rezultatas, tai gali būti dizainerio kurtas interjeras, laikmena, kurioje įrašyta kompiuterinė programa, arba statinio brėžinys.

UNCTAD pateikiama kūrybinių industrijų klasifikacija apima ir detaliai apibūdina skirtingus sektorius, subsektorius, juos sudarančias veiklas bei stambesnę kūrybinių industrijų skirstymą. Vis dėlto, nors tai platus ir apibendrinantis modelis,

UNCTAD pateikiama klasifikacija nėra vienintelis kūrybinių industrijų skirstymo ar grupavimo variantas. Tolesniame tyrime bus remiamasi UNCTAD pateikta kūrybinių industrijų klasifikacija ir konkrečios valstybės taikoma individualia klasifikacija.

Kaip matyti iš atliktos analizės, egzistuoja skirtingi požiūriai į kūrybinių industrijų sampratą ir klasifikaciją. Nors apibrėžimai ir sandara varijuoja, galima apibendrinti, kad kūrybinės industrijos yra sintetinė veikla, reikalaujanti meninių, vadybinių, interpretacinių gebėjimų, kultūros bei informacinių technologijų išmanymo ir yra neatsiejamos nuo naujosios žiniasklaidos (naujųjų medijų), globalizacijos ir žinių ekonomikos (Kūrybinės industrijos, 2014).

Skirtingose šalyse taikomas kūrybinių industrijų klasifikacijas galima palyginti pagal 2 lentelėje pateiktą skirstymą. Loginė 2 lentelės struktūra:

- **Pirmai grupei** (UNCTAD, D. Britanija) priskiriami globaliu mastu svarbiausi kūrybinių industrijų klasifikatoriai: kaip jau minėta, D. Britanija buvo pirmoji šalis, pasiūliusi oficialų kūrybinių industrijų apibrėžimą bei klasifikaciją, o UNCTAD pateikiama kūrybinių industrijų klasifikacija remiamasi skirtingose šalyse visame pasaulyje, ji dažnai naudojama siekiant kūrybinių industrijų palyginimo tarptautiniu lygmeniu.
- **Antrai grupei** (Australija, JAV, Naujoji Zelandija, Kanada, Danija, Suomija, Švedija, Islandija, Singapūras ir Nyderlandai) priskiriamos 10 geriausiai pagal pasaulinį kūrybingumo indeksą (Florida ir kt., 2015) įvertintos šalys.
- **Trečiai grupei** (Lietuva, Latvija, Estija) priskiriamos Baltijos šalys, aktualios šio tyrimo kontekste.

2 lentelė. Kūrybinių industrijų klasifikavimas skirtingose šalyse (sudaryta darbo autorės remiantis LR kultūros ministerija, 2007; UNIDO, 2007; Huang ir kt., 2009; SAGPA, 2009; Ministry of Education, Department for Cultural, Sport and Youth Policy (2010); Fromowitz, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; UNDP, 2013; NL Agency, 2013; OE, 2014; Ministry of Culture of Republic of Latvia, 2015; Ministry of Culture of Republic of Estonia, 2015; LR kultūros ministerija, 2015; Florida ir kt., 2015; Center for Creative Economy, 2015; Creative Industries in Finland, 2015)

Subsektorius	UNCTAD	D. Britanija	TOP 10 šalys pagal PKI (pasaulinį kūrybingumo indeksą) 2015										Lietuva	Latvija	Estija
			1. Australija	2. JAV	3. N. Zelandija	4. Kanada	5. Danija	6. Suomija	7. Švedija	8. Islandija	9. Singapūras	10. Nyderlandai			
Muzika	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Atliekantieji menai	X	X	X	X		X		X	X	X	X	X	X	X	X
Vaizduojantieji menai	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Amatai	X	X			X	X		X	X	X	X	X	X		
Dizainas	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Mados (drabužių) dizainas		X			X				X		X	X			
Leidyba	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
TV ir radijo programos	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Kinas ir videomenas	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Reklama	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Architektūra	X	X		X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Kultūriniai objektai			X				X	X	X		X			X	
Programinė įranga	X	X			X	X				X	X	X	X	X	X
Kompiuteriniai ir vaizdo žaidimai		X		X				X	X	X	X	X			
Kita	X		X	X		X	X	X	X		X	X	X		

Kaip matyti iš 2 lentelėje pateikiamo palyginimo, skirtumai tarp kūrybinių industrijų klasifikacijų pirmojoje grupėje yra nedideli, tačiau antrąją grupę sudarančiose šalyse kūrybinių industrijų klasifikacija smarkiai skiriasi. Tokia situacija visų pirma kyla dėl to, kad antrosios grupės šalys yra iš labai kontrastuojančių kultūrinių aplinkų, su skirtinga ir sunkiai palyginama istorija. Trečiosios grupės atveju kultūrinė kūrybinių industrijų atsiradimo, vystymosi ir supratimo apie jas aplinka yra panaši, kaip ir istorinė bei ekonominė aplinka. Vis dėlto pastebėtina, kad tarp Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje vartojamų kūrybinių industrijų klasifikacijų išryškėja tam tikri nedideli skirtumai:

- Amatai, kaip atskiras kūrybinių industrijų subsektorius, išskiriamas tik Lietuvoje;
- TV ir radijo programos, kaip atskiras kūrybinių industrijų subsektorius, neišskiriamas tik Estijoje;
- Kultūriniai objektai, kaip atskiras kūrybinių industrijų subsektorius, išskiriamas tik Latvijoje.

Lietuvoje tiek iki 2015 m. galiojės kūrybinių industrijų skirstymas, tiek ir nuo 2015 m. įsigaliojės kūrybinių industrijų skirstymas yra yra identiškas UNCTAD vartojamai kūrybinių industrijų klasifikacijai.

Kaip matyti iš 2 lentelės, kūrybinėms industrijoms pagal visas klasifikacijas priskiriami subsektoriai yra šie: muzika, dizainas, leidyba, kinas ir videomenas. Galima teigti, kad tai yra patys plačiausi ir geriausiai išvystyti kūrybinių industrijų subsektoriai viso pasaulio mastu, jiems skiriama itin daug dėmesio. Kaip pavyzdį galima analizuoti Nyderlandų atvejį: Nyderlanduose taikoma kūrybinių industrijų klasifikacija iš esmės remiasi dizaino subsektoriaus reikšmės akcentavimu: „kūrybinės industrijos veikia ir keičia absoliučiai visą fizinę ir virtualią aplinką – viskas aplink yra sukurta, sugalvota, pagaminta“ (NL Agency, 2013). Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad ne visos kūrybinės industrijos turi vienodas galimybes greitai augti ir plėstis, nes jų kuriamų produktų aktualumas ir paklausa rinkoje yra skirtingi, kita vertus, kai kurios iš jų reikalauja specifinių žinių ar pasirošimo.

Logiška, kad mažesni, siauresnės aprėpties subsektoriai gali „tilpti“ platesniuose subsektoriuose, pvz., mados (drabužių) dizainas gali būti laikomas dizaino subsektoriaus dalimi, o kai kuriose šalyse kaip atskiras subsektorius įvardijama fotografija gali būti priskiriama vaizduojamiesiems menams.

Apibendrinant analizuotų šalių kūrybinių industrijų klasifikacijas, pabrėžtini šie aspektai:

1. Pagal visas kūrybinių industrijų klasifikacijas kūrybinėms industrijoms priskiriami šie subsektoriai: muzika, dizainas, leidyba, kinas ir videomenas.
2. Bendri kūrybinių industrijų subsektoriai, sutinkami visose trijose Baltijos šalyse, yra šie: (1) muzika, (2) atliekamieji menai, (3) vaizduojamieji menai, (4) dizainas, (5) leidyba, (6) kinas ir videomenas, (7) reklama, (8) architektūra, (9) programinė įranga.
3. Lyginant bendrus kūrybinių industrijų subsektorius, sutinkamus visose trijose Baltijos šalyse, su geriausiai žinomais UNCTAD ir D. Britanijos klasifikatoriais, daromos tokios išvados: (1) didžioji dauguma kūrybinių

industrijų subsektorių išskiriami vienodai pirmosios ir trečiosios grupės klasifikatoriuose, (2) ne visos Baltijos šalys amatus išskiria kaip atskirą kūrybinių industrijų subsektorių, (3) Baltijos šalių klasifikatoriuose nėra išskiriami mados (drabužių) dizaino bei kompiuterinių ir vaizdo žaidimų subsektoriai kaip D. Britanijoje, (4) pirmosios grupės klasifikatoriuose nėra išskiriamas kultūrinių objektų subsektorius (Latvija).

Atliekamas tyrimas yra skirtas kūrybinių industrijų poveikiui Europos Sąjungos šalių narių ekonomikoms vertinti, todėl 2 lentelėje susistemintai pateikiamas kūrybinių industrijų klasifikacijų palyginimas leidžia daryti prielaidą, kad skirtumai tarp Europos Sąjungos šalyse egzistuojančių kūrybinių industrijų sampratų ir klasifikacijų gali būti dideli. Siekiant išvengti galimų netikslumų renkant ir sisteminant duomenis, atliekamas UNCTAD pateikiamų kūrybinių industrijų sektorių (pateikiamas 7 pav.) ir 2 lentelėje naudojamos klasifikacijos palyginimas sugretinant. Palyginimas pateikiamas 3 lentelėje, kiekvieną analizuojamą subsektorių priskiriant artimiausiam sektoriui. Svarbu pabrėžti, kad, remiantis UNCTAD kūrybinių industrijų skirstymu į sektorius, kiekvienas subsektorius gali būti priskiriamas dviem artimai susijusiems sektoriams.

3 lentelė. UNCTAD pateikiamų kūrybinių industrijų sektorių ir kūrybinių industrijų subsektorių santykis (sudaryta autorės pagal UNCTAD, 2008; LR kultūros ministerija, 2015)

Kūrybinių industrijų sektorius pagal UNCTAD	Paveldas	Menai	Medijos	Funkciniai produktai
Kūrybinių industrijų subsektorius				
Muzika		X		
Atliekamieji menai		X		
Vaizduojamieji menai		X		
Amatai	X	X		
Dizainas				X
Mados (drabužių) dizainas				X
Leidyba			X	
TV ir radijo programos			X	
Kinas ir videomenas			X	
Reklama				X
Architektūra				X
Kultūriniai objektai	X			
Programinė įranga				X
Kompiuteriniai ir vaizdo žaidimai				X

UNCTAD išskirti kūrybinių industrijų sektoriai apima visus kūrybinių industrijų subsektorius, taigi, renkant ir apdorojant didelius duomenų kiekius, tikslinga ir teisinga naudoti UNCTAD pateikiamą kūrybinių industrijų skirstymą: kiekvienas kūrybinių industrijų subsektorius gali būti priskiriamas vienam iš UNCTAD pateikiamų sektorių; taip pat kiekvienas UNCTAD išskiriamas kūrybinių industrijų sektorius apima bent vieną kūrybinių industrijų subsektorių.

Taigi apibendrinanti kūrybinių industrijų samprata formuluojama taip: *kūrybinės industrijos yra individualiais kūrybiniais gebėjimais ir talentu pagrįstos veiklos, kurių procese sukuriamas produktas pasižymi ne tik simboline reikšme, bet ir turi praktinę naudą, yra bent dalinai saugomas intelektinės nuosavybės teisių, o pačios kūrybinės industrijos turi potencialą kurti darbo vietas bei materialią gerovę. Kūrybinės industrijos yra skirstomos į keturis pagrindinius sektorius, tai:*

1. *Paveldas;*
2. *Menai;*
3. *Medijos;*
4. *Funkciniai produktai.*

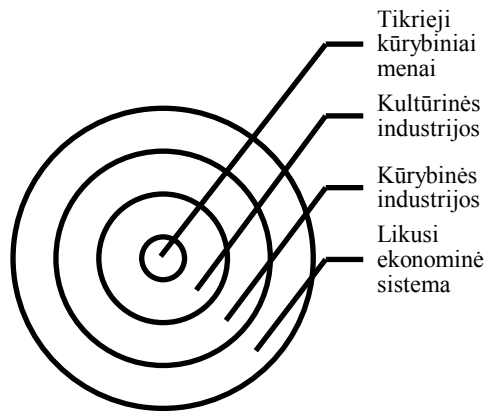
Atlikta mokslinės literatūros analizė parodė, kad kūrybinės industrijos gali būti apibrėžiamos ir klasifikuojamos labai įvairiai. Nors dažniausiai remiamasi D. Britanijos kūrybinių industrijų apibrėžimu ir klasifikacija, galimos įvairios kūrybinių industrijų sampratos variacijos, kurios daugiausia akcentuoja asmeninį kūrybingumą ir talentą, įgalinančius kurti naujas darbo vietas ir pridėtinę vertę. Nuo kitų ekonominių veiklų kūrybinės industrijos skiriasi tuo, kad jų produktui pagaminti yra būtinas kūrybinis indėlis, pats produktas nėra vien utilitarinis ir jam būdinga bent dalinė intelektinė nuosavybė. Siekiant rinkti ir apdoroti didelius kūrybines industrijas apibūdinančius duomenų kiekius, tikslinga naudoti UNCTAD pateikiamą kūrybinių industrijų skirstymą į keturis pagrindinius sektorius. Kūrybinių industrijų klasifikavimo analizė globaliu mastu parodė, kad pagal visas klasifikacijas kaip kūrybinės industrijos pripažįstama muzika, dizainas, leidyba ir kinas bei videomenas, taigi kūrybinių industrijų veikloje sukuriamos prekės arba paslaugos turi ir tam tikrą kultūrinę, ne vien komercinę vertę, t. y. turi ne tik praktinę naudą, bet ir simbolinę reikšmę.

1.2. Kūrybinių ir kultūrinių industrijų santykis

Kultūrinių industrijų sąvoka pirmą kartą buvo pavartota kiek ironiškai – 1947 m. marksistai Th. Adorno ir M. Horkheimeris taip apibūdino kultūros industrializaciją išsivysčiusiose kapitalistinėse visuomenėse. Šių autorių požiūriu, kultūros industrializavimas ir jos prilyginimas kasdienio vartojimo prekėms reiškė „tikrojo“ meno ir kultūros paneigimą (Garnham, 2005). Nors tuo metu, kai terminas buvo sukurtas, jo tikslas buvo šokiruoti (Levickaitė, 2015), jis prigijo ir pamažu tapo vis populiarijančios ekonominės diskusijos tema. Kūrybinių ir kultūrinių industrijų skirtumai ir panašumai ilgą laiką buvo ir vis dar išlieka išsamių akademinių debatų tema (Tomczak, Stachowiak, 2015; Cunningham, Potts, 2014; EK, 2013b; EK, 2010a; Power, Nielsen, 2010; SAGPA, 2009; van der Pol, 2007; Garnham, 2005; Flew, 2002 ir kt.). Nors sąsajos tarp kūrybinių ir kultūrinių industrijų yra akivaizdžios, kūrybinės industrijos yra aiškiai orientuotos į ekonominio pelno gavimą per įvairias kūrybingumą

ir kultūrinį paveldą pasitelkiančias veiklas (UNCTAD, 2004), o kultūrinių industrijų veikla gali būti nukreipta į socialinę įtrauktį (socialinės atskirties mažinimą), nacionalinės atminties formavimą, tautinio identiteto skatinimą, kultūrinio paveldo išlaikymą (UNDP, 2013) ar kitus, nebūtinai ekonominę išraišką turinčius tikslus. Vienas svarbiausių tikslų – kultūrinės įvairovės ir demokratinės teisės naudotis kultūra užtikrinimas (Levickaitė, 2015). Be to, kaip pastebi Fahmi ir kt. (2016), tradicinės kultūrinės industrijos besivystančiose šalyse yra dažniau sutinkamos periferijoje ir veikia kaip kultūros ir papročių perdavimo ateinančioms kartoms procesas, t. y. užtikrina teisę naudotis kultūra, nepriklausomai nuo socialinio statuso. Kaip akcentuoja Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba (Reglamentas Nr. 1295 / 2013, 2013), „kultūrinė veikla, kultūros vertybės ir paslaugos yra ekonominio ir kultūrinio pobūdžio, nes perteikia identitetą, vertybes ir prasmę, todėl neturėtų būti manoma, kad jos turi vien tik komercinę vertę“. Taigi būtina tiksliai apibrėžti kultūrines industrijas ir jų santykį su kūrybinėmis industrijomis, nes šie terminai nėra pakeičiantys vienas kitą.

Itin svarbu pabrėžti, kad kūrybinių industrijų vystymasis ir jų svarbos augimas yra tiesiogiai susijęs su kultūrinių industrijų skatinimu ir vystymu – daugelyje šalių kultūrinių industrijų rėmimas ir skatinimas valstybės mastu yra vienas iš svarbiausių politikos uždavinių (Potts, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; Pareja-Eastaway, Pradel i Miquel, 2010; UNCTAD, 2004; Flew, 2002). Kūrybinių ir kultūrinių industrijų santykį bene geriausiai atspindi jau aptartas koncentrinų apskritimų modelis, struktūriškai pateikiamas 8 pav.

8 pav. Koncentrinų apskritimų modelis (Throsby, 2001)

Šis modelis remiasi teiginiu, kad kūrybinė idėja užgimsta tikruosiuose kūrybiniuose menuose ir toliau yra rutuliojama, kol perduodama likusiai ekonominei sistemai ir pasiekia vartotojus. Tai reiškia, kad tikruosius kūrybinius menus (literatūra, muzika, vaizduojamieji menai, atliekamieji (scenos) menai) kuriantiems individams kilusi idėja pirmiausia patenka į kultūrinių industrijų ratą, tuomet perduodama į kūrybinių industrijų ratą ir galiausiai patenka į likusią ekonominę sistemą. Kiekviename „rate“ keičiasi santykis tarp produktą sudarančios kultūrinės ir

komercinės dalies – kuo toliau nuo centro, tuo produkte mažiau kultūrinės dalies ir daugiau komercinės dalies (EK, 2013b). Taigi kūrybinės industrijos apima ir kultūrinės industrijas, ir tikruosius kūrybinius menus. Tai patvirtina ir Flew (2002), Keane, Hartley (2006), Pratt (2008), Power, Nielsen (2010), Tomczak, Stachowiak (2015) ir kiti autoriai, akcentuodami, kad daugelyje išsivysčiusių šalių kultūrinės industrijos buvo pripažintos ir analizuojamos anksčiau nei kūrybinės industrijos, tačiau, vykdant detalesnius empirinius tyrimus, nustatyta, kad kultūrinės industrijos yra kūrybinių industrijų dalis. Kūrybos industrija apima du terminus: kūrybinių menų ir kultūrinių industrijų, tačiau kartu juos transformuoja. Tai, kad menai įliejami į didelio masto industrijas, leidžia išsilaivinti nuo su kūrybingumu susijusių skirstymų, pvz., elitas / masės, menas / pramogos, rėmimas / komercija ir pan. Menas turi būti suvokiamas ne kaip kažkas priešingo, o, atvirkščiai – kaip tam tikras bendras šiuolaikinei globaliai ekonomikai būdingas bruožas (Černevičiūtė ir kt., 2010).

Terminu „kultūrinės industrijos“ apibūdinamos industrijos, derinančios kūrybinio-kultūrinio turinio kūrimą, gamybą ir realizavimą. Kuriamas turinys paprastai yra saugomas autorių teisių ir yra prekės ar paslaugos pavidalo (UNESCO, 2006; EK, 2010a; van der Pol, 2007). Kultūrinės industrijos paprastai apima spaudos ir multimedijos kūrinius, audiovizualinę, fonografinę ir kinematografinę produkciją, taip pat – amatus bei dizaino darbus. Kūrybinės industrijos yra platesnis veiklų spektras, apimantis kultūrinės industrijas ir kultūrinę ar meninę kūrybą, tiek atliekamą esamuoju momentu („gyvai“), tiek ir pateikiamą kaip produkciją vartoti. Kultūrinės industrijos yra tos, kuriose sukurta prekė ar paslauga turi esminį meninio ar kūrybinio pobūdžio elementą (UNESCO, 2006). Palyginkime: kūrybinės industrijos kultūrinės įtakos išraišką galutiniame produkte laiko tik viena iš charakteristikų (EK, 2010a).

Detalus kūrybinių ir kultūrinių industrijų palyginimas pateikiamas 4 lentelėje. Remiantis atliktu kūrybinių ir kultūrinių industrijų tyrimu (Tomczak, Stachowiak, 2015) galima teigti, kad svarbiausi kūrybinių ir kultūrinių industrijų skirtumai išryškėja sampratas lyginant šiais atžvilgiais: (1) praktinės produkto naudos svarba, (2) komercializacija ir veiklos finansavimo šaltiniai, (3) galutinio produkto charakteristikos, (4) kūrybinės veiklos vykdymo vieta ir (5) rinkos dydis.

4 lentelė. Kūrybinių ir kultūrinių industrijų charakteristikos (Tomczak, Stachowiak, 2015)

Kriterijus	Kūrybinės industrijos	Kultūrinės industrijos
Praktinės galutinio produkto naudos svarba	Praktinė galutinio produkto nauda yra svarbesnė nei simbolinė nauda.	Dominuoja nematerialios vertybės – idėjos bei estetinė išraiška yra svarbesnė už galutinio produkto funkcionalumą.
Komercializacija ir veiklos finansavimo šaltiniai	Aukštas komercializacijos lygis, privatus finansavimo šaltiniai.	Žemas komercializacijos lygis, dažnai finansuojama (subsidijuojama) iš valstybinių fondų.
Galutinio produkto charakteristikos	Galutinis produktas yra tarpinė prekė, naudojama tolesniuose gamybos procesuose.	Galutinis produktas yra kultūrinis, kurio vartojimas yra tikslas savaime.
Kūrybinės veiklos vykdymo vieta	Daugiausiai koncentruotos klasteriuose, miestuose, dažnai kuriasi prie susijusių industrijų.	Daugiausiai yra išsibarsčiusios, nekoncentruotos konkrečioje vietoje, miestuose ir kaimo vietovėse.
Rinkos dydis	Orientuojasi į globalią rinką, vartotojo / vartojimo vieta nėra svarbi.	Orientuojasi į vietinę rinką, vartotojo / vartojimo vieta yra svarbi.

Apibendrinant būtina pastebėti, kad kūrybinės ir kultūrinės industrijos turi tas pačias ištakas ir, vos atsiradus terminams, iš esmės pristatė tas pačias ekonominės veiklos rūšis. Vis dėlto, augant individo kūrybingumu pagrįstų veiklų svarbai ekonomikoje globaliu mastu, atsirado poreikis teoriniu lygmeniu atskirti kūrybinės ir kultūrinės industrijas, todėl šiuo metu veiklos, kurios kultūrinę įtaką mato kaip vieną iš sudedamųjų galutinio funkcinio produkto dalių ir yra orientuotos į pelno gavimą, vadinamos kūrybinėmis industrijomis, o veiklos, kurių esminė charakteristika yra kultūrinės įtakos išraiška ir kurios siekia nebūtinai ekonominę išraišką turinčių tikslų, vadinamos kultūrinėmis industrijomis. Kūrybinės ir kultūrinės industrijos skiriasi komercializacijos lygiu, galutinio produkto charakteristikomis bei jo praktine nauda, taip pat – orientacija į skirtingas rinkas bei išsidėstymu geografiniu požiūriu.

Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, šiame darbe terminas „kūrybinės industrijos“ yra vartojamas kūrybinėms bei kultūrinėms industrijoms įvardinti, turint omenyje, kad kultūrinės industrijos yra neatskiriamas kūrybinių industrijų susiformavimą ir raidą lemiantis veiksnys.

1.3. Kūrybinės industrijos kaip esminė kūrybos ekonomikos dalis

Kūrybinės industrijos yra neatsiejamos nuo kūrybos ekonomikos susiformavimo ir plėtros. Kaip atskiri procesai, kūrybingumas ir ekonomika vystėsi savarankiškai jau daugelį amžių, tačiau XXI a. jie įgijo naują bendrą vardiklį – tapo kūrybos ekonomika, išaukštinančia intelektualinę nuosavybę kaip svarbiausią šios naujosios ekonomikos požymį (Levickaitė, Reimeris, 2011). Levickaitės (2015) teigimu, kūrybos ekonomika

yra XXI a. fenomenas, paremtas ne įprastiniu praktinių poreikių tenkinimu, bet rafinuotu vartojimu ir aukštesniųjų socialinių poreikių tenkinimu.

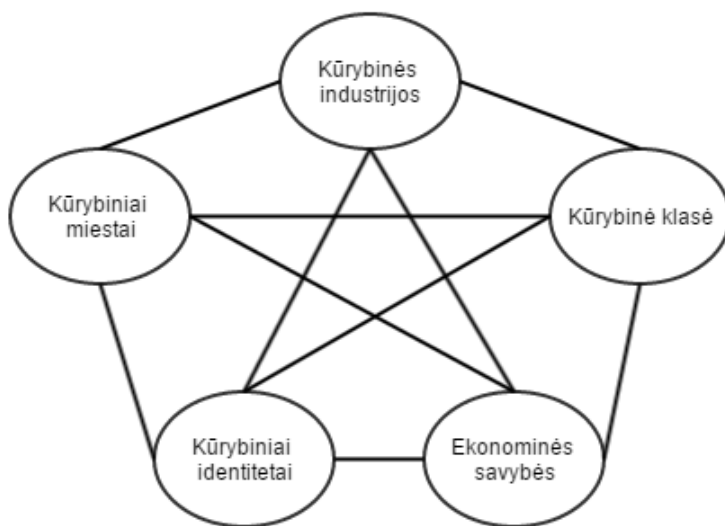
Kūrybos ekonomikos terminą pirmasis pavartojo J. Howkinsas („Creative Economy“, 2001). Jis šį terminą vartojo plačiąja prasme. Kūrybos ekonomiką, šio mokslininko teigimu, sudaro 15 kūrybinių industrijų subsektorių, pradedant menų ir baigiant platesnėmis mokslo ir technologijų sferomis. Šiandien terminas „kūrybos ekonomika“ apima nuolatos augančias kūrybines industrijas bei kūrybingus individus globalioje ekonomikoje ir atskirose visuomenėse (Center for International Economics (CIE), 2009), nes „su informacinėmis technologijomis ateina ir nauja ekonomika – ekonomika, pagrįsta mokslu, skaitmeninėmis technologijomis, verslumu, kultūra, menu, dizainu, žiniomis. <...> žinios ir kultūrinė veikla šiuo metu atlieka centrinių vaidmenį visuose versluose. Vadinamoji „kūrybos ekonomika“ pakeičia „paslaugų“ ekonomiką ir pradeda naują pasaulio ekonomikos fazę“ (Klaipėdos ekonominės plėtros agentūra (KEPA), 2011).

Remiantis Britų tarybos (British Council) pateikiamu apibrėžimu, kūrybos ekonomika apibūdina socialinį-ekonominį visų veiklų, susijusių su kūrybingumu, žiniomis ir informacija, potencialą. Kūrybos ekonomikos svarba sparčiai auga viso pasaulio mastu: ji leidžia kurti naujas darbo vietas, pridėtinę vertę ir skatina kultūrinio identiteto išlaikymą. Kūrybos ekonomika gali būti apibrėžiama kaip struktūra, kur asmeninis kūrybingumas virsta ekonomine verte (British Council, 2013). Lietuvoje vyraujantis kūrybos ekonomikos požiūris remiasi samprata, kad tai yra „ekonomika, pagrįsta intelektine nuosavybe, kūrybingumu, skaitmeninėmis technologijomis, kultūra, menu, verslumu, dizainu, žiniomis ir galinti kurti darbo vietas“ (KEPA, 2011). Thomassen (2007) akcentuoja, kad kūrybos ekonomika remiasi veikla organizacijų ir įmonių, kurios prioritetais laiko nuolatinį mokymąsi, kūrybingumą ir gebėjimą kurti inovacijas. Kūrybos ekonomika daugiau grindžiama idėjomis ir individualiu kūrybingumu nei fiziniu kapitalu ir plėtojama informacinių bei komunikacijos technologijų pagrindu. Naujasis informacinis turinys ir skaitmeninės technologijos atveria naujas erdves ir mažina kaštus. Viena pagrindinių kūrybos ekonomikos savybių – informacijos vartojimas kuriant nuosavą jos turinį. Šiam reiškiniui itin daug dėmesio skiria ir kiti autoriai (Sapsed ir kt., 2008; van der Pol, 2007; De Proprijs, 2013), pabrėždami, kad globalizacija kartu su multimedijų ir telekomunikacijų sąveika transformavo vartotojus iš pasyvių produkto gavėjų į aktyvius kūrybinio turinio kūrėjus. Antroji savybė – didėjantis interaktyvumo poreikis, kai kūrybos produkto kūrėjas ir jo vartotojas susaistomi tarpusavyje sąveikaujančiais saitais (Levickaitė, Reimeris, 2011).

Itin svarbu pabrėžti, kad XXI a. pradėtas vartoti „kūrybos ekonomikos“ terminas šiuo metu apibūdina bet kurią pažangią ekonomiką lygiai taip pat, kaip terminu „žinių ekonomika“ gali būti vadinama bet kuri Šiaurės Amerikos ar Europos Sąjungos šalies ekonominė sistema. Levickaitės, Reimerio (2011) teigimu, „gyvenimo stilius formuoja iššūkius paslaugų ir gamybos ekonomikos pamatams: gamyba automatizuojama, paslaugų industrijoje mažėja žmogiškųjų išteklių poreikis, todėl tūkstantmečio kartos (angl. *millenials*) atstovai tampa visaverčiais kūrybos ekonomikos dalyviais: vartotojais, tiekėjais, stebėtojais“. Dėl šios priežasties akivaizdu, kad rinkos lūkesčiai kaip niekad anksčiau yra lengvai pastebimi ir greitai įgyvendinami, taigi kūrybos

ekonomikos apimtys sparčiai auga, kūrybos ekonomikoje kuriamos naujos darbo vietos, formuojami nauji rinkos poreikiai.

Lietuvių autoriai (Levickaitė, Reimeris, 2011) atliko kūrybos ekonomikos teorijų apžvalgą ir išskyrė esmines dedamąsias, kurios kartu padeda apibūdinti ir įvairiapusiškai analizuoti kūrybos ekonomikos sampratą. 9 pav. vaizduojamas teorinis kūrybos ekonomikos „penkiakampio“ modelis.

9 pav. Kūrybos ekonomikos penkiakampis (Levickaitė, 2015)

Levickaitės (2015) nuomone, kūrybos ekonomiką sudaro (1) kūrybinės industrijos, (2) kūrybinė klasė, (3) ekonominės savybės, (4) kūrybiniai identitetai ir (5) kūrybiniai miestai. Visi šie elementai sąveikauja tarpusavyje, ir kaip šios sąveikos rezultatas atsiranda naujos idėjos, auga kūrybingumas ir vykdomos kūrybinės inovacijos. Šias penkias kūrybos ekonomikos dedamąsias aptarsime detaliau:

1. Kūrybinės industrijos, nesvarbu, kokių principu yra segmentuojamos, lieka esmine kūrybos ekonomikos dedamąja.
2. Kūrybinė klasė ir jos funkcijos. Žymiausias šio termino tyrėjas Florida (2002) iškėlė idėją, kad kūrybinė klasė yra visuomenėje besiformuojanti kūrybingų individų grupė – profesionalai, mokslo ir meno darbuotojai, kurių buvimas kuria ekonominį, socialinį ir kultūrinį dinamizmą, ypač miestų srityse. Kūrybinė klasė yra sudaryta iš mokslo ir inžinerijos, architektūros ir dizaino, švietimo, mokslo, muzikos ir pramogų srityse dirbančių žmonių, kurių ekonominė funkcija – kurti naujas idėjas, technologijas ar kūrybinį turinį.
3. Kūrybinių industrijų ekonominės savybės. Kūrybinės industrijos pačios savaime nėra unikalios, tačiau jų sektoriai, kurių varomoji jėga – kūrybingumas, generuoja naujus požiūrius į verslo procesus, naujų produktų pasiūlą ir paklausą, aprėpia tiek ekonominius, tiek socialinius šalių ūkio plėtros rodiklius. Be to, kūrybinės industrijos yra lanksčios ir

patrauklios siekiant bendradarbiauti su nekūrybinėmis industrijomis (Levickaitė, Reimeris, 2011).

4. Kūrybiniai identitetai. Kūrybos ekonomikos kūrybinių identitetų teorija, plėtojama Hartley (2005), grindžiama asmeninėmis idėjomis, talentu, patirtimi ir darbu. Kūrybos ekonomika bet kuriuo požiūriu yra priklausoma nuo kūrybinio identiteto (Levickaitė, Reimeris, 2011). Šie autoriai akcentuoja, kad kiekvienoje iš kūrybinio produkto kūrimo, gamybos ir distribucijos grandinės grandžių egzistuoja kūrybinio darbuotojo poreikis.
5. Kūrybiniai miestai ir miestų ekonomika. Landry (2000) teigia, kad miestai turi vienintelį svarbiausią išteklių – savo gyventojus. Šią teoriją vėliau plėtojo Florida (2002 ir 2008). Champion (2010), Goede, Louisa (2012) akcentuoja, kad kūrybos ekonomika negali būti atskiriama nuo kūrybinio miesto sąvokos. Autorių teigimu, kūrybos ekonomika turi būti suprantama kaip sąveika tarp kūrybinių išteklių (pajėgumų) konkrečiame regione ar šalyje, o kūrybinis miestas remiasi įvairių kultūrinių ir kūrybinių veiksnių sąveika urbanizuotoje teritorijoje, siekiant sėkmingo ekonominio ir socialinio miesto gyvenimo.

Levickaitės (2015) teigimu, kūrybos ekonomikos susiformavimą ir evoliuciją galima paaiškinti santykiu tarp išvardintų penkių elementų. Tai papildė UNCTAD (2008) pateiktą universaliausią kūrybos ekonomikos apibrėžimą, šiuo metu vieningai vartojamą visame pasaulyje. Jis akcentuoja, kad kūrybinės industrijos yra kūrybos ekonomikos šerdis ir esmė. Kūrybos ekonomikos samprata remiasi sąsaja tarp kūrybingumo, kultūros, ekonomikos ir technologijų, gebėjimo kurti ir išnaudoti intelektinį kapitalą, tuo metu kuriant pajamas, darbo vietas ir eksporto prekes bei sudarant sąlygas socialinei atskirčiai mažinti, kultūrinei įvairovei bei žmogaus socialinei raidai skatinti (UNDP, 2013). Esminės kūrybos ekonomikos savybės yra šios (UNCTAD, 2008):

1. Kūrybos ekonomika – besiplėtojanti koncepcija, paremta kūrybiniu kapitalu, gebančiu nulemti ekonominį augimą ir plėtrą;
2. Kūrybos ekonomika gali skatinti pajamų, įplaukų už eksportą augimą, darbo vietų kūrimą, remdama socialinį įtraukimą, kultūrinę įvairovę ir žmogaus socialinę raidą;
3. Kūrybos ekonomika apima ekonominį, kultūrinį ir socialinį aspektus, sąveikaujančius su technologijomis, intelektine nuosavybe ir turizmu;
4. Tai žiniomis grįsta ekonominė veikla valstybės mikro- ir makrolygiu;
5. Kūrybos ekonomikos šerdis yra kūrybinės industrijos.

Apibendrinant būtina pastebėti, kad kūrybinės industrijos yra kūrybos ekonomikos šerdis ir esmė. Kūrybos ekonomika yra XXI a. reiškinys, kurio susiformavimą ir vystymąsi galima paaiškinti sąveika tarp kūrybinių industrijų, kūrybos klasės, kūrybinių industrijų ekonominių savybių, kūrybinių identitetų ir kūrybinių miestų. Kūrybos ekonomikos terminas taikytinas bet kuriai pažangiai ekonomikai, išsiskiriančiai informacijos vartojimu kuriant nuosavą turinį bei augančiu

interaktyvumu. Dėl kūrybos ekonomikos augimo ir plėtros yra kuriamos naujos darbo vietos, pridėtinė vertė ir skatinamas kultūrinio identiteto išsaugojimas.

1.4. Kūrybinių industrijų formavimosi prielaidos

Nors kūrybinės industrijos remiasi individualiu kūrybingumu ir asmeniniais gebėjimais (1.1 skyrius), tačiau tyrimu atskleistas mokslininkų konsensuso kūrybinių industrijų formavimosi prielaidų vertinimo klausimu stygius. Pabrėžtina, kad autoriai kūrybinių industrijų formavimosi prielaidas ir veiksnius vertina skirtingai, priklausomai nuo konkretaus tyrimo tikslų.

Kai kurių autorių teigimu, nauja kūrybinių industrijų įmonė įsikurs ir besivystančios šalies periferijoje, ir viename didžiausių megapolių, jei tik duotojoje teritorijoje bus pakankamos sąlygos kūrybiniam verslui kurtis ir plėtotis (UNCTAD, 2008). Atlikti tyrimai parodė, kad kūrybinės industrijos yra linkusios kurtis ir vystyti veiklą urbanizuotose teritorijose, o tarp kūrybinio miesto ir kūrybinių industrijų egzistuoja abipusis ryšys, taigi svarbiausia ir esminė kūrybinių industrijų formavimosi prielaida yra kūrybinis miestas. Būtina pabrėžti, kad nors kūrybinis miestas ir yra svarbiausia kūrybinių industrijų formavimosi prielaida, būtina analizuoti ir kūrybinių industrijų formavimąsi nulemiančius veiksnius, kurie yra susiję su asmeninėmis gyventojų savybėmis, vyriausybės politika, socialine, kultūrine aplinka, infrastruktūra. Šiame skyriuje aptariamos kūrybinių industrijų ir kūrybinio miesto sąsajos bei veiksniai, lemiantys kūrybinių industrijų formavimąsi tiek urbanizuotoje šalies dalyje, tiek ir periferijoje.

1.4.1. Kūrybinių industrijų ir kūrybinio miesto sąsajos

Nagrinėjant kūrybinių industrijų atsiradimo ir vystymosi sąlygas bei aplinką, pastebima, kad konkrečiuose miestuose ar didesnėse geografinėse teritorijose yra įsikūrusių daug daugiau kūrybinių industrijų įmonių nei likusioje šalies ar didesnio regiono dalyje. Goede (2009) teigimu, kūrybinių industrijų formavimąsi ir vystymąsi lemia kūrybos klasės susikūrimas ir formavimasis. Autorius nurodo, kad pagrindiniai veiksniai, lemiantys kūrybos klasės augimą, yra tokie:

- Talentas – asmeninė savybė, galinti apibūdinti tik individą, ne organizaciją;
- Technologinė infrastruktūra, apibūdinama interneto prieiga ir kita ICT infrastruktūra bei paslaugomis, bet apimanti ir tradicinės infrastruktūros sąvoką;
- Tolerancija;
- Išsilavinimo lygis;
- Nekišlojamojo turto prieinamumas ir išvystymo lygis;
- Institucinė struktūra, itin didelį dėmesį skiriant intelektinės nuosavybės teisių apsaugai;
- Pajamų redistribucija – dalis institucinės struktūros. Švietimo prieinamumas ir pajamų redistribucija yra svarbiausi veiksniai, skirti kovoti su skurdu ir socialinei atskirčiai mažinti;
- Meritokratija – talentingųjų valdžia.

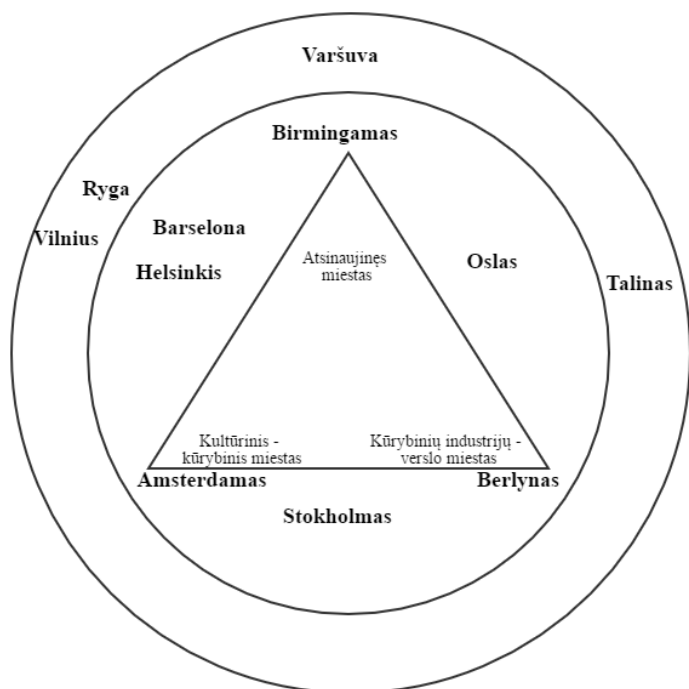
Florida ir kt. (2015) teigimu, geografinė vieta jau pakeitė organizaciją ir tapo esminiu ekonominiu ir socialiniu organizaciniu vienetu. Analizuojant retrospektyviuosius duomenis akivaizdu, kad būtent miestai visada buvo žinių, mokslo ir naujienų centrai, išlaikantys šį vaidmenį ir šiandien (Yigitcanlar ir kt., 2014; De Propriis, 2013; Comunian ir kt., 2010; Meusburger, 2009). Tokiam teiginiui pritaria ir Jones ir kt. (2004), nurodydami, kad kūrybinės industrijos yra giliai įsišaknijusios konkrečioje geografinėje vietoje, kad vieta yra svarbi kūrybinių industrijų įmonių vystymuisi ir veiklai, kad ji gali lemti abipusiai stiprius ir naudingus ryšius tinkluose bei su partneriais. Įvairios studijos atskleidė, kad kūrybinės industrijos yra linkusios vystytis dideliuose miestuose (Fahmi ir kt., 2016; Boix ir kt., 2013; Champion, 2010; Lazzarotti ir kt., 2008; Lorenzen ir Frederiksen, 2008; Power, 2002 ir kt. autoriai). Tomczak, Stachowiak (2015) nurodo, kad kūrybinių industrijų įmonės, priešingai nei tradicinių industrijų įmonės, negali būti lengvai perkeltos iš vienos vietos į kitą kaštų mažinimo ar kitais tikslais – kūrybinių industrijų įmonės yra itin glaudžiai susijusios su vieta, kurioje jos veikia. Minėtųjų autorių teigimu, kūrybinių industrijų įmonės dažniausiai kuriasi miestuose ir formuoja specializuotus klasterius. Polinkis į koncentraciją geografiniu požiūriu gali būti paaiškinamas teigiamais urbanizacijos efektais, atsveriančiais didesnius veiklos kaštus, palyginti su įmonės veikla periferijoje.

Pastaruoju metu išpopuliarėjo sąvoka „kūrybinis miestas“. Šiuo terminu apibrėžiamas miestas, kur įvairi kultūrinė veikla yra neatskirama miesto ekonominio ir socialinio funkcionavimo dalis. Tokie miestai paprastai statomi ant tvirtos socialinės ir kultūrinės infrastruktūros pamato, turi santykinai aukštą kūrybinio užimtumo lygį ir stengiasi būti patrauklūs vidaus investicijoms dėl savo geros kultūrinės infrastruktūros (Levickaitė, Reimeris, 2011). Kaip parodė Haselbach ir kt. (2010) atliktas tyrimas, kūrybinius miestus galima skirstyti į tris grupes pagal taikomus kūrybinių industrijų politikos modelius:

1. Atsinaujinęs miestas (angl. *city with a new face*) – tai miestas, kuriame kūrybinių industrijų politika yra orientuota į vietą, t. y. kūrybinių industrijų politika yra paremta klasteriais, o šalies, regioninė ir miesto valdžios institucijos įsitraukia į kūrybinių industrijų politikos įgyvendinimą. Toks įsitraukimas lemia, kad miesto veidas yra smarkiai keičiamas: visų lygių valdžios institucijų įsitraukimas įgalina priimti reikalingus sprendimus, skirti reikalingas lėšas jiems įgyvendinti.
2. Kultūrinis-kūrybinis miestas (angl. *cultural-creative city*) yra orientuotas į kultūros skatinimą. Kūrybinių industrijų politika yra vykdoma miesto ir regioninės valdžios institucijų lygmeniu, o tapimo „kultūriniu-kūrybiniu miestu“ sėkmė didele dalimi priklauso nuo istorinių aplinkybių, kosmopolitiškos aplinkos, įvairaus kultūrinio gyvenimo ir kt. Šis modelis sėkmingiau taikomas dideliuose miestuose ir daugiausia dėmesio skiria kultūrinėms ir kūrybinėms iniciatyvoms platesne prasme, pvz., meno festivaliams, kultūros, kūrybinių industrijų studijoms, tarpkultūrinėms iniciatyvoms.
3. Kūrybinių industrijų verslo miestas (angl. *creative industries entrepreneurial city*) yra orientuotas į kūrybinio verslo skatinimą, o kūrybinių industrijų politiką įgyvendina miesto valdžios institucijos.

Daugiausia dėmesio skiriama ekonomiškai tvarių kūrybinių industrijų įmonių kūrimui.

Išanalizavę keletą naujų kūrybinių miestų (Varšuva, Vilnius, Ryga ir Talinas) bei gerai žinomų kūrybinių miestų (Birmingamas, Barselona, Helsinkis, Amsterdamas, Stokholmas, Berlynas ir Oslas), pagal taikomus kūrybinių industrijų politikos modelius Haselbach ir kt. (2010) pateikė miestų skirstymą (žr. 10 pav.).

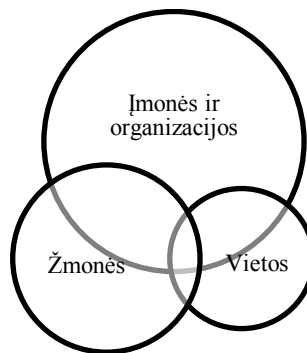

10 pav. Kūrybinių miestų pozicionavimas pagal taikomą kūrybinių industrijų politiką (šaltinis: Haselbach ir kt., 2010)

10 pav. nauji kūrybiniai miestai ir gerai žinomi kūrybiniai miestai vaizduojami atskirai, tačiau akivaizdu, kad Vilniaus, Rygos, Talino, Barselonos, Helsinkio, Stokholmo ir Oslo atvejais yra taikomas tam tikras kūrybinių industrijų politikų derinys, t. y. miestas yra vystomas dviem kryptimis, o į kūrybinių industrijų politikos įgyvendinimą įsitraukia daugiau nei vieno lygmens valdžios institucijos. Išskirtinis kūrybinio miesto pavyzdys – Londonas. Šiame mieste kūrybinės industrijos užima antrą vietą pagal miesto ekonomikos sektoriaus dydį. 1995–2001 m. Londono kūrybinės industrijos augo greičiau nei bet kuri kita pramonės šaka (išskyrus finansines ir verslo paslaugas) ir tuo laikotarpiu užimtumą mieste padidino 20–25 proc. (UNCTAD, 2008). Remiantis 9 pav. pateikiamu modeliu galima teigti, kad tai lemia didelis heterogeniškas miesto gyventojų skaičius, išsiskiriantis įvairių kultūrų nulemtos paklausos ir ją tenkinančių įmonių bei organizacijų įvairovė. Kaip pastebi Saha, Sen

(2016) bei Gaitanidis, Avdikos (2016), kūrybinės industrijos yra linkusios sudaryti klasterius, o didžiuosiuose miestuose tam yra sudaromos palankios sąlygos. Saha, Sen (2016) teigimu, kūrybinių industrijų kūrimasis mieste yra svarbus ne tik ekonomine prasme, bet ir dėl to, kad sudaro sąlygas socialinės atskirties mieste mažinimui, pakeičia aplinką teršiančius verslus, padeda užtikrinti saugumą, pritraukti talentingus, kūrybingus ir išsilavinusius darbuotojus. Vis dėlto viena svarbiausių kūrybinių industrijų klasterizacijos miestuose verčių – urbanizuotų teritorijų regeneracija (Saha, Sen, 2016).

Būtina paminėti, kad miestai, pasižymintys dideliu kultūriniu išsivystymu ir turintys stiprų kūrybinių industrijų sektorių (pvz., Berlynas, Kelnas bei Hamburgas), siekia stiprinti ir toliau vystyti kūrybos ekonomikos vaidmenį, nes tai duoda grąžą ne tik per kūrybinių industrijų sektorių, bet ir atsiliepia susijusiose verslo srityse, pvz., auga kultūrinio turizmo reikšmė (Drda-Kuhn, Wiegand, 2010). Remiantis DeNatale, Wassal (2007), galima teigti, kad kūrybos ekonomikos vystymuisi itin svarbi vieta. Šių autorių nuomone, kūrybinis klasteris kartu su kūrybine darbo jėga bei kūrybinėmis bendruomenėmis lemia kūrybos ekonomikos formavimąsi ir stiprėjimą (žr. 11 pav.).

11 pav. Kūrybos ekonomikos formavimąsi lemiantys veiksniai (DeNatale, Wassal, 2007)

11 pav. kūrybinį klasterį reprezentuoja „įmonės ir organizacijos“, kūrybinę darbo jėgą – „žmonės“, kūrybines bendruomenes – „vietos“. Kūrybos ekonomika auga ir stiprėja ten, kur sutinkami visi trys reikalingi elementai. Pastebima, kad kūrybinės industrijos yra geriausiai išvystytos ir koncentruotos didžiuosiuose miestuose (Florida, 2008; Goede, Louisa, 2012; De Proprijs, 2013), o naujausi tyrimai parodė, kad labiau urbanizuotos šalys geriau išnaudoja gyventojų kūrybingumą, t. y. tarp urbanizacijos ir kūrybos ekonomikos išsivystymo egzistuoja tiesioginė priklausomybė (Florida ir kt., 2015). Knudsen ir kt. (2007) akcentuoja, kad būtent dėl nedidelių fizinių atstumų miestuose kur kas greičiau pasireiškia spinduliavimo efektai (angl. *spillover effect*), kai iš kūrybinių industrijų įmonių kitoms įmonėms perduodamos tam tikros žinios, patirtis, sukuriama reikalingos galimybės (detaliau žr. 2.1 skyriuje).

Landry (2000) teigimu, kūrybiniai miestai apskritai turi vienintelį išteklių – žmones ir jų individualų kūrybingumą. Ši savybė, tinkamai panaudojama, yra vienintelis veiksnys, lemiantis konkretaus miesto išsivystymą ir ekonominę gerovę. Tai patvirtina ir Florida ir kt. (2015), pabrėždami, kad kūrybinė klasė yra svarbiausias

inovacijas ir ekonominę vystymąsi lemiantis veiksnys. Kita vertus, didžiuosiuose miestuose yra daugiau švietimo įstaigų, siūlančių įvairiapuses kūrybingumą skatinančias studijų programas, kursus, mokymus. Mažesni miestai neturi šio privalumo ir todėl kūrybingumą skatinti siekia kitais būdais – kurdami partnerystes su tyrimų centrais, verslo inkubatoriais ir bendruomenės centrais. Bet kuriuo atveju darbuotojų išsilavinimas ir gebėjimas kurti, netradiciškai spręsti kylančias problemas ir poreikius lemia bet kurios kūrybinių industrijų įmonės sėkmę, o paties kūrybinio miesto ekonominė ateitis iš esmės priklauso nuo jo gebėjimo pritraukti, kurti, išlaikyti ir skatinti kūrybingumą, žinias ir inovacijas (Saha, Sen, 2016; Yigitcanlar ir kt., 2014; De Propriis, 2013; Pareja-Eastaway, Pradel i Miquel, 2010). Individualų kūrybingumą, kaip sėkmės veiksnį, ypač akcentavo Richardas Florida („Who’s Your City?“, 2008), vienas žymiausių kūrybinio miesto sąvokos tyrėjų. Levickaitės, Reimerio (2011) teigimu, „kūrybingumas pakeičia vietą, natūralius išteklius ir prieigą prie rinkos, tapdamas pagrindiniu būdu siekiant miesto augimo dinamizmo <...> daugelis pasaulio miestų išgyvena pereinamuosius periodus, kuriuos dažniausiai sukelia atsinaujinusios globalizacijos gyvybingumas. Šie perėjimai priklauso nuo regiono. Tokiose srityse, kaip Azija, miestai auga, kitur, pvz., Europoje, senoji pramonė nyksta, ir miestų pridėtinė vertė priklauso ne nuo to, kas pagaminama, o labiau nuo produktams, procesams ir paslaugoms taikomo intelektualinio kapitalo“.

Skirtingi autoriai bandė įvardinti ir paaiškinti „kūrybinių vietų“ charakteristikas, tačiau vis dar nedaug žinoma apie mikrosantykius, atsirandančius tarp kūrybinėse industrijose dirbančių žmonių bei verslų ir specifinio aplinkos konteksto (Comunian ir kt., 2010). Goede, Louisa (2012) nurodo sąlygas kūrybinio miesto vystymuisi:

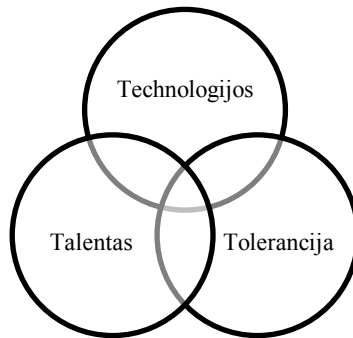
- Asmeninės gyventojų savybės;
- Lyderystė;
- Gyventojų įvairovė ir prieiga prie įvairių talentų;
- Organizacinė kultūra;
- Vietinis identitetas;
- Infrastruktūra, miesto erdvės;
- Tinklų dinamika.

Autorių teigimu, miestas gali tapti kūrybinis, net jei neišpildo visų numatytų sąlygų, tačiau geriausių rezultatų jis galės pasiekti tik įgyvendindamas ir plėtodamas kiekvieną charakteristiką. Yigitcanlar ir kt. (2014) įveda žiniomis pagrįsto miestų vystymosi sąvoką (angl. *knowledge-based urban development, KBUD*), apimančią svarbiausias miesto vystymosi kryptis siekiant ekonominės gerovės per kūrybingumo, žinių ir inovacijų pritaikymą. Autorių teigimu, miesto (urbanizuotos teritorijos) vystymasis susideda iš:

- Ekonominio vystymosi;
- Visuomeninio vystymosi;
- Teritorinio vystymosi;
- Institucinio vystymosi.

Miestas nuolatos vystosi visomis kryptimis, ir vienos krypties pokyčiai daro įtaką kitų krypčių pokyčiams, tačiau bendras visų krypčių vystymas turi būti orientuotas į kūrybingumo, žinių ir inovacijų skatinimą, visų pirma – į kūrybos klasės pritraukimą per visuomeninį vystymąsi, atviros ir tolerantiškos visuomenės kūrimąsi, vadinamą „geru gyventojų klimatu“ (Yigitcanlar ir kt., 2014). Vienas garsiausių kūrybinės klasės ir kūrybinių miestų teorijos autorių Florida (2002) teigia, kad kūrybinė klasė keliai į kūrybinius centrus, ieškodama aukštos kokybės paslaugų ir patirčių, atvirumo įvairovei bei galimybės realizuoti savo kūrybinį potencialą. Šio autoriaus kūrybinio kapitalo teorija teigia, kad ekonominis regionų vystymasis yra nulemtas kūrybingų žmonių pasirinkimo, kur dirbti ir gyventi, – jie yra kūrybinio kapitalo savininkai, ieškantys tinkamiausios erdvės. Empiriniai tyrimai parodė, kad geografinės teritorijos, kuriose yra susitelkusi kūrybos klasė, turi tendenciją būti sėkmingesnės ekonominiu požiūriu. Tyrimo *The Global Creativity Index* (Florida ir kt., 2015) duomenimis, kūrybos klasė šiuo metu sudaro nuo trečdaliao iki daugiau kaip 40 proc. visos darbo jėgos išsivysčiusiose šalyse. Vis dėlto ekonominis augimas yra lemiamas ne paties gebėjimo pritraukti kūrybos klasę, o gebėjimo panaudoti kūrybos klasę naujoms idėjoms, naujoms technologinėms įmonėms kurti. Florida pasiūlė šiuos gebėjimus matuoti „kūrybos indeksu“, skirtingais rodikliais įvertinančiu technologijų, talento ir tolerancijos dedamąsias.

Vienas geriausiai žinomų autoriaus teiginių – kad ekonominį vystymąsi per kūrybines industrijas lemia 3T: technologijos, talentas ir tolerancija. 3T sąveika grafiškai vaizduojama 12 pav.

12 pav. 3T modelis (sudaryta autorės, remiantis Florida, 2002)

Florida (2002) teigimu, siekdamas pritraukti kūrybingus žmones, kurti inovacijas ir užtikrinti ekonominį augimą, geografinis regionas turi turėti visas 3T dedamąsias. Pastebėtina, kad kūrybinės industrijos labai didele dalimi yra susijusios su antrepreneryste, ypač dažnai – su vadinamaisiais „pradedančiais verslais“, arba startuoliais (angl. *start-ups*), kurie didele dalimi remiasi ikūrėjo asmeninėmis savybėmis. Apskritai individo kūrybingumas yra įvardijamas kaip viena iš pagrindinių prielaidų kūrybinių industrijų įmonėms kurtis (Yigitcanlar ir kt., 2014; Ashton, 2011; Hotho, Champion, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; SAGPA, 2009; Malem, 2008; Thomassen, 2007, ir kiti autoriai), tačiau kūrybinių industrijų įmonės sėkmę lemia ne tik lyderio ar komandos gebėjimai, bet ir daugybė išorinių priežasčių, kurios skirtingose

pasaulio šalyse yra objektyvi ir nemodifikuojama duotybė. Šis sudėtingas santykis tarp kūrybinių industrijų ir konkrečios vietos gali būti apibūdinamas keturiomis tarpusavyje susijusiomis dimensijomis (žr. 13 pav.).

13 pav. Sąveika tarp kūrybinių industrijų ir vietos (Comunian ir kt., 2010)

Dimensijos, apibrėžiančios sąveiką tarp kūrybinių industrijų ir konkrečios geografinės vietos (Comunian ir kt., 2010):

1. Infrastruktūra yra labai plati sąvoka, apibūdinanti pačiai kūrybos ekonomikai nepriklausančias savybes, tokias kaip statinių kokybė ir prieinamumas, susisiekimo ir transporto sistemos ir kt.
2. Valdžios institucijos: politinių strategijų ir iniciatyvų bei santykių tarp institucijų ir nevyriausybinių organizacijų skirtingais lygmenimis aspektai. Kaip ir kiti ekonominiai vienetai, kūrybinių industrijų įmonės ir jų organizacijos gali dalyvauti įvairiose programose, skatinančiose vietinės populiacijos atkūrimą, ekonominį vystymąsi ar socialinės atskirties mažinimą, taigi ir šių programų įgyvendinimas savo ruožtu gali paveikti kūrybinių industrijų įmones.
3. „Minkštoji“ infrastruktūra: kai kurios vietos kūrybinių industrijų žemėlapiuose atsiranda dėl įvairių tinklų, specifinio vietos įvaizdžio ar identiteto, dėl tam tikrų tradicijų, kurios gali būti svarbus veiksnys, lemiantis kūrybinių industrijų augimą ir vystymąsi, taip pat – dėl konkrečių vietų patrauklumo kūrybingiems žmonėms gyventi ir dirbti (Clifton, 2008).
4. Rinkos: kūrybinės industrijos veikia labai greitai kintančiose rinkose (Tomczak, Stachowiak, 2015; Hotho, Champion, 2011; Champion, 2010; Malem, 2008; Potts, Cunningham, Hartley ir Ormerod, 2008; KEA, 2006; UNCTAD, 2004; Blair ir kt., 2001) – paklausos nepastovumas ir nuolatinis bendravimas su klientais ir pirkėjais yra esminiai bruožai, apibūdinantys šį sektorių. Rinkos taip pat apima ir kūrybinių industrijų bei susijusių vietos savybių, tokių kaip miesto įvaizdis, poveikį kūrybinėms industrijoms. Kita

vertus, rinkos gali būti ne tik vietinės, bet ir virtualios, įgalinančios kūrybinių industrijų veiklos vystymą globaliu mastu.

Musterd ir kt. (2010) analizavo priežastis, kurios lemia kūrybos klasės pasirinkimą dirbti ir gyventi konkrečiame mieste Europos Sąjungoje. Tyrėjai nustatė, kad kūrybingumas ir išsilavinimas yra miestų ekonomikos variklis tiek išsivysčiusiose, tiek ir besivystančiose šalyse, o daugelis Europos miestų deda pastangas tapti kūrybiniais miestais. Vis dėlto, kaip jau minėta, Musterd ir kt. nenustatė konkrečių veiksmų, galinčių pagreitinti ir palengvinti šią transformaciją, tačiau po projekto pateiktose rekomendacijose buvo pateiktos trys esminės pokyčių kryptys:

- Suprasti istorinį kelią (angl. *pathway*), kaip miestas vystėsi, kokiomis vertybėmis vadovaujasi jo gyventojai, bei įvertinti išskirtines socialines, kultūrines, politines, ekonomines miesto charakteristikas ir fizinę infrastruktūrą;
- Suprasti miesto (regiono) specifines geografinės padėties ypatybes;
- Suprasti ir identifikuoti egzistuojančius tarpasmeninius tinklus, nes jie yra išskirtinai svarbūs siekiant pritraukti heterogenišką kūrybos klasę.

Su kitų autorių įvardytais veiksniais siejasi ir Tomczak, Stachowiak (2015) nurodomi vieni svarbiausių veiksmų, lemiančių kūrybinių industrijų įmonių steigimąsi, vystymąsi ir augimą, ypač miestuose:

1. Atstumas iki vartotojų;
2. Atstumas iki tiekėjų;
3. Informacijos prieinamumas;
4. Kūrybinga aplinka.

Atlikta kūrybinio miesto analizė atskleidė, kad tarp kūrybinių industrijų įmonių atsiradimo, vystymosi ir aplinkos egzistuoja ypač stiprus ryšys. Kūrybinis miestas yra laikomas viena svarbiausių prielaidų kūrybinių industrijų įmonėms kurtis, tačiau akivaizdu, kad miestas pats savaime nėra galutinis veiksnys, nulemiantis naujos kūrybinių industrijų įmonės atsiradimą, – tai lemia kūrybiniame mieste patogiau nei kitur prieinamos galimybės įmonės veiklai pradėti, vystyti ir plėtoti.

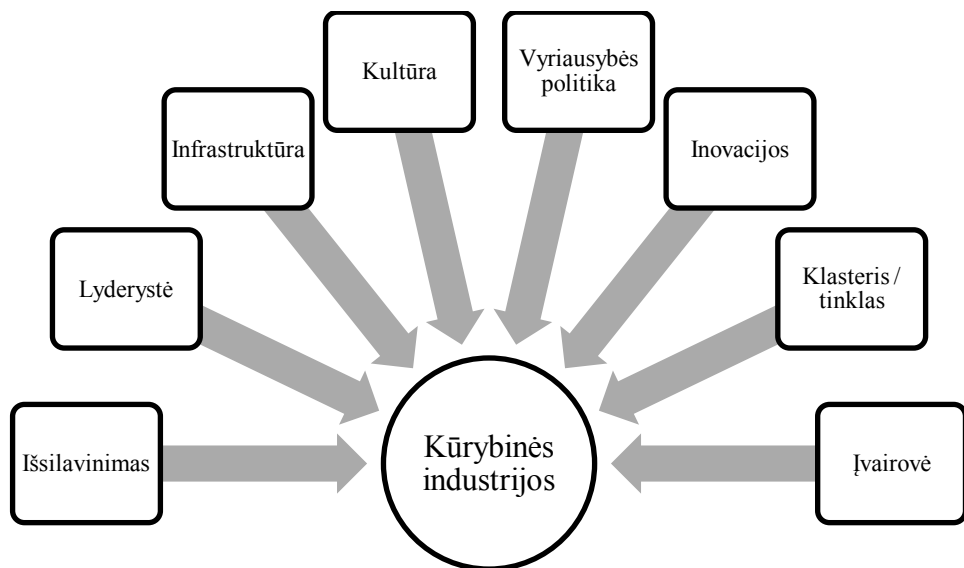
1.4.2. Kūrybinių industrijų atsiradimą ir vystymąsi lemiantys veiksniai

Aptartieji Florida (2008), Comunian ir kt. (2010) bei Tomczak ir Stachowiak (2015) išskirti veiksniai iš dalies persidengia ir papildo vieni kitus, tačiau tik visi kartu jie lemia, kad asmeninis kūrybingumas konkrečioje geografinėje vietoje gali augti ir vystytis, jo raiška gali būti skatinama įvairiais lygmenimis; darbo vietoje gali būti sukurama atvira ir skatinanti bendruomenė, leidžianti darbuotojams turėti pakankamai laiko dalintis idėjomis, jas tobulinti, o tai įgalinama per pakankamai laisvos formos organizacinę struktūrą, pvz., „savivaldos“ (angl. *self-directed*) darbo grupes (White ir kt., 2014).

Darbo autorė, apžvelgusi skirtingų autorių siūlomas kūrybinių industrijų formavimąsi nulemiančių veiksmų klasifikacijas, šiame darbe kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančius veiksmus pasirinko analizuoti pagal White ir kt. (2014)

pasiūlytą modelį. Už kitus analizuotus modelius šis yra pranašesnis savo detalumu ir esminių veiksnių išskyrimu. Taip pat pabrėžtina tai, kad šių autorių išskirtus veiksniai savo darbuose analizuoja ir kiti autoriai, tarp jų – ir svarbiausi autoriai kūrybinių industrijų, kūrybos ekonomikos tema, pvz., Florida (įvairūs darbai), Power, Nielsen (2010), taip pat Tomczak, Stachowiak (2015), Levickaitė, Reimeris (2011) ir kiti.

White ir kt. (2014) išskiria kūrybos ekonomikos, taigi visų pirma – kūrybinių industrijų atsiradimą ir vystymąsi lemiančius veiksniai (žr. 14 pav.).

14 pav. Kūrybinių industrijų įmonių sėkmę lemiantys veiksniai (remiantis White ir kt., 2014)

Visi aštuoni veiksniai yra priklausomi tarpusavyje, ir vieno iš jų pasireiškimo lygis veikia kitų veiksnių pasireiškimo ir vystymo galimybes. Trumpai aptarsime kiekvieną iš veiksnių ir juos formuojančius elementus.

Išsilavinimas. Inovacijos yra būtina ekonomikos konkurencingumo dalis, galinti atsirasti tik turint pakankamai kūrybingų, išradingų darbuotojų. Šį veiksnių kūrybinėms industrijoms kurtis ypač akcentuoja Matheson (2006), Thomassen (2007), Reimer (2009), Power, Nielsen (2010), EK (2010a), OE (2014), Yigitcanlar ir kt. (2014), Florida ir kt. (2015): siekiant sukurti tvirtą pagrindą asmeniniam kūrybingumui vystyti, svarbiausias pirmasis žingsnis – kokybiškas išsilavinimas. Šio tikslo išsivysčiusios šalys siekia įgyvendindamos gamtos mokslais, technologija, inžinerija ir matematika pagrįstus mokymo planus dar pirmosiose švietimo pakopose ir stiprindamos profesinį mokymą aukštesniojo lavinimo švietimo įstaigose.

Dažnai studijų programos netiksliai atitinka rinkos poreikius (White ir kt., 2014; Ashton, 2011; Thomassen, 2007; Matheson, 2006), taigi iškyla reali problema – sukurti tokius studijų planus, kurie apimtų ne tik teoriją, bet ir praktines užduotis, lavintų bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius, kritinį mąstymą bei kūrybingumą. Kadangi kūrybinės industrijos apima tokias profesines sritis, kaip reklamos industrija,

architektūra, menai, dizainas, muzika, kinas, kompiuterinių programų, žaidimų kūrimas, joms vystyti būtinas aukštasis išsilavinimas arba specializuoti mokymai, be to, švietimas ir ugdymas yra viena iš paveikiausių kultūros perdavimo iš kartos į kartą priemonių (van der Pol, 2007). Kokybiško išsilavinimo, kūrybingi darbuotojai yra bene svarbiausias kūrybinės industrijos įmonės sėkmės veiksnys.

Lyderystė. Tinkamas lyderis atlieka katalizatoriaus vaidmenį – jis įkvepia ir įgalina darbuotojus pasiekti išskirtinių, netradicinių rezultatų. Lyderis gali sukurti inovacijoms palankų organizacijos klimatą. White ir kt. (2014) net įvardina esmines kiekvieno kūrybinių industrijų įmonės lyderio savybes – gebėjimą planuoti ir valdyti: (1) laiką, (2) organizacinę struktūrą, (3) organizacijos ar įmonės patalpas, (4) riziką, (5) strategiją, (6) pripažinimo ir skatinimo sistemas, (7) virtualią erdvę, (8) struktūrinius ir spontaniškus procesus, (9) žinias ir intelektinę nuosavybę, (10) finansinį kapitalą, (11) įvairovę, (12) ateities planavimą ir iššūkius bei (13) komandos formavimą, skatinant sinergines idėjas. Pabrėžtina, kad gebėjimas užmegzti ir išlaikyti sėkmingus santykius organizacijos viduje bei išorėje yra viena svarbiausių lyderio savybių (Hotho, Champion, 2011; Malem, 2008; Thomassen, 2007; Blair ir kt., 2001 ir kt. autoriai).

Akivaizdu, kad kūrybinių industrijų įmonių lyderiams reikalingos įvairios asmeninės savybės bei išsilavinimas. Kaip teigia Sapsed ir kt. (2008), kūrybinio proceso valdymo lygmuo yra nuolatinis akademikų ir praktikų diskusijų klausimas: tradiciškai matoma priešprieša tarp kūrybingumo ir įmonės ekonominio efektyvumo. Tokia priešprieša kyla iš poreikio kūrybiiniams darbuotojams duoti laisvę ir lengvai keičiamus laiko limitus, bet tuo pat metu kūrybinės industrijos didele dalimi remiasi projektinėmis organizacijomis, kurioms konkretūs terminai ir laiko bei kiti ištekliai yra griežtai riboti.

Kalbant apie kūrybinių industrijų vystymą makrolygiu, geroji praktika patvirtina, kad verta šalį dalinti į mažesnius regionus, kiekvienam iš jų paskirti lyderį, atsakingą už bendradarbiavimą su kitais regionais ir visus vystymo darbus apskritai. Kaip pastebi White ir kt. (2014), viena svarbiausių užduočių regiono kūrybinių industrijų lyderiui – asmeniniais ryšiais užtikrinti, kad vizija būtų įgyvendinta – kurti ir vystyti strategiją bei įgyvendinimo politiką, įtraukiant mokyklas, universitetus, valstybines įstaigas ir nevyriausybinės organizacijas, verslo atstovus tam, kad kūrybinės industrijos tobulėtų, augtų ir plėstųsi.

Infrastruktūra, reikalinga kūrybinėms industrijoms vystytis, iš esmės nesiskiria nuo infrastruktūros, reikalingos bet kokiam kitam verslui atsirasti ir augti: gyvenamosios vietos, mokyklos, ligoninės, komunikacijų sistemos, transportas, kultūrinės organizacijos bei renginiai ir svetingumo paslaugų sektorius. Gerovė yra vienas iš esminių veiksnių, į konkrečią vietą pritraukiančių kūrybingus žmones. Informacinės ir komunikacijų technologijos užtikrina lengvą prieigą prie interneto – globalių informacijos išteklių, bibliotekų, tyrimų ir mokslinių centrų, universitetų. Peters (2010) akcentuoja, kad prieiga prie informacijos yra jungtis tarp vietos, žinių ir kapitalo. Pastebėtina, kad organizacinė struktūra taip pat turi būti lanksti, jei kūrybinių industrijų įmonė nori pritraukti geriausius specialistus – būtina sukurti sąlygas, kad jie galėtų dirbti iš jiems tuo metu patogiausios vietos, nesirūpindami dėl prieigos prie reikalingos informacijos ir nevaržydami savo kūrybingumo.

Kultūra kūrybinėms industrijoms daro ypač didelę įtaką. Paprastai kūrybinių industrijų įmonės yra inovatyvios, dirba su informacija, yra dinamiškos, lanksčios, neturi griežtos hierarchijos ir didelė dalimi yra priklausomos nuo vietinių klasterių bei bendradarbiavimo tinklų. Taigi kultūrinio gyvenimo požiūriu aktyvi regiono atmosfera skatina kultūros antreprenierių atsiradimą. White ir kt. (2014) terminą „kultūros antreprenieriai“ taiko pradedantiems novatoriškiems verslininkams apibūdinti, kurių veikla tiesiogiai susijusi su kultūrinių prekių ir paslaugų kūrimu – jų vertė yra simbolinė, kylanti iš kultūrinės reikšmės perdavimo vaizdu, simboliais, ženklais ar garsu. Logiška, kad kiekvienas menininkas yra savo kultūros ambasadorius, pristatantis ir populiarinantis konkrečius kultūrinius simbolius. Jiems sulaukus komercinės sėkmės, visas regionas įgauna papildomo patrauklumo ir pridėtinės vertės vartotojų vertinimu, o tai lemia augančią viso regiono ekonominę gerovę.

Kultūra yra apibūdinama kaip gyvenimo kokybę kuriančių bruožų ir vėrių rinkinys, kaip visame pasaulyje suprantamų reikšmių perteikimas per lokalią patirtį ar nacionalinio identiteto išraiška. Bandarin ir kt. (2011) teigimu, kultūros įtaka aplinkai nepakankamai įvertinama dėl to, kad ji yra neatskiriama bet kurios visuomenės aplinkos dalis. Globalizacijos sąlygomis sienos tarp šalių ir kultūrų nyksta, todėl kūrybingumas yra išskirtinė galimybė kiekvienam kūrėjui lengviau pristatyti savo darbą skirtingose šalyse ir kur kas paprasčiau pasiekti plačią auditoriją. Didieji miestai, megapoliai, pasižymi anksčiau nematyta kultūrų, verslų, žmonių įvairove, tai įkvepia ir skatina kūrybingumą, taip pat ir kūrybinių industrijų įmonių atsiradimą bei augimą. O mažesni miestai, kurie negali pasigirti panašaus masto įvairove, skatindami kūrybingumą, turi išskirti arba sukurti lengvai identifikuojamas nišas, kad galėtų sėkmingai realizuoti kūrybinių industrijų įmonių kuriamas prekes bei paslaugas. Mažieji miestai taip pat gali konkuruoti su didžiais, ypač pasiūlymais kūrybinių industrijų įmonėms, dažniausiai susijusiais su gyvenimo kokybe. Bet kuriuo atveju kūrybinių industrijų įmonės atsiranda ir veikia tik kaip sąveikos tarp žmonių ir tinkamos aplinkos rezultatas.

Vyriausybės vykdoma politika daro ypač didelę įtaką kūrybinių industrijų vystymuisi. Tai itin akcentuoja Huang ir kt. (2009), teigdami, kad kiekvienas vyriausybės ar vietinės savivaldos organo sprendimas dėl pramonės vystymo, socialinės ir ekonominės įvairovės, išsilavinimo, technologinės pažangos, infrastruktūros ir saugumo lemia, ar kūrybinės industrijos gali atsirasti ir vystytis konkrečiame regione. Ashton (2011) pabrėžia, kad vyriausybės vykdoma politika gali skirtis ir priklausomai nuo to, kaip konkreči vyriausybė suvokia kūrybines industrijas ir jų vaidmenį šalies ekonomikoje. Tinkamai sustyguota vyriausybės vykdoma politika sukuria novatoriškai veiklai palankią aplinką, o tai savaime skatina greitesnį vystymosi ir augimo tempą, taigi vyriausybės ar vietinės valdžios organų užduotis – skatinti inovacijas, apsaugoti intelektinę nuosavybę ir užtikrinti kūrybą skatinančios veiklos plėtrą.

Inovacijos ir kūrybingumas yra neginčijamai artimai susijusios sąvokos. Inovacijos yra esminis veiksnys, lemiantis kūrybinių industrijų augimą (OE, 2014; Hotho, Champion, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; Power, Nielsen, 2010; EK, 2010a; Huang ir kt., 2009; Thomassen, 2007; Knudsen ir kt., 2007; Malem, 2008;

Sapsed ir kt., 2008; Blair ir kt., 2001), kartu kūrybinės industrijos daro didelę įtaką šalies ekonomikos inovatyvumui (De Propriis, 2013; OE, 2014). Taigi inovacijos ir kūrybinės industrijos nuolat sąveikauja tarpusavyje ir, tokiai sinergijai vykstant, vystosi bei tobulėja. Kadangi kūrybines industrijas sudaro daug mažų įmonių, kurios negali įpirkti brangių išteklių, savo veiklą jos grindžia inovacijomis ir ieško lanksčių sprendimų. Tokioms įmonėms suteikiant galimybę naudotis įvairiomis technologinėmis inovacijomis, yra skatinamas kūrybingumas, o tai savo ruožtu prisideda prie bendros ekonomikos augimo. Toliaregiškos vyriausybės turėtų remti mažąsias kūrybinių industrijų įmones, suteikdamos joms technologinius įrankius, įgalinančius konkuruoti ir tobulėti bendroje kūrybos ekonomikos rinkoje globaliu mastu.

Techninės inovacijos ar jų vystymosi realumas konkrečiame regione gali būti vertinamas pagal tokius rodiklius (White ir kt., 2014): (1) kompetentingų žinių ekonomikos darbuotojų skaičius ir prieinamumas regione, (2) programinės įrangos vystymas, (3) verslo inkubatorių veiklos rodikliai, (4) startuolių ir technologijų įmonių veiklos rodikliai, (5) patentų ir intelektualinės nuosavybės teisių skaičius ir jo tendencijos. Visi kartu šie rodikliai verslininkui leidžia ganėtinai nesudėtingai įvertinti, kurie regionai yra tinkamiausi kūrybinių industrijų įmonei steigti, o iš kitos pusės parodo, kurie regionai turi daugiausiai potencialo ir efektyviausiai atpirks investicijas kūrybinių industrijų augimu.

Klasteris, arba tinklas, – viena efektyviausių struktūrų, padedančių skatinti kūrybinių industrijų įmonių kūrimąsi (Blair ir kt., 2001; Malem, 2008; Sapsed ir kt., 2008; Powell, Dodd, 2007; Thomassen, 2007; Drda-Kuhn, Wiegand, 2010; De Propriis, 2013). White ir kt. (2014) akcentuoja, kad kūrybinė klasė pirmenybę teikia ne įprastinėms verslo bendruomenėms, bet kūrybos centrams. Ši nauja struktūra remiasi socialiniais tinklais ir panašių interesų verslininkų ir antreprenierių bendradarbiavimu – visiems bendra ir atvira platforma skatina dalijimąsi patirtimi, partnerystės užmezgimą, taip natūraliai skatindama kūrybingumo vystymąsi regione. Malem (2008) nurodo, kad kūrybos klasė yra linkusi į antreprenerystę, ir tai dažniausiai lemia asmeniniai tikslai ir siekiai, tačiau kartu autorė pastebi, kad individualių tikslų siekiantiems verslininkams dažnai trūksta elementarių verslo žinių, todėl logiška, kad valdžios institucijos turėtų teikti mokymus, konsultacijas ir kitokią nebūtinai materialinę pagalbą pradedantiems verslams. Kaip nurodo Michael (2007), klasterizacija gali būti trijų tipų:

- Horizontali, kai tarpusavyje bendradarbiauja to paties vertės kūrimo grandinės etapo įmonės;
- Vertikali, kai tarpusavyje bendradarbiauja skirtingų vertės kūrimo grandinės etapų įmonės;
- Diagonalinė, kai skirtingos įmonės bendradarbiauja tarpusavyje, kad sukurtų naują produktą, apimančią jų siūlomus produktus.

Drda-Kuhn, Wiegand (2010) atliktas tyrimas iliustruoja, kad kūrybinių industrijų įmonės yra itin linkusios į diagonalinę klasterizaciją, o tai lemia jų novatoriška ir antreprenieriška prigimtis. Florida ir kt. (2015) pabrėžia, kad antreprenerystė yra pagrindinis konkrečios vietos konkurencingumo šaltinis, tad kadangi regioniniai klasteriai gali egzistuoti ir formaliai įsteigtų forumų, sinerginių tinklų ar specifinių

ekonominių zonų pavidalu, antreprenerystės skatinimas formaliomis ir neformaliomis priemonėmis yra vienas svarbiausių kūrybinio miesto uždavinių. Kemeny ir kt. (2015) atliktais tyrimais įrodė, kad įmonės, kurios remiasi tarpasmeniniais, socialiniais tinklais ir klasteriais, iš to gauna apčiuopiamą naudą. Autoriai pabrėžia, kad tai, kaip giliai ir glaudžiai įmonė yra įsijungusi į klasterį, lemia jos konkurencinį pranašumą – tai itin svarbu kūrybinių industrijų įmonėse, kurios tarpusavyje konkuruoja sunkiai apibrėžiamomis galutinio produkto savybėmis.

Įvairovė. Žmonių, kultūrų, verslų, sektorių, išsilavinimo, kompetencijų įvairovė yra regiono konkurencinis pranašumas formuojant kūrybinėms industrijoms palankią aplinką. Visapusė įvairovė skatina kultūros vystymąsi, transformacijas ir padeda lengviau pritraukti kūrybinę klasę iš viso pasaulio – žmogiškasis kapitalas kur kas labiau nei finansiniai ištekliai skatina socialinį ir ekonominį augimą (White ir kt., 2014; Bandarin ir kt., 2011; Smallbone ir kt., 2005; Jones ir kt., 2004). Be to, įvairovė skatina novatoriškų idėjų, prekių ir paslaugų sklaidą bei apsikeitimą. Šiam veiksniai ypač daug dėmesio skirta Floridos vadovautuose tyrimuose (Florida, 2002; Florida ir Tinagli, 2004; Florida ir kt., 2011; Florida ir kt., 2015, ir kiti darbai). Floridos ir kt. (2015) teigimu, atvirumas įvairovei skatina ekonominį vystymąsi, o visuomenės homogeniškumas ekonominį augimą stabdo.

Vis dėlto būtina pabrėžti, kad, be veiksmų, kurie lemia konkrečios vietos (miesto) tinkamumą kūrybinėms industrijoms kurtis (Florida ir kt., 2015; Tomczak, Stachowiak, 2015; Yigitcanlar ir kt., 2014; White ir kt., 2014; Goede, Louisa, 2012; Ashton, 2011; Levickaitė, Reimeris, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; Comunian ir kt., 2010; Huang ir kt., 2009; Meusburger, 2009; SAGPA, 2009; Florida, 2002; Malem, 2008; DeNatale, Wassal, 2007; Landry, 2000 ir kt.), egzistuoja ir mikroekonominės sąlygos, skatinančios kūrybinių industrijų vystymąsi konkrečioje vietoje (mieste), pvz., specifinė vietinė paklausa.

Detaliai išanalizavus skirtingų autorių pateikiamus kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančius veiksmus, nustatyta, kad dalis pateikiamų veiksmų yra panašūs ar kartojasi. Siekiant juos struktūrizuoti, 5 lentelėje pateikiami įvairių autorių išskirti veiksniai.

5 lentelė. Kūrybinių industrijų formavimosi veiksmų palyginimas

Autorius, metai	Autoriaus pateikiamo modelio esmė	Veiksniai
Florida, 2002	3T modelis: ekonominis vystymasis yra nulemtas kūrybingumo. <i>Kūrybingumas yra esminė kūrybinių industrijų formavimosi sąlyga, tad kūrybingumo poveikis ekonominiam vystymuisi yra matuojamas per kūrybinių industrijų poveikį ekonomikai.</i>	1. Technologijos 2. Talentas 3. Tolerancija

5 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Autorius, metai	Autoriaus pateikiamo modelio esmė	Veiksniai
DeNatale, Wassal, 2007	Kūrybos ekonomikos vystymąsi lemiantys veiksniai. <i>Kūrybos ekonomikos vystymasis galimas tik dėl kūrybinių industrijų atsiradimo ir vystymosi.</i>	1. Įmonės ir organizacijos 2. Žmonės 3. Vietos
Goede, 2009	Kūrybos klasės atsiradimą ir susiformavimą nulemiantys veiksniai. <i>Kūrybinių industrijų atsiradimą ir vystymąsi lemia kūrybos klasės susikūrimas ir vystymasis.</i>	1. Talentas 2. Technologinė infrastruktūra 3. Tolerancija 4. Išsilavinimo lygis 5. Nekilnojamasis turtas 6. Institucinė struktūra 7. Pajamų redistribucija 8. Meritokratija
Comunian ir kt., 2010	Kūrybinių industrijų ir geografinės vietos sąveika. <i>Kūrybinės industrijos atsiranda ir vystosi sąveikos su veiklos vykdymo vieta kontekste.</i>	1. Infrastruktūra 2. Valdžios institucijos 3. „Minkštoji“ infrastruktūra 4. Rinkos
Goede, Louisa, 2012	Kūrybinio miesto vystymąsi lemiantys veiksniai. <i>Kūrybinio miesto vystymasis galimas tik dėl kūrybinių industrijų atsiradimo ir vystymosi tame mieste.</i>	1. Asmeninės gyventojų savybės 2. Lyderystė 3. Gyventojų įvairovė, talentai 4. Organizacinė kultūra 5. Vietinis identitetas 6. Infrastruktūra 7. Tinklų dinamika
White ir kt. 2014	Kūrybos ekonomikos atsiradimą ir vystymąsi lemiantys veiksniai. <i>Kūrybos ekonomikos vystymasis galimas tik dėl kūrybinių industrijų atsiradimo ir vystymosi.</i>	1. Išsilavinimas 2. Lyderystė 3. Infrastruktūra 4. Kultūra 5. Vyriausybės politika 6. Inovacijos 7. Klasteris / tinklas 8. Įvairovė
Tomczak, Stachowiak, 2015	Kūrybinių industrijų įmonių steigimąsi, vystymąsi ir augimą lemiantys veiksniai. <i>Kūrybinės industrijos yra sudarytos iš kūrybinių industrijų įmonių, tad jų steigimasis ir vystymasis tiesiogiai daro įtaką kūrybinių industrijų augimui.</i>	1. Atstumas iki vartotojų 2. Atstumas iki tiekėjų 3. Informacijos prieinamumas 4. Kūrybinga aplinka

Atlikti tyrimai parodė, kad kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančių veiksnių ir jų skirstymo į grupes principai nėra visuotinai pripažinti, o tai kiekvienam autoriui suteikia galimybę pateikti savo matymą. Remiantis UNCTAD, UNDP (2010) išskiriamomis kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančių veiksnių grupėmis, kiekvienas veiksnys gali būti priskiriamas žmogiškajam, kultūriniam, socialiniam ar struktūriniam- instituciniam kapitalui. Vis dėlto veiksnių priskyrimas konkrečiam kapitalo tipui dabartinėmis sąlygomis yra tik sąlyginis, siekiant atlikti adekvatų veiksnių skirstymą, reikalinga išsami mokslinės literatūros analizė ir detalus tyrimas. Šiame tyrime detaliau išnagrinėti kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai atspindi tik dalį veiksnių, kurie nulemia kūrybinių industrijų formavimąsi bei vystymąsi. Vis dėlto šiame darbe daugiau dėmesio skiriama ne veiksniams, kurie lemia kūrybinių industrijų formavimąsi, bet kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimui, tad kūrybinių industrijų formavimosi veiksniai nėra grupuojami ir analizuojami grupėmis. Tolesniame tyrime naudojami tokie kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai:

1. Asmeninės gyventojų savybės, talentai, žmonės.
2. Atstumas iki tiekėjų ir vartotojų.
3. Įmonės ir organizacijos.
4. Informacijos prieinamumas.
5. Infrastruktūra.
6. Inovacijos.
7. Išsilavinimas, išsilavinimo lygis.
8. Įvairovė ir tolerancija.
9. Klasteris / tinklas, tinklų dinamika.
10. Kultūra.
11. Kūrybinga aplinka.
12. Lyderystė.
13. Meritokratija.
14. *Minkštoji* infrastruktūra.
15. Nekilnojamasis turtas.
16. Organizacinė kultūra.
17. Pajamų redistribucija.
18. Rinkos.
19. Technologijos, technologinė infrastruktūra.
20. Valdžios institucijos, institucinė struktūra.
21. Vietinis identitetas.
22. Vietos.
23. Vyriausybės politika.

Apibendrinant kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančius veiksnius, svarbu pabrėžti, kad tai nėra vienkryptė aplinkos veiksnių įtaka kūrybinių industrijų įmonėms. Pačios kūrybinių industrijų įmonės daro įtaką aplinkai ir iš dalies formuoja tuos veiksnius, kurie vienaip ar kitaip lemia pačių kūrybinių industrijų įmonių kūrimosi prielaidas. Visi kūrybinių industrijų sėkmės veiksniai sąveikauja tarpusavyje.

Konkrečios geografinės teritorijos gebėjimas pritraukti kūrybos klasę lemia kūrybinio miesto formavimąsi, o tai savo ruožtu daro teigiamą įtaką ekonomikos vystymuisi didesniame regione, taigi miestai, regionai ir valstybės akcentuoja savo kūrybingumą. Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad kūrybinės industrijos, jų plėtra ir mastas yra svarbios ne tiek kaip galutinis tikslas, bet kaip tam tikras indikatorius, rodantis miesto ar valstybės kūrybinį potencialą (KEPA, 2011). Dėl šios priežasties atsiranda poreikis vykdyti kūrybinių industrijų stebėseną šalies lygiu.

2. KŪRYBINIŲ INDUSTRIJŲ POVEIKIO ŠALIES EKONOMIKAI KONCEPTUALUSIS TYRIMO MODELIS

Per paskutinį dešimtmetį daugelis valstybių pastebėjo augančią kūrybinių industrijų įtaką ir pradėjo taikyti kūrybinių industrijų skatinimo programas. Šis pokytis lėmė, kad kūrybinės industrijos buvo pradėtos aktyviau tirti tiek teoriniu, tiek ir praktiniu požiūriu, pradėta rinkti statistika, yra sudaromi kūrybinių industrijų žemėlapiai, atspindintys sąsajas tarp kultūros, kūrybinių industrijų ir ekonominio vystymosi. Labai greitai kūrybingumas ir kūrybinės industrijos tapo itin populiaria politikų ir akademikų diskusijų tema. Amerikietis R. Florida vienas pirmųjų analizavo kūrybinės industrijas ir kūrybos miesto sąvoką (detali kūrybingumo sampratos analizė pristatyta knygoje „The Rise of the Creative Class“, 2002). Vienas pagrindinių jo teiginių, išsakytų ir vėlesniuose darbuose, rėmėsi idėja, kad kūrybinės industrijos yra pajėgios augti ir tapti varomąja ekonomikos jėga šalies ar dar didesnių regionų mastu. Šį teiginį patvirtino ir Gelūnas ir kt. (2008): kūrybos ir kultūrinė ekonomika yra vienas sparčiausiai augančių Europos ekonomikos sektorių, kurio indėlis į bendrąjį vidaus produktą skaičiuojamas šimtais milijardų eurų, o kūrybinių industrijų įmonių ekonominis efektyvumas yra didesnis už viso privataus verslo ekonominio efektyvumo vidurkį. Dauguma autorių (Tomczak, Stachowiak, 2015; Cunningham, Potts, 2014; UNDP, 2013; De Propriis, 2013; Kūrybinis augimas, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; Bandarin ir kt., 2011; Florida, 2010; Hotho, Champion, 2011; SAGPA, 2009; Potts, Cunningham, 2008; Sapsed ir kt., 2008; van der Pol, 2007; KEA, 2006; Parrish, 2005; Blair ir kt., 2001, ir kiti) laikosi vieningos nuomonės, kad kūrybinės industrijos, turėdamos galimybę skatinti kitų ekonomikos sektorių vystymąsi, tampa vienu prioritetinių sektorių, kuriuos vyriausybė turi vystyti, siekdama bendro ekonomikos augimo bei tarptautinio konkurencinio pranašumo. Kaip teigia Gibbon (2011), visi verslai, kildinami iš kultūrinių šalies ypatumų ar asmeninio autoriaus kūrybingumo, yra svarbus ir augantis darbo vietų bei gerovės kūrimo šaltinis.

Atlikti tyrimai rodo, kad tikslus kūrybinių industrijų ekonominės veiklos išmatavimas sukuria nemažus iššūkius (UNESCO, 2006). Didžioji dalis duomenų apie kūrybinės industrijas nėra išsamūs, patikimi ar aktualūs (Cunningham, Potts, 2014; OE, 2014; Bandarin ir kt., 2011; van der Pol, 2007; UNESCO, 2006; UNCTAD, 2004), ypač – analizuojant besivystančias šalis. Tokią situaciją lemia daugybė priežasčių: palyginti naujas paties termino atsiradimas, didelis individualiai arba mažose įmonėse dirbančių skaičius, didelė dalis paslaugų, kurios nėra diferencijuojamos ar netgi įvardijamos nacionaliniuose ekonominės veiklos klasifikatoriuose, ir kt. Vis dėlto aktualiausia problema, su kuria susiduria tyrėjai, – skirtingos termino „kūrybinės industrijos“ sampratos (žr. 1 skyrių), todėl rinkti ir palyginti statistinius duomenis tarptautiniu mastu yra sudėtinga (Pitts, 2015; OE, 2014; Cunningham, Potts, 2014; Ashton, 2011; Bandarin ir kt., 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; SAGPA, 2009; van der Pol, 2007; Jones ir kt., 2004, ir kiti autoriai).

Vis dėlto ši ekonomikos sritis vis dar per menkai tyrinėta, o kūrybinis ir kultūrinis sektorius daugelyje valstybių, įskaitant ir Lietuvą, vis dar tradiciškai suvokiamas kaip paramos gavėjas ar apčiuopiamo pelno neduodanti švietimo ir

ugdymo priemonė (Gelūnas ir kt., 2008). Tokia situacija sukuria poreikį ir terpe detaliems kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai tyrimams.

2.1. Kūrybinių industrijų sektoriaus ypatumai

Kūrybinių industrijų sektorius, kaip sudedamoji šalies ekonomikos dalis, yra charakterizuojamas keletu išskirtinių savybių: visų pirma, nuo kitų sektorių kūrybinės industrijos skiriasi struktūra. Šiame sektoriuje yra itin ryški poliarizacija ties itin didelėmis ir itin mažomis įmonėmis, o vidutinio dydžio įmonių veikia labai nedaug, todėl dažnai kūrybinių industrijų sektorius apibūdinamas „smėlio laikrodžio“ modeliu. Šiame sektoriuje egzistuojanti paklausa yra sunkiai prognozuojama ir priklauso ne tik nuo bendro ekonomikos vystymosi, bet ir nuo tokių sunkiai matuojamų charakteristikų, kaip gamintojo braižas, įvaizdis, stilius, vyraujanti mada (Powell, Ennis, 2007, ir kt. autoriai). Tokia sektoriaus struktūra sudaro sąlygas, artimas tobulajai konkurencijai, t. y. įėjimas į rinką yra paprastas ir greitas. Kita vertus, galima teigti, kad kūrybinių industrijų sektorius pirmasis pajunta ekonomikos svyravimus – kadangi šiame sektoriuje kuriamos išimtinai ne pirmo būtinumo prekės ir paslaugos, jis pirmasis ir ryškiausiai signalizuoja apie ekonomikos augimą ir pirmasis pajunta ekonomikos smukimą. Kūrybinių industrijų sektoriaus ypatumus aptarsime detaliau.

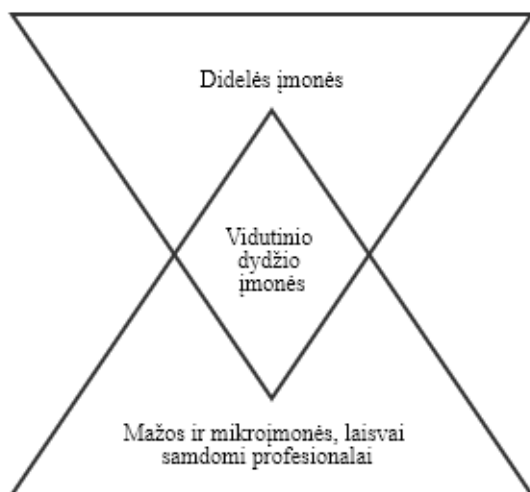
Remiantis Caves (2000), kūrybinės industrijos nuo kitų ekonomikos sektorių skiriasi tokiomis savybėmis:

1. *Niekas nežino* (angl. *Nobody knows*). Kūrybinių produktų gamybą ir vartojimą supa didelis neapibrėžtumas, t. y. sunku prognozuoti tiek kūrybos proceso rezultata, tiek ir vartotojų požiūrį į galutinį produktą. Šiame tyrime ši Caves (2000) išskirta ir aprašyta savybė vadinama „sunkiai prognozuojama paklausa“.
2. *Menas dėl meno* (angl. *Art for Art's Sake*). Kūrybinių industrijų darbuotojai yra linkę pasirinkti blogiau apmokamą kūrybinį darbą nei geriau apmokamą darbą ne kūrybinių industrijų sektoriuje. Autoriaus teigimu, kūrybinių industrijų darbuotojai gaminamu produktu dažniausiai domisi dėl subjektyvių, o ne objektyvių ir racionalių priežasčių.
3. *Skirtingi specialistai* (angl. *Motley Crew*). Kūrybinių industrijų sektoriuje darbuojasi ypač skirtingi specialistai išsilavinimo, įgūdžių, patirties prasme, užduotis atliekantys trumpalaikėse tarpdisciplininėse projektinėse grupėse. Tokia situacija sukuria komandos formavimo ir koordinavimo iššūkius kūrybinių industrijų įmonių vadovams.
4. *Aukščiausias lygis ir žemesnis lygis* (angl. *A List / B List*). Kuriant kūrybinius produktus, svarbiausias darbuotojas negali būti pakeistas kitu, turinčiu mažiau patirties ar įgūdžių, stipriai nepaveikiant galutinio produkto.
5. *Begalinė įvairovė* (angl. *Infinite Variety*). Kūrybinės industrijas charakterizuoja begalinė produktų įvairovė. Dalis jų gali būti panašūs, atlikti tą pačią funkciją, būti naudojami kaip alternatyvos, tačiau jie negali būti 100 proc. identiški.
6. *Menas yra ilgalaikis* (angl. *Ars Longa*). Kūrybinių industrijų pamatas – intelektinės nuosavybės teisės ir kūrybinių industrijų produkto ilgaamžiškumas.

7. *Greitai bėgantis laikas* (angl. *Time Flies*). Kūrybinių industrijų produkto gaminimo trukmė dažnai yra santykinai ilga, nes ji apima ir visą kūrybos procesą. Kita vertus, kūrybinio produkto sukūrimo kaštai yra santykinai dideli, todėl planuojant gamybą itin svarbu preciziškai prognozuoti paklausą, o tai kūrybinių industrijų sektoriuje yra ganėtinai sudėtinga (žr. charakteristiką *niekas nežino*).

Nors Caves (2000) išskirtos savybės gali būti iš dalies būdingos ir kitiems ekonomikos sektoriams, visos kartu jos charakterizuoja kūrybinių industrijų sektorių kaip veikiantį didelio neapibrėžtumo sąlygomis. Dėl šios priežasties kūrybinių industrijų įmonėms yra sudėtinga pritraukti investicijas (FAME, 2012). Kita vertus, kūrybinės industrijos yra išskirtinis sektorius, kuriam negali būti taikomi tokie pat vertinimo kriterijai. Siekiant apibūdinti šį sektorių, šiame darbe detaliau analizuojamos trys svarbiausios charakteristikos: (1) kūrybinių industrijų sektoriaus struktūra, (2) kūrybinių industrijų sektoriaus paklausa bei (3) kūrybinių industrijų, kaip inovacijų skatinančio ekonomikos sektoriaus, vaidmuo.

Kūrybinių industrijų sektoriaus struktūra. Kūrybinių industrijų sektorių sudaro labai didelis skaičius mažų įmonių, labai dažnai – net ir mikroįmonių, bei laisvai samdomų darbuotojų ir tik keletas vidutinio dydžio įmonių. Didžiosios kūrybinių industrijų įmonės egzistuoja išimtinai tik seniausiuose ir brandžiausiuose kūrybinių industrijų subsektoriuose. Keletas svarbiausių šių subsektorių įmonių konkuruoja tarpusavyje ir turi didelę ekonominę galią (pvz., EY, 2014; Hotho, Champion, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; UNCTAD, UNDP, 2010; UNCTAD, 2008; Potts, Cunningham, 2008, ir kiti autoriai). Vis dėlto didžioji dalis kūrybinių industrijų sektoriaus yra sudaryta iš mažų ekonominių vienetų (pvz., Powell, Ennis, 2007; Tomczak, Stachowiak, 2015; White ir kt., 2014; De Propriis, 2013; EK, 2013a, ir kiti autoriai), ir būtent jie yra varomoji kūrybinių industrijų jėga. Kadangi kūrybinių industrijų sektorių sudaro itin didelis skaičius mažų, dažnai mikroįmonėmis vadinamų įmonių bei savarankiškai dirbančių profesionalų, kūrybinių industrijų sektorius apibūdinamas „smėlio laikrodžio“ modeliu (Davies, Sigthorsson, 2013). Kūrybinių industrijų sektoriaus struktūra grafiškai vaizduojama 15 pav.

15 pav. Kūrybinių industrijų sektoriaus struktūra (sudaryta autorės, remiantis UNCTAD, UNDP, 2010 ir Davies, Sigthorsson, 2013)

Kai kuriose rinkose, pvz., D. Britanijos, programinės įrangos ir kompiuterinių žaidimų ir kiek mažiau – reklamos ir videomeno, kino kūrybinių industrijų subsektoriuose mikroįmonės konkuruoja su tarptautinėmis korporacijomis, panaši situacija vyrauja ir Australijoje bei Honkonge (UNCTAD, UNDP, 2010).

EK (2014) pabrėžia, kad mažos ir vidutinės įmonės sudaro Europos Sąjungos ekonomikos stuburą, tačiau jos dažniau nei didelės įmonės susiduria su veiklos plėtimo, ypač į užsienio šalis, problema. Tą patį aspektą pastebi ir Europos Parlamentas bei Europos Sąjungos Taryba (Reglamentas Nr. 1295 / 2013, 2013): „viena iš didžiausių problemų, su kuriomis susiduria kultūros ir kūrybos sektorių veiklos vykdytojai, visų pirma labai mažos, mažos ir vidutinės organizacijos, įskaitant ne pelno ir nevyriausybinės organizacijas, – sudėtinga prieiga prie finansavimo šaltinių, kurių reikia veiklai ir augimui finansuoti, konkurencingumui išlaikyti bei didinti ir tarptautinei veiklai plėtoti. Nors ta problema iš esmės aktuali visoms mažoms ir vidutinėms įmonėms, tačiau kultūros ir kūrybos sektoriuose veikiančių įmonių padėtis gerokai sudėtingesnė, nes didelę jų turto dalį sudaro nematerialusis turtas, veikla yra unikali ir įmonės, kad galėtų diegti naujoves, neišvengiamai turi rizikuoti ir eksperimentuoti“. Būtina pabrėžti, kad mažas įmonės dydis gali būti konkurencinis pranašumas reaguojant į pokyčius rinkoje, tačiau tuo pat metu šis veiksnys lemia didesnę įmonės pažeidžiamumą ir riboja augimo perspektyvas. Disertacijos autorės nuomone, kadangi kūrybinių industrijų įmonės nereikalauja didelių pradinių investicijų, padeda spręsti užimtumo problemas, prisideda prie šalies ekonominio vystymosi ir pažangos, vyriausybės turėtų remti kūrybinių industrijų įmonių kūrimąsi ir augimą bei tarptautiškumo galimybes per skatinamosios politikos veiksmus.

Sunkiai prognozuojama paklausa. Kadangi kūrybinių industrijų sektorių sudaro didelis skaičius mažų ekonominių vienetų (žr. 14 pav.), kiekvieno iš jų

gebėjimas išlikti rinkoje tiesiogiai priklauso nuo sugebėjimo atitikti specifinius konkretaus vartotojo poreikius. Kiekviena mažoji kūrybinių industrijų įmonė yra pakankamai smulki, ji išgyvena tenkindama nedidelės vartotojų grupės poreikius. Dažnai viename subsektoriuje veikiančios kūrybinių industrijų įmonės tarpusavyje konkuruoja tokiomis sunkiai išmatuojamomis ir subjektyviomis charakteristikomis, kaip darbo stilius, braižas, estetika, įvaizdžio atributai ir pan. (Jones ir kt., 2004). Iš dalies dėl intensyvios konkurencijos tarpusavyje, iš dalies dėl kuriamų produktų (prekių ir paslaugų) prigimtios kūrybinės industrijos iš kitų ekonomikos sektorių išsiskiria nepastovia ir sunkiai prognozuojama paklausa (Hotho, Champion, 2011; Malem, 2008; Potts ir kt., 2008; KEA, 2006; Blair ir kt., 2001), labai jautriai reaguojančia į pokyčius rinkoje. Pagrindinė neužtikrintumo priežastis – tai, kad kūrybinių industrijų įmonės, veikdamos B2B ar B2C rinkose, siūlo ne pirmo būtinumo produktus (Thomassen, 2007; Potts, Cunningham, 2008). Iškilus neplanuotiems sunkumams, verslo įmonės lengviausiai atsisako reklamos paslaugų, o vartotojai taupo kultūrinių, pramoginių renginių, ne pirmo būtinumo prekių – meno kūrinių įsigijimo ir panašių išlaidų – sąskaita, todėl ekonomikos nuosmukis greičiausiai ir skaudžiausiai pajuntamas būtent kūrybinių industrijų sektoriuje, taip pat ir mažinant darbo vietų skaičių (Blair ir kt., 2001).

Vienas svarbiausių inovacijas skatinančių sektorių. Atlikti tyrimai patvirtina, kad augančios ekonomikos sąlygomis kūrybinės industrijos tampa vienu esminių technologijų ir pramonės inovacijas skatinančių sektorių (Knudsen ir kt., 2007; EK, 2010a; UNDP, 2013; EK, 2013a; Bettiol, Di Maria, Grandinetti, 2012; Goede, Louisa, 2012; De Propis, 2012; Hotho, Champion, 2011; Potts, 2011; Sigurdardottir, Young, 2011; Ashton, 2011; Florida, 2010; Power, Nielsen, 2010; Malem, 2008; Sapsed ir kt., 2008; Potts, Cunningham, 2008; Thomassen, 2007; van der Pol, 2007; Parrish, 2005; Oakley, 2004; Blair ir kt., 2001, ir kiti autoriai). Kaip akcentuojama Europos Komisijos komunikate (EK, 2010b) „2020 m. Europa: pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“, yra būtina „sudaryti patrauklesnes sąlygas inovacijoms ir kūrybingumui skatinti, atsižvelgiant į tai, kad kultūros ir kūrybos sektoriai yra novatoriškų idėjų, kurios gali būti įgyvendinamos kuriant produktus ir paslaugas, kuriais skatinamas ekonomikos augimas ir darbo vietų kūrimas ir padedama spręsti su visuomeniniais pokyčiais susijusias problemas, šaltiniu. Be to, kompetenciją ir konkurencingumą tuose sektoriuose visų pirma lėmė menininkų, kūrėjų ir specialistų pastangos, kurias reikia skatinti“. Kaip pabrėžia DCMS (2007), inovacijos iš kūrybinių industrijų sektoriaus į kitus šalies ekonomikos sektorius gali patekti vadinamojo spinduliavimo efekto (angl. *spillover effect*) principu, t. y. susidarant situacijai, kai įmonės ar individualūs vartotojai gauna naudą iš žinių, atsiradusių ar sukurtų rinkos galimybių, inovacijų ar kvalifikuotų specialistų patirties, jiems neatsilyginant už tai tiesiogiai. Šis efektas ypatingas tuo, kad idėjos, galimybės ar produkto autorius už savo kūrybą negauna atlyginimo. Dažniausiai idėjos yra pritaikomos kitiems ekonomikos sektoriams arba asmeniniam vartojimui ir yra vienas iš kūrybinės industrijas charakterizuojančių bruožų. DCMS (2007) išskiria tokius spinduliavimo efekto (angl. *spillover effect*) tipus:

1. Organizacinės žinios. Absoliuti dauguma kūrybinių industrijų įmonių veikia nuolatinį pokyčių aplinkoje, taigi šiame sektoriuje plačiai taikomas

projektinio įdarbinimo modelis, kai kiekvienam tos pačios įmonės vykdomam projektui yra surenkama nauja komanda, o, projektui pasibaigus, ji yra išformuojama. Dėl kūrybinių industrijų sąsajų su kitais ekonomikos sektoriais į projektines darbo grupes yra įtraukiami įvairių sričių specialistai, taigi kūrybinių industrijų įmonių turimos organizacinės žinios, patirtis ir metodai imami taikyti ir kituose ekonomikos sektoriuose.

2. Vartotojo patirties žinios. Siekdamos suteikti išskirtinę vartotojo patirtį, ne kūrybinių industrijų įmonės į savo veiklą įtraukia įvairius kūrybinių industrijų sričių elementus: muziką, teatrą, virtualią realybę ir pan.
3. Tarpdisciplininės žinios. Kūrybinės industrijos didele dalimi remiasi tarpdiscipliniškumu, susiedamos tradicinius menus, kultūrines prekes ar paslaugas ir naujausias technologijas. Natūralu, kad kūrybinių industrijų sektoriuje „susitinka“ įmonės iš kitų ekonomikos sektorių ir dalijasi gerąja patirtimi.
4. Verslumas. Kaip jau minėta, kūrybinės industrijos remiasi asmeniniu kūrybingumu. Dėl šios priežasties kūrybinių industrijų sektoriuje vyrauja tendencija pasitraukti iš konkrečių veiklų vykdančios įmonės ir pradėti savą verslą, remiantis sukaupta patirtimi. Kuriantis naujoms įmonėms, atsiranda darbuotojų poreikis, tačiau tikėtina, kad jie naujai sukurta įmonę taip pat paliks ir imsis savo verslo. Tokia grandinė užtikrina verslumo dvasios sklaidą.
5. Paklausa. Kaip ir kiti ekonomikos sektoriai, kūrybinių industrijų įmonės yra pajėgios kurti papildomą paklausą kituose sektoriuose, pvz., žaislų gamyba pagal populiariausių vaizdo žaidimų ar filmų herojus, aksesuarai vaizdo žaidimams ir t. t.

Akivaizdu, kad kūrybinių industrijų sektoriaus įmonėse generuojamos idėjos skatina vartotojų lūkesčius kitiems ekonomikos sektoriams, kuria naujas užduotis ir reikalavimus gamybos įmonėms, įgaudamos reikšmės, vis dažniau tampa viena iš esminių ekonomikos dedamųjų dalių, galinčių paskatinti visos šalies, o kartu ir didesnio geopolitinio vieneto ekonomikos augimą.

Apibendrinant svarbu pabrėžti, kad kūrybinės industrijos, nors ir yra išskirtinė ekonomikos dalis, vis dėlto turi būti vertinamos kaip integrali dedamoji, ir nors dažnai yra analizuojamos kaip „kitoks“ ekonomikos sektorius, paklūsta toms pačioms ekonominės logikos taisyklėms. Svarbu tirti kūrybinių industrijų poveikį ekonomikai, nepamirštant ir pačios ekonominės aplinkos daromos įtakos kūrybinių industrijų formavimuisi ir vystymuisi.

2.2. Kūrybinių industrijų poveikio ekonomikai kryptys

Kūrybinės industrijos yra svarbus ekonominio augimo ir vystymosi šaltinis ne vien dėl savo vaidmens kuriant naujas darbo vietas ar plečiant ekonominės veiklos sritis, bet kur kas labiau dėl to, kad skatina visuomenės elgsenos, socialinę ir institucinę raidą, taip prisidedamos prie ekonominio šalies vystymosi (Potts, 2011). Šiuo metu Europos Sąjungos ekonomikai lėčiau, nei buvo prognozuojama, tvarkantis su ekonominės krizės padariniais, kūrybinių industrijų sektorius išsiskiria didesniu

augimo tempu (Gaitanidis, Avdikos, 2016; De Propriis, 2013; EK, 2013a), o, kaip akcentuoja EK (*Growth Prospects for SMEs are Encouraging*, 2013a), 2010–2013 m. didžiojoje daugumoje ES šalių mažos ir vidutinės įmonės kūrė naujas darbo vietas ir didino sukuriamos pridėtinės vertės dalį greičiau nei didelės įmonės. Ypač daug dėmesio skiriama mikroįmonėms, kokios būtent ir yra dauguma kūrybinių industrijų įmonių. 2012 m. jose dirbo apie 86,8 mln., arba 66,5 proc., ES darbo jėgos. Remiantis 2012 m. atliktu tyrimu *Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių industrijos indėlio į Lietuvos ekonomiką* (Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai (ESTEP), 2012), kūrybinės industrijos Lietuvoje yra produktyvesnė sritis nei kiti ekonomikos sektoriai. Šio tyrimo duomenimis, kūrybinės industrijos sukuria 5,4 proc. Lietuvos ekonomikos pridėtinės vertės, o šioje srityje dirba 4,92 proc. dirbančiųjų. Tyrimo metu taip pat išmatuota, kad bendrai Lietuvos eksporte kūrybinių industrijų sukuriama produktai ir paslaugos sudaro 4,68 proc., tačiau šios srities santykinė dalis sparčiai auga.

Vis dėlto pabrėžtina, kad kūrybinių industrijų augimas daro tik nedidelę teigiamą įtaką šalies ekonomikai per užsienio prekybą, nes viena iš kūrybinių industrijų ypatybių yra veiklos vystymas tik vienoje šalyje (KEA, 2006; Power, Nielsen, 2010; Gibbon, 2011; EK, 2013a; Jančoras ir kt., 2014), tačiau pastebima, kad, kiekvienai kūrybinių industrijų įmonei bręstant, vystantis, išauga ir jos poreikiai bei galimybės sukurtus produktus eksportuoti. Naujausi tyrimai Lietuvoje parodė, kad, kūrybinių industrijų ekspertų vertinimu, viena iš labiausiai probleminių sričių išlieka kūrybinių industrijų produktų platinimas užsienio rinkose (Jančoras ir kt., 2014). Tam iš dalies įtaką daro ir kūrybinių industrijų sektoriuje itin dažnai sutinkamas klasterizacijos fenomenas. Klasterizacijos svarba akcentuojama ir globaliu mastu: kaip matyti iš 16 pav., net ir didieji, vadinamieji „megaregionai“ Europoje yra dažniausiai išsidėstę vienoje šalyje arba artimą istoriją turinčių šalių teritorijose, apimdami netoli esančius miestus – konkrečiuose, geografiniu požiūriu apibrėžtuose klasteriuose.

16 pav. Europos kūrybinių industrijų megaregionai (Florida, 2008)

De Propriis (2013) taip pat akcentuoja kūrybinių industrijų geografinę klasterizaciją: autorės atliktas tyrimas parodė, kad kūrybinių industrijų įmonės dirba kartu dėl sinergijos efekto, galimybės dalintis idėjomis tarpusavyje ir jas vystyti. Taigi, veikdama šalies viduje ar vykdydama produkcijos eksportą, kiekviena kūrybinių industrijų įmonė pasižymi stiprybe tenkinti nišos poreikius.

Nors dažnai sutinkama nuostata, kad didžioji dalis kūrybinių industrijų įmonių gyvena tenkindamos nedidelės, nišinės rinkos poreikius, svarbu pabrėžti, kad kūrybinių industrijų sektoriuje kartu su mikroįmonėmis egzistuoja ir didelės bei labai didelės įmonės, turinčios didelę įtaką skirtingų šalių ekonomikai. Nagrinėdami kūrybinių industrijų vaidmenį šalies ekonomikoje, Potts ir Cunningham (2008) išskyrė keturis galimus kūrybinių industrijų vaidmens pasireiškimo variantus:

1. **Socialinės paramos modelis.** Šis teorinis modelis remiasi prielaida, kad kūrybinės industrijos gali augti ir vystytis tik gaudamos nuolatinę valstybės paramą, taigi jų augimas turi neigiamą įtaką šalies ekonomikai, nes investicijos, skiriamos kūrybinių industrijų vystymui ir plėtrai, kitose ekonomikos šakose atsipirktų greičiau. Šis modelis išreiškiamas tokia hipoteze:

$$\frac{dY}{dCI} < 0, \frac{dU}{dCI} > 0;$$

čia dY – šalies ekonomikos pokytis, dCI – šalyje egzistuojančių kūrybinių industrijų pokytis, dU – bendrojo naudingumo pokytis.

2. **Konkurencijos modelis.** Šis modelis remiasi prielaida, kad kūrybinės industrijos nėra nei atsiliekančios ekonomikos sektorius, nei ypač greitai augantis ar didelę pridėtinę vertę kuriantis sektorius – kūrybinės industrijos tėra viena iš daugelio ekonomikos šakų, kurių vystymasis lemia bendruosius šalies ekonomikos rodiklius. Kūrybinių industrijų augimas neturi išskirtinės įtakos šalies ekonomikai, taigi vyriausybės skiriama parama kūrybinių industrijų sektoriuje atsipirkti gali lygiai taip pat efektyviai, kaip bet kuriame kitame ekonomikos sektoriuje – kūrybinės industrijos dėl paramos konkuruoja su kitais sektoriais, o vartotojai kūrybinių industrijų kuriamą produktą gali racionaliai pakeisti tinkama alternatyva, nekreipdami dėmesio į moralines ar estetines produkto charakteristikas. Šis modelis aprašomas tokia hipoteze:

$$\frac{dY}{dCI} = 0, \frac{dU}{dCI} = 0;$$

čia dY – šalies ekonomikos pokytis, dCI – šalyje egzistuojančių kūrybinių industrijų pokytis, dU – bendrojo naudingumo pokytis.

3. **Augimo modelis.** Remiantis šiuo modeliu, kūrybines industrijas galima laikyti ekonomikos augimo varikliu. Šis modelis remiasi prielaida, kad kūrybinių industrijų augimas turi teigiamą įtaką šalies ekonomikai, nes jos skatina augimą ir progresą kitose ekonomikos šakose. Pabrėžtina, kad

kūrybinės industrijos nėra išskirtinai svarbus sektorius pats savaime, kūrybinės industrijos svarbą įgauna dėl to, kad lemia kitų ekonomikos sektorių augimą. Šis modelis aprašomas tokia hipoteze:

$$\frac{dY}{dCI} > 0, \frac{dU}{dCI} \geq 0;$$

čia dY – šalies ekonomikos pokytis, dCI – šalyje egzistuojančių kūrybinių industrijų pokytis, dU – bendrojo naudingumo pokytis.

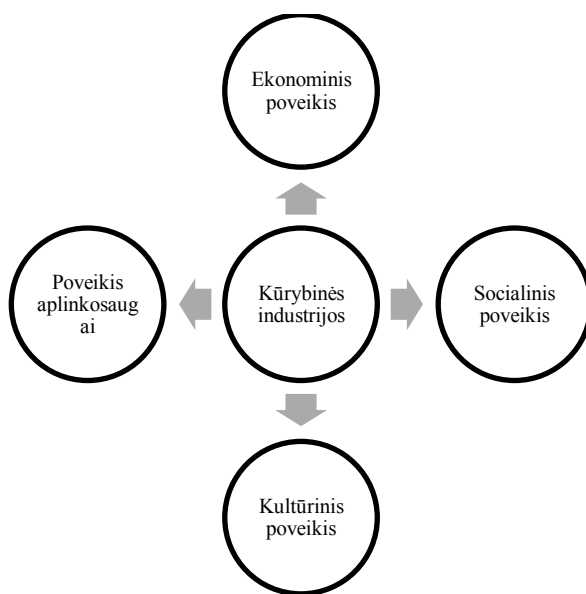
4. **Inovacijų modelis.** Remiantis šiuo modeliu, kūrybines industrijas reikia laikyti visos šalies ekonomikos inovacijų sistemos dalimi, taigi kūrybinėse industrijose inicijuojamas ir koordinuojamas žinių ir inovacijų augimas visos šalies ekonomikos mastu. Potts, Cunningham (2008) iškelia šį hipotetinį modelį, kurį patvirtinus empiriškai, būtų galima teigti, kad kūrybinės industrijos ekonomikai turi esminę įtaką – visos ekonominės ir socialinės-kultūrinės inovacijos sukuriamos kūrybinėse industrijose. Šis modelis aprašomas tokia hipoteze:

$$\frac{dY}{dCI} \text{ neapibrėžta, } \frac{dU}{dCI} \text{ atvira;}$$

čia dY – šalies ekonomikos pokytis, dCI – šalyje egzistuojančių kūrybinių industrijų pokytis, dU – bendrojo naudingumo pokytis.

Analizuodami Australiją (duomenys nuo 2000 m. iki 2005 m.), Naująją Zelandiją (duomenys nuo 1996 m. iki 2001 m.), ES šalis (duomenys nuo 1999 m. iki 2003 m.) ir D. Britaniją (duomenys nuo 1997 m. iki 2005 m.), Potts ir Cunningham (2008) empiriniu tyrimu įrodė, kad kūrybinės industrijos daro įtaką šalies ekonomikai per augimo ir inovacijų modelius, tačiau nenustatė, kuris modelis geriau tinka santykiui tarp kūrybinių industrijų augimo ir vystymosi bei ekonomikos augimo ir vystymosi apibūdinti. Tačiau nustatyta, kad kūrybinių industrijų augimas turi teigiamą įtaką šalies ekonomikai.

Šį teigiamo poveikio šalies ekonomikai argumentą palaiko ir įvairios Jungtinių Tautų Organizacijos įsteigtos institucijos (UNESCO, UNCTAD ir kt.): kaip nurodo UNDP (2013), kūrybinių industrijų poveikis šaliai pasireiškia keturiose srityse (žr. 17 pav.).

17 pav. Kūrybinių industrijų poveikio šaliai sritys (sudaryta autorės, remiantis UNDP, 2013)

Ekonominis kūrybinių industrijų poveikis šaliai yra regiono ar visos šalies kūrybos ekonomikos augimas, matomas per tokius rodiklius, kaip (UNDP, 2013): auganti kūrybinių industrijų sukuriama BVP dalis regione ar visoje šalyje, naujų darbo vietų kūrimas, pritraukiamos investicijos, darbo jėgos kvalifikacijos augimas, atvykstamojo turizmo augimas, taip pat – sudėtingesnių indikatorių atspindimi pokyčiai, pvz., pajamų redistribucija, skirta skurdiui bei socialinei atskirčiai mažinti.

Socialinis kūrybinių industrijų poveikis šaliai pasireiškia per socialinę įtrauktį (atskirties mažėjimą), tarpkultūrinio dialogo stiprinimą, kultūrinio identiteto skatinimą, socialinio kapitalo augimą ir žmogaus teisių apsaugą. Vienas svarbiausių socialinio kūrybinių industrijų poveikio vertinimo kriterijų (UNDP, 2013) – švietimo prieinamumo didėjimas, visuomenės išsilavinimo lygio augimas, kuriantis pamatus ateities visuomenės socialiniam progresui. Svarbu pabrėžti, kad ankstesnis Creative Economy Report (UNCTAD, UNDP, 2010) nedarbo mažinimą (naujų darbo vietų kūrimą) priskiria socialiniam kūrybinių industrijų poveikiui. Kaip konstatuoja Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba (Reglamentas Nr. 1295 / 2013, 2013), „kultūros ir kūrybos sektoriai labai prisideda prie kovos su bet kokios formos diskriminacija, įskaitant diskriminaciją dėl rasės ir ksenofobiją, ir yra svarbi saviraiškos laisvės ir kultūrų bei kalbų įvairovės užtikrinimo skatinimo platforma“.

Kultūrinis kūrybinių industrijų poveikis šaliai atsispindi augančiame visuomenės susidomėjime ir įsitraukime į meninius ir kultūrinius renginius, meninių ir kultūrinių produktų vartojimo augimas.

Kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai akcentuoja sąsajas tarp kultūros ir aplinkos, daugiausia dėmesio skiriant tvarios plėtros klausimams. Visuomenės susirūpinimas ir įsitraukimas į įvairias tvarią plėtrą skatinančias iniciatyvas kuria

naudas per glaudų bendradarbiavimą ir dalijimąsi kultūrinėmis nuostatomis, tradicinėmis žiniomis bei gamtos išteklių valdymo principais.

UNDP (2013) analizuoja kūrybingumo naudojimą ir jo poveikį konkrečiai šaliai per kūrybines industrijas. Remiantis aukščiau išvardintomis poveikio sritimis, identifikuojamos konkrečių poveikio sritį sudarančios kūrybinių industrijų poveikio kryptys, išskiriami rodikliai kūrybinių industrijų poveikiui kiekvienoje kryptyje matuoti. Šiame darbe daugiausiai dėmesio skiriama būtent kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai matavimui. Toliau pateikiama kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sričių bei krypčių analizė.

Remiantis atliktais tyrimais, pabrėžtina, kad skirtingi autoriai analizuoja skirtingas kūrybinių industrijų charakteristikas, išskiria jų atsiradimo, formavimosi ir vystymosi sąlygas bei etapus ir nurodo įvairias kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai kryptis. 3 priede pateikiamas struktūrizuotas skirtingų autorių nurodomų kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai krypčių skirstymas. Autoriai pateikiami pagal chronologinę publikacijų tvarką.

Pažymėtina, kad ne visi analizėje panaudoti moksliniai darbai yra vienodos reikšmės vertinant kūrybines industrijas. Toliau išskirti moksliniai darbai, kurie yra daug svaresni už likusiuosius:

- KEA ataskaita „The Economy of Culture in Europe“ (2006),
- UNESCO ataskaita „Understanding Creative Industries. Cultural Statistics for Public – Policy Making“ (2006),
- UNCTAD ataskaita „Creative Economy Report. The Challenge of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy – Making“ (2008),
- EK, „Green Paper. Unlocking the Potential of Cultural and Creative Industries“ (2010a),
- UNDP ataskaita „Creative Economy Report 2013. Special Edition: Widening Local Development Pathways“ (2013),
- Oxford Economics ataskaita „The Economic Impact of the Creative Industries in the Americas“ (2014),
- Ernst and Young atlikta ataskaita „Creating Growth. Measuring Cultural and Creative Markets in the EU“ (2014, gruodis).

Išvardintos ataskaitos iš visų 3 priede pateikiamų darbų išsiskiria ypač didele analizuotų duomenų apimtimi, taip pat – svarba pasaulio (UNESCO, UNDP ir UNCTAD ataskaitos) ar itin didelio ir ekonomiškai svarbaus pasaulio regiono (KEA, EK, EY ataskaitos Europoje, OE ataskaita Šiaurės ir Pietų Amerikose) mastu. Moksliniai darbai, analizuojantys kūrybines industrijas mažesnėse geopolitinėse teritorijose, arba tokie darbai, kurių išvados remiasi mažesniu surinktų ir analizuotų duomenų kiekiu, dažnai remiasi aukščiau išvardytų svarbiausių ataskaitų teiginiais, tačiau dėl didesnės specializacijos ir siauresnio tyrimo lauko gali išskirti svarbias, bet globaliu mastu veikiančioms organizacijoms pernelyg smulkias, nereikšmingas kūrybinių industrijų poveikio ekonomikai kryptis.

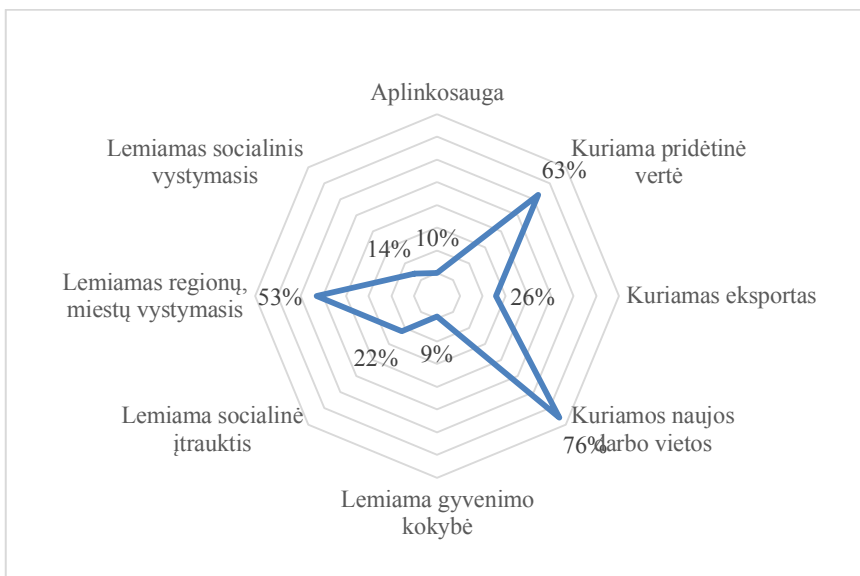
Iš Lietuvos itin aktualių kūrybinės industrijas analizuojančių tyrimų būtina išskirti šiuos:

- Tyrimas „Alytaus ir Utenos apskričių kūrybinių industrijų žemėlapis“ (2005),
- LR švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atlikta galimybių studija „Lietuvos kūrybinės ir kultūrinės industrijos“ (2008),
- Galimybių studija „Vilniaus kūrybinių industrijų žemėlapis“ (2010),
- Tyrimas „Lietuvos kūrybinių ir kultūrinių industrijų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkoje“ (2014).

Išvardintos studijos Lietuvoje yra pirmieji tyrimai, analizuojantys konkrečias kūrybinių industrijų sampratas, vystymosi, veiklos rezultatų dedamąsias. Tikėtina, kad, kūrybinėms industrijoms tapus prioritetine vystymo kryptimi ES lygiu (OMC, 2010), detalesnių ar platesnio masto publikacijų kūrybinių industrijų tema Lietuvoje daugės.

Daugumoje 3 priede minimų publikacijų nėra tiesiogiai analizuojamas kūrybinių industrijų poveikis ekonomikai, tačiau autoriai, pagrįsdami kūrybinių industrijų temos aktualumą, remiasi kūrybinių industrijų svarbos ekonomikai ar visuomenės gerovei įrodymais. Pagal šiuos įrodymus ir argumentus autoriai yra grupuojami.

Kaip parodė atlikta analizė, svarbiausios kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo kryptys yra septynios (žr. 18 pav.). Šios kryptys išskirtos pagal tai, kokia dalis visų analizuotų autorių paminėjo konkrečią kūrybinių industrijų pasireiškimo kryptį. Būtina pabrėžti, kad analizuotuose moksliniuose darbuose vienas autorius dažnai įvardija daugiau nei vieną KI poveikio ekonomikai kryptį. Tokiu atveju jis nurodomas kaip šaltinis prie kiekvienos paminėtos krypties.

18 pav. Moksliniuose darbuose sutinkamos svarbiausios kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo kryptys

Kaip matyti iš 18 pav., mokslininkų išskiriamos kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai kryptys pagal svarbą ir minėjimo dažnį yra pasiskirsčiusios labai netolygiai. Tai leidžia daryti prielaidą, kad, siekiant sudaryti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo modelį, būtina ištirti, kokios svarbos yra kiekviena poveikio pasireišimo kryptis. Analizuotoje literatūroje mokslininkų išskiriamos pagrindinės kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai kryptys yra šios:

1. Kuriamos naujos darbo vietos (kryptis minima 76 proc. nagrinėtų publikacijų, tarp jų – UNESCO, UNDP ir UNCTAD, EK, OE, EY, KEA ataskaitose). Autoriai sutaria, kad prie nedarbo mažinimo kūrybinės industrijos daugiausia prisideda per savarankiško užimtumo didinimą.
2. Kuriamas pridėtinė vertė (kryptis minima 63 proc. nagrinėtų publikacijų, tarp jų – UNESCO, UNDP ir UNCTAD, EK, OE, EY, KEA ataskaitose). Mokslinės literatūros ir tyrimų analizė parodė, kad kūrybinės industrijos prie BVP kūrimo prisideda ne tik tiesiogiai, per kūrybinių industrijų įmonių kuriamų prekių ir paslaugų pardavimus, bet ir įvesdamos bei išpopuliarindamos naujas madas, poreikius – per vadinamąjį spinduliavimo efektą (angl. *spillover effect*).
3. Lemiamas regionų ir miestų vystymasis (kryptis minima 53 proc. nagrinėtų publikacijų, tarp jų – EY ataskaitoje). Kaip jau aptarta, kūrybos ekonomika negali būti atskiriama nuo kūrybinio miesto sąvokos, tačiau kai kurie autoriai (pvz., Fahmi ir kt., 2016; Kasprzak, 2015; Drda-Kuhn, Wiegand, 2010; White, 2010 ir kt.) analizuoja kūrybos ekonomikos potencialą periferijoje. Pastebima, kad kūrybinių industrijų formavimasis ir vystymasis skatina miesto ar kito regiono ekonominį ir kultūrinį vystymąsi, palankesnio, patrauklesnio įvaizdžio susiformavimą, gerina gyvenimo kokybę, duoda kitų teigiamų rezultatų.
4. Kuriamas eksportas (kryptis minima 26 proc. nagrinėtų publikacijų, tarp jų – UNESCO, EK ir OE ataskaitose). Ši kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireišimo kryptis nėra vertinama vieningai, dažniausiai sutinkama nuomonė, kad dabartiniu metu kūrybinių industrijų poveikis ekonomikai per eksportą yra santykinai nedidelis, bet turi perspektyvų augti.
5. Lemiamas socialinė įtrauktis (socialinės atskirties mažinimas) (kryptis minima 22 proc. nagrinėtų publikacijų, tarp jų – UNESCO ir EK ataskaitose). Autoriai pabrėžia, kad kūrybinės industrijos kur kas labiau nei kitos ekonomikos sritys prisideda prie socialinės įtraukties, suteikdamos saviraiškos ir savarankiško įsidarbinimo laisvę kiekvienam individui, nepriklausomai nuo jo išsilavinimo, tautybės, kitų psichografinių charakteristikų. Itin svarbu pabrėžti, kad ši poveikio kryptis yra laikoma vienu svarbiausių Europos Sąjungos strateginių tikslų (EK, 2010b): nurodoma, kad įtraukusis (integracinis) augimas turi būti užtikrinamas skatinant aukšto užimtumo ekonomiką, kuri lems ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą.

6. Lemiamas socialinis vystymasis (kryptis minima 14 proc. nagrinėtų publikacijų, tarp jų – EK ataskaitoje) apima ne tik įvairovės didėjimą, bet ir socialinės integracijos augimą, atvirumą skirtingoms kultūroms ir papročiams, tolerancijos ribų plėtimą.
7. Aplinkosauga – tvarus vystymasis, gamtos išteklių tausojimas ir atitikimas aplinkosaugos reikalavimams (kryptis minima 10 proc. nagrinėtų publikacijų, tarp jų – EK ir UNDP, UNESCO ataskaitose) pasireiškia per visuomenės informavimą ir įsitraukimą į įvairias tvarią plėtrą skatinančias iniciatyvas, dalyvavimą aplinkosaugos projektuose ir pan.
8. Lemiamą gyvenimo kokybę (kryptis minima 9 proc. nagrinėtų publikacijų, tarp jų – EK, OE ir kt. ataskaitose) pasireiškia per išsilavinimo, kultūrinių renginių prieinamumą, viešųjų erdvių mieste, restoranų skaičių, taip pat – per saugumą, interneto prieinamumą, kitus susisiektimo tinklus.

Būtina pabrėžti, kad, be jau išvardintų svarbiausių moksliniuose darbuose sutinkamų kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo krypčių, egzistuoja ir mažesnės svarbos poveikio kryptys, tokios kaip:

- Naujų rinkų susiformavimas ir vystymasis (Sigurdardottir, Young, 2011, Levickaitė, Reimeris, 2011, Cunningham, Potts, 2014 ir Tomczak, Stachowiak, 2015);
- Žinių ekonomikos vystymasis (Belova ir kt., 2002 ir EK, 2010a);
- Skurdo mažinimas (UNIDO, 2007 ir UNCTAD, UNDP, 2010);
- Socialinio kapitalo kūrimas (UNIDO, 2007 ir UNCTAD, UNDP 2010).

Remiantis UNDP (2013), svarbiausios išskirtos kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo kryptys gali būti skirstomos į keturias pagrindines poveikio sritis. Skirstymas pateikiamas 6 lentelėje.

6 lentelė. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai krypčių klasifikacija

Ekonominis kūrybinių industrijų poveikis	Socialinis kūrybinių industrijų poveikis	Kultūrinis kūrybinių industrijų poveikis	Kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai
Naujų darbo vietų kūrimas	Regionų ir miestų vystymasis		Aplinkosauga
BVP, pridėtinės vertės kūrimas	Socialinis vystymasis		
Eksportas	Gyvenimo kokybė		
	Socialinė įtrauktis		

Kaip matyti iš 6 lentelės, didžioji dauguma šiame tyrime išskiriamų kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo krypčių patenka į socialinio poveikio bei kultūrinio poveikio grupes. Pastebėtina, kad didžioji dalis poveikio pasireiškimo krypčių gali būti priskiriamos abiem minėtoms sritims, tad šiame tyrime socialinio poveikio ir kultūrinio poveikio pasireiškimo krypčių grupės yra

sujungiamos. Priėmus šią sąlygą, tyrimui pritaikyta kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo krypčių klasifikacija pateikiama 7 lentelėje.

7 lentelė. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai tyrimui pritaikyta kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai krypčių klasifikacija

Ekonominis kūrybinių industrijų poveikis	Socialinis-kultūrinis kūrybinių industrijų poveikis	Kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai
Naujų darbo vietų kūrimas	Regionų ir miestų vystymasis	Aplinkosauga
BVP, pridėtinės vertės kūrimas	Socialinis vystymasis	
Eksportas	Gyvenimo kokybė	
	Socialinė įtrauktis	

Tolesniame tyrime bus vadovaujama kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai skirstymu į ekonominį, socialinį-kultūrinį poveikį ir poveikį aplinkosaugai. Remiantis tokia kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai krypčių klasifikavimo logika, bus formuojamas klausimynas ekspertams ir daromos prielaidos tyrimo modeliui formuoti.

Svarbiausių kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo krypčių įvardijimas įgalina apsibrėžti poveikio lauką ir analizuoti detaliau šiame tyrime, atsiribojant nuo mažiau svarbių poveikio krypčių.

2.3. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelio struktūrinės dalys ir jų sąveika

Siekiant sukurti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelį, svarbu išsamiai išnagrinėti visas modelio struktūrines sudedamąsias dalis ir aprašyti priežastinį ryšį tarp jų. Literatūros analizė parodė, kad kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai yra tirtas tik fragmentiškai, nėra modelio, kuris leistų pamatuoti kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai. Taip pat pastebėtina, kad conceptualus kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelis padėtų siūlyti rekomendacijas tikslingoms investicijoms, siekiant ekonominio gerovės: mažėjančio nedarbo, socialinės įtraukties, augančio BVP ir sukuriamos pridėtinės vertės, spartėjančio miestų ir regionų vystymosi, kitų reikalingų pokyčių. Šiuo metu egzistuojantys kūrybines industrijas apibūdinantys modeliai yra ribojami siauros, specifinės poveikio krypties tyrimų.

Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, daroma išvada, kad kūrybinės industrijos yra tiriamos ganėtinai dažnai, nes jau yra tapusios viena iš aktualių temų pastarojo meto politinėse ir ekonominėse diskusijose, tačiau pabrėžtina, kad tyrimai yra fragmentiški, dažnai nesiejami su kitais srities tyrimais, atliekami remiantis skirtingomis kūrybinių industrijų sampratomis, nenuosekliais ir sunkiai palyginamais statistiniais duomenimis.

Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelyje šiame darbe siekiama nustatyti kūrybinių industrijų poveikį ekonomikai, įvertinant išskirtas poveikio ekonomikai pasireiškimo kryptis.

Modelis formuojamas tokiais loginiais žingsniais:

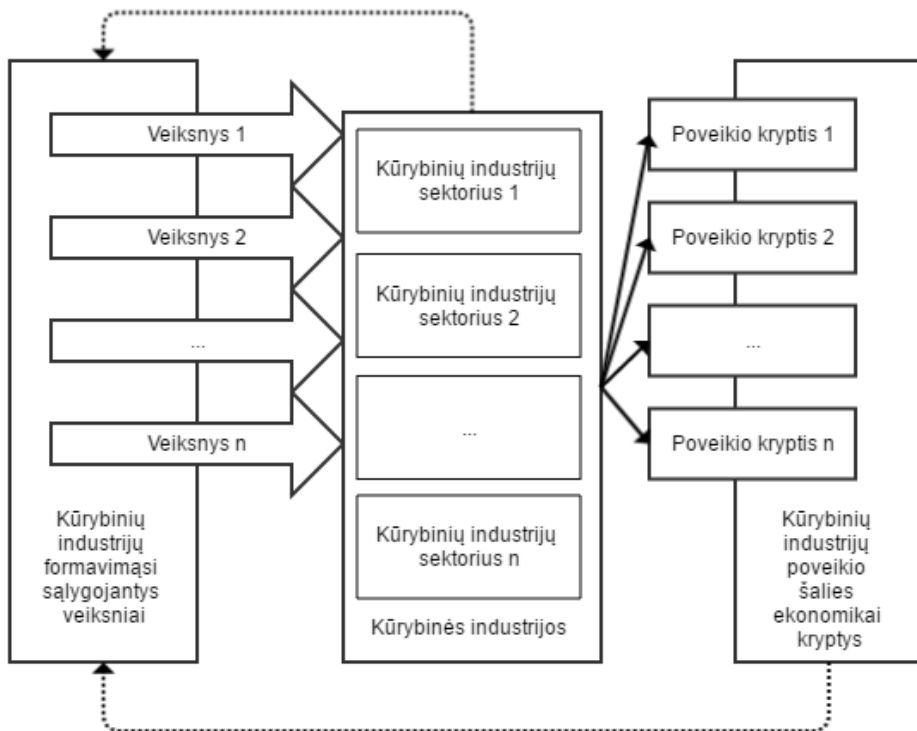
1. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, suformuojamas struktūrinis kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelis.
2. Šio modelio pagrindu formuluojamas klausimynas ekspertams, kuriuo siekiama nustatyti svarbiausias kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo kryptis ir sritis.
3. Ekspertinio tyrimo pagrindu struktūrinis modelis „užpildomas“: įvardijami kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai bei poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo kryptys ir sritys.
4. Nustatomi rodikliai, kuriais bus matuojamas kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai atskirose pasireiškimo kryptyse ir srityse.

Atlikus teorinę kūrybinių industrijų sąveikos su šalies ekonomika analizę, pateikiamas pradinis sąveiką atspindintis modelis, kuris yra tikrinamas atliekant ekspertų apklausą. Pradinis struktūrinis modelis grafiškai pateikiamas 19 pav., jame matyti struktūrinės modelio dalys.

Daroma prielaida, kad dedukciniu metodu galima išskirti kiekvieno ekonomikos sektoriaus, taip pat ir kūrybinių industrijų, formavimąsi lemiančius svarbiausius veiksnius ar veiksmų grupes. Šie veiksniai ar jų grupės daro įtaką analizuojamam ekonomikos sektoriui, kartu veikdami ir kiekvieną pasirinkto sektoriaus struktūrinę dalį. Struktūrinės kūrybinių industrijų dalys vadinamos sektoriais ir yra detalios išanalizuotos 1 skyriuje. Kūrybinės industrijos daro poveikį šalies ekonomikai, poveikis pasireiškia per konkrečias poveikio kryptis.

Remiantis anksčiau pateiktomis modelio formavimo nuostatomis bei išanalizuotos mokslinės literatūros ir praktinių tyrimų pagrindu, nustatyta, kad kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai sukuria sąlygas kūrybinėms industrijoms atsirasti ir vystytis. Kūrybinių industrijų atsiradimas ir išsivystymas daro įtaką šalies ekonomikai, ir kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai pasireiškia per tam tikras poveikio kryptis.

Mokslinės literatūros analizė parodė, kad grįžtamasis ryšys tarp kūrybinių industrijų ir jų formavimąsi lemiančių veiksmų bei tarp kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai per pasireiškimo kryptis ir kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančių veiksmų egzistuoja, tačiau šių ryšių nustatymas ir įvertinimas reikalauja atskiro detalaus tyrimo, tad šiame darbe minėtieji ryšiai nagrinėjami nebus (grafiškai 19 pav. atgaliniai ryšiai vaizduojami punktyrine linija).

19 pav. Struktūrinis kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelis

Kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai detaliam nagrinėjami 1.4 skyriuje. Pabrėžtina, kad visi kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai veikia kartu – jų sukuriamas poveikis skatina kūrybinių industrijų atsiradimą ir vystymąsi.

Kūrybinių industrijų struktūra detaliam nagrinėjama 1.1 skyriuje. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, esminiai kūrybinių industrijų sektoriai, be išimčių sutinkami kiekvienoje šalyje, yra:

1. Paveldas;
2. Menai;
3. Medijos;
4. Funkciniai produktai.

Struktūrinis tyrimo modelis yra formuojamas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimui atlikti ir pritaikomas Europos Sąjungos valstybių narių atveju, tad atsiribojama nuo detalios kiekvienos šalies kūrybinių industrijų sampratos ir klasifikacijos analizės. Atlikti tyrimai parodė, kad išvardinti kūrybinių industrijų sektoriai egzistuoja skirtingose šalyse, nepaisant šalies kūrybinių industrijų sampratos ir klasifikacijos įvairovės.

Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo kryptys ir sritys detaliai nagrinėjamos 2.2 skyriuje. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize nustatyta, kad svarbiausios kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sritys yra:

1. Ekonominis kūrybinių industrijų poveikis (kryptys: naujų darbo vietų kūrimas, pridėtinės vertės kūrimas, eksportas);
2. Socialinis-kultūrinis kūrybinių industrijų poveikis (kryptys: regionų ir miestų vystymasis, socialinis vystymasis, gyvenimo kokybė, socialinė įtrauktis);
3. Kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai (kryptis – aplinkosauga).

Atlikti tyrimai parodė, kad visos kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo kryptys yra susijusios tarpusavyje: naujų darbo vietų kūrimas, tikėtina, prisideda prie BVP dalies augimo, socialinė įtrauktis ir socialinis vystymasis daro įtaką suprantamos gyvenimo kokybės didėjimui ir t. t. Vis dėlto šiame tyrime, siekiant atlikti skirtingų kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai palyginamąją analizę, poveikio sritys yra skirstomos į poveikio kryptis ir keliamos tokios hipotezės:

1 hipotezė. Atlikus detalių kūrybinių industrijų formavimosi veiksnių šalyje ir kūrybinių industrijų poveikio krypčių šalies ekonomikai tyrimą, keliami pirmoji šio tyrimo hipotezė (H1): egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp veiksnių kūrybinėms industrijoms formuotis šalyje ir tarp kūrybinių industrijų poveikio tos šalies ekonomikai.

2 hipotezė. Atlikus nuodugnią ir visapusišką kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai analizę, keliami antroji šio darbo hipotezė (H2): svarbiausios kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sritys yra ekonominis poveikis bei socialinis-kultūrinis poveikis.

Remiantis kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modeliu, formuluojama ekspertų apklausos anketa, atliekama ekspertų apklausa ir statistiniai skaičiavimai anketos bei pateiktų atsakymų suderinamumui įvertinti. Atlikus ekspertų apklausą pagal surinktus duomenis ir padarytas išvalgas modelis tobulinamas, nurodomi kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo krypčių vertinimo rodikliai.

2.4. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelis ir poveikio vertinimas indeksu

Siekiant nustatyti kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai, pirmiausia yra atliekamas ekspertinis tyrimas, kurio tikslas – išsiaiškinti kiekvienos kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sritys svarbą. Remiantis ekspertinio tyrimo rezultatais, formuojamas conceptualusis tyrimo modelis. Šio modelio pagrindu sudaromas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo indeksas.

2.4.1. Ekspertinio tyrimo rezultatai

Kaip teigia Europos prognozavimo stebėsenos tinklas (angl. *European Foresight Monitoring Network*) (2008), ekspertinis vertinimas – vienas plačiausiai pasaulyje taikomų išvalgos metodų. Pateiktam kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai struktūriniui modeliui patikslinti reikalinga ekspertų nuomonė. Pasirinktas anketinės

apklausos duomenų rinkimo metodas. Atliekant empirinį tyrimą ekspertinio vertinimo būdu, mokslininkai (Augustinaitis ir kt., 2009; Bitinas, Rupšienė ir Žydžiūnaitė, 2008; Kardelis, 2007; Rudzkienė, 2005; Tidikis, 2003) rekomenduoja apklausti skirtingą ekspertų skaičių. Vis dėlto, pasak Augustinaičio ir kt. (2009), siekiant išlaikyti ekspertinio tyrimo tikslumą ir patikimumą, į ekspertų grupę rekomenduojama įtraukti ne mažiau kaip 5 ekspertus. Remiantis Augustinaičiu ir kt. (2009), nustatant priimtina ekspertų skaičių, reikia vadovautis metodologinėmis nuostatomis, suformuluotomis klasikinėje testų teorijoje, kuri teigia, kad agreguotų sprendimų patikimumą ir priimančiųjų sprendimą skaičių sieja greitai slopstantis netiesinis ryšys. Minėtieji autoriai cituoja Libby, Blashfield (1978), kurie įrodė, kad agreguotų ekspertinių vertinimų moduliuose su vienodais svoriais nedidelės ekspertų grupės sprendimų ir vertinimų tikslumas nenusileidžia didelės ekspertų grupės sprendimų ir vertinimų tikslumui, bet trijų ekspertų grupės vertinimų tikslumas kartais smarkiai pranoksta vieno ar dviejų ekspertų vertinimo tikslumą. Toliau didinant ekspertų grupę, gautų įverčių tikslumas po truputį didėja ir didžiausias tampa 5–9 ekspertų grupėje. Tais atvejais, kai 5–9 ekspertų grupės vertinimo tikslumas yra nepakankamas, tikslinga didinti ne ekspertų grupę, o ekspertų kompetenciją.

Ekspertų apklausa buvo vykdoma tiesiogiai pagal iš anksto sudarytą klausimyną (klausimynas pateikiamas 4 priede) 2016 m. vasario 3–5 dienomis. Esminis ekspertų atrankos kriterijus buvo jų darbinė patirtis kūrybinių industrijų įmonėse. Iš viso apklausti 8 ekspertai iš visų kūrybinių industrijų sektorių: po 2 ekspertus iš kultūros paveldo, menų, medijų ir funkcinių produktų sektorių. Tyrime dalyvavo ekspertai iš Lietuvos.

Atliekant ekspertinį tyrimą, surinktiems anketiniams duomenims apdoroti ir analizuoti buvo naudojama statistinė programa SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) ir *Microsoft Excel*.

Vertinant anketos patikimumą, skaičiuojamas *Cronbach alpha* koeficientas. Šio koeficiento interpretavimas yra subjektyvus ir kritinės žemiausios ribos pasirinkimas priklauso nuo konkretaus tyrimo. Pukėnas (2009) nurodo, kad gerai sudarytam klausimynui *Cronbach alpha* koeficiento reikšmė turi būti didesnė už 0,7 (kai kurių autorių teigimu – didesnė už 0,6). Šiam tyrimui suformuotos apklausos anketos *Cronbach alpha* koeficiento reikšmė yra 0,76 (žr. 8 lentelę).

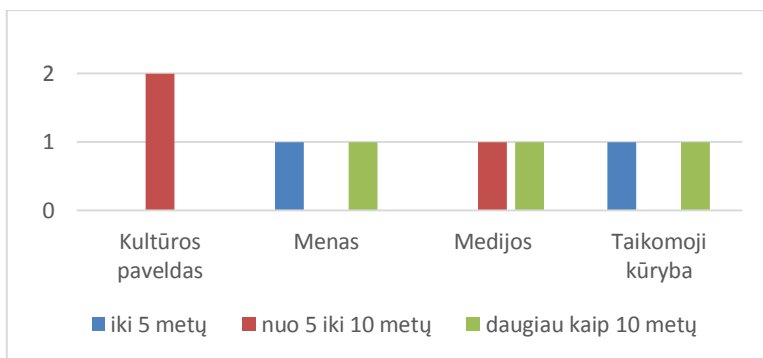
8 lentelė. Ekspertų nuomonių suderinamumo ir statistiškai reikšmingo skirtingumo vertinimas

Anketos dalys	<i>Cronbach alpha</i> koeficientas	Kendalo konkordacijos koeficientas (W)	Friedmano kriterijus (p-reikšmė)
Anketos B ir C dalių klausimai	0,76	x	x
Anketos dalis B. Kūrybinių industrijų formavimosi veiksnų svarbos vertinimas	x	W = 0,321	p = 0,000
Anketos dalis C. Kūrybinių industrijų poveikio ekonomikai pasireiškimo kryptių vertinimas	x	W = 0,364	p = 0,000

Vertinant ekspertų atsakymų suderinamumą, skaičiuojamas Kendalo konkordacijos koeficientas W . Kendalo konkordacijos koeficientas kinta intervalu $0 \leq W \leq 1$. Kuo koeficiento reikšmė yra artimesnė 1, tuo ekspertų nuomonės yra vieningesnės (Pukėnas, 2009). Vertinant ekspertų atsakymų skirtingumą, skaičiuojama Friedmano kriterijaus p-reikšmė. Tyrime pasirenkama, kad atsakymai yra laikomi statistiškai patikimai skirtingais, kai p-reikšmė yra mažesnė už 0,05. Ekspertų nuomonių suderinamumo ir skirtingumo vertinimas pateikiamas 8 lentelėje.

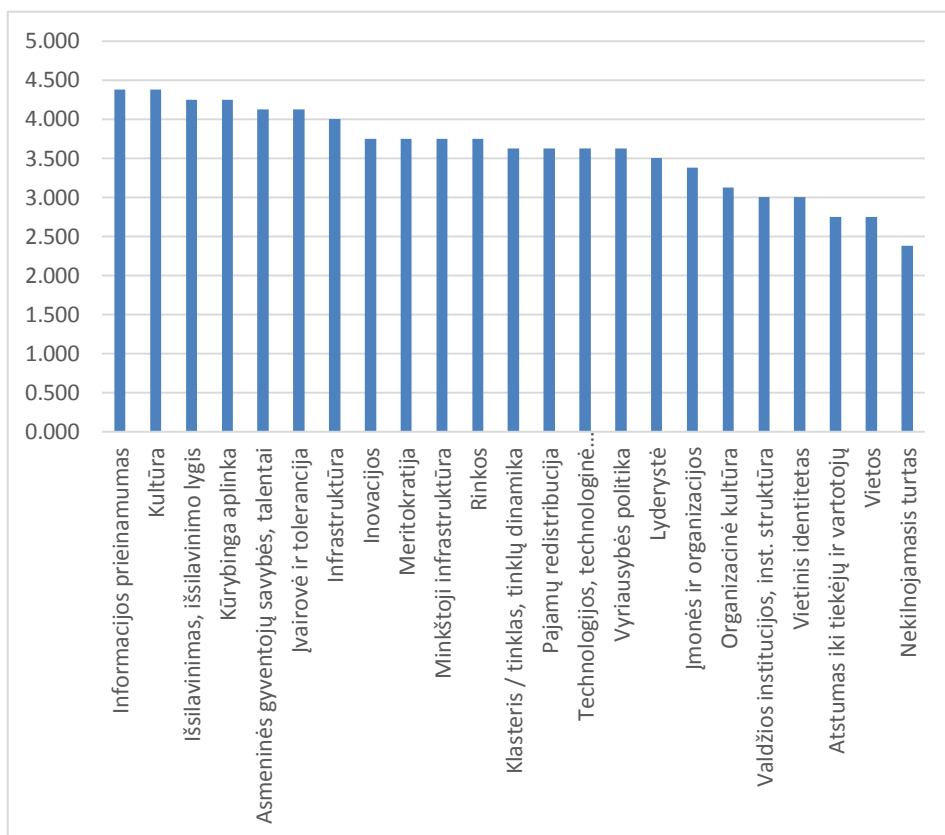
8 lentelėje pateiktos koeficientų reikšmės rodo, kad ekspertų nuomonės yra silpnai suderinamos, tačiau statistiškai patikimai skirtingos, taigi tyrimo rezultatai yra patikimi ir jais galima remtis tolesniame tyrime.

Anketos dalis A. Bendra informacija apie ekspertą. Atliekant tyrimą ekspertai buvo atrinkti remiantis jų vykdoma veikla kūrybinių industrijų sferoje. Siekiant užtikrinti tolygų visų kūrybinių industrijų kategorijų atstovavimą ir vertinimą tyrime, ekspertai buvo atrinkti pagal veiklą konkrečioje kūrybinių industrijų kategorijoje: apklausta po 2 ekspertus iš kiekvienos kategorijos. Ekspertų patirties pasiskirstymas grafiškai pateikiamas 20 pav.

20 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal kūrybinių industrijų kategorijas ir patirtį metais

Anketos dalis B. Kūrybinių industrijų formavimosi veiksnių svarbos vertinimas. Remdamiesi praktine patirtimi, ekspertai vertino įvairių autorių išskiriamus kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančius veiksnius, labai svarbius veiksnius vertindami penkiais balais, o visiškai nesvarbius – vienu balu. Ekspertinio vertinimo vidurkių pasiskirstymas grafiškai vaizduojamas 21 pav.

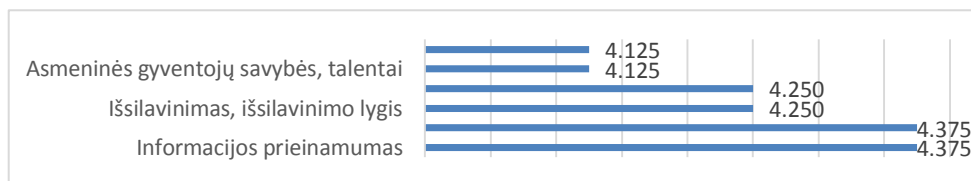

21 pav. Kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančių veiksnių ekspertinis vertinimas

Kaip matyti iš 21 pav., ekspertinis veiksnių vertinimas yra netolygus, galima daryti prielaidą, kad ne visi veiksniai yra vienodai svarbūs. Siekiant sudaryti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo modelį, įgalinantį analizuoti didžiausios svarbos veiksnius, į modelį bus traukiami tik atrinkti didžiausią įtaką kūrybinių industrijų formavimuisi darantys veiksniai. Remiantis ekspertų vertinimais, visi kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai yra skirstomi į keturias grupes:

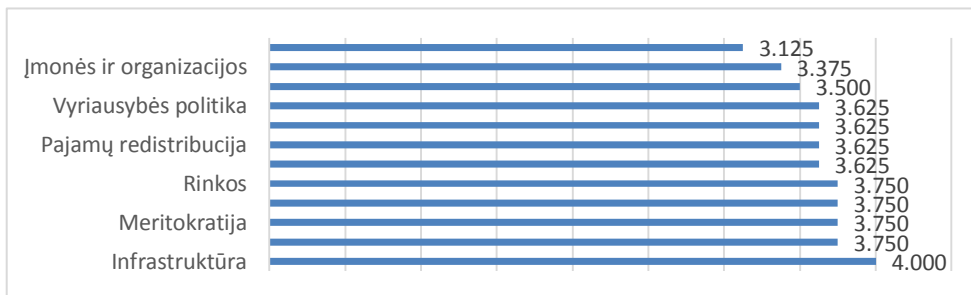
1. *Svarbiausi veiksniai* yra tie, kurių ekspertinio vertinimo vidurkis e tenkina sąlygą $5 \geq e > 4$.
2. *Svarbūs veiksniai* yra tie, kurių ekspertinio vertinimo vidurkis e tenkina sąlygą $4 \geq e > 3$.
3. *Mažai svarbūs veiksniai* yra tie, kurių ekspertinio vertinimo vidurkis e tenkina sąlygą $3 \geq e > 2$.
4. *Mažiausiai svarbūs veiksniai* yra tie, kurių ekspertinio vertinimo vidurkis e tenkina sąlygą $e \leq 2$. Šiai grupei priskiriamų veiksnių, remiantis ekspertinio vertinimo rezultatais, nėra, t. y., ekspertų nuomone, visi veiksniai daro nors nedidelę įtaką kūrybinių industrijų formavimuisi.

Svarbiausi kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai ir jų ekspertinis vertinimas pateikiami 22 pav.

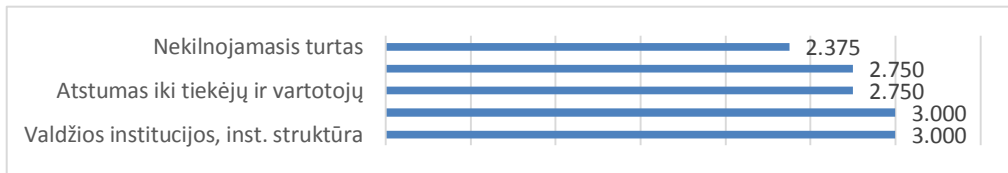
22 pav. Svarbiausi kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai

Pastebėtina, kad svarbiausiais ekspertų pripažinti kūrybinių industrijų veiksniai didėle dalimi sutampa su R. Floridos išskiriamais kūrybinių industrijų formavimosi veiksniais: talentu ir tolerancija. Kaip matyti iš 23 pav., trečiasis R. Floridos išskiriamas kūrybinių industrijų formavimosi veiksnys Lietuvos ekspertų vertinamas kaip svarbus: veiksnys „technologijos, technologinė infrastruktūra“ vertinamas 3,625 balo.

23 pav. Svarbūs kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai

24 pav. pateikiami mažai svarbūs, taigi neturintys didelės įtakos kūrybinių industrijų formavimuisi veiksniai.

24 pav. Mažai svarbūs kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai

Kaip matyti (žr. 22 pav., 23 pav. ir 24 pav.), ekspertai mažai sieja kūrybinių industrijų formavimąsi su valdžios institucijomis ir institucine struktūra, tačiau vyriausybės vykdomą politiką vertina kaip svarbų kūrybinių industrijų formavimosi veiksnį (veiksnių „vyriausybės politika“ vertinimas – 3,625 balo). Ekspertai mažai sieja kūrybinių industrijų formavimąsi su vietiniu identitetu, tačiau kultūra yra aukščiausią vertinimo balą gavęs, t. y. vienas didžiausių įtaką kūrybinių industrijų formavimuisi turinčių veiksnių (veiksnių „kultūra“ vertinimas – 4,375 balo). Vietinis identitetas taip pat gali būti vertinamas kaip dalis konkrečioje vietovėje esančios „minkštosios“ infrastruktūros (veiksnių „minkštoji infrastruktūra“ vertinimas – 3,75 balo).

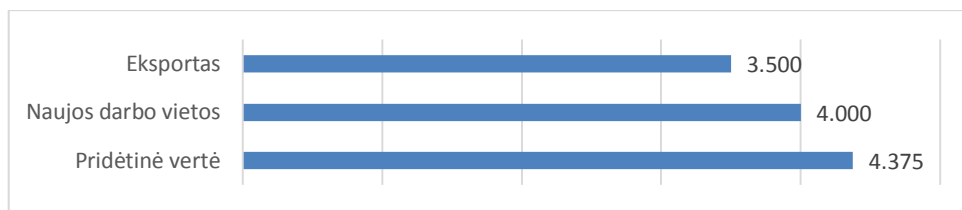
Mažiausiai svarbiais ekspertai įvardijo veiksnius „atstumas iki tiekėjų ir vartotojų“, „vietos“ bei „nekilnojamasis turtas“, tačiau infrastruktūrą ekspertai vertina kaip svarbų veiksnį kūrybinių industrijų formavimuisi (veiksnių „infrastruktūra“ vertinimas – 4 balai). Visi paskutinei veiksnių grupei priskiriami veiksniai gali būti laikomi platesnio spektro veiksnių dalimi, todėl toliau tyrime jie nebus naudojami, darant prielaidas, kad:

- Veiksny „valdžios institucijos, institucinė struktūra“ yra susijęs su veiksniais „vyriausybės politika“;
- Veiksny „vietinis identitetas“ yra susijęs su veiksniais „kultūra“, „minkštoji infrastruktūra“;
- Veiksniai „atstumas iki tiekėjų ir vartotojų“, „vietos“ bei „nekilnojamasis turtas“ yra lemiami veiksnio „infrastruktūra“.

Remiantis ekspertų vertinimu, kūrybinių industrijų formavimuisi daugiausiai įtakos turi kultūra ir informacijos prieinamumas, kūrybinga aplinka ir išsilavinimas (išsilavinimo lygis), įvairovė ir tolerancija bei asmeninės gyventojų savybės ir talentas. Taip pat svarbiais ekspertai išskyrė dar 12 veiksnių, kurie lemia kūrybinių industrijų formavimąsi.

Anketos dalis C. Kūrybinių industrijų poveikio ekonomikai pasireiškimo krypčių vertinimas. Pirmiausia ekspertų buvo prašoma suranguoti atskiras ekonominio kūrybinių industrijų poveikio bei socialinio-kultūrinio kūrybinių industrijų poveikio kryptis pagal svarbą, o tuomet įvertinti poveikio sritis (ekonominio poveikio sritis, socialinio-kultūrinio poveikio sritis, poveikio aplinkosaugai sritis) pagal svarbą.

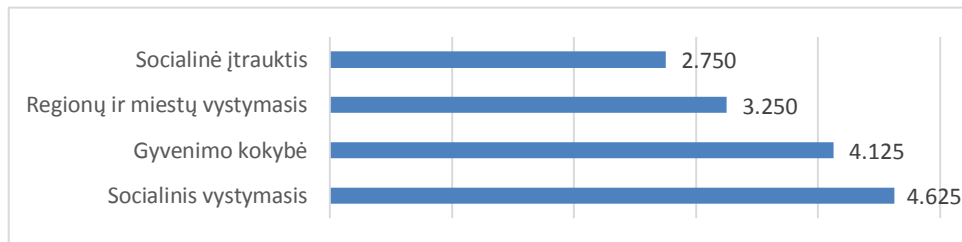
25 pav. pateikiami ekspertinio ekonominio kūrybinių industrijų poveikio krypčių vertinimo rezultatai.

25 pav. Ekonominio kūrybinių industrijų poveikio krypčių svarbos vertinimas

Remiantis ekspertinio tyrimo rezultatais matyti, kad ekonominis kūrybinių industrijų poveikis svarbiausias kuriant pridėtinę vertę, kiek mažiau svarbus kuriant naujas darbo vietas. Svarbu pabrėžti, kad net 5 ekspertai (62,5 proc.) kūrybinių industrijų poveikį kuriant pridėtinę vertę įvertino kaip svarbiausią ekonominio poveikio kryptį. Žemiausiu balu įvertinta kūrybinių industrijų įtaka eksporto apimtims, tačiau pastebėtina, kad visos trys ekonominio poveikio kryptys ekspertų buvo vertintos kaip svarbios, t. y. balais nuo 3 iki 5.

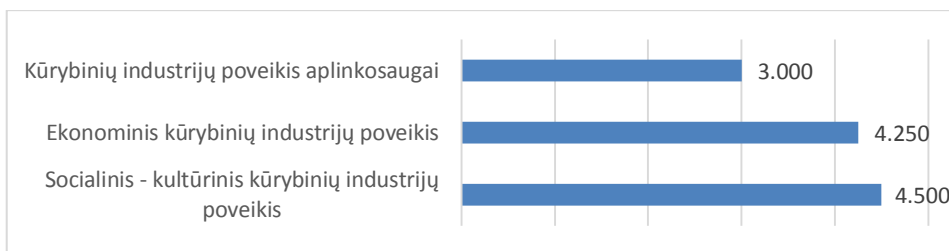
26 pav. pateikiami ekspertinio socialinio-kultūrinio kūrybinių industrijų poveikio krypčių vertinimo rezultatai.

26 pav. Socialinio-kultūrinio kūrybinių industrijų poveikio krypčių svarbos vertinimas

Ekspertinis tyrimas atskleidė, kad šioje poveikio krypčių grupėje egzistuoja diferenciacija: poveikio kryptis „socialinis vystymasis“ įvertinta 4,625 balo, o poveikio kryptis „socialinė įtrauktis“ – daug mažesniu balu, t. y. 2,75 balo. Pabrėžtina, kad 5 iš 8 ekspertų (62,5 proc.) kryptį „socialinis vystymasis“ įvertino kaip svarbiausią šioje grupėje. 26 pav. nurodyta kiekvienos poveikio krypties svarba, remiantis ekspertų vertinimu.

Remiantis ekspertinio vertinimo išvadomis, galima teigti, kad svarbiausias kūrybinių industrijų poveikis yra socialinis-kultūrinis, o šiek tiek mažiau svarbus – ekonominis poveikis. Ekspertų vertinimu, kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai yra mažiausios svarbos. 27 pav. pateikiami ekspertinio poveikio sričių vertinimo rezultatai.

27 pav. Kūrybinių industrijų poveikio sričių svarbos vertinimas

Gauti ekspertinio vertinimo rezultatai patvirtina mokslinės literatūros analizės išvadas, kad kūrybinės industrijos ne tik turi ekonominį poveikį, bet ir daro įtaką šalies visuomenei, prisideda formuojant kultūrą.

Ekspertiniu tyrimu nustatyti vertinimai toliau naudojami sudarant kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelį ir poveikio vertinimo indeksą.

2.4.2. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimas indeksu

Mokslinės literatūros analizė parodė, kad nors kūrybinės industrijos yra aktuali ir dažna akademikų, politikų ir publicistų diskusijų tema, ekonominis kūrybinių industrijų vertinimas nagrinėtas nedaug, ir viena iš tokią situaciją lemiančių priežasčių yra kūrybinių industrijų sampratų įvairovė. Nustatyta, kad indekso formavimas įgalina įvertinti skirtingus nagrinėjamo reiškinio aspektus ir pateikti apibendrintą, kompleksinį vertinimą. Indeksai plačiai taikomi daugiaaspektėms sritims vertinti, pvz., žmoniškojo vystymosi indeksas (angl. *Human Development Index*), leidžiantis įvertinti gyvenimo kokybę skirtingose šalyse, regionų konkurencingumo indeksas (angl. *Regional Competitiveness Index*), įgalinantis tarpusavyje palyginti Europos Sąjungos regionus, Scanlon-Molash socialinės įtraukties indeksas (angl. *Scanlon-Molash Index of Social Cohesion*) nurodo socialinės atskirties šalyje gylį ir t. t. Indeksais vertinamos sritys, kurioms tinkamai atspindėti nepakanka pavienių rodiklių, paremtų ekonominiais statistiniais duomenimis, rinkinio. Akivaizdu, kad kūrybinės industrijos ir jų poveikis ekonomikai susideda iš daugelio poveikio krypčių, todėl šio poveikio vertinimas indeksu yra prasmingas. Siekiant sudaryti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo indeksą, pirmiausia atliekama panašių, susijusių sričių vertinimo indeksų analizė.

2.4.2.1. Kūrybinių industrijų ir susijusių sričių vertinimo indeksu analizė

Vienas svarbiausių kūrybinių industrijų tyrėjų neginčijamai yra amerikietis R. Florida – vienas pirmųjų jo tyrimų kūrybinių industrijų, kūrybos klasės tematika yra „The Rise of the Creative Class“ (2002). Ši knyga išleidimo metu buvo revoliucinė, atkreipusi visuomenės ir politikų dėmesį į kūrybinių industrijų svarbą. Vėliau išsakytos idėjos buvo kritikuojamos, taisomos, tobulinamos, taip atsirado skirtingų vertinimų ir požiūrio kampų, tačiau R. Floridos autoritetas kūrybinių industrijų, kūrybos klasės ir susijusių sričių temomis nemažėja. Remdamiesi R. Floridos idėjomis, įvairūs autoriai kūrė papildančias teorijas, siūlė vertinimo metodikas, polemizavo, dėl to atsirado šiame darbe akcentuojama kūrybinių industrijų supratimo ir vertinimo įvairovė. Plačiame

kūrybinių industrijų ir susijusių sričių vertinimo būdų spektre išsiskiria keletas indeksų – svarbiausi iš jų pateikiami ir aptariami žemiau.

Kūrybingumo indeksas ir pasaulinis kūrybingumo indeksas (PKI), paremtas 3T modeliu (3T modelis plačiau analizuojamas 1.4 skyriuje; 3T modelis pasiūlytas R. Floridos knygoje „The Rise of the Creative Class“ (2002)). Šis indeksas leidžia pamatuoti ir palyginti skirtingų šalių kūrybingumo lygį, darant prielaidą, kad šalies gyventojų kūrybingumas lemia ekonominį šalies vystymąsi. Indekso sandara pateikiama 9 lentelėje.

9 lentelė. Kūrybingumo indeksas (Florida, 2002)

Subindeksas	Matavimas
Technologijų subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) inovacijas, kaip patentų skaičių 1 šalies gyventojui, bei (2) aukštąsias technologijas, kaip programinės įrangos, technologijų, biomedicinos, inžinerijos klasterių dydį ir skaičių.
Talento subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) kūrybos klasės dalį iš visų šalies dirbančiųjų bei (2) išsilavinimą, t. y. skaičių žmonių, kurie įgijo bakalauro ir aukštesnį kvalifikacinį laipsnį.
Tolerancijos subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) <i>Gay index</i> – homoseksualių porų skaičių, (2) <i>Bohemian index</i> – menininkų skaičių, (3) <i>Melting pot index</i> – užsienyje gimusių žmonių dalį regione.

Kūrybingumo indeksas yra sudėtinis, apimantis technologijų subindeksą, talento subindeksą ir tolerancijos subindeksą. Kūrybingumo indeksas apskaičiuojamas sudedant kiekvieno iš subindeksų vertinimą ir dalijant iš subindeksų skaičiaus (kai kuriais atvejais dėl duomenų stygiaus indeksas skaičiuojamas remiantis 2 subindeksais, tokiu atveju 2 subindeksų vertinimų suma dalijama iš 2). Kiekvieno subindekso vertinimas pateikiamas apskaičiuojant kiekvieno subindekso vertę, tuomet šalys ranguojamos pagal kiekvieno subindekso vertę ir priskiriami vertinimo balai – aukščiausią konkretaus subindekso vertę pasiekusi šalis gauna aukščiausią balą.

Papildomi tyrimai, statistikos prieinamumas ir duomenų rinkimo ypatumai lėmė, kad R. Floridos vadovaujamos tyrėjų grupės pakoregavo kūrybingumo indekso sudarymą, patobulino jį, kad būtų galima taikyti pasauliniu mastu. Nors indekso struktūra buvo pakoreguota, skaičiavimo logika išlaikyta tokia pati, kaip ir originalaus kūrybingumo indekso. Indeksas buvo koreguotas 2011 ir 2015 m., pervadintas pasauliniu kūrybingumo indeksu (PKI) (angl. *Global Creativity Index*). Naujausia pasaulinio kūrybingumo indekso struktūra pateikiama 10 lentelėje.

10 lentelė. Pasaulinis kūrybingumo indeksas (Florida ir kt., 2015)

Subindeksas	Matavimas
Technologijų subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) investicijas į tyrimus ir plėtrą (angl. R&D), kaip dalį nuo BVP, bei (2) inovacijas, kaip patentų skaičių 1 mln. šalies gyventojų.
Talento subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) kūrybos klasės, t. y. žmonių, dirbančių kūrybinėse industrijose, dalį tarp visų šalies dirbančiųjų, (2) išsilavinimo prieinamumą, t. y. dalį žmonių, kurie studijuoja trečiosios pakopos švietimo įstaigose, tarp visų antrosios pakopos švietimo įstaigas baigusiujų.
Tolerancijos subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) toleranciją etninėms ir rasinėms mažumoms šalyje bei (2) toleranciją homoseksualiems žmonėms šalyje.

Remiantis Floridos pasiūlytu kūrybingumo indeksu (2002), sukonstruotas mažai nuo kūrybingumo indekso besiskiriantis **EURO-kūrybingumo indeksas** (Florida, Tinagli, 2004), pritaikytas Europos šalių kūrybingumui matuoti ir palyginti. Esminė jo idėja išliko tokia pati – šalies gebėjimas pritraukti ir išlaikyti kūrybingus žmones lemia jos ekonomikos vystymąsi. Indekso struktūra pateikiama 11 lentelėje.

11 lentelė. EURO-kūrybingumo indeksas (Florida, Tinagli, 2004)

Subindeksas	Matavimas
EURO-talento subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) kūrybos klasės dalį tarp visų dirbančiųjų, (2) 24–64 m. amžiaus šalies gyventojų, kurie turi bakalauro arba aukštesnį kvalifikacinį laipsnį, dalį bei (3) 1000-čiui darbuotojų tenkanti mokslininkų ir inžinierių skaičių.
EURO-technologijų subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) patentų skaičių, tenkanti 1 mln. gyventojų, (2) aukštųjų technologijų patentų skaičių, tenkanti 1 mln. gyventojų, bei (3) BVP dalį, skiriamą tyrimams ir plėtrai.
EURO-tolerancijos subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) požiūrį į mažumas (Eurobarometer tyrimo duomenys), (2) vertybes ir požiūrį į skirtingus aspektus šalyje (pvz., religija, nacionalizmas, šeima, moterų teisės, skyrybos, abortai) bei (3) požiūrį į saviraišką, gyvenimo kokybės vertinimą, demokratiją, kultūrą.

EURO-kūrybingumo indeksas remiasi tokia apskaičiavimo logika: kiekviena tyrime dalyvaujanti šalis vertinama pagal visus tris subindeksus; remiantis subindeksų vertinimu, šalis surikiuojamos nuo aukščiausio iki žemiausio vertinimo; šalims priskiriami vertinimo balai, aukščiausią vertinimą turinti šalis, vertinama 15 balų (pabrėžtina, kad tyrime dalyvavo tik 15 Europos šalių), žemiausią – 0 balų. EURO-kūrybingumo indeksas kiekvienai šaliai apskaičiuojamas dalinant visų trijų tos šalies surinktų subindeksų verčių sumą iš didžiausios galimos vertinimo vertės. Atliktas tyrimas (Florida, Tinagli, 2004) parodė, kad pagal EURO-talento ir EURO-technologijų subindeksus Skandinavijos šalys (Švedija, Suomija, Nyderlandai) nereikšmingai atsilieka nuo lydere tuo metu laikytos JAV, tačiau, vertinant pagal

EURO-tolerancijos subindeksą, net 13 Europos šalių surinko geresnius vertinimus nei JAV. Ryškiai išsiskyrusios iš likusiųjų buvo Švedija, Danija, Suomija ir Nyderlandai.

Remdamiesi Florida (2002) ir Florida, Tinagli (2004), Hui ir kt. (2006) sukonstravo Honkongui pritaiktą kūrybingumo vertinimo indeksą. **Honkongo kūrybingumo indeksas** buvo skirtas kūrybingumo įtakai pamatuoti ir įvertinti kūrybingumo poveikį ekonomikai šiame regione. Indekso struktūra pateikiama 12 lentelėje.

12 lentelė. Honkongo kūrybingumo indeksas (Hui ir kt., 2006)

Subindeksas	Matavimas
Struktūrinio-institucinio kapitalo subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) teisinės sistemos nepriklausomumą, (2) korupcijos suvokimą, (3) saviraiškos laisvę, (4) informacinių ir komunikacijų technologijų infrastruktūrą, (5) socialinės ir kultūrinės sistemos tvirtumą, (6) visuomeninių erdvių prieinamumą, (7) finansinę infrastruktūrą bei (8) verslumo sąlygas.
Žmogiškojo kapitalo subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) vyriausybės investicijas į tyrimus ir plėtrą bei švietimą, (2) žinių ekonomikos darbuotojų dalį bei (3) darbo jėgos mobilumą.
Visuomeninio kapitalo subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) visuomeninio kapitalo išsivystymą, pvz., surenkamos labdaros dydis, (2) visuomenėje vyraujančią požiūrį į tradicines normas ir vertybes bei (3) įsitraukimą į visuomeninių klausimų sprendimą, rinkimus.
Kultūrinio kapitalo subindeksas	Apskaičiuojamas vertinant (1) vyriausybės investicijas kultūros sektoriui, (2) visuomenės požiūrį į kultūrinius renginius bei aplinkos apsaugą bei (3) dalyvavimą kultūriniuose renginiuose.

Honkongo kūrybingumo indeksas apskaičiuotas kiekvieniems tyrimo metams (nuo 1999 m. iki 2004 m.), laikant, kad 2004 m. buvo pasiekta 100 proc. reikšmė kiekvienoje subindeksu matuojamoje srityje. Taigi, norint taikyti šį indeksą atliekant tolesnius skaičiavimus, turi būti pasirinktas atskaitos taškas ir pagal jį perskaičiuojamos rodiklių reikšmės.

Nacionalinės kūrybinių ir kultūrinių industrijų asociacijos atliktas tyrimas „**Lietuvos kūrybinių ir kultūrinių industrijų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkoje**“ (Jančoras ir kt., 2014) buvo pagrįstas kūrybinių ir kultūrinių industrijų charakteristikų matavimu, remiantis prielaida, kad daugiau darbuotojų įdarbinančios, didesnę BVP dalį sukuriančios ir geresniais rodikliais kitose srityse pasižyminčios kūrybinės industrijos yra konkurencingesnės. Vertinimo kriterijai pateikiami 13 lentelėje.

13 lentelė. Kūrybinių industrijų sektoriaus konkurencingumo potencialo vertinimas pagal statistinius veiklos duomenis (Jančoras ir kt., 2014)

Kriterijaus pavadinimas	Vertinimo balai	Suteikiami balai		
		Žemas lygis	Vidutinis lygis	Aukštas lygis
1. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių skaičiaus vidurkis		1	2	4
2. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių skaičiaus augimo tempai		2	4	8
3. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių darbuotojų skaičiaus vidurkis		1	2	4
4. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių darbuotojų skaičiaus augimo tempai		2	4	8
5. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių apyvartos vidurkis		1	2	4
6. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių apyvartos augimo tempai		2	4	8
7. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių bendro pelno vidurkis		1	2	4
8. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių bendro pelno augimo tempai		2	4	8
9. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių eksporto vidurkis		1	2	4
10. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių eksporto augimo tempai		2	4	8
11. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių apyvartos, tenkančios vienam darbuotojui, vidurkis		2	4	8
12. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių apyvartos, tenkančios vienam darbuotojui, augimo tempų vidurkis		2	4	8

Vertinant kūrybinių industrijų potencialą pagal skirtingus kriterijus, ekspertų sprendimu buvo suteikiamas atitinkamas balų skaičius (žr. 16 lentelė), kiekvieno subsektoriaus surinkti balai sumuojami. Daugiausiai balų surinkę subsektoriai buvo analizuojami giliau, vertinant jų veiklos teisinę aplinką ir išskiriant stipriąsias ir silpnąsias vietas. Tyrimu nustatyta, kad konkurencingiausi kūrybinių ir kultūrinių industrijų subsektoriai Lietuvoje yra (Jančoras ir kt., 2014): (1) kompiuteriniai žaidimai, (2) kultūrinis turizmas, (3) dizainas, (4) pramogų verslas, (5) reklama, (6) architektūra ir (7) kinas.

Atlikta keleto plačiausiai naudojamų tarptautiniu mastu bei regiono reikmėms sukurtų kūrybinių industrijų ir susijusių sričių vertinimo indeksų analizė rodo, kad toks vertinimas yra tinkamas ir perspektyvus požiūris, ypač vertinant kūrybinių industrijų poveikį ekonomikai augančios integracijos ir globalizacijos sąlygomis.

2.4.2.2. Konceptualusis tyrimo modelis. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo indekso konstravimas

Remiantis ekspertiniu tyrimu nustatytais kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančiais veiksniais ir svarbiausiomis kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo kryptimis, taip pat mokslinės literatūros analize paremtu struktūriniu modeliu (žr. 19 pav.), sudaromas konceptualus kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelis (žr. 28 pav.).

Šis modelis apima ekspertiniu tyrimu nustatytus svarbiausius kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančius veiksnius ir kryptis, per kurias pasireiškia kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai.

Modelio kairėje pateikiamos dvi kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančių veiksmų grupės. Kaip nustatyta ekspertiniu tyrimu, kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai yra skirstomi į grupes pagal svarbą. Į modelį įtraukiami tik svarbiausiais ir svarbiais pripažinti veiksniai, t. y. darantys didelę įtaką kūrybinių industrijų įmonių atsiradimui ir vystymuisi.

Dešinėje modelio pusėje pateikiamos kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sritys ir jas apibūdinančios konkrečios poveikio kryptys. Remiantis konceptualiuoju kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modeliu, formuojamas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo indeksas.

Remiantis kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai konceptualiuoju modeliu bei atlikta kūrybinių industrijų ir susijusių sričių vertinimo indeksų analize, konstruojamas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai (KIPE) vertinimo indeksas.

Sudarytas konceptualusis modelis suteikia pagrindą teigti, kad kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indeksas gali būti aprašomas lygtimi:

$$KIPE = w_1 \times E_{KIPE} + w_2 \times SK_{KIPE} + w_3 \times A_{KIPE}; \quad (1)$$

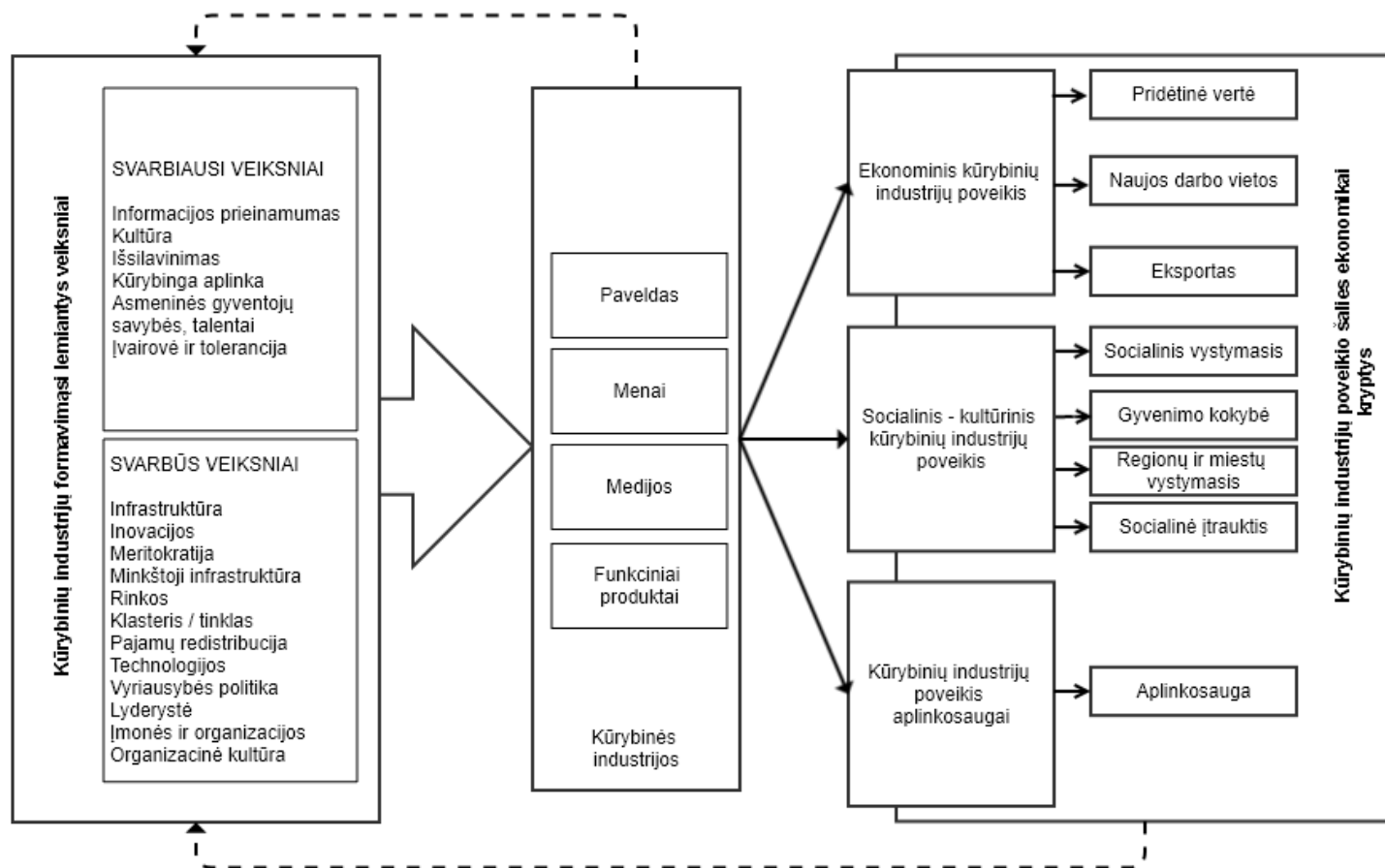
čia E_{KIPE} – kūrybinių industrijų ekonominio poveikio subindeksas,

SK_{KIPE} – kūrybinių industrijų socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas,

A_{KIPE} – kūrybinių industrijų poveikio aplinkosaugai subindeksas,

$w_1 \dots w_3$ – kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai subindeksų svoriai, kurių suma lygi vienetui.

Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indeksas gali įgyti reikšmes nuo 0 (kūrybinės industrijos neturi jokio poveikio šalies ekonomikai) iki 1 (šalies ekonomika yra paremta tik kūrybinėmis industrijomis). Indekso kitimas nuo 0 iki 1 rodo kūrybinių industrijų svarbą šalies ekonomikai – kuo indekso reikšmė yra artimesnė 1, tuo kūrybinės industrijos yra didesnės svarbos ekonomikos sektorius toje šalyje.

28 pav. Konceptualus kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelis

Kūrybinės industrijos daro skirtingą įtaką atskiroms ekonomikos kryptims. Tai parodė ir mokslinės literatūros analizė – kai kurioms poveikio kryptims autoriai skiria daug daugiau dėmesio nei kitoms (žr. 3 priedą). Dėl šios priežasties poveikio sritims tikslinga suteikti skirtingus svorius ir taip užtikrinti, kad jos nėra suniveliuojamos, indekse tinkamai atspindimas kūrybinių industrijų poveikis kiekvienai iš jų. Dėl šios priežasties kiekvienas KİPE indekso subindeksas yra apskaičiuojamas kaip atskiras, savarankiškas indeksas, įvertinantis kiekvieną kūrybinių industrijų poveikio sritį.

Visi KİPE indekso subindeksai yra formuojami remiantis vienoda logika. Siekiant terminų aiškumo, šiame tyrime vartojamos sąvokos paaiškinamos 14 lentelėje.

14 lentelė. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai nustatymo procese vartojamų terminų paaiškinimas

Terminas	Paaiškinimas, taikymas
Indeksas	KİPE – kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indeksas.
Subindeksai atspindi kūrybinių industrijų poveikio sritis	KİPE indeksą sudaro šie subindeksai: 1. Ekonominio poveikio subindeksas; 2. Socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas; 3. Poveikio aplinkosaugai subindeksas.
Poveikio kryptis	Kiekvienas KİPE subindeksas (kūrybinių industrijų poveikio sritis) yra apibūdinamas poveikio kryptimis. Ekonominio poveikio subindeksas apibūdinamas šiomis poveikio kryptimis: 1. Kūrybinių industrijų sukuriamos darbo vietos; 2. Kūrybinių industrijų sukuriama pridėtinė vertė; 3. Kūrybinių industrijų sukuriamas eksportas. Socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas apibūdinamas šiomis poveikio kryptimis: 1. Kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis; 2. Kūrybinių industrijų nulemta gyvenimo kokybė; 3. Kūrybinių industrijų nulemtas regionų ir miestų vystymasis; 4. Kūrybinių industrijų nulemta socialinė įtrauktis. Poveikio aplinkosaugai subindeksas apibūdinamas šiomis poveikio kryptimis: 1. Kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai.
Dedamoji	Kompleksinės poveikio kryptys yra apibūdinamos dedamosiomis. Kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis apibūdinamas šiomis dedamosiomis: 1. Spaudos laisvės indeksas; 2. Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygis; 3. Kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas.

14 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Terminas	Paaiškinimas, taikymas
Dedamoji	Kūrybinių industrijų nulėmtas regionų ir miestų vystymasis apibūdinamas šiomis dedamosiomis: 1. Namų ūkių išlaidos kultūriniais produktams pagal perkamosios galios standartą; 2. Dalis šalies gyventojų, kurie lankosi kultūriniuose objektuose; 3. Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių dalis bendrame šalies įmonių skaičiuje.
Rodiklis	Mažiausias, daugiau neskaidomas informacijos pateikimo vienetas.

Siekiant įvertinti kūrybinių industrijų įtaką šalies ekonomikai KIPE indeksu, būtina nustatyti konkrečius rodiklius kiekvienai poveikio sričiai bei kryptčiai, atsižvelgiant į pasirenkamus rodiklius.

Kaip jau aptarta, nuoseklių kūrybinių industrijų tyrimų stygius iš dalies yra lemiamas skirtingų kūrybinių industrijų sampratų bei ekonominės veiklos rūšies klasifikatorių, o tai savo ruožtu nulemia situaciją, kai tyrimui reikalingi duomenys gali būti neprieinami (neegzistuojantys) arba netikslūs. 29 pav. pateikiama rodiklių KIPE indeksui apskaičiuoti parinkimo matrica.

Remiantis 14 lentelėje pateiktu terminų paaiškinimu bei 29 pav. pateikiama rodiklių atrankos matrica, toliau pateikiama kūrybinių industrijų ekonominio, socialinio-kultūrinio poveikio ir poveikio aplinkosaugai subindeksų įvertinimo metodika.

		Rodiklio patikimumas			
		Patikimas rodiklis	Patikimas susijęs rodiklis	Patikimas, nenustatytas rodiklis	Nepatikimas rodiklis
Duomenų prieinamumas	Prieinami duomenys				
	Galimai prieinami duomenys				
	Susiję prieinami duomenys				
	Neprieinami duomenys				
Paaiškinimas:					
			Naudotinas rodiklis		
			Tobulintinas rodiklis		
			Nustatytinas rodiklis		
			Nenaudotinas rodiklis		

29 pav. Rodiklių atrankos matrica (adaptuota pagal UN, 2007)

Ekonominio poveikio subindeksas. Remiantis kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai teoriniu modeliu ir jame išskirtomis poveikio kryptimis (žr. 28 pav.), kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai (KIPE) indekso ekonominio poveikio subindeksas apskaičiuojamas pagal tokią išraišką:

$$E_{KIPE} = w_1 \times DV_E + w_2 \times PV_E + w_3 \times E_E; \quad (2)$$

čia E_{KIPE} – kūrybinių industrijų ekonominio poveikio subindeksas,
 DV_E – kūrybinių industrijų sukuriamos darbo vietos,
 PV_E – kūrybinių industrijų sukuriama pridėtinė vertė,
 E_E – kūrybinių industrijų sukuriamas eksportas,
 $w_1 \dots w_3$ – kūrybinių industrijų ekonominio poveikio subindekso vertinimo kryptų svoriai, kurių suma lygi vienetui.

15 lentelėje pateikiami rodikliai, kurie bus naudojami apskaičiuojant KIPE ekonominio poveikio subindeksą.

15 lentelė. KIFE indekso ekonominio poveikio subindeksą apibūdinantys rodikliai

Poveikio kryptis	Rodiklis	Rodiklio apskaičiavimas
DV_E , kūrybinių industrijų sukuriama darbo vietos	Dirbančiųjų kūrybinėse industrijose dalis, proc.	Dirbančiųjų kūrybinėse industrijose skaičius (žm. skaičius) / bendras dirbančiųjų skaičius šalyje (žm. skaičius) x 100.
PV_E , kūrybinių industrijų sukuriama pridėtinė vertė	Kūrybinių industrijų sukuriama pridėtinės vertės dalis, proc.	Kūrybinių industrijų sukuriama pridėtinė vertė (mln. EUR) / šalies sukuriama pridėtinė vertė (mln. EUR) x 100.
E_E , kūrybinių industrijų sukuriamas eksportas	Kūrybinių industrijų sukuriama eksporto dalis, proc.	Kūrybinių industrijų sukuriamas eksportas (mln. EUR) / šalies sukuriama eksporto vertė (mln. EUR) x 100.

Socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas. Remiantis kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai teoriniu modeliu ir jame išskirtomis poveikio kryptimis (žr. 28 pav.), kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indekso (KIFE) socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas apskaičiuojamas pagal tokią išraišką:

$$SK_{KIFE} = w_1 \times SV_{SK} + w_2 \times GK_{SK} + w_3 \times RM_{SK} + w_4 \times SI_{SK}; \quad (3)$$

čia SK_{KIFE} – kūrybinių industrijų socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas,
 SV_{SK} – kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis,
 GK_{SK} – kūrybinių industrijų nulemta gyvenimo kokybė,
 RM_{SK} – kūrybinių industrijų nulemtas regionų ir miestų vystymasis,
 SI_{SK} – kūrybinių industrijų sąlygojama socialinė įtrauktis,
 $w_1 \dots w_4$ – kūrybinių industrijų socialinio-kultūrinio poveikio subindekso vertinimo sričių svoriai, kurių suma lygi vienetui.

Akivaizdu, kad, palyginti su ekonominio poveikio ir poveikio aplinkosaugai subindeksų vertinimo kryptimis, socialinio-kultūrinio poveikio subindekso vertinimo kryptys yra kur kas platesnės, sudėtingesnės, dažnai – sudėtinės. Įvairiems tyrimams naudojamų indeksų analizė parodė, kad dalis naudojamų vertinimo krypčių persidengia. Prieduose (nuo 5 priedo iki 18 priedo) pateikiami socialinio vystymosi, gyvenimo kokybės, miestų ir regionų vystymosi, socialinei įtraukčiai įvertinti naudojami indeksai ir rodikliai. Atlikus jų palyginamąją analizę, atrenkamos tos vertinamos kryptys, kuriomis remiantis bus skaičiuojamas KIFE socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas.

Socialinio vystymosi vertinimas. Apibendrinant atliktą socialinį vystymąsi vertinančių indeksų ir rodiklių analizę (5–9 priedai), svarbu pabrėžti, kad vertinimo būdų ir priemonių yra labai daug, kiekvienas jų gali būti pritaikomas individualiai konkrečiam tyrimui. Vis dėlto pastebėta, kad dalis vertinimo krypčių ir rodiklių sutampa. 16 lentelėje pateikiamas 5–9 prieduose apžvelgtas rodikliais vertinamų matavimų dimensijų palyginimas.

Kaip matyti iš 16 lentelės, socialinis vystymasis gali būti vertinamas tokiomis dimensijomis:

1. **Tolerancija** yra suprantama kaip atvirumas ir nediskriminavimas lyties, amžiaus, tautybės, religinių įsitikinimų, seksualinės orientacijos ir kt. pagrindu. Analizuotuose indeksuose su tolerancijos matavimo dimensija yra susijusios tokios dimensijos (5–7 ir 9 priedai): visuomenės grupių sanglauda, t. y. įtampos tarp skirtingų etninių ir religinių grupių, diskriminacijos apraiškos visuomenėje; mažumų įtraukimas, t. y. polinkis į pažeidžiamų visuomenės grupių diskriminaciją; tolerancija ir socialinė įtrauktis, t. y. tolerancija imigrantams, homoseksualiems žmonėms, diskriminacijos ir nusikaltimų prieš įvairias mažumas lygis, tolerancija religinėms grupėms, bendruomenės saugumo programų paplitimas; nediskriminavimas, t. y. šalies gyventojų lygybė prieš įstatymą, nepriklausomai nuo jų įgimtų savybių, įsitikinimų bei statuso; *Gini* koeficientas; lyčių lygybė įstatymų leidžiamojoje valdžioje; integracijos ir socialinės įtraukties politikos nuostatos bei įgyvendinimas.
2. **Lyčių lygybė** čia suprantama kaip vienodų galimybių užtikrinimas visiems šalies gyventojams, nepriklausomai nuo jų lyties. Socialinio vystymosi rodiklių (*Indices of Social Development*, 6 priedas) atveju ši matavimo dimensija apibūdinama kaip polinkis į diskriminaciją lyties pagrindu namuose, darbe ir viešajame gyvenime; kultūrinių vystymosi rodiklių (*Cultural Indicators of Development*, 7 priedas) atveju tai yra nediskriminavimas, suprantamas kaip šalies gyventojų lygybė prieš įstatymą, nepriklausomai nuo jų įgimtų savybių, įsitikinimų bei statuso; UNESCO kultūros poveikio vystymuisi rodikliai (*UNESCO Culture for Development Indicators*, 8 priedas) šią dimensiją vertina pagal lyčių lygybę apibūdinančius statistinius duomenis ir lyčių lygybės suvokimą visuomenėje.
3. **Išsilavinimo** matavimo dimensija apibūdinama pagal (6–9 priedai) suaugusiųjų raštingumo lygį, pradinio švietimo prieinamumą, antrosios pakopos švietimo prieinamumą, lyčių lygybę siekiant antrosios pakopos išsilavinimo; aukštesniojo išsilavinimo prieinamumą; pagal pagrindinį išsilavinimo ir raštingumo lygį, komunikacijos formas ir jų prieinamumą, kalbų mokėjimą apibūdinančią statistinę informaciją; socialinį-ekonominį švietimą; švietimo įtraukumą, daugiakalbiškumą, meninį švietimą, trečiosios pakopos kultūrinio pobūdžio švietimo prieinamumą.
4. **Asmens teisės ir laisvės, žodžio laisvė** čia suprantama kaip sąžinės, žodžio ir saviraiškos laisvė (6–8 priedai), t. y. informacijos ir komunikacijos priemonių prieinamumas, politinės teisės, žodžio, susibūrimų, organizacijų, judėjimo laisvės, teisė į asmeninį turtą; laisvė priimti sprendimus, pasirinkti religiją ir kt.; apsauga nuo nesankcionuoto arešto, sulaikymo, tremties, žeminančio elgesio ir bausmių, šeimos, namų ir susirašinėjimo privatumo pažeidimo; minties, žodžio ir apsisprendimo laisvės ir kt.
5. **Saugumo** dimensija remiasi (5 ir 6 priedai) visuomenės požiūrio ir polinkio į nusikalstamumą vertinimu; statistiniais duomenimis, kurie nusako

žmogžudysčių, žiaurių nusikaltimų skaičių, suvokiamą nusikalstamumo lygį, politinį persekiojimą, mirtingumą eismo įvykiuose.

6. **Pilietiškumas** čia suprantamas kaip polinkis dalyvauti viešajame diskurse, prisijungti prie visuomeninių klausimų sprendimo. Analizuotuose indeksuose akcentuojama (5 ir 8 priedai), kad pilietiškumo matavimo dimensija gali būti apibūdinama medijų naudojimu, polinkiu protestuoti, polinkiu užsiimti visuomenine, savanoriška veikla; dalyvavimo kultūriniuose ir identitetą formuojančiuose renginiuose aktyvumu, tolerancija kitoms kultūroms, pasitikėjimu kitais šalies gyventojais.

Šiek tiek rečiau naudojamos matavimo dimensijos yra susijusios su sveikata (mityba ir pirminė sveikatos priežiūra, vanduo ir sanitarinės sąlygos, sveikata ir gerovė), apgyvendinimu, aplinkos kokybe, šalies ekonomine situacija, vyriausybės politika, paveldo tvarumo užtikrinimu, santykiais tarp skirtingų kartų (šeimos politika, pensijų politika, aplinkosaugos politika, šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos, atsinaujinančios energijos šaltinių naudojimas, vyriausybės skola).

16 lentelė. Socialinį vystymąsi vertinančių indeksų ir rodiklių matavimo dimensijų palyginimas

Matavimo dimensija	Socialinio vystymosi rodikliai (International Institute of Social Studies, 2011)	Socialinio progreso indeksio rodikliai (Social Progress Imperative, 2016)	Kultūriniai vystymosi rodikliai (McKinley, 1997)	UNESCO kultūros poveikio vystymuisi rodikliai (UNESCO, 2014)	Socialinio teisingumo vertinimo dimensijos (Schraad-Tischler, 2015)
Tolerancija	Visuomenės grupių sanglauda Mažumų įtraukimas	Tolerancija ir socialinė įtrauktis	Nediskriminavimas		Socialinė įtrauktis ir nediskriminavimas
Lyčių lygybė	Lyčių lygybė		Nediskriminavimas	Lyčių lygybės dimensija	
Išsilavinimas		Pagrindinių žinių prieinamumas Aukštesniojo išsilavinimo prieinamumas	Kultūrinis dialogas	Švietimo dimensija	Teisingas išsilavinimas
Asmens teisės ir laisvės, žodžio laisvė		Informacijos ir komunikacijos prieinamumas Asmens teisės Asmens laisvės	Integralumas Minties ir žodžio laisvė Apsisprendimo laisvė	Komunikacijos dimensija	
Saugumas	Tarpasmeninis saugumas ir pasitikėjimas	Asmeninis saugumas			
Pilietiškumas	Pilietinis aktyvumas Dalyvavimas klubuose ir asociacijose			Visuomeninio dalyvavimo dimensija	

Gyvenimo kokybės vertinimas. Kaip pabrėžia Diener, Suh (1997), gyvenimo kokybė gali būti matuojama skirtingais rodikliais. Autorių teigimu, rodikliai turėtų būti skirstomi į ekonominius, socialinius ir subjektyvius. Ekonominiais rodikliais laikytini: užimtumo lygis, pragyvenimo lygis ir kiti objektyvūs kriterijai. Socialinių rodiklių grupei priskiriami šie: kūdikių mirtingumas, gydytojų skaičius 1000 gyventojų, tikėtina gyvenimo trukmė ir pan., t. y. rodikliai, kildinami iš ekologijos, žmogaus teisių, socialinės apsaugos, išsilavinimo sričių. Subjektyvieji rodikliai leidžia įvertinti gyventojų asmenines preferencijas, įsitikinimus bei subjektyviai matomą gyvenimo kokybę.

Kaip matyti iš 17 lentelės, atlikta gyvenimo kokybės vertinimo indeksų ir rodiklių analizė (nuo 10 priedo iki 13 priedo) parodė, kad į indeksus įtraukiamos skirtingos vertinimo kryptys, tačiau tarp jų nustatyti tam tikri panašumai. Akivaizdu, kad gyvenimo kokybę vertinančių indeksų sudėtyje yra naudojami rodikliai iš visų trijų Diener, Suh (1997) išskirtų rodiklių grupių. 17 lentelėje pateikiamas naudojamų matavimo dimensijų palyginimas.

17 lentelė. Gyvenimo kokybę vertinančių indeksų ir rodiklių matavimo dimensijų palyginimas

Matavimo dimensija	Žmogiškojo vystymosi indeksas (UNDP, 1990)	Gyvenimo kokybės rodikliai (The Economist, 2005)	Gyvenimo kokybės rodikliai (OECD, 2013)	Gyvenimo kokybės rodikliai (EUROSTAT, 2015)
Sveikata	Sveikata	Sveikata	Sveikata	Sveikata
Išsilavinimas	Išsilavinimas		Išsilavinimas ir gebėjimai	Išsilavinimas
Materialinė gerovė	Gyvenimo standartas	Materialinė gerovė		Materialinės gyvenimo sąlygos
Stabilumas ir saugumas		Politisinis stabilumas ir saugumas Politinė laisvė	Asmeninis saugumas	Ekonominis ir fizinis saugumas Vyriausybės politika ir pagrindinių žmogaus teisių apsauga
Socialiniai ryšiai		Šeimyninis gyvenimas Bendruomeninis gyvenimas	Socialiniai ryšiai Pilietinis aktyvumas	Laisvalaikis ir socializacija
Darbo sąlygos		Darbo saugumas	Darbinė padėtis Darbo ir laisvalaikio balansas	Darbo sąlygos
Aplinkos kokybė		Klimatas ir geografinė padėtis	Aplinkos kokybė	Gamtinė ir gyvenamoji aplinka

Kaip matyti iš 17 lentelės, svarbiausios gyvenimo kokybės matavimo dimensijos yra šios:

1. **Sveikata** čia suprantama kaip tikėtina gyvenimo trukmė (10–13 priedai), taip pat gali būti apibūdinama tokiais rodikliais, kaip naujagimių mirtingumas, sveiko gyvenimo trukmė, sveikatos apsaugos prieinamumas. OECD (12 priedas) akcentuoja, kad geresnės fizinės ir psichinės sveikatos asmenų gyvenimo kokybė yra aukštesnė.
2. **Išsilavinimas** šiuo atveju analizuojamas kaip sąlygos įgyti išsilavinimą (10, 12 ir 13 priedai), taigi šią dimensiją apibūdina tikėtina mokymosi trukmė pradedant pirmosios pakopos išsilavinimą, vidutinė faktinė 25 metų amžiaus asmens mokymosi trukmė, aukščiausias įgytas išsilavinimas, švietimo prieinamumas, mokymosi visą gyvenimą programų populiarumas ir kiti rodikliai.
3. **Materialinė gerovė** iš esmės atspindi gyvenimo standartą (10, 11 ir 13 priedai), todėl gali būti vertinama pagal BVP dalį, tenkančią 1 gyventojui, perkamosios galios paritetą, skurdo lygį, gyvenamojo ploto prieinamumą.
4. **Stabilumas ir saugumas** atitinka socialinio vystymosi matavimo dimensiją „saugumas“ ir „asmens teisės ir laisvės“ – šia matavimo dimensija vertinamas politinis stabilumas ir saugumas, politinės ir civilinės laisvės, vyriausybės politika ir pagrindinių žmogaus teisių apsauga bei ekonominis ir fizinis saugumas (11–13 priedai).
5. **Socialiniai ryšiai** apibūdina priklausymą įvairioms struktūroms ir organizacijoms. Ši dimensija yra apibūdinama skyrybų skaičiumi 1000 šalies gyventojų, maldos namų lankomumu, profsąjungų populiarumu, dalyvavimo renginiuose ir savanoriškoje veikloje populiarumu, pilietiniu aktyvumu (11–13 priedai).
6. **Darbo sąlygos** nusako darbo prieinamumą šalyje ir apibūdina vyraujančias sudaromas sąlygas darbuotojams (11–13 priedai): nedarbo lygis šalyje, darbo ir poilsio balansas, saugumas darbo vietoje, darbdavio etika.
7. **Aplinkos kokybė** apibūdina gamtines sąlygas, t. y. oro, vandens taršą, užterštumą triukšmu, viešų žaliųjų (rekreacinių) erdvių skaičių ir prieinamumą, asmeninį taršos lygmens vertinimą konkrečiame regione (11–13 priedai).

Gyvenimo kokybė kiek rečiau vertinama pagal lyčių lygybę bei bendrą (subjektyvų) pasitenkinimą gyvenimu.

Regionų ir miestų vystymosi vertinimas. Atlikta regionų ir miestų vystymosi vertinimo indeksų ir rodiklių analizė (nuo 14 priedo iki 16 priedo) parodė, kad į indeksus įtraukiamos skirtingos vertinamos kryptys, tačiau tarp jų nustatyti panašumai. 18 lentelėje pateikiamas naudojamų matavimo dimensijų palyginimas.

18 lentelė. Regionų ir miestų vystymąsi vertinančių indeksų ir rodiklių matavimo dimensijų palyginimas

Matavimo dimensija	Regionų konkurencingumo indeksas (Annoni, Dijkstra, 2013, EUROSTAT, 2016)	Regionų gerovės indeksas (OECD, 2016)	Pasaulio miestų vertinimo rodikliai (Global Cities Institute, 2007)
Išsilavinimas	Pagrindinis išsilavinimas Aukštesnysis išsilavinimas	Gyvenimo kokybė	Išsilavinimas
Materialinė gerovė	Makroekonominis stabilumas Rinkos dydis	Materialinė gerovė	Finansinė situacija Ekonomika Gyvenimo sąlygos
Sveikata	Sveikata	Gyvenimo kokybė	Sveikata
Infrastruktūra	Infrastruktūra Technologinis pasiruošimas	Gyvenimo kokybė	Priešgaisrinės ir greitosios medicinos pagalbos prieinamumas Saugumas Atliekų tvarkymas Nuotekų tvarkymas Elektros tiekimas Urbanistinis planavimas Transportas Vandens tiekimas Technologijos ir inovacijos
Pilietiškumas		Gyvenimo kokybė	Pilietinis aktyvumas
Aplinkos kokybė		Gyvenimo kokybė	Aplinkos kokybė
Gyvenimo sąlygos ir gerovė		Gyvenimo kokybė	Rekreacija Kultūra Socialinė nelygybė
Valdymas	Institucijos		Valdymas
Verslumas	Darbo rinkos efektyvumas Verslo sudėtingumas Inovacijos		

Kaip matyti iš 18 lentelės, svarbiausios regionų ir miestų vystymosi matavimo dimensijos yra šios:

1. **Išsilavinimas.** Ši dimensija iš esmės sutampa su gyvenimo kokybės vertinimo krypties dimensija. Analizuoti indeksai (14–16 priedai) akcentuoja išsilavinimo lygio matavimo rodiklius įvairiose visuomenės grupėse pagal amžių, lytį, moksleivių ir mokytojų, studentų ir dėstytojų santykį, šalies gyventojų, kuriems iki artimiausio universiteto reikia keliauti ilgiau kaip 60 min., dalį ir kt. rodiklius.
2. **Materialinė gerovė.** Ši dimensija iš esmės sutampa su gyvenimo kokybės matavimo dimensija „materialinė gerovė“. Šiuo atveju daugiau dėmesio skiriama ne asmeninei materialinei gerovei: naudojami tokie rodikliai, kaip valstybės skolos ir BVP santykis, infliacijos lygis, atitikimas Europos

ekonominės ir pinigų sąjungos konvergencijos kriterijams, potencialus rinkos dydis, išreikštas BVP ir populiacija (14 priedas), namų ūkio pajamos, matuojamos perkamosios galios paritetu, darbo rinkos situacija, gyvenamojo ploto dydis (15 priedas), konkrečiam miestui skaičiuojami rodikliai, pvz., miesto gyventojų, gyvenančių lūšnynuose, dalis (16 priedas).

3. **Sveikata.** Ši dimensija iš esmės sutampa su gyvenimo kokybės matavimo dimensija „sveikata“ – šiuo atveju vertinamos sveikatos apsaugos sistemos galimybės, naudojant tokius rodiklius: ligoninių lovų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų, mirtingumas nuo vėžinių ligų (14 priedas), tikėtina gyvenimo trukmė ir mirtingumas amžiaus grupėje 1000 gyventojų (15 priedas), gydytojų skaičius, tenkantis 100 000 miesto gyventojų, ir kt. rodikliai (16 priedas).
4. **Infrastruktūra** apibūdina konkrečios vietos (vietovės) pritaikymą gyvenimui ir darbinei veiklai vykdyti. Ši dimensija apibūdinama tokiais rodikliais: interneto skverbtis, automobilių, geležinkelio kelių prieinamumas, kelionių lėktuvu skaičius (14 priedas), paslaugų prieinamumas – plačiajuostį internetą turinčių namų ūkių dalis (15 priedas) bei detalūs pasaulio miestų vertinimo rodikliai (16 priedas).
5. **Pilietiškumas.** Ši dimensija iš esmės sutampa su socialinio vystymosi matavimo dimensija „pilietiškumas“ – šiuo atveju vertinama pagal aktyvumą rinkimuose (15 ir 16 priedai).
6. **Aplinkos kokybė** iš esmės atitinka gyvenimo kokybės matavimo dimensiją „aplinkos kokybė“, tačiau yra apibūdinama tik oro užterštumo lygiu (15 ir 16 priedai). Gyvenimo kokybės matavimo dimensiją apibūdina ne tik oro, bet ir vandens užterštumo, užterštumo triukšmu lygiai, kt. rodikliai.
7. **Gyvenimo sąlygos ir gerovė** yra kompleksinė matavimo dimensija, apibūdinama gyventojų sveikatos, išsilavinimo lygiu, aplinkos kokybe, saugumu (15 priedas) ir rekreacinių erdvių, kultūros prieinamumu bei socialinės nelygybės lygiu (16 priedas).
8. **Valdymo** matavimo dimensija gali būti analizuojama kaip suvokiamas korupcijos lygis, policijos pajėgų, sveikatos apsaugos, švietimo sistemos kokybė ir teisingumas, rinkimų teisingumas, masinių žiniasklaidos priemonių objektyvumas (14 priedas) bei moterų dalis valdančiosiose institucijose (16 priedas).
9. **Verslumo** dimensija yra apibūdinama (14 priedas) darbo rinkos efektyvumu, t. y. nedarbo lygio matavimu įvairiais pjūviais, užimtumu ir pridėtinės vertės kūrimu K–N klasėse pagal NACE rev. 2³ klasifikatorių, užimtumu užsienio kapitalo įmonėse, inovacijų, patentų skaičiumi, mokslo ir technologijų darbuotojų dalimi bendrame užimtume ir kt. rodikliais.

Regionų ir miestų vystymasis kiek rečiau vertinamas pagal bendruomenės palaikymą ir bendrą (subjektyvų) pasitenkinimą gyvenimu.

³ NACE rev. 2 klasifikatorius ES šalyse galioja nuo 2008 m. (Reference and Management of Nomenclatures (RAMON), 2008). Toliau tekste remiamasi klasifikatoriuje išskirtomis ekonominės veiklos klasėmis, tačiau cituojant šaltinis nenurodomas.

Socialinės įtraukties vertinimas. Analizuojant visuomenės susiskaldymą, galimi skirtingi tyrimo būdai, kurie yra priešingi vienas kitam, tai – socialinė atskirtis ir socialinė įtrauktis.

Atlikta socialinės įtraukties vertinimo indeksų ir rodiklių analizė (nuo 17 priedo iki 19 priedo) parodė, kad į indeksus įtraukiamos skirtingos vertinamos kryptys, tačiau tarp jų nustatyti panašumai. 19 lentelėje pateikiamas naudojamų matavimo dimensijų palyginimas.

19 lentelė. Socialinę įtrauktį vertinančių indeksų ir rodiklių matavimo dimensijų palyginimas

Matavimo dimensija	Scanlon-Molash socialinės įtraukties indeksas (Markus, 2010)	Jaunimo ir jaunų suaugusiųjų socialinės atskirties stebėsenos rodikliai (Brazienė, Merkys, 2012)	Socialinės sanglaudos vertinimo rodikliai (Anderson, Unzicker, 2014)
Socialiniai ryšiai	Priklausymas	Socialiniai santykiai	Socialiniai ryšiai Susietumas
Pilietiškumas	Įsitraukimas	Pilietinis / politinis dalyvavimas	Susitelkimas bendram labui
Tolerancija	Priėmimas ir atmetimas		Socialiniai ryšiai
Socialinis teisingumas ir lygybė	Socialinis teisingumas ir lygybė		Susietumas
Materialinė gerovė	Vertė	Materialinė ekonominė padėtis Būstas	

Kaip matyti iš 19 lentelės, svarbiausios socialinės įtraukties matavimo dimensijos yra šios:

1. Dimensija **socialiniai ryšiai** apibūdina šalies gyventojų priklausymą įvairioms organizacijoms, socialinėms struktūroms ir atitinka gyvenimo kokybės vertinimo dimensiją „socialiniai ryšiai“. Atlikta analizė parodė, kad šiuo atveju socialiniai ryšiai gali būti apibūdinami kaip didžiavimosi šalies kultūra, gyvenimo būdu lygis (17 priedas), vienišų asmenų skaičius pagal amžių ir lytį (18 priedas), socialiniai tinklai, pasitikėjimas aplinkiniais, pasitikėjimas socialinėmis ir politinėmis institucijomis (19 priedas) ir kt. rodikliai.
2. **Pilietiškumas** – dimensija, savo esme atitinkanti analogiškai pavadintą dimensiją socialinio vystymosi ir regionų ir miestų vystymosi vertinimo kryptyse. Ši matavimo dimensija apibūdinama pagal rinkėjų aktyvumą, dalyvavimą boikotuose ar protesto akcijose (17 priedas), jaunimo nevyriausybinių organizacijų skaičių ir asmenų iki 40 metų amžiaus dalyvavimą nevyriausybinių organizacijų veikloje (18 priedas), pagarbą socialiniams ir visuomeniniams vaidmenims, dalyvavimą viešajame diskurse (19 priedas).

3. **Tolerancijos** matavimo dimensija yra analogiška socialinio vystymosi vertinimo krypties matavimo dimensijai ir gali būti charakterizuojama pagal šalies gyventojų požiūrį į imigrantus, diskriminacijos patyrimą (17 priedas), pasitikėjimą aplinkiniais, atvirumą įvairovei (19 priedas).
4. **Socialinis teisingumas ir lygybė** apibūdina šalies gyventojų požiūrį į pažeidžiamas visuomenės grupes ir joms sudaromas sąlygas. Ši dimensija aprašoma tokiais rodikliais: finansinės paramos mažas pajamas gaunantiems šalies gyventojams vertinimas, skirtumas tarp dideles ir mažas pajamas gaunančių gyventojų (17 priedas), teisingumo supratimas, t. y. šalies gyventojų įsitikinimas, kad visuomeninės gėrybės yra padalinamos teisingai, su jais yra elgiamasi teisingai (19 priedas).
5. **Materialinė gerovė.** Ši matavimo dimensija yra išskirtinai aktuali: analizuojant mokslinę literatūrą bei tyrimus, nustatyta, kad dimensija „materialinė gerovė“ yra įtraukiama į trijų (iš viso yra analizuojamos keturios vertinimo kryptys) vertinimo krypčių matavimą taikant socialinio-kultūrinio vystymosi subindeksą. Aptariant pastarąją dimensiją socialinės įtraukties kontekste pabrėžtina, kad ji matuojama pasitenkinimu esama finansine situacija (17 priedas), skurdo rizikos rodikliais, skurstančių dirbančiųjų dalimi, gyvenimo sąlygų vertinimu, benamių skaičiumi, laikino apgyvendinimo įstaigų skaičiumi ir jų gyventojų analize, socialinio būsto prieinamumu, kt. rodikliais (18 priedas).

Socialinė įtrauktis kiek rečiau vertinama pagal užimtumą, išsilavinimą, sveikatos būklę ir sveikatos bei socialinių paslaugų prieinamumą, nusikalstamumą (deviacija / anomija), regioninius skirtumus ir socialinius-demografinius rodiklius.

Atlikta socialinio vystymosi, gyvenimo kokybės, regionų ir miestų vystymosi, socialinės įtraukties krypčių analizė parodė, kad dalis jų gali būti vertinamos tomis pačiomis dedamosiomis. Kadangi atlikta indeksų ir rodiklių analizė patvirtino, kad kiekvienam vertinimui gali būti sudaromas individualus krypčių ir rodiklių rinkinys, darbo autorės nuomone, būtina atrinkti kiekvienai kryptiai geriausiai tinkančias dedamąsias. Dedamųjų pagrindu atrenkami tyrime naudojami rodikliai. Kryptys ir joms priskiriamos dedamosios pateikiamos 20 lentelėje.

20 lentelė. KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso krypčių dedamosios

Vertinimo kryptis Dedamoji	Socialinis vystymasis	Gyvenimo kokybė	Regionų ir miestų vystymasis	Socialinė įtrauktis
Aplinkos kokybė, gamtinės sąlygos		X	X	
Asmens teisės ir laisvės, žodžio laisvė	X			
Darbo sąlygos		X		
Gyvenimo sąlygos ir gerovė			X	
Infrastruktūra			X	
Išsilavinimas	X	X	X	
Lyčių lygybė	X			
Materialinė gerovė		X	X	X
Pilietiškumas	X		X	X
Socialiniai ryšiai		X		X
Socialinis teisingumas				X
Stabilumas, saugumas	X	X		
Sveikata ir sanitarinės sąlygos		X	X	
Tolerancija	X			X
Valdymas			X	
Verslumas			X	

Kaip matyti iš 20 lentelės, žemiau įvardintos dedamosios yra naudojamos daugiau nei vienai kryptiai aprašyti: 1) aplinkos kokybė ir gamtinės sąlygos, 2) išsilavinimas, 3) materialinė gerovė, 4) pilietiškumas, 5) socialiniai ryšiai, 6) stabilumas, saugumas, 7) sveikata ir sanitarinės sąlygos ir 8) tolerancija.

Siekiant KIPE indekso apskaičiavimo paprastumo ir aiškumo, aukščiau išvardytos dedamosios yra priskiriamos konkrečiai kryptiai. Pabrėžtina, kad dedamoji „aplinkos kokybė ir gamtinės sąlygos“ yra vertinama KIPE poveikio aplinkosaugai subindeksu, tad toliau nebus analizuojama socialinio-kultūrinio kūrybinių industrijų poveikio kontekste. Skirstymas pateikiamas 21 lentelėje.

21 lentelė. Dedamųjų priskyrimas KIPE indeksu vertinamoms poveikio kryptims

Dedamoji	Poveikio kryptis	Paaikškinimas
Išsilavinimas	Socialinis vystymasis	McKinley (1997) išsilavinimą įvardija kaip vieną svarbiausių socialinio bei kultūrinio vystymosi rodiklių. Šio autoriaus teigimu, būtent komunikacijos, kurios naudojimo lygį lemia išsilavinimas, trūkumas nulemia įvairius skirtingų lygių konfliktus.
Materialinė gerovė	Gyvenimo kokybė	Šalies (regiono) materialinė gerovė atspindi šalies (regiono) gyventojų gyvenimo kokybės lygį.
Pilietiškumas	Socialinis vystymasis	Pilietiškumas, t. y. dalyvavimas sprendžiant visuomeninius, bendro intereso klausimus, parodo aukštą socialinio kapitalo lygį, kitaip sakant, visuomenės socialinį-kultūrinį išsivystymą.

21 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Socialiniai ryšiai	Socialinė įtrauktis	Vienas svarbiausių socialinės atskirties indikatorių yra socialinių ryšių trūkumas.
Stabilumas, saugumas	Gyvenimo kokybė	Politinis, ekonominis, fizinis ir kt. saugumas ir stabilumas rodo pasiektą tam tikrą gyvenimo kokybės lygį.
Sveikata ir sanitarinės sąlygos	Gyvenimo kokybė	Sveikatos apsauga ir priežiūra, sanitarinės sąlygos rodo pasiektą tam tikrą gyvenimo kokybės lygį.
Tolerancija	Socialinė įtrauktis	Tolerancija tiesiogiai atspindi socialinės atskirties rasės, religijos, seksualinės orientacijos ir kt. požūriais lygmenį.

Atsižvelgiant į vertinimo kryptių ir dedamųjų palyginimą ir skirstymą (žr. 20 ir 21 lenteles) sudaromas galutinis KİPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso dedamųjų rinkinys yra pateikiamas 22 lentelėje.

22 lentelė. Socialinio vystymosi, gyvenimo kokybės, regionų ir miestų vystymosi, socialinės įtraukties vertinimas

KİPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso kryptys	Poveikio krypties dedamosios
Socialinis vystymasis	1. Asmens teisės ir laisvės, žodžio laisvė 2. Išsilavinimas 3. Lyčių lygybė 4. Pilietiškumas
Gyvenimo kokybė	1. Darbo sąlygos 2. Materialinė gerovė 3. Stabilumas, saugumas 4. Sveikata ir sanitarinės sąlygos
Regionų ir miestų vystymasis	1. Gyvenimo sąlygos ir gerovė 2. Infrastruktūra 3. Valdymas 4. Verslumas
Socialinė įtrauktis	1. Socialinis teisingumas 2. Socialiniai ryšiai 3. Tolerancija

Remiantis 22 lentelėje pateiktomis KİPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso poveikio kryptių dedamosiomis ir joms vertinti naudojamais rodikliais (žr. 19 priedas) ir 29 pav. pateikta matrica, toliau nustatomi KİPE socialinio-kultūrinio poveikio subindeksui apskaičiuoti reikalingi rodikliai: 23 lentelėje pateikiamos poveikio kryptys ir reikalingi rodikliai. Pagal rodiklio patikimumą ir duomenų prieinamumą rodikliai žymimi sutartinėmis 29 pav. nurodytomis spalvomis.

23 lentelė. KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindeksui apskaičiuoti reikalingi rodikliai

Poveikio kryptys	Dedamosios	Rodikliai	Komentarai
Socialinis vystymasis	Asmens teisės ir laisvės, žodžio laisvė	Spaudos laisvės indeksas	Žiniasklaidos priemonėmis skleidžiamas turinys yra kūrybinių industrijų produktas: tekstai, audiovizualinė informacija yra konkretaus autoriaus (autorių) kūrybos rezultatas, todėl spaudos laisvės indeksas atspindi kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų, kartu ir visuomenės turimą žodžio laisvę.
	Išsilavinimas	Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygis	Išsilavinimo lygis tiesiogiai atspindi šalies visuomenės socialinį išsivystymą. Kūrybinių industrijų srityje dirbančiųjų išsilavinimo lygis parodo, kiek kūrybinės industrijos skatina išsilavinimo lygio augimą, teikdamos pirmenybę aukštesnį išsilavinimą turintiems asmenims.
	Lyčių lygybė	Kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas	Lyčių lygybė indikuoja šalies visuomenės socialinį išsivystymą. Kūrybinėse industrijose dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas parodo, kiek kūrybinės industrijos skatina ir prisideda prie lyčių lygybės užtikrinimo.
	Pilietiškumas	Rinkėjų aktyvumas	Remiantis politinio apsisprendimo teise ir laisve, detali informacija apie rinkimuose dalyvaujančius rinkėjus negali būti renkama.
Gyvenimo kokybė	Darbo sąlygos	Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų vidutinis savaitės darbo valandų skaičius	Svarbiausias rodiklis, apibūdinantis darbo sąlygas, – darbo ir laisvalaikio balansas. Šiuo konkrečiu atveju vertinamas kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų vidutinis savaitės darbo valandų skaičius.
	Materialinė gerovė	BVP dalis, tenkanti 1 šalies (regiono) gyventojui	Materialinė gerovė yra šalies (regiono) lygiu matuojama charakteristika – kūrybinių industrijų sektorius vykdo veiklą tokiomis pat materialinės gerovės sąlygomis, kaip ir likusieji šalies (regiono) ekonomikos sektoriai.
	Stabilumas, saugumas	Pasaulinis taikos indeksas	Stabilumas ir saugumas yra šalies (regiono) lygiu matuojama charakteristika – kūrybinių industrijų sektorius vykdo veiklą tokiomis pat stabilumo ir saugumo sąlygomis, kaip ir likusieji šalies (regiono) ekonomikos sektoriai.
	Sveikata ir sanitarinės sąlygos	-	Sveikata ir sanitarinės sąlygos yra šalies (regiono) lygiu matuojama charakteristika – kūrybinių industrijų sektorius vykdo veiklą tokiomis pat sveikatos ir sanitarinėmis sąlygomis, kaip ir likusieji šalies (regiono) ekonomikos sektoriai.

23 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Poveikio kryptys	Dedamosios	Rodikliai	Komentarai
Regionų ir miestų vystymasis	Gyvenimo sąlygos ir gerovė	Namų ūkių išlaidos kultūriniais produktams pagal perkamosios galios standartą	Visi šalies kultūriniai produktai yra sukuriama kūrybinių industrijų sektoriuje, tad namų ūkių išlaidos kultūriniais produktams tiesiogiai atspindi kūrybinių industrijų vaidmenį kuriant geresnes gyvenimo sąlygas.
	Infrastruktūra	Dalis šalies gyventojų, kurie lankosi kultūriniuose objektuose	Infrastruktūros dedamoji matuojama kūrybinių industrijų produkto vartojimo galimybe specialiai tam skirtose vietose, šiuo konkrečiu atveju – dalimi 25–64 m. amžiaus grupės šalies gyventojų, kurie per paskutinius 12 mėn. bent 1 kartą lankėsi kine, teatre ir koncertuose, kultūriniuose objektuose.
	Valdymas	Korupcijos suvokimo indeksas	Valdymas yra šalies lygiu matuojama charakteristika – kūrybinių industrijų sektorius vykdo veiklą tokiomis pat valdymo sąlygomis, kaip ir likusieji šalies ekonomikos sektoriai.
	Verslumas	Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių dalis bendrame šalies įmonių skaičiuje	Verslumas kūrybinių industrijų kontekste yra vertinamas kaip polinkis ir gebėjimas kurti kūrybinius verslus, t. y. kokia dalis šalies įmonių veiklą vykdo kūrybinių industrijų sektoriuje.
Socialinė įtrauktis	Socialinis teisingumas	Skirtumas tarp didelės ir mažas pajamas gaunančių gyventojų pajamų	Socialinis teisingumas yra šalies lygiu matuojama charakteristika – kūrybinių industrijų sektorius vykdo veiklą tokiomis pat socialinio teisingumo sąlygomis, kaip ir likusieji šalies ekonomikos sektoriai.
	Socialiniai ryšiai	Socialinės atskirties rizikos lygis	Socialiniai ryšiai yra šalies lygiu matuojama charakteristika – kūrybinių industrijų sektorius vykdo veiklą tokiomis pat socialinių ryšių sąlygomis, kaip ir likusieji šalies ekonomikos sektoriai.
	Tolerancija	Pasaulinis tolerancijos indeksas	Pasaulinis tolerancijos indeksas apima tolerancijos rasinėms ir etninėms, seksualinėms (homoseksualūs asmenys) mažumoms vertinimą. Remiantis R. Floridos darbais, būtina pabrėžti, kad aukštesnis tolerancijos lygis yra tiesiogiai susijęs su didesniu kūrybinių industrijų vaidmeniu visuomenei bei šalies ekonomikai plačiaja prasme.

Apibendrinant atliktą socialinio-kultūrinio poveikio subindekso poveikio kryptų ir rodiklių analizę, 24 lentelėje pateikiamos poveikio kryptys ir atrinktų rodiklių apskaičiavimo tvarka. Pabrėžtina, kad kiekvienos subindekso poveikio krypties rodiklių svoriai yra vienodi, t. y. visi poveikio krypties rodikliai yra vienodos svarbos.

24 lentelė. KIKE socialinio-kultūrinio poveikio subindeksą apibūdinantys rodikliai

Poveikio kryptis	Rodiklis	Rodiklio apskaičiavimas
SV_{SK} , socialinis vystymasis	Spaudos laisvės indeksas	Vertinimas gaunamas iš oficialios Reporters Without Borders interneto svetainės RSF.org.
	Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygis	Aukštąjį išsilavinimą turintys kūrybinių industrijų darbuotojai (žm. skaičius) / visi kūrybinių industrijų darbuotojai (žm. skaičius) x 100.
	Kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas	(Vidutinis vyro valandinis bruto darbo užmokestis (EUR) – vidutinis moters valandinis bruto darbo užmokestis (EUR)) / vidutinis vyro valandinis darbo užmokestis (EUR) x 100.
GK_{SK} , gyvenimo kokybė	Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų darbo valandų dalis per savaitę	Darbo valandos per savaitę (vnt.) / iš viso valandos per savaitę x 100.
RM_{SK} , regionų ir miestų vystymasis	Namų ūkių išlaidos kultūriniais produktams pagal perkamosios galios standartą	Vertinimas gaunamas iš oficialios EUROSTAT interneto svetainės.
	Dalis šalies gyventojų, kurie lankosi kultūrinuose objektuose	Dalis 25–64 m. amžiaus grupės šalies gyventojų, kurie per paskutinius 12 mėn. bent 1 kartą lankėsi kine, teatre ir koncertuose, kultūrinuose objektuose (istoriniai monumentai, muziejai, meno galerijos, archeologinių vertybių turintys objektai). Vertinimas gaunamas iš oficialios EUROSTAT interneto svetainės
	Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių dalis bendrame šalies įmonių skaičiuje	Kūrybinių industrijų įmonių skaičius (vnt.) / visų šalies įmonių skaičius (vnt.) x 100
SA_{SJ} , socialinė įtrauktis	Pasaulinis tolerancijos indeksas	Vertinimas gaunamas iš ataskaitos <i>The Global Creativity Index</i> (Florida ir kt., 2015)

Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indekso KIKE **aplinkosaugos subindeksas** apskaičiuojamas pagal tokią išraišką:

$$A_{KIKE} = A_A; \quad (4)$$

čia A_{KIKE} – KIKE poveikio aplinkosaugai subindeksas,
 A_A – KIKE poveikio aplinkosaugai subindekso vertinimo srities „aplinkosauga“ vertė. Aplinkos kokybė ir gamtinės sąlygos vertinama konkretaus sektoriaus gebėjimu neužteršti, nepabloginti natūralių gamtinių sąlygų.

Remiantis atlikta rodiklių ir indeksų analize, nustatyta, kad kūrybinių industrijų ir susijusių sričių poveikis aplinkosaugai yra matuojamas oro užterštumo lygiu bendrąja prasme, t. y. analizuoti indeksai, apimantys poveikio aplinkos sąlygoms vertinimą, remiasi su oro užterštumu susijusiais vertinimo kriterijais (OECD gyvenimo kokybės rodikliai (12 priedas), socialinio progreso indekso rodikliai (6 priedas), OECD regionų gerovės indeksas (15 priedas), pasaulio miestų vertinimo rodikliai (16 priedas)).

Rečiau sutinkami poveikio aplinkai vertinimo kriterijai yra susiję su vandens tarša ir užterštumu triukšmu, todėl šiam indeksui apskaičiuoti yra vertinama kūrybinių industrijų sukuriamą oro taršą. Svarbu pabrėžti, kad kūrybinių industrijų poveikį aplinkosaugai apibrėžia vienas rodiklis – aplinkosauga (A_A), tad rodiklio A_A svoris yra lygus 1. Rodiklio apskaičiavimas pateikiamas 25 lentelėje.

25 lentelė. KIPE indekso poveikio aplinkosaugai subindeksą apibūdinantis rodiklis

Vertinimo kryptis	Rodiklis	Rodiklio apskaičiavimas
A_A , aplinkosauga kūrybinių industrijų sektoriaus įmonėse	Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių sukuriamą oro taršos dalis, proc.	Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių sukuriamą oro taršą ($KD10^4$, t.) / šalies įmonių sukuriamą oro taršą ($KD10$, t.) x 100.

Atlikta analizė parodė, kad kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai (KIPE) indeksas yra apskaičiuojamas įvertinant tris pagrindines poveikio sritis ir tas sritis apibūdinančias poveikio kryptis. Struktūrizuoti KIPE indekso apskaičiavimas pateikiamas 26 lentelėje.

Remiantis nustatytais ekonominio, aplinkosaugos ir socialinio-kultūrinio vystymosi poveikio vertinimo rodikliais (26 lentelė), renkama ir apdorojama statistinė informacija, skirta kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indeksui apskaičiuoti visoms Europos Sąjungos šalims narėms.

⁴ $KD10$ – kietosios dalelės atmosferoje, kurių aerodinaminis skersmuo mažesnis už 10 μm (mikronų).

26 lentelė. KIPE indekso struktūra

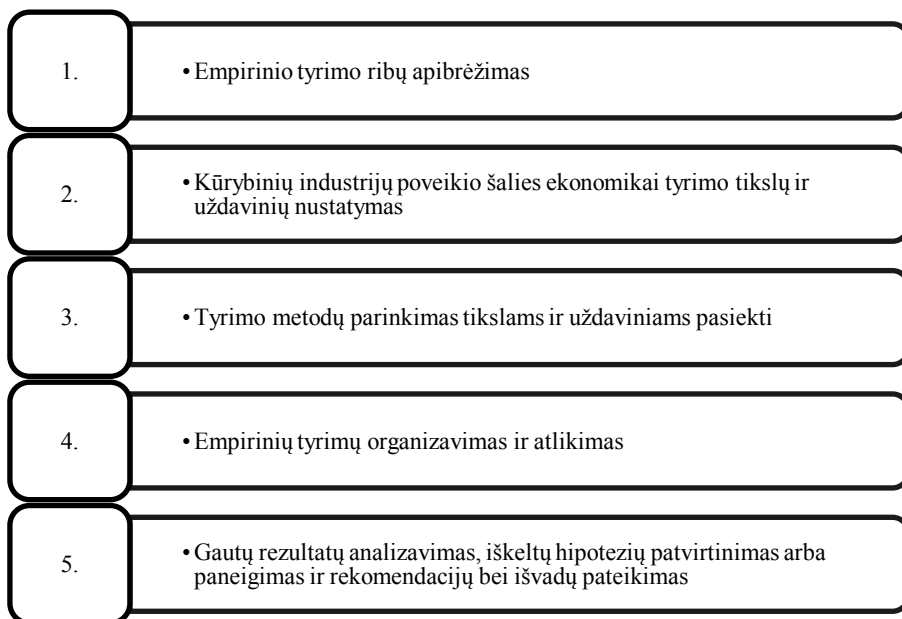
Poveikio sritis	Poveikio sritį sudarančios kryptys	Kryptį apibūdinantys rodikliai	Rodiklio apskaičiavimas
Ekonominis poveikis	Kūrybinių industrijų sukuriamos darbo vietos	Dirbančiųjų kūrybinėse industrijose dalis, proc.	Dirbančiųjų kūrybinėse industrijose skaičius (žm. skaičius) / bendras dirbančiųjų skaičius šalyje (žm. skaičius) x 100.
	Kūrybinių industrijų sukuriama pridėtinė vertė	Kūrybinių industrijų sukuriama pridėtinės vertės dalis, proc.	Kūrybinių industrijų sukuriama pridėtinė vertė (mln. EUR) / šalies sukuriama pridėtinė vertė (mln. EUR) x 100.
	Kūrybinių industrijų sukuriamas eksportas	Kūrybinių industrijų sukuriama eksporto dalis, proc.	Kūrybinių industrijų sukuriamas eksportas (mln. EUR) / šalies sukuriama eksporto vertė (mln. EUR) x 100.
Socialinis-kultūrinis poveikis	Kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis	Spaudos laisvės indeksas	Vertinimas gaunamas iš oficialios Reporters Without Borders interneto svetainės RSF.org.
		Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygis.	Aukštąjį išsilavinimą turintys kūrybinių industrijų darbuotojai (žm. skaičius) / visi kūrybinių industrijų darbuotojai (žm. skaičius) x 100.
		Kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas	Vidutinis vyro valandinis bruto darbo užmokestis (EUR) – vidutinis moters valandinis bruto darbo užmokestis (EUR) / vidutinis vyro valandinis darbo užmokestis (EUR) x 100.
	Kūrybinių industrijų nulemta gyvenimo kokybė	Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų darbo valandų dalis per savaitę	Darbo valandos per savaitę (vnt.) / iš viso valandos per savaitę x 100.
	Kūrybinių industrijų nulemtas regionų ir miestų vystymasis	Namų ūkių išlaidos kultūriniais produktams pagal perkamosios galios standartą	Vertinimas gaunamas iš oficialios EUROSTAT interneto svetainės.
		Dalis šalies gyventojų, kurie lankosi kultūriniuose objektuose	Dalis 25–64 m. amžiaus grupės šalies gyventojų, kurie per paskutinius 12 mėn. bent 1 kartą lankėsi kine, teatre ir koncertuose, kultūriniuose objektuose (istoriniai monumentai, muziejai, meno galerijos, archeologinių vertybių turintys objektai). Vertinimas gaunamas iš oficialios EUROSTAT interneto svetainės
		Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių dalis bendrame šalies įmonių skaičiuje	Kūrybinių industrijų įmonių skaičius (vnt.) / visų šalies įmonių skaičius (vnt.) x 100.
	Kūrybinių industrijų nulemta socialinė įtaka	Pasaulinis tolerancijos indeksas	Vertinimas gaunamas iš ataskaitos <i>The Global Creativity Index</i> (Florida ir kt., 2015).
Poveikis aplinkosaugai	Kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai	Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių sukuriama oro taršos dalis, proc.	Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių sukuriama oro tarša (KD10, t.) / šalies įmonių sukuriama oro tarša (KD10, t.) x 100.

3. KŪRYBINIŲ INDUSTRIJŲ POVEIKIO ŠALIES EKONOMIKAI EMPIRINIS TYRIMAS

Disertacijoje siūlomas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai modelis yra suformuotas remiantis teoriniais bei praktiniais tyrimais, tačiau yra reikalingas modelio tinkamumo pagrindimas empirinio tyrimo rezultatais.

3.1. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai empirinio tyrimo metodika

Atliktas teorinis ir ekspertinis kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai tyrimas nulemia tolesnę loginę eigą. Etapai pateikiami 30 pav.

30 pav. Empirinio tyrimo loginė struktūra

Pirmasis etapas: empirinio tyrimo ribų apibrėžimas

Tyrimas atliekamas analizuojant Europos Sąjungos narių (ES-28) šalių statistinius duomenis, nusakančius kūrybinių industrijų poveikį ekonomikai. Pabrėžtina, kad dauguma kūrybines industrijas analizuojančių mokslininkų nurodo, jog reikalinga statistika yra neišsami, netiksli, pateikiama skirtingais pjūviais ir todėl negali būti visavertiškai analizuojama. Tokia problema kyla iš skirtingų kūrybinių industrijų sampratų (nuo sampratos priklauso, kokia statistika bus analizuojama), kita vertus, šalyse yra renkami skirtingi statistiniai duomenys. Siekiant išvengti šios aktualios problemos šiame darbe, kūrybinės industrijos yra apibūrinamos remiantis šiame darbe pateikiama samprata, o jas sudarantys subsektoriai išskiriami pagal NACE rev. 2 klasifikatorių. Siekiant užtikrinti, kad tyrime naudojami duomenys yra adekvatūs ir palyginami, kūrybinių industrijų subsektoriai visose Europos Sąjungos šalyse yra

aprašomi pagal Europos Sąjungos statistikos tarnybos EUROSTAT pateikiamą skirstymą. 27 lentelėje pateikiami kūrybinių industrijų subsektoriai pagal NACE rev. 2 klasifikatorių.

27 lentelė. Kūrybinių industrijų kategorijų skirstymas pagal NACE rev. 2 klasifikatorių

Kūrybinių industrijų kategorija	Ekonominės veiklos rūšis pagal NACE rev. 2 klasifikatorių
Kultūros paveldas	Klasė R – menai, pramogos ir poilsinė veikla
Menai	Klasė R – menai, pramogos ir poilsinė veikla Klasė M – profesinė, mokslinė ir techninė veikla
Medijos	Klasė J – informacija ir komunikacija
Taikomoji kūryba	Klasė M – profesinė, mokslinė ir techninė veikla

Būtina pabrėžti, kad NACE rev. 2 klasifikatoriaus klasėse J, M ir R yra ir ne kūrybinės industrijoms priskiriamų veiklų, tačiau, siekiant išanalizuoti ir tarpusavyje palyginti visas ES-28 šalis, tai yra būtinoji sąlyga statistiniams duomenims rinkti. Pastebėtina, kad, pasirenkant tas pačias klases, nuokrypiai visose šalyse yra analogiški, taigi – nors vertinimas nėra preciziškas, pasirinkta vertinimo bazė leidžia atlikti palyginamąją analizę.

Antrasis etapas: kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai tyrimo tikslų ir uždavinių nustatymas

Remiantis disertacijoje atlikta analize, formuluojamas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai tyrimo tikslas: palyginti Europos Sąjungos šalis pagal kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai.

Tyrimo tikslui pasiekti iškeliami uždaviniai:

1. Remiantis atliktu ekspertiniu vertinimu, nustatyti KIPE subindeksų svorius ir sudaryti tyrime naudojamą KIPE indeksą.
2. Remiantis statistiniais duomenimis, nustatyti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indekso reikšmę kiekvienai tiriamai šaliai 2008–2014 m.
3. Remiantis apskaičiuotąją kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indekso reikšmę kiekvienai tiriamai šaliai 2008–2014 m., atlikti šalių klasterinę analizę.
4. Nustatyti ryšį tarp sąlygų kūrybinėms industrijoms formuotis ir kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai.

Trečiasis etapas: tyrimo metodų parinkimas tikslams ir uždaviniams pasiekti

Siekiant atsakyti į tyrimo tikslus bei uždavinius adekvačiai ir korektiškai, kiekvienam iš jų yra parenkami tinkamiausi tyrimo metodai:

- Siekiant nustatyti svarbiausias kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo kryptis, remiamasi ekspertų apklausa. Ekspertų apklausos rezultatai detaliai pristatyti skyriuje 2.4.1;
- Siekiant sugrupuoti šalis pagal apskaičiuotąją kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indekso reikšmę, atliekama klasterinė analizė;

- Siekiant palyginti Europos Sąjungos šalis pagal kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai, atliekama statistinių duomenų analizė, regresinė ir koreliacinė analizė.

Empirinio tyrimo metodika. Siekiant nustatyti galimą šalių grupavimą pagal KIPE indekso reikšmę visu analizuojamu laikotarpiu, atliekama hierarchinė klasterinė analizė. Kaip pabrėžia Krumplytė, Rinkevičienė (2004), atliekant klasterinę analizę, „nustatomi objektų panašumai ir objektai suskirstomi į klasterius (panašių objektų grupes). Klasterinės analizės tikslas – suskirstyti objektus taip, kad skirtumai klasterių viduje būtų kuo mažesni, o tarp klasterių – kuo didesni“. Kadangi šiai analizei atlikti naudojamos KIPE indekso reikšmės 2008–2014 m., tolesnis tyrimas yra atliekamas išvengiant duomenų normalizacijos: visos reikšmės yra matuojamos pagal tą pačią skalę. Siekiant išskirti klasterius, naudojant tiriamų šalių KIPE indeksus statistiniams skaičiavimams skirta programine įranga R apskaičiuojamas Euklido atstumas tarp tiriamų šalių. Euklido atstumai tarp šalių vertinimų padeda formuoti ir tarpusavyje atskirti šalių klasterius. Svarbu pabrėžti, kad, vykdant hierarchinės klasterinės analizės tyrimą, duomenis galima grupuoti pagal panašumą (reikšmių tarpusavio artumą) arba skirtingumą (reikšmių tarpusavio tolumą) (Everitt ir kt., 2011).

Akivaizdu, kad, vis didinant leistiną skirtumą tarp šalių, galiausiai jos visos patenka į vieną klasterį. Klasterių skaičiaus klausimas lieka aktyvia mokslinių diskusijų tema: kaip pabrėžia Everitt ir kt. (2011), neformalūs ir subjektyvūs klasterių išskyrimo kriterijai, dažniausiai paremti subjektyvia tyrėjo patirtimi ir išankstinėmis nuostatomis, yra dažniausiai pasitaikantis klasterių skaičiaus nustatymo metodas. Minėtieji autoriai taip pat pabrėžia, kad vyksta aktyvi diskusija, ar duomenys apskritai gali indikuoti tinkamą klasterių skaičių. Būtina pabrėžti, jog objektyvaus atsakymo ar klasterių skaičiaus nustatymo metodikos nebuvimas lemia, kad sprendimas dėl klasterių skaičiaus paliekamas tyrėjui.

Siekiant nustatyti, ar egzistuoja ryšys tarp pasauliniu kūrybingumo indeksu matuojamos kūrybinės industrijoms palankios aplinkos ir KIPE indeksu vertinamos kūrybinių industrijų įtakos šalies ekonomikai, atliekama koreliacinė analizė.

Ketvirtasis etapas: empirinių tyrimų organizavimas ir atlikimas

Remiantis išsikeltais tikslais, uždaviniais, suformuluotomis hipotezėmis bei pasirinktais tyrimo metodais, atliekami empiriniai tyrimai. Tyrimų eiga detaliai pristatoma 3.2 skyriuje.

Penktasis etapas: gautų rezultatų analizavimas, iškeltų hipotezių patvirtinimas arba paneigimas ir rekomendacijų bei išvadų pateikimas

Gauti empirinių tyrimų rezultatai analizuojami, remiantis tyrimų rezultatais, atliekamas iškeltų hipotezių patvirtinimas arba paneigimas (rezultatų analizė pateikiama 3.2.3 skyriuje). Pateikiamos rekomendacijos ir išvados.

3.2. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai nustatymas

Siekiant įvertinti kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai, visų pirma apskaičiuojami KIPE indekso subindeksų svoriai, vėliau pateikiama kiekvieno

subindekso analizė ir interpretacija. Remiantis subindeksų svoriais ir reikšmėmis, pateikiamas Europos Sąjungos šalių vertinimas pagal kūrybinių industrijų poveikį kiekvienos šalies ekonomikai.

3.2.1. KIPE indekso subindeksų įverčiai

Siekiant adekvačiai įvertinti kiekvienos kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai srities (vertinama KIPE subindeksu) svarbą, pasitelkta ekspertų apklausa. Būtina pabrėžti, kad pirmoji ekspertų apklausa buvo atlikta žvalgomojo tyrimo tikslais – nustatytos neaiškos, netikslios klausimų formuluotės, remiantis grįžtamuoju ryšiu, pakoreguotos klausimų formuluotės, klausimų loginė seka, atsakymų pateikimo forma, kai kurių klausimų buvo atsisakyta.

Atliekant tyrimą, daugiausia dėmesio buvo skirta ne anketinės apklausos masiškumui, bet tikslumui, t. y. atrinkti kūrybinių industrijų ekspertai, turintys praktinės patirties ir galintys pateikti kompetentingas išvalgas. Ekspertai poveikio sritims priskyrė tokius vidutinius vertinimus pagal svarbą (1 – mažiausiai svarbu, 5 – labiausiai svarbu; detaliau ekspertinio vertinimo rezultatai aptariami 2.4.1 skyriuje):

- Kūrybinių industrijų socialinis-kultūrinis poveikis: 4,500 balo,
- Kūrybinių industrijų ekonominis poveikis: 4,250 balo,
- Kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai: 3,000 balai.

Remiantis ekspertų priskirtais vertinimais pagal svarbą, proporcingai nustatomas kiekvieno subindekso svoris. Reikšmės pateikiamos 28 lentelėje.

28 lentelė. KIPE indekso subindeksų svoriai

Subindeksas	Subindekso svoris
Ekonominio poveikio subindeksas E_{KIPE}	$w_1 = 0,362$
Socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas SK_{KIPE}	$w_2 = 0,383$
Poveikio aplinkosaugai subindeksas A_{KIPE}	$w_3 = 0,255$
Visų subindeksų svorių suma:	$w_1 + w_2 + w_3 = 1$

Remiantis apskaičiuotais subindeksų svoriais, tikrinama antroji hipotezė (H2) – svarbiausios kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sritys yra ekonominis poveikis bei socialinis-kultūrinis poveikis. Ši hipotezė yra **laikoma patvirtinta**, nes, atlikus ekspertinio tyrimo rezultatų analizę, nustatyta, kad svarbiausia kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sritis yra socialinis-kultūrinis poveikis (vertinimo balas – 4,500). Šiek tiek mažiau svarbos ekspertai priskyrė ekonominiam kūrybinių industrijų poveikiui (vertinimo balas – 4,250), o mažiausiai svarbus, ekspertų vertinimu, yra kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai (vertinimo balas – 3,000). Tokie ekspertinio vertinimo rezultatai patvirtina mokslinės literatūros analizės išvadas, kad kūrybinės industrijos ne tik turi ekonominį poveikį, bet ir daro įtaką šalies visuomenei, prisideda formuojant kultūrą.

Remiantis 28 lentelėje pateikiamais subindeksų svoriais, anksčiau sudaryta KIPE indekso apskaičiavimo formulė (1) užrašoma taip:

$$KIPE = 0,362 \times E_{KIPE} + 0,383 \times SK_{KIPE} + 0,255 \times A_{KIPE}. \quad (5)$$

Svarbu pabrėžti, kad dėl skirtingai pateikiamų ir nenuoseklių duomenų kūrybinių industrijų vertinimas dažnai remiasi rangavimo principu (pvz., Florida, 2002; Florida ir Tinagli, 2004; Jančoras ir kt., 2014; Florida ir kt., 2015 atlikti tyrimai ir kt.). Šio darbo 2.4.2.1 skyriuje pateikta kūrybinių industrijų ir susijusių sričių vertinimo indeksų analizė parodė, kad įprastai indeksai šiai sričiai yra apskaičiuojami įvertinant kiekvieną šalį pagal nustatytus rodiklius, tuomet rezultatai rūšiuojami mažėjimo tvarka ir priskiriami vertinimo balai. Dėl šios priežasties rangavimas pasirenkamas tolesnei analizei atlikti.

Vadovaujantis minėtųjų autorių taikoma kūrybinių industrijų vertinimo metodika, šio tyrimo metu šalys yra ranguojamos pagal kiekvieną vertinimo kryptį ir kiekvienai iš jų yra priskiriamas vertinimo balas nuo 1 (mažiausias kūrybinių industrijų poveikis) iki 28 (didžiausias kūrybinių industrijų poveikis) arba kito aukščiausio galimo vertinimo, atsižvelgiant į statistinių duomenų prieinamumą. Tuo atveju, kai statistiniai duomenys neprieinami, šalis vertinama 0 balų.

Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indekso subindeksų svoriai nustatomi pasitelkiant ekspertų apklausą. Toliau pateikiama kiekvieno subindekso analizė ir interpretacija, remiantis įvardyta indekso struktūra bei šiam tyrimui naudojamu vienu svarbiausių – rangavimo – principu.

3.2.1.1. Ekonominio poveikio subindeksas

Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indekso KİPE ekonominio poveikio subindeksas apskaičiuojamas pagal tokią išraišką:

$$E_{KİPE} = w_1 \times DV_E + w_2 \times PV_E + w_3 \times E_E; \quad (2)$$

čia $E_{KİPE}$ – KİPE ekonominio poveikio subindeksas,
 DV_E – kūrybinių industrijų sukuriamos darbo vietos,
 PV_E – kūrybinių industrijų sukuriamą pridėtinę vertę,
 E_E – kūrybinių industrijų sukuriamas eksportas,
 $w_1 \dots w_3$ – KİPE ekonominio poveikio subindekso vertinimo krypties svoriai, kurių suma lygi vienetui.

Remiantis ekspertų apklausos rezultatais, nustatomas kiekvienos vertinimo krypties svoris. Ekspertai vertinimo kryptims priskyrė tokius vertinimus pagal svarbą (1 – mažiausiai svarbu, 5 – labiausiai svarbu; toliau pateikiamas vidutinis ekspertų vertinimas balais):

- Naujų darbo vietų kūrimas: 4,000 balai;
- Pridėtinės vertės kūrimas: 4,375 balo;
- Eksporto kūrimas: 3,500 balo.

Remiantis ekspertų priskirtais vertinimais pagal svarbą, nustatomas kiekvienos subindekso vertinimo krypties svoris. Reikšmės pateikiamos 29 lentelėje.

29 lentelė. KIPE ekonominio poveikio subindekso vertinimo krypčių svoriai

Vertinimo kryptis	Vertinimo krypties svoris
Kūrybinių industrijų sukuriamos darbo vietos DV_E	$w_1 = 0,337$
Kūrybinių industrijų sukuriamą pridėtinę vertę PV_E	$w_2 = 0,368$
Kūrybinių industrijų sukuriamas eksportas E_E	$w_3 = 0,295$
Visų vertinimo krypčių svorių suma:	$w_1 + w_2 + w_3 = 1$

Remiantis 29 lentelėje pateikiamais subindeksų svoriais, KIPE ekonominio poveikio subindekso apskaičiavimo formulė užrašoma taip:

$$E_{KIPE} = 0,337 \times DV_E + 0,368 \times PV_E + 0,295 \times E_E. \quad (6)$$

Siekiant apskaičiuoti KIPE ekonominio poveikio subindeksą, apskaičiuojama kiekvienos vertinimo krypties vertė. Statistinė informacija tiriamuoju laikotarpiu apie (1) darbuotojų skaičių kūrybinių industrijų įmonėse, (2) sukurtos pridėtinės vertės apimtis to meto kainomis kūrybinių industrijų įmonėse ir (3) sukurtas eksporto apimtis gaunama iš EUROSTAT. Svarbu pabrėžti, kad statistiniai duomenys EUROSTAT yra pateikiami pagal NACE rev. 2 klasifikatorių, taigi kūrybines industrijas apibūdina J, M ir R klasės.

Kūrybinių industrijų sukuriamos darbo vietos. Pagal NACE rev. 2 klasifikatorių J, M ir R klasėms priskiriamose kūrybinių industrijų įmonėse dirbančiųjų skaičiai susumuojami ir gaunamas bendras kūrybinių industrijų įmonių darbuotojų skaičius. Lyginant su kiekvienos šalies dirbančiųjų skaičiumi, apskaičiuojama kūrybinėse industrijose dirbančiųjų dalis. Statistiniai duomenys ir skaičiavimai pateikiami 21 priede. Šalys pagal šį rodiklį suranguojamos ir kiekvienai iš jų priskiriamas vertinimo balas. Surangavus tiriamas šalis, apskaičiuojamas kiekvienos šalies kasmetinis vertinimas. 22 priede pateikiamas vertinimas balais ir kiekvienos šalies kasmetinis vertinimas atsižvelgiant į šiai vertinimo kryptį suteiktą svorį ($w_1 = 0,337$).

Kūrybinių industrijų sukuriamą pridėtinę vertę. Pagal NACE rev. 2 klasifikatorių J, M ir R klasėms priskiriamose kūrybinių industrijų įmonėse pridėtinė vertė susumuojama, gaunama bendra kūrybinių industrijų įmonių sukurta pridėtinė vertė. Lyginant su kiekvienoje šalyje sukurtos pridėtinės vertės apimtimi, apskaičiuojama kūrybinių industrijų sukurta pridėtinės vertės dalis. Statistiniai duomenys ir skaičiavimai pateikiami 23 priede. Šalys pagal šį rodiklį suranguojamos ir kiekvienai iš jų priskiriamas vertinimo balas. Surangavus tiriamas šalis, apskaičiuojamas kiekvienos šalies kasmetinis vertinimas. 24 priede pateikiamas vertinimas balais ir kiekvienos šalies kasmetinis vertinimas atsižvelgiant į kūrybinių industrijų sukuriamos pridėtinės vertės vertinimo kryptį suteiktą svorį ($w_2 = 0,368$).

Kūrybinių industrijų sukuriamas eksportas. Svarbu pabrėžti, kad statistinė informacija apie sukurtas eksporto apimtis pateikiama kaip eksporto apimčių dalis nuo bendros pridėtinės vertės, sukurtos šalyje, be to, informacija pateikiama tik J ir M klasėms. Pateikiami 2008–2011 m. duomenys. Kadangi naujesni duomenys nėra prieinami, laikoma, kad 2011–2014 m. visose šalyse išsilaikė ir nekito 2011 m. pasiektos apimtys. Statistiniai duomenys ir skaičiavimai pateikiami 25 priede. Pagal

pateikiamus duomenis šalys suranguojamos ir kiekvienai jų priskiriamas vertinimo balas. 26 priede pateikiamas vertinimas balais ir kiekvienos šalies kasmetinis vertinimas atsižvelgiant į kūrybinių industrijų sukuriama eksporto vertinimo kryptį suteiktą svorį ($w_3 = 0,295$).

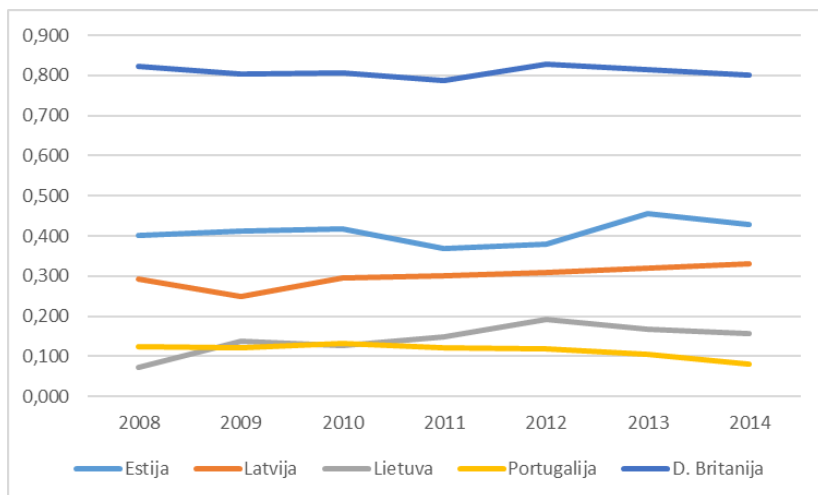
Apskaičiavus kiekvienos krypties vertę, pagal pateiktą formulę apskaičiuojamas kiekvienos šalies ekonominio kūrybinių industrijų poveikio subindeksas. Duomenys normalizuojami remiantis pasaulinio kūrybingumo indekso apskaičiavimo taisyklėmis: gautos ekonominio poveikio subindekso reikšmės dalijamos iš tiriamų šalių skaičiaus. Kasmetinė subindekso vertė pateikiama 30 lentelėje.

30 lentelė. KIPE ekonominio poveikio subindekso reikšmė 2008–2014 m.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Vidutinė reikšmė
Airija	0,596	0,588	0,634	0,586	0,635	0,636	0,624	0,614
Austrija	0,464	0,416	0,438	0,428	0,470	0,445	0,446	0,444
Belgija	0,709	0,673	0,697	0,689	0,710	0,697	0,685	0,694
Bulgarija	0,108	0,124	0,147	0,099	0,123	0,123	0,111	0,119
Čekija	0,415	0,368	0,354	0,296	0,351	0,314	0,287	0,341
D. Britanija	0,824	0,805	0,808	0,787	0,827	0,814	0,802	0,810
Danija	0,588	0,538	0,523	0,520	0,534	0,535	0,510	0,535
Estija	0,402	0,411	0,419	0,369	0,381	0,456	0,429	0,410
Graikija	0,298	0,301	0,195	0,175	0,196	0,184	0,172	0,217
Ispanija	0,371	0,346	0,379	0,368	0,392	0,367	0,318	0,363
Italija	0,478	0,510	0,519	0,498	0,495	0,470	0,431	0,486
Kipras	0,228	0,211	0,310	0,363	0,398	0,399	0,414	0,332
Kroatija	0,390	0,341	0,342	0,271	0,269	0,256	0,231	0,300
Latvija	0,294	0,249	0,296	0,300	0,308	0,319	0,331	0,300
Lenkija	0,193	0,119	0,153	0,119	0,130	0,143	0,157	0,145
Lietuva	0,073	0,139	0,126	0,149	0,192	0,168	0,156	0,143
Liuksemburgas	0,601	0,625	0,612	0,601	0,613	0,639	0,627	0,617
Malta	0,524	0,707	0,731	0,732	0,816	0,841	0,828	0,740
Nyderlandai	0,731	0,698	0,670	0,629	0,604	0,605	0,617	0,651
Portugalija	0,123	0,120	0,132	0,121	0,119	0,106	0,082	0,115
Prancūzija	0,619	0,774	0,775	0,777	0,806	0,780	0,768	0,757
Rumunija	0,186	0,173	0,188	0,230	0,249	0,315	0,341	0,240
Slovakija	0,330	0,426	0,386	0,362	0,439	0,426	0,402	0,396
Slovėnija	0,530	0,515	0,554	0,580	0,609	0,620	0,609	0,574
Suomija	0,463	0,503	0,511	0,529	0,550	0,524	0,538	0,517
Švedija	0,547	0,520	0,537	0,578	0,638	0,638	0,613	0,582
Vengrija	0,334	0,334	0,322	0,310	0,297	0,346	0,321	0,323
Vokietija	0,544	0,532	0,582	0,546	0,568	0,554	0,530	0,551

Teorinė KIPE ekonominio poveikio subindekso reikšmė gali svyruoti nuo 0 iki 1, tačiau, kaip matyti iš 30 lentelės, mažiausia KIPE ekonominio poveikio subindekso reikšmė yra 0,073 (Lietuva, 2008 m.), o aukščiausia – 0,841 (Malta, 2013 m.). Akivaizdu, kad kūrybinių industrijų ekonominis poveikis šaliai, nusakomas KIPE ekonominio poveikio subindeksu, tiriamu laikotarpiu kito. 31 pav. pateikiamas kūrybinių industrijų ekonominio poveikio subindekso reikšmės kitimas tiriamu

laikotarpiu D. Britanijoje (aukščiausia vidutinė reikšmė), Portugalijoje (žemiausia vidutinė reikšmė) ir Baltijos šalyse.

31 pav. Kūrybinių industrijų ekonominio poveikio subindekso reikšmės dinamika pasirinktose šalyse 2008–2014 m.

Akivaizdu (žr. 31 pav.), kad pastaroji ekonominė krizė nesukėlė ryškaus kūrybinių industrijų ekonominio poveikio subindekso pokyčių. Pastebėtina, kad visu analizuojamu laikotarpiu kūrybinių industrijų ekonominis poveikis D. Britanijoje ir Portugalijoje išlaikė mažėjimo tendenciją, o Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje fiksuojamas netolygus kūrybinių industrijų ekonominio poveikio augimas.

Subindekso reikšmės pokyčiui Lietuvoje daugiausiai įtakos turėjo išaugusi kūrybinių industrijų sukuriamų darbo vietų dalis – nuo 6,28 proc. (2008 m.) iki 7,82 proc. (2014 m.); pabrėžtina, kad 2013 m. pasiektas didžiausias užimtumas kūrybinių industrijų sektoriuje analizuojamu laikotarpiu – 7,98 proc. (žr. 21 priedas) bei sukuriamos pridėtinės vertės dalis – nuo 10,72 proc. arba 3 147,6 mln. EUR (2008 m.) iki 11,26 proc. arba 3 706,4 mln. EUR (2014 m.) (žr. 23 priedas).

Remiantis atliktais skaičiavimais, ekonominis kūrybinių industrijų poveikis silpniausiai jaučiamas Lietuvoje (2008 ir 2010 m.), Portugalijoje (2009, 2012–2014 m.) ir Bulgarijoje (2011 m.), o stipriausiai – D. Britanijoje (2008–2012 m.) bei Maltoje (2013–2014 m.). Apskaičiuotos KIPĖ ekonominio poveikio subindekso reikšmės (30 lentelė) toliau bus naudojamos KIPĖ indeksui apskaičiuoti.

3.2.1.2. Socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas

Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indekso KIPĖ socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas apskaičiuojamas pagal tokią išraišką:

$$SK_{KIPĖ} = w_1 \times SV_{SK} + w_2 \times GK_{SK} + w_3 \times RM_{SK} + w_4 \times SI_{SK}; \quad (3)$$

čia $SK_{KIPĖ}$ – KIPĖ socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas,
 SV_{SK} – kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis,

GK_{SK} – kūrybinių industrijų nulemta gyvenimo kokybė,
 RM_{SK} – kūrybinių industrijų nulemtas regionų ir miestų vystymasis,
 SI_{SK} – kūrybinių industrijų nulemta socialinė įtrauktis,
 $w_1 \dots w_4$ – KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso vertinimo krypčių svoriai, kurių suma lygi vienetui.

Remiantis ekspertų apklausos rezultatais, nustatomas kiekvienos vertinimo krypties svoris. Ekspertai vertinimo kryptims priskyrė tokius vertinimus pagal svarbą (1 – mažiausiai svarbu, 5 – labiausiai svarbu; toliau pateikiamas vidutinis ekspertų vertinimas balais):

- Socialinis vystymasis, 4,625 balo,
- Gyvenimo kokybės gerinimas, 4,125 balo,
- Regionų ir miestų vystymasis, 3,250 balo,
- Socialinė įtrauktis, 2,750 balo.

Remiantis ekspertų priskirtais vertinimais pagal svarbą, nustatomas kiekvienos subindekso vertinimo krypties svoris. Reikšmės pateikiamos 31 lentelėje.

31 lentelė. KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso vertinimo krypčių svoriai

Vertinimo kryptis	Vertinimo krypties svoris
Socialinis vystymasis SV_{SK}	$w_1 = 0,314$
Gyvenimo kokybės gerinimas GK_{SK}	$w_2 = 0,280$
Regionų ir miestų vystymasis RM_{SK}	$w_3 = 0,220$
Socialinė įtrauktis SI_{SK}	$w_4 = 0,186$
Visų vertinimo krypčių svarių suma:	$w_1 + w_2 + w_3 + w_4 = 1$

Remiantis 31 lentelėje pateikiamais subindeksų svoriais, KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso apskaičiavimo formulė užrašoma taip:

$$SK_{KIPE} = 0,314 \times SV_{SK} + 0,280 \times GK_{SK} + 0,220 \times RM_{SK} + 0,186 \times SI_{SK}. \quad (7)$$

Kaip jau aptarta, socialinio-kultūrinio poveikio subindekso dedamosios yra kompleksinės, t. y. jos apibūdinamos keletu rodiklių. Vertinimo kryptys ir atitinkami rodikliai pateikiami 26 lentelėje. Kiekvieną kryptį apibūdinantys rodikliai laikomi lygiaverčiais, o jų svorio koeficientai pateikiami toliau.

Kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis yra apibūdinamas trimis rodikliais (rodikliai detaliau nagrinėjami skyriuje 2.4.3.2):

- Spaudos laisvės indeksas, žymimas SLI ;
- Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygis, žymimas IL_{KI} ;
- Kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas, žymimas DUS_{KI} .

Kaip minėta, visi kryptį apibūdinantys rodikliai yra lygiaverčiai, todėl kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis apskaičiuojamas pagal tokią formulę:

$$SV_{SK} = \frac{SLI + IL_{KI} + DUS_{KI}}{3}. \quad (8)$$

Informacija apie šalies vertinimą spaudos laisvės indeksu 2008–2014 m. gaunama iš oficialios Reporters Without Borders interneto svetainės RSF.org. Pabrėžtina, kad 2012 m. spaudos laisvės indeksas nebuvo pateiktas, taigi daroma prielaida, kad spaudos laisvės situacija 2012 m. išliko tokia pati, kokia buvo pasiekta 2011 m. Spaudos laisvės indeksu vertinant skirtingas šalis, mažiausia indekso reikšmė atitinka geriausią spaudos laisvės situaciją šalyje. Kadangi KIPE indeksas yra formuojamas mažiausią balą skiriant už prasčiausią rezultatą, Europos Sąjungos šalys yra ranguojamos pagal spaudos laisvės indekso reikšmę, geriausiam vertinimui skiriant aukščiausią balą. Analizuojamų šalių kasmetinės spaudos laisvės indekso reikšmės bei vertinimas balais pateikimas 27 priede.

Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygis vertinamas pagal statistinę informaciją, pateikiamą EUROSTAT už 2008–2014 metus. Analizuojama pagal NACE rev. 2 klasifikatorių J, M ir R klasėms priskiriamų kūrybinių industrijų įmonių darbuotojų dalis, turinti trečiosios pakopos išsilavinimą⁵. Analizuojamų šalių kūrybinių industrijų darbuotojų, turinčių trečiosios pakopos išsilavinimą, dalis J, M ir R klasėse pateikiama 28 priede.

Statistinė informacija yra prieinama tik pagal NACE rev. 2 klasifikatoriuje išskiriamas klases. Vertinant kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygį, visos trys kūrybines industrijas sudarančios klasės yra vertinamos kaip vienodos svarbos, todėl apskaičiuojamas vidutinis šalies kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygis:

$$IL_{KI} = \frac{IL_J + IL_M + IL_R}{3}; \quad (9)$$

čia IL_J , IL_M ir IL_R – klasių J, M, R darbuotojų išsilavinimo lygis. Pagal vidutinį šalies kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygį šalys suranguojamos ir joms suteikiami vertinimo balai. Kūrybinių industrijų darbuotojų išsilavinimo lygio vertinimas ES šalyse 2008–2014 m. pateikiamas 29 priede.

Kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas vertinamas pagal statistinę informaciją, pateikiamą EUROSTAT už 2008–2014 metus. Analizuojamas pagal NACE rev. 2 klasifikatorių J, M ir R klasėms priskiriamose kūrybinių industrijų įmonėse dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas (žr. 30 priedas). Pastebėtina, kad R klasės kūrybinių industrijų įmonių statistiniai duomenys Airijoje analizuojamu laikotarpiu nėra pateikiami, todėl vertinami 0 balų. Vertinant kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą, visos trys kūrybines industrijas apibūdinančios klasės yra laikomos vienodos svarbos, todėl apskaičiuojamas vidutinis šalies kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas:

$$DUS_{KI} = \frac{DUS_J + DUS_M + DUS_R}{3}; \quad (10)$$

⁵ Trečiosios pakopos išsilavinimas apima bakalauro ar jam prilyginamą išsilavinimą, magistro ar jam prilyginamą išsilavinimą, mokslų daktaro arba jam prilyginamą išsilavinimą. Trečiosios pakopos išsilavinimas apima 5, 6, 7 ir 8 ISCED – 2011 lygius pagal International Standard Classification of Education (EUROSTAT, 2016c; EUROSTAT, 2016e).

čia DUS_J , DUS_M ir DUS_R – klasėse J, M, R dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas procentais. Mažiausias vidutinis vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas yra vertinamas didžiausiu balu. Kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumo vertinimas ES šalyse tiriamu laikotarpiu yra pateikiamas 31 priede.

Apskaičiavus kiekvienos dedamosios vertę, apskaičiuojama vertinimo krypties „kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis“ reikšmė. 32 lentelėje pateikiamas vertinimas balais ir kiekvienos šalies kasmetinis vertinimas atsižvelgiant į vertinimo kryptį „kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis“ suteiktą svorį ($w_1 = 0,314$).

32 lentelė. Poveikio krypties „kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis“ vertinimas 2008–2014 m.

	2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014	
	Balas	Vertė	Balas	Vertė	Balas	Vertė	Balas	Vertė	Balas	Vertė	Balas	Vertė	Balas	Vertė
Airija	18,000	5,652	19,667	6,175	19,333	6,071	18,667	5,861	19,000	5,966	19,667	6,175	15,000	4,710
Austrija	5,333	1,675	6,333	1,989	8,000	2,512	9,667	3,035	9,667	3,035	8,667	2,721	8,667	2,721
Belgija	20,000	6,280	21,333	6,699	21,333	6,699	21,333	6,699	22,000	6,908	21,667	6,803	13,333	4,187
Bulgarija	13,333	4,187	14,000	4,396	15,667	4,919	14,333	4,501	11,000	3,454	10,000	3,140	5,667	1,779
Čekija	6,333	1,989	7,000	2,198	8,000	2,512	10,667	3,349	10,667	3,349	10,667	3,349	10,667	3,349
D. Britanija	10,000	3,140	10,667	3,349	11,667	3,663	11,333	3,559	12,000	3,768	12,667	3,977	16,000	5,024
Danija	14,333	4,501	16,000	5,024	13,333	4,187	15,333	4,815	16,333	5,129	18,000	5,652	17,667	5,547
Estija	15,333	4,815	17,000	5,338	15,667	4,919	18,667	5,861	18,000	5,652	17,667	5,547	13,333	4,187
Graikija	11,000	3,454	11,667	3,663	8,000	2,512	9,000	2,826	9,667	3,035	10,000	3,140	9,333	2,931
Ispanija	13,667	4,291	14,000	4,396	14,667	4,605	15,333	4,815	16,000	5,024	19,000	5,966	18,333	5,757
Italija	6,000	1,884	5,667	1,779	4,333	1,361	3,667	1,151	4,333	1,361	3,667	1,151	9,000	2,826
Kipras	11,667	3,663	11,333	3,559	9,333	2,931	14,333	4,501	13,667	4,291	12,667	3,977	6,667	2,093
Kroatija	12,000	3,768	12,000	3,768	14,000	4,396	11,667	3,663	10,333	3,245	7,667	2,407	11,000	3,454
Latvija	17,667	5,547	18,667	5,861	16,333	5,129	14,667	4,605	16,000	5,024	14,333	4,501	15,000	4,710
Lenkija	12,000	3,768	13,333	4,187	16,667	5,233	19,333	6,071	19,667	6,175	19,667	6,175	18,333	5,757
Lietuva	15,333	4,815	17,000	5,338	19,000	5,966	17,667	5,547	18,333	5,757	16,667	5,233	13,667	4,291
Liuksemburgas	14,000	4,396	13,000	4,082	13,667	4,291	18,000	5,652	18,667	5,861	20,667	6,489	20,333	6,385
Malta	15,333	4,815	14,000	4,396	13,333	4,187	11,667	3,663	11,667	3,663	11,333	3,559	16,667	5,233
Nyderlandai	14,000	4,396	15,333	4,815	16,000	5,024	14,333	4,501	14,667	4,605	15,333	4,815	19,000	5,966
Portugalija	7,000	2,198	6,333	1,989	6,000	1,884	6,333	1,989	7,000	2,198	8,667	2,721	12,667	3,977
Prancūzija	13,000	4,082	12,667	3,977	13,667	4,291	15,000	4,710	15,667	4,919	15,667	4,919	12,000	3,768
Rumunija	15,000	4,710	16,000	5,024	16,000	5,024	17,000	5,338	17,667	5,547	18,333	5,757	19,333	6,071
Slovakija	10,000	3,140	6,667	2,093	12,333	3,873	13,333	4,187	12,000	3,768	11,000	3,454	16,000	5,024
Slovėnija	11,333	3,559	11,000	3,454	11,333	3,559	14,333	4,501	16,333	5,129	17,000	5,338	19,667	6,175
Suomija	18,333	5,757	19,667	6,175	20,000	6,280	22,333	7,013	24,000	7,536	23,667	7,431	20,333	6,385
Švedija	16,333	5,129	19,333	6,071	18,667	5,861	17,667	5,547	17,667	5,547	20,667	6,489	26,000	8,164
Vengrija	17,333	5,443	17,333	5,443	17,667	5,547	12,667	3,977	11,667	3,663	12,000	3,768	10,667	3,349
Vokietija	5,667	1,779	7,000	2,198	7,000	2,198	8,333	2,617	8,333	2,617	9,000	2,826	11,667	3,663

Kaip matyti iš 32 lentelėje pateikiamų vertinimų, kūrybinių industrijų poveikis socialiniam vystymuisi stipriausias yra Belgijoje (2008–2010 m.), Suomijoje (2011–2013 m.) ir Švedijoje (2014 m.), o silpniausias – Austrijoje (2008 m.), Italijoje (2009–2013 m.) ir Bulgarijoje (2014 m.). Analizuojamu laikotarpiu Belgija ir Suomija buvo itin gerai vertinamos pagal visas vertinimo krypčių dedamąsias: abi šalys itin palankiai įvertintos spaudos laisvės indeksu (žr. 27 priedą), Belgijoje kūrybinių industrijų darbuotojų išsilavinimas vertinamas kaip vienas aukščiausių Europos Sąjungoje analizuotu laikotarpiu (žr. 28 ir 29 priedus). Vertinant pagal vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą, tiek Belgija, tiek Suomija nedaug atsiliko nuo šios dimensijos lyderės Rumunijos – vienintelės iš analizuotų šalių, kurioje moterų darbo užmokestis viršija vyrų darbo užmokestį (žr. 30 ir 31 priedus).

32 lentelėje pateikiamos reikšmės toliau bus naudojamos socialinio-kultūrinio poveikio subindeksui apskaičiuoti.

Kūrybinių industrijų nulemta gyvenimo kokybė yra apibūdinama vienu rodikliu – kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų darbo valandų skaičiumi per savaitę. Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų darbo valandų skaičius per savaitę vertinamas pagal statistinę informaciją, pateikiamą EUROSTAT už 2008–2014 metus. Analizuojamas pagal NACE rev. 2 klasifikatorių J, M ir R klasėms priskiriamų kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų darbo valandų skaičius per savaitę (žr. 32 priedą). Vertinant kūrybinių industrijų nulemtą gyvenimo kokybę, visos trys kūrybinės industrijos sudarančios klasės yra vertinamos kaip vienodos svarbos. Dėl šios priežasties vidutinis kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų darbo valandų skaičius per savaitę, t. y. nulemtas gyvenimo kokybės vertinimas yra apskaičiuojamas pagal tokią formulę:

$$GK_{KI} = \frac{GK_J + GK_M + GK_R}{3}, \quad (11)$$

čia GK_J , GK_M ir GK_R – klasėse J, M, R darbuotojų darbo valandų skaičius per savaitę. Šalys pagal šį rodiklį suranguojamos ir kiekvienai iš jų priskiriamas vertinimo balas. Mažiausias vidutinis darbo valandų per savaitę skaičius vertinamas aukščiausiu balu. Analizuojamų šalių vertinimas pateikiamas 33 priede.

Apskaičiavus dedamosios vertę, apskaičiuojama vertinimo krypties „gyvenimo kokybė“ reikšmė. 33 lentelėje pateikiamas vertinimas balais ir kiekvienos šalies kasmetinis vertinimas atsižvelgiant į šiai vertinimo krypčiai suteiktą svorį ($w_2 = 0,280$).

33 lentelė. Poveikio krypties „gyvenimo kokybė“ vertinimas 2008–2014 m.

	2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014	
	Balas	Vertė	Balas	Vertė	Balas	Vertė	Balas	Vertė	Balas	Vertė	Balas	Vertė	Balas	Vertė
Airija	20	5,6	21	5,88	22	6,16	22	6,16	21	5,88	18	5,04	23	6,44
Austrija	16	4,48	19	5,32	19	5,32	21	5,88	19	5,32	17	4,76	22	6,16
Belgija	12	3,36	10	2,8	9	2,52	11	3,08	11	3,08	9	2,52	10	2,8
Bulgarija	5	1,4	6	1,68	6	1,68	5	1,4	5	1,4	5	1,4	5	1,4
Čekija	1	0,28	1	0,28	3	0,84	3	0,84	3	0,84	4	1,12	3	0,84
D. Britanija	19	5,32	20	5,6	20	5,6	20	5,6	19	5,32	16	4,48	19	5,32
Danija	24	6,72	26	7,28	26	7,28	26	7,28	25	7	23	6,44	28	7,84
Estija	13	3,64	17	4,76	18	5,04	20	5,6	15	4,2	14	3,92	15	4,2
Graikija	2	0,56	2	0,56	1	0,28	1	0,28	1	0,28	2	0,56	4	1,12
Ispanija	14	3,92	15	4,2	14	3,92	15	4,2	18	5,04	14	3,92	18	5,04
Italija	17	4,76	18	5,04	16	4,48	18	5,04	20	5,6	19	5,32	20	5,6
Kipras	8	2,24	5	1,4	7	1,96	10	2,8	6	1,68	6	1,68	11	3,08
Kroatija	7	1,96	4	1,12	5	1,4	7	1,96	10	2,8	10	2,8	8	2,24
Latvija	9	2,52	16	4,48	17	4,76	19	5,32	16	4,48	14	3,92	14	3,92
Lenkija	6	1,68	7	1,96	11	3,08	9	2,52	7	1,96	7	1,96	9	2,52
Lietuva	10	2,8	13	3,64	13	3,64	16	4,48	16	4,48	12	3,36	16	4,48
Liuksemburgas	18	5,04	22	6,16	21	5,88	17	4,76	17	4,76	13	3,64	21	5,88
Malta	15	4,2	12	3,36	14	3,92	14	3,92	9	2,52	10	2,8	13	3,64
Nyderlandai	25	7	27	7,56	27	7,56	27	7,56	26	7,28	24	6,72	27	7,56
Portugalija	11	3,08	9	2,52	10	2,8	6	1,68	8	2,24	8	2,24	6	1,68
Prancūzija	14	3,92	11	3,08	12	3,36	12	3,36	13	3,64	15	4,2	17	4,76
Rumunija	4	1,12	3	0,84	4	1,12	4	1,12	4	1,12	3	0,84	2	0,56
Slovakija	3	0,84	2	0,56	2	0,56	2	0,56	2	0,56	1	0,28	1	0,28
Slovėnija	11	3,08	14	3,92	15	4,2	13	3,64	14	3,92	11	3,08	12	3,36
Suomija	22	6,16	24	6,72	24	6,72	23	6,44	22	6,16	21	5,88	25	7
Švedija	21	5,88	23	6,44	23	6,44	24	6,72	23	6,44	20	5,6	24	6,72
Vengrija	7	1,96	8	2,24	8	2,24	8	2,24	12	3,36	11	3,08	7	1,96
Vokietija	23	6,44	25	7	25	7	25	7	24	6,72	22	6,16	26	7,28

Gauti rezultatai rodo, kad aukščiausia kūrybinių industrijų nulemta gyvenimo kokybė egzistuoja Danijoje (2008 ir 2014 m.) bei Nyderlanduose (2009–2013 m.), o mažiausia – Čekijoje (2008–2009 m.), Graikijoje (2010–2012 m.) ir Slovakijoje (2013–2014 m.).

33 lentelėje pateikiamos reikšmės toliau bus naudojamos socialinio-kultūrinio poveikio subindeksui apskaičiuoti.

Kūrybinių industrijų nulemtas miestų ir regionų vystymasis yra apibūdinamas trimis rodikliais:

- Namų ūkių išlaidos kultūriniais produktams pagal perkamosios galios standartą⁶, žymimos NUI_{KP} ;
- Šalies gyventojų kultūrinis aktyvumas, žymimas KA ;
- Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių dalis bendrame šalies įmonių skaičiuje, žymima IM_{KI} .

Siekiant nustatyti kūrybinių industrijų nulemtą miestų ir regionų vystymąsi, aukščiau išvardinti rodikliai yra laikomi vienodai svarbiais, taigi kūrybinių industrijų nulemtas miestų ir regionų vystymosi vertinimas yra apskaičiuojamas pagal tokią formulę:

$$RM_{SK} = \frac{NUI_{KP} + KA + IM_{KI}}{3}. \quad (12)$$

Namų ūkių išlaidos kultūriniais produktams pagal perkamosios galios standartą vertinamos pagal statistinę informaciją, pateikiamą EUROSTAT. Šis tyrimas buvo atliktas 1988 m., 1994 m., 1999 m., 2005 m. ir 2010 m., todėl laikoma, kad tyrimo rezultatai išliko tokie patys nuo vieno tyrimo iki po jo vykdyto tyrimo. Analizuojamu laikotarpiu (2008–2014 m.) laikoma, kad namų ūkių išlaidos kultūriniais produktams pagal perkamosios galios standartą 2008 m. ir 2009 m. buvo toks pat, kaip 2005 m., o 2010–2014 m. laikėsi toks, koks buvo nustatytas 2010 m. Pagal išlaidas kultūriniais produktams šalis yra ranguojamos ir kiekvienai jų priskiriamas vertinimo balas. Analizuojamų šalių vertinimas balais pateikiamas 34 priede.

Šalies gyventojų kultūrinis aktyvumas vertinamas pagal EUROSTAT pateikiamus duomenis. Svarbu pastebėti, kad kultūrinio aktyvumo formų yra labai daug, ir viena nuo kitos jos skiriasi dalyvio įsitraukimu. *Special Eurobarometer 399* (TNS Opinion and Social, 2013) tyrimu nustatyta, kad populiariausios kultūrinio aktyvumo formos ES šalyse yra radijo bei televizijos programų vartojimas: 72 proc. europiečių tai nurodė darę bent vieną kartą per pastaruosius 12 mėnesių. Vis dėlto šiame tyrime analizė atliekama vertinant dalį 25–64 m. amžiaus grupės šalies gyventojų, kurie per paskutinius 12 mėn. bent vieną kartą lankėsi kine, teatre ir koncertuose, kultūriniuose objektuose (istoriniai monumentai, muziejai, meno galerijos, archeologinių vertybių turintys objektai). Kultūrinio aktyvumo svarbą pripažįsta Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba (Reglamentas Nr. 1295 / 2013, 2013): „Europos kultūros ir kūrybos sektorių įvairovė yra nacionalinio ir

⁶ Perkamosios galios standartas žymimas PPS (angl. *purchasing power standard*). Tai yra dirbtinis valiutos vienetas, už kurį teoriškai visose Europos Sąjungos šalyse galima nusipirkti tą patį prekių ir paslaugų skaičių (EUROSTAT, 2014).

lingvistinio pobūdžio, ir tai lemia turtingą ir iš esmės nepriklausomą kultūrinį kraštovaizdį ir leidžia pasireikšti skirtingoms Europos paveldo kultūrinėms tradicijoms. Vis dėlto dėl tokios įvairovės taip pat kyla daug kliūčių, kurios trukdo sklandžiai tarpvalstybinei kultūros kūrinių ir kūrybinių darbų sklaidai ir kultūros veikėjų bei kūrėjų judumui ES ir už jos ribų, ir dėl to gali atsirasti netolygus geografinis pasiskirstymas ir – galiausiai – menkesnis vartotojų pasirinkimas.“ Akivaizdu, kad ES lygmeniu kultūrinio aktyvumo skatinimui yra skiriama daug dėmesio, tačiau kūrybinių industrijų produkcijos tarptautiškumui išlieka nemažai kliūčių. Šiame tyrime analizuojama statistinė gyventojų kultūrinį aktyvumą apibūdinanti informacija yra pateikiama fragmentiškai, t. y. analizuojamas rodiklis buvo nustatytas 2007 m. ir 2011 m., taigi laikoma, kad 2008–2010 m. rodiklis išliko toks, koks buvo nustatytas 2007 m., o 2011–2014 m. rodiklis išliko toks, koks buvo nustatytas 2011 m. Kadangi statistiniai duomenys yra pateikiami trimis pjūviais, t. y. (1) lankymasis kine, (2) lankymasis teatre ir koncertuose bei (3) lankymasis kultūriniuose objektuose (35 priedas), šalys yra ranguojamos pagal kiekvieną pjūvį, priskiriant balus. Svarbu pabrėžti, kad statistiniai duomenys yra pateikiami ne visoms analizuojamoms šalims – tuo atveju, kai statistiniai duomenys yra neprieinami, vertinimas prilyginamas 0. Gauti balai susumuojami, taip gaunant bendrą šalies vertinimą konkrečiais metais (36 priedas). Pagal galutinį vertinimą šalys dar kartą ranguojamos, priskiriant vertinimo balus. Jei šalies vertinimas yra 0, ranguojant jai priskiriama 0 balų. Analizuojamų šalių vertinimas balais pateikiamas 37 priede.

Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių dalis bendrame šalies įmonių skaičiuje apskaičiuojama remiantis EUROSTAT pateikiamais statistiniais 2008–2014 m. duomenimis: apskaičiuojamas bendras įmonių skaičius J, M ir R klasėse pagal NACE rev. 2 klasifikatorių. Bendras šalies įmonių skaičius ir bendras J, M, R klasių įmonių skaičius pateikiamas 38 priede. Remiantis rodiklio apskaičiavimu, pateiktu 24 lentelėje, apskaičiuojama kūrybinių industrijų įmonių dalis bendrame šalies įmonių skaičiuje. Pagal šį rodiklį šalys yra ranguojamos ir joms priskiriamas vertinimo balas. Pabrėžtina, kad kai statistiniai duomenys apie kūrybinių industrijų įmonių skaičių yra neprieinami, priskiriama reikšmė 0. Analizuojamų šalių vertinimas balais pateikiamas 39 priede.

Apskaičiavus kiekvienos dedamosios vertę, apskaičiuojama vertinimo krypties „kūrybinių industrijų nulemtas regionų ir miestų vystymasis“ reikšmė. 34 lentelėje pateikiamas vertinimas balais ir kiekvienos šalies kasmetinis vertinimas atsižvelgiant į vertinimo kryptį „kūrybinių industrijų sąlygojamas regionų ir miestų vystymasis“ suteiktą svorį ($w_3 = 0,220$).

34 lentelė. Poveikio krypties „miestų ir regionų vystymasis“ vertinimas 2008–2014 m.

	2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014	
	Balai	Vertė	Balai	Vertė	Balai	Vertė	Balai	Vertė	Balai	Vertė	Balai	Vertė	Balai	Vertė
Airija	10,000	2,200	12,667	2,787	12,000	2,640	11,667	2,567	12,000	2,640	7,000	1,540	7,000	1,540
Austrija	21,000	4,620	21,333	4,693	22,333	4,913	21,667	4,767	22,000	4,840	21,667	4,767	21,000	4,620
Belgija	15,667	3,447	16,000	3,520	16,000	3,520	10,667	2,347	11,000	2,420	11,667	2,567	11,667	2,567
Bulgarija	4,333	0,953	4,333	0,953	4,333	0,953	3,667	0,807	4,000	0,880	4,667	1,027	4,667	1,027
Čekija	11,667	2,567	11,667	2,567	11,667	2,567	11,333	2,493	11,667	2,567	12,000	2,640	11,667	2,567
D. Britanija	15,000	3,300	15,000	3,300	14,000	3,080	18,000	3,960	18,333	4,033	18,000	3,960	18,000	3,960
Danija	6,333	1,393	6,667	1,467	11,000	2,420	10,333	2,273	10,000	2,200	9,333	2,053	8,333	1,833
Estija	13,667	3,007	14,000	3,080	14,667	3,227	14,667	3,227	15,000	3,300	14,667	3,227	14,333	3,153
Graikija	6,000	1,320	6,000	1,320	5,667	1,247	4,667	1,027	4,667	1,027	4,667	1,027	4,667	1,027
Ispanija	9,333	2,053	9,667	2,127	9,000	1,980	5,000	1,100	5,000	1,100	5,000	1,100	5,333	1,173
Italija	11,333	2,493	11,333	2,493	11,333	2,493	11,000	2,420	11,333	2,493	12,000	2,640	12,000	2,640
Kipras	16,333	3,593	16,667	3,667	17,667	3,887	16,000	3,520	16,333	3,593	16,333	3,593	8,000	1,760
Kroatija	3,333	0,733	3,333	0,733	2,333	0,513	1,667	0,367	10,667	2,347	10,333	2,273	9,667	2,127
Latvija	9,000	1,980	9,333	2,053	9,333	2,053	9,667	2,127	10,000	2,200	6,667	1,467	6,333	1,393
Lenkija	5,000	1,100	5,000	1,100	6,333	1,393	6,000	1,320	6,667	1,467	7,333	1,613	7,667	1,687
Lietuva	11,000	2,420	11,333	2,493	11,667	2,567	12,000	2,640	12,333	2,713	11,667	2,567	11,333	2,493
Liuksemburgas	14,333	3,153	15,000	3,300	15,000	3,300	20,333	4,473	21,000	4,620	21,000	4,620	21,333	4,693
Malta	7,000	1,540	7,000	1,540	9,333	2,053	12,000	2,640	11,667	2,567	12,333	2,713	8,667	1,907
Nyderlandai	12,667	2,787	13,000	2,860	13,333	2,933	13,000	2,860	13,333	2,933	13,000	2,860	13,000	2,860
Portugalija	7,667	1,687	8,000	1,760	7,667	1,687	6,667	1,467	6,667	1,467	6,667	1,467	7,333	1,613
Prancūzija	5,667	1,247	5,667	1,247	5,667	1,247	6,000	1,320	6,000	1,320	6,333	1,393	6,000	1,320
Rumunija	3,333	0,733	3,333	0,733	3,000	0,660	5,333	1,173	5,667	1,247	4,333	0,953	5,000	1,100
Slovakija	7,667	1,687	8,333	1,833	9,000	1,980	8,000	1,760	8,667	1,907	9,000	1,980	9,333	2,053
Slovėnija	15,333	3,373	15,667	3,447	16,000	3,520	15,667	3,447	15,667	3,447	15,333	3,373	15,667	3,447
Suomija	18,000	3,960	18,333	4,033	19,000	4,180	18,667	4,107	19,000	4,180	18,667	4,107	14,000	3,080
Švedija	14,333	3,153	14,667	3,227	16,000	3,520	15,667	3,447	16,000	3,520	15,333	3,373	15,000	3,300
Vengrija	8,000	1,760	8,000	1,760	7,000	1,540	6,000	1,320	7,000	1,540	7,667	1,687	7,667	1,687
Vokietija	13,333	2,933	13,333	2,933	13,000	2,860	13,000	2,860	13,667	3,007	13,667	3,007	14,667	3,227

Kaip matyti iš 34 lentelės, kūrybinių industrijų poveikis miestų ir regionų vystymuisi labiausiai juntamas Austrijoje (2008–2013 m.) ir Liuksemburge (2014 m.), o mažiausiai – Kroatijoje ir Rumunijoje (2008 ir 2009 m.), Kroatijoje (2010–2011 m.), Bulgarijoje (2012–2014 m.) bei Graikijoje (2013–2014 m.). Tiek Austrija, tiek Liuksemburgas visu analizuojamu periodu pasižymėjo didelėmis gyventojų išlaidomis kultūriniais produktams, dideliu gyventojų kultūriniu aktyvumu (pvz., Liuksemburge 2011 m. kine lankėsi 73,3 proc. gyventojų, teatre ir koncertuose – 77,8 proc. gyventojų, o kultūriniuose objektuose – 77,6 proc. gyventojų (žr. 35 priedas); tokio kultūrinio gyventojų aktyvumo analizuojamu laikotarpiu nepasiekė nė viena kita Europos Sąjungos šalis). Kūrybinių industrijų įmonių skaičius ir dalis šalies įmonių skaičiuje visu analizuojamu laikotarpiu Liuksemburge augo, o Austrijoje šiek tiek sumažėjo, tačiau vis tiek sudarė apie ¼ visų šalies įmonių (žr. 38 priedas bei 39 priedas).

34 lentelėje pateikiamos reikšmės toliau bus naudojamos socialinio-kultūrinio poveikio subindeksui apskaičiuoti.

Kūrybinių industrijų nulemta socialinė įtrauktis yra apibūdinama vienu rodikliu – pasauliniu tolerancijos indeksu. Pasaulinio tolerancijos indekso duomenys yra renkami iš R. Floridos vadovaujamos tyrėjų komandos pateikiamo *The Global Creativity Index* oficialioje Martin Prosperity instituto interneto svetainėje MartinProsperity.org. Kadangi 2011 m. ataskaitoje yra įvertintos tik kelios iš tiriamų šalių, o vertinimai pateikiami ranguojant reikšmes ir joms priskiriant atitinkamus balus, 2011 m. ir 2015 m. pateikti vertinimai negali būti jungiami į vieną vertinimą. Dėl šios priežasties pasaulinis tolerancijos indeksas yra traktuojamas kaip indikacija ir laikoma, kad analizuojamu laikotarpiu tolerancijos tendencijos nesikeitė labai smarkiai – visos analizuojamos šalys yra vertinamos pagal *The Global Creativity Index 2015* ataskaitos (Florida ir kt., 2015) duomenis.

Šalys ranguojamos pagal šį rodiklį ir kiekvienai jų priskiriamas vertinimo balas. Apskaičiavus dedamosios vertę, apskaičiuojama vertinimo krypties „socialinė įtrauktis“ reikšmė. 35 lentelėje pateikiamas vertinimas balais ir kiekvienos šalies kasmetinis vertinimas atsižvelgiant į vertinimo krypčiai „socialinė įtrauktis“ suteiktą svorį ($w_4 = 0,186$).

35 lentelė. Poveikio krypties „socialinė įtrauktis“ vertinimas 2008–2014 m.

[illegible]

Kaip matyti iš 35 lentelės, kūrybinių industrijų poveikis socialinei įtraukčiai stipriausiai juntamas D. Britanijoje, o silpniausias yra Lietuvoje. 35 lentelėje pateikiamos reikšmės toliau bus naudojamos socialinio-kultūrinio poveikio subindeksui apskaičiuoti.

Apskaičiavus kiekvienos krypties vertę, pagal pateiktą formulę apskaičiuojamas kiekvienos šalies socialinio-kultūrinio kūrybinių industrijų poveikio subindeksas. Duomenys normalizuojami remiantis pasaulinio kūrybingumo indekso apskaičiavimo taisyklėmis: gautos ekonominio poveikio subindekso reikšmės dalijamos iš tiriamų šalių skaičiaus. Kasmetinė subindekso vertė pateikiama 36 lentelėje.

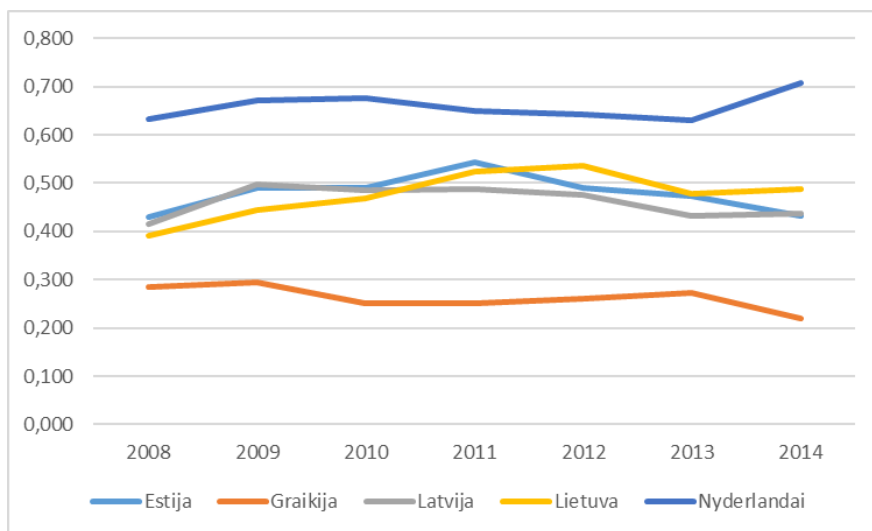
36 lentelė. KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso reikšmė 2008–2014 m.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Vidutinė reikšmė
Airija	0,632	0,663	0,670	0,665	0,661	0,612	0,607	0,644
Austrija	0,391	0,454	0,467	0,503	0,486	0,415	0,465	0,454
Belgija	0,642	0,640	0,638	0,652	0,662	0,636	0,547	0,631
Bulgarija	0,382	0,403	0,421	0,354	0,320	0,314	0,265	0,351
Čekija	0,232	0,240	0,263	0,324	0,327	0,334	0,324	0,292
D. Britanija	0,580	0,597	0,606	0,602	0,605	0,582	0,657	0,604
Danija	0,590	0,631	0,635	0,653	0,651	0,645	0,683	0,641
Estija	0,429	0,491	0,491	0,545	0,490	0,473	0,432	0,479
Graikija	0,285	0,295	0,252	0,250	0,260	0,274	0,221	0,262
Ispanija	0,552	0,568	0,576	0,591	0,631	0,620	0,650	0,598
Italija	0,356	0,363	0,338	0,348	0,381	0,368	0,441	0,371
Kipras	0,311	0,278	0,275	0,356	0,311	0,305	0,288	0,303
Kroatija	0,323	0,293	0,325	0,316	0,334	0,307	0,322	0,317
Latvija	0,414	0,498	0,485	0,489	0,476	0,432	0,437	0,462
Lenkija	0,252	0,277	0,355	0,367	0,351	0,354	0,356	0,330
Lietuva	0,391	0,445	0,468	0,525	0,537	0,479	0,488	0,476
Liuksemburgas	0,485	0,514	0,530	0,559	0,564	0,552	0,599	0,543
Malta	0,521	0,479	0,494	0,473	0,425	0,429	0,519	0,477
Nyderlandai	0,633	0,671	0,676	0,649	0,643	0,630	0,707	0,658
Portugalija	0,321	0,294	0,297	0,279	0,309	0,318	0,348	0,309
Prancūzija	0,485	0,454	0,470	0,454	0,471	0,491	0,473	0,471
Rumunija	0,315	0,321	0,337	0,340	0,353	0,353	0,357	0,339
Slovakija	0,316	0,271	0,337	0,346	0,331	0,307	0,366	0,325
Slovėnija	0,465	0,494	0,513	0,524	0,559	0,534	0,537	0,518
Suomija	0,586	0,621	0,622	0,630	0,639	0,625	0,628	0,621
Švedija	0,609	0,662	0,647	0,638	0,636	0,645	0,745	0,655
Vengrija	0,364	0,374	0,370	0,308	0,408	0,399	0,339	0,366
Vokietija	0,502	0,537	0,537	0,549	0,542	0,535	0,605	0,544

Teorinė socialinio-kultūrinio poveikio subindekso reikšmė gali svyruoti nuo 0 iki 1, bet, kaip matyti iš 36 lentelės, mažiausią reikšmę KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas įgyja Graikijoje 2014 m., t. y. 0,221, o aukščiausią – Švedijoje 2014 m., t. y. 0,745. Remiantis atliktais skaičiavimais, socialinis-kultūrinis kūrybinių industrijų poveikis silpniausiai jaučiamas Čekijoje (2008–2009 m.) ir Graikijoje (2010–2014 m.), o stipriausiai – Belgijoje (2008 ir 2012 m.), Nyderlanduose (2009–

2010 m.), Airijoje (2011 m.), Danijoje (2013 m.) bei Švedijoje (2013–2014 m.). 36 lentelėje pateikiamos reikšmės toliau bus naudojamos KIPE indeksui apskaičiuoti.

32 pav. pateikiama KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso dinamika tirtu laikotarpiu: lyginamos apskaičiuotos subindekso reikšmės Nyderlandų atveju (aukščiausia vidutinė reikšmė), Graikijos atveju (žemiausia vidutinė reikšmė) ir Baltijos šalių atveju.

32 pav. KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso reikšmės dinamika pasirinktose šalyse 2008–2014 m.

Kaip matyti iš 32 pav. pateikiamų duomenų, KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso reikšmė visose šalyse analizuojamu laikotarpiu keitėsi nedaug, išlikdama panašaus lygio: ryškaus socialinio-kultūrinio kūrybinių industrijų poveikio augimo ar mažėjimo dinamika neatskleidžia. Vertinant atskiras dedamąsias, išryškėja prieštaringa reikšmių kaita:

- Spaudos laisvės indeksu Nyderlandai ir Estija 2011–2014 m. buvo įvertinti itin palankiai, Lietuvoje palankesnis vertinimas buvo pasiektas 2009–2010 m., o Latvijoje ir Graikijoje vertinimas nuolat blogėjo;
- Kūrybinių industrijų darbuotojų išsilavinimo lygis Nyderlanduose visu laikotarpiu išlaikė panašias reikšmes, Estijoje ir Latvijoje vyravo mažėjimo tendencija, tačiau 2012 m. (Latvija) ir 2013 m. (Estija) buvo užfiksuotas kūrybinių industrijų darbuotojų išsilavinimo lygio padidėjimas, o Graikijoje ir Lietuvoje buvo fiksuojamas nuolatinis kūrybinių industrijų darbuotojų išsilavinimo lygio augimas. Pabrėžtina, kad Lietuva iš visų Europos Sąjungos šalių išsiskiria itin aukštu kūrybinių industrijų darbuotojų išsilavinimu;
- Kūrybinių industrijų sferoje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas analizuojamu laikotarpiu keitėsi labai netolygiai: Nyderlanduose 2011–2014 m. fiksuojamas skirtumo tarp vyrų ir moterų darbo užmokesčio išaugimas; Estijoje situacija kito labai netolygiai, 2009 m. skirtumui

išaugus, 2008 m. užfiksuoto lygmens pasiekti analizuojamu laikotarpiu nebepavyko. Graikijoje situacija buvo pablogėjusi 2011–2012 m., Latvijoje – 2009–2011 m., tačiau vėlesniu laikotarpiu buvo pasiektas ir viršytas 2008 m. nustatytas vertinimas. Lietuvos atveju vertinimas buvo labai netolygus, aukščiausias dimensijos vertinimas užfiksuotas 2012 m., tačiau vėlesniu laikotarpiu vertinimas sumažėjo;

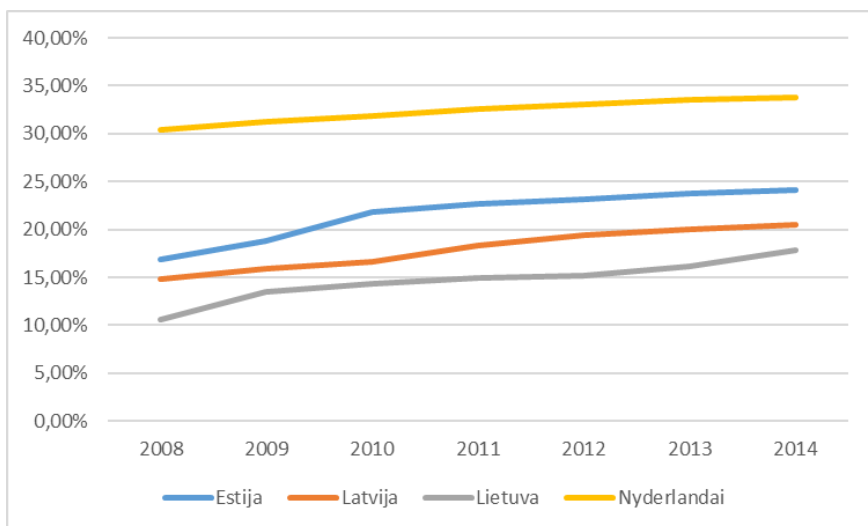
- Gyvenimo kokybės vertinimas, kaip ir vyrų ir moterų darbo užmokesčio vertinimas, analizuojamu laikotarpiu buvo netolygus ir nuolatos kintantis, nė viena iš šio analizuojamų šalių penketo neužtikrino stabilios tendencijos, nors visose šalyse analizuojamu laikotarpiu gyvenimo kokybės vertinimas išaugo. Pabrėžtina, kad Graikija visu laikotarpiu buvo vertinama itin žemais balais, ir tai didžiaja dalimi nulėmė, kad pagal KIPE socialinio-kultūrinio poveikio subindekso reikšmę ši šalis vertinama silpniausiai;
- Apžvelgiant namų ūkių išlaidas kultūriniais produktams, pastebėtina, kad pokyčiai buvo palyginti nuoseklūs: visose šalyse išlaidos kultūriniais produktams 2008–2009 m. ir 2010–2014 m. išsilaikė tokio paties lygio, Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje išlaidos išaugo, o Graikijoje – sumažėjo;
- Šalies gyventojų kultūrinis aktyvumas analizuojamu laikotarpiu Graikijoje šiek tiek sumažėjo, Estijoje šiek tiek išaugo, o Latvijoje ir Lietuvoje visu laikotarpiu išsilaikė stabilus. Duomenys apie olandų kultūrinį aktyvumą analizuojamu laikotarpiu nepateikiami.

Svarbu pabrėžti, kad *Special Eurobarometer 399* (TNS Opinion and Social, 2013) tyrimu nustatyti tam tikri kultūrinio aktyvumo dėsniniai: Šiaurės Europos gyventojai yra aktyviausiai dalyvaujantys kultūriniuose renginiuose, o iš socialinių demografinių kriterijų su kultūrinio aktyvumu labiausiai koreliuoja amžius, išsilavinimas ir namų ūkio pajamos. Svarbiausios respondentų nurodytos mažo kultūrinio aktyvumo priežastys yra (svarbos tvarka):

1. Susidomėjimo / poreikio nebuvimas;
2. Laiko trūkumas;
3. Dideli dalyvavimo kaštai.

Remiantis *Special Eurobarometer 399* (TNS Opinion and Social, 2013) tyrimo duomenimis, galima identifikuoti esmines kryptis, kurioms būtini politiniai sprendimai: išsilavinimas ir edukacija bendrąja prasme gali suteikti postūmį dažniausiai nurodomai priežasčiai „susidomėjimo / poreikio nebuvimas“, o atitinkami mokestiniai sprendimai gali sumažinti kultūrinio aktyvumo sukuriamus kaštus galutiniam vartotojui;

- Kadangi duomenys apie kūrybinių industrijų įmones Graikijoje analizuojamu laikotarpiu yra neprieinami, ši dedamoji analizuojama tik Nyderlandų, Estijos, Latvijos ir Lietuvos pavyzdžiu. Kūrybinių industrijų įmonių dalies pokyčiai yra akivaizdūs (žr. 33 pav.).

33 pav. Kūrybinių industrijų įmonių dalies dinamika 2008–2014 m.

- Visose šalyse fiksuojamas kūrybinių industrijų įmonių dalies augimas. Kaip matyti iš 33 pav., nuosaikusias kūrybinių industrijų įmonių dalies augimas pastebimas Nyderlanduose: 2008–2014 m. kūrybinių industrijų įmonių dalis išaugo (žr. 38 priedas) nuo 30,37 proc. iki 33,84 proc. Analizuojant absoliutų kūrybinių industrijų įmonių skaičių, matoma, kad didžiausias skaičius pasiektas 2014 m. – 493 151 kūrybinių industrijų įmonių. Analizuojant Estijos atvejį, pabrėžtina, kad didžiausias augimas užfiksuotas lyginant 2009 ir 2010 metus. Visu analizuojamu laikotarpiu kūrybinių industrijų įmonių dalis šioje šalyje nuosekliai augo, didėdama nuo 16,83 proc. 2008 m. iki 24,17 proc. 2014 metais. Vertinant absoliučiu kūrybinių industrijų įmonių skaičiumi, taip pat pastebimas nuoseklus augimas: nuo 14 737 įmonių 2008 m. iki 22 651 įmonės 2014 m., t. y. pasiektas 153,70 proc. augimas. Tuo pačiu laikotarpiu Latvijoje pasiektas 186,12 proc. kūrybinių industrijų įmonių skaičiaus augimas, o Lietuvoje kūrybinių industrijų įmonių skaičius išaugo daugiau nei 2 kartus, t. y. pasiektas 220,06 proc. augimas.

3.2.1.3 Poveikio aplinkosaugai subindeksas

Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indekso KIPE aplinkosaugos subindeksas apskaičiuojamas pagal tokią išraišką:

$$A_{KIPE} = A_A; \quad (4)$$

čia A_{KIPE} – KIPE poveikio aplinkosaugai subindeksas,
 A_A – kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai.

Ši vertinimo sritis nusako konkretaus sektoriaus gebėjimą neužteršti, nepabloginti natūralių gamtinių sąlygų, šiuo atveju poveikis aplinkosaugai yra

vertinamas pagal kūrybinių industrijų sukuriama oro taršą. Svarbu pabrėžti, kad kūrybinių industrijų poveikį aplinkosaugai apibrėžia vienas rodiklis – aplinkosauga (A_A), tad rodiklio A_A svoris yra lygus 1.

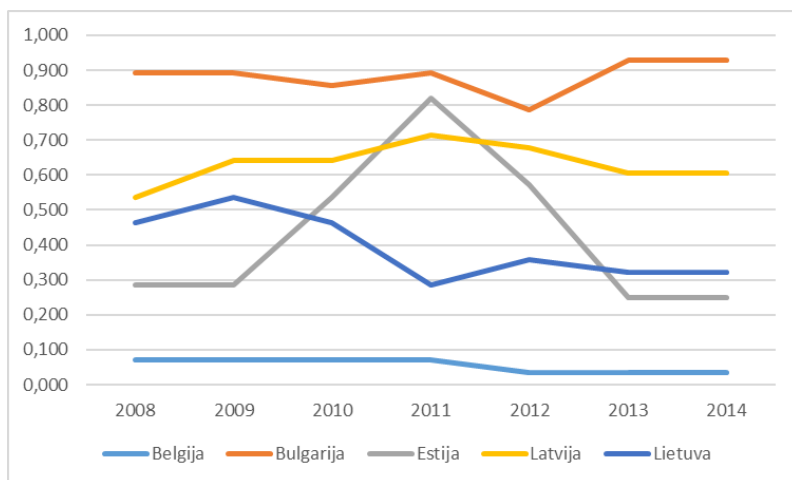
Statistinė informacija apie kūrybinių industrijų įmonių kuriamą oro taršą KD10 dalelėmis 2008–2013 m. gaunama iš EUROSTAT. Statistiniai duomenys už 2014 m. nėra pateikiami, tad laikoma, kad 2014 m. kūrybinių industrijų sukuriama oro taršos dalis išliko tokia pati. Pagal NACE rev. 2 klasifikatorių J, M ir R klasėms priskiriamose kūrybinių industrijų įmonėse sukuriama oro tarša KD10 dalelėmis susumuojama ir gaunama bendra kūrybinių industrijų įmonių sukuriama oro tarša tonomis (žr. 40 priedas). Lyginant su bendra oro tarša KD10 dalelėmis kiekvienoje šalyje, apskaičiuojama kūrybinėse industrijose sukuriama oro taršos dalis. Šalys pagal šį rodiklį suranguojamos ir kiekvienai iš jų priskiriamas vertinimo balas (žr. 41 priedas). Kadangi vertinimo sritis yra vertinama tik vienu rodikliu, vertinimo balas ir vertė sutampa. Remiantis atliktais skaičiavimais, 37 lentelėje pateikiamos KIPE poveikio aplinkosaugai subindekso reikšmės tiriamu periodu, o vertinimai pateikiami normalizuoti remiantis pasaulinio kūrybingumo indekso apskaičiavimo taisyklėmis: gautos aplinkosaugos poveikio subindekso reikšmės dalijamos iš tiriamų šalių skaičiaus.

KIPE aplinkosaugos subindekso reikšmė teoriškai gali kisti nuo 0 iki 1, bet apskaičiuota aukščiausia reikšmė randama Slovakijoje (2008–2011 m.) ir Bulgarijoje (2013–2014 m.); žemiausia apskaičiuota reikšmė – Graikijoje (2008–2011 m.) ir Belgijoje (2012–2014 m.). Akivaizdu, kad kūrybinių industrijų įmonės prie oro taršos daugiausiai prisideda Graikijoje (2008–2011 m.) ir Belgijoje (2012–2014 m.), o mažiausiai orą teršia Slovakijoje (2008–2011 m.), Italijoje, Liuksemburge ir Slovakijoje (2012 m.) bei Bulgarijoje (2013–2014 m.). 37 lentelėje pateikiamos reikšmės toliau bus naudojamos KIPE indeksui apskaičiuoti.

37 lentelė. KIPE poveikio aplinkosaugai subindekso reikšmė 2008–2014 m.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Vidutinė reikšmė
Airija	0,500	0,571	0,500	0,500	0,429	0,429	0,429	0,480
Austrija	0,143	0,143	0,143	0,143	0,143	0,143	0,143	0,143
Belgija	0,071	0,071	0,071	0,071	0,036	0,036	0,036	0,056
Bulgarija	0,893	0,893	0,857	0,893	0,786	0,929	0,929	0,883
Čekija	0,679	0,714	0,607	0,643	0,607	0,679	0,679	0,658
D. Britanija	0,429	0,357	0,393	0,429	0,393	0,464	0,464	0,418
Danija	0,857	0,857	0,821	0,786	0,750	0,786	0,786	0,806
Estija	0,286	0,286	0,536	0,821	0,571	0,250	0,250	0,429
Graikija	0,036	0,036	0,036	0,036	0,071	0,107	0,107	0,061
Ispanija	0,821	0,571	0,821	0,750	0,714	0,714	0,714	0,730
Italija	0,857	0,857	0,857	0,857	0,821	0,893	0,893	0,862
Kipras	0,714	0,750	0,679	0,679	0,643	0,679	0,679	0,689
Kroatija	0,357	0,500	0,429	0,464	0,464	0,500	0,500	0,459
Latvija	0,536	0,643	0,643	0,714	0,679	0,607	0,607	0,633
Lenkija	0,214	0,250	0,179	0,250	0,250	0,250	0,250	0,235
Lietuva	0,464	0,536	0,464	0,286	0,357	0,321	0,321	0,393
Liuksemburgas	0,786	0,821	0,786	0,750	0,821	0,857	0,857	0,811
Malta	0,179	0,214	0,107	0,107	0,107	0,071	0,071	0,122
Nyderlandai	0,321	0,429	0,357	0,393	0,357	0,393	0,393	0,378
Portugalija	0,750	0,786	0,714	0,714	0,714	0,750	0,750	0,740
Prancūzija	0,393	0,393	0,321	0,357	0,321	0,357	0,357	0,357
Rumunija	0,607	0,679	0,750	0,607	0,607	0,643	0,643	0,648
Slovakija	0,929	0,929	0,893	0,929	0,821	0,821	0,821	0,878
Slovėnija	0,643	0,464	0,429	0,536	0,536	0,536	0,536	0,526
Suomija	0,571	0,607	0,571	0,571	0,500	0,571	0,571	0,566
Švedija	0,250	0,179	0,250	0,214	0,179	0,179	0,179	0,204
Vengrija	0,321	0,321	0,286	0,321	0,286	0,286	0,286	0,301
Vokietija	0,107	0,107	0,214	0,179	0,214	0,214	0,214	0,179

Kitas analizės etapas – KIPE poveikio aplinkosaugai subindekso dinamikos palyginimas Bulgarijos (aukščiausias poveikio aplinkosaugai subindekso įvertinimas), Belgijos (žemiausias poveikio aplinkosaugai subindekso įvertinimas) ir Baltijos šalių atvejais. 34 pav. pateikiama aplinkosaugos subindekso dinamika analizuojamu laikotarpiu.

34 pav. KPIE poveikio aplinkosaugai subindekso reikšmės dinamika 2008–2014 m.

Kaip matyti iš 34 pav., subindekso reikšmės analizuojamame šalių penketuke kinta labai skirtingai, tad sunku įvardyti bendrą tendenciją. Pastebėtina, kad Belgijoje ir Lietuvoje analizuojamu laikotarpiu fiksuojamas subindekso reikšmės mažėjimas, t. y. kūrybinių industrijų sukuriama oro tarša didėja. Bulgarijos ir Latvijos atvejais pastebimas subindekso reikšmės augimas, o tai rodo, kad kūrybinių industrijų sukuriama oro tarša šiose šalyse mažėja. Didžiausi pokyčiai analizuojamu laikotarpiu pastebimi Estijoje: 2009–2011 m. kūrybinių industrijų sukuriama oro tarša smarkiai sumažėjo, bet vėlesniu laikotarpiu grįžo į pradinį lygmenį (2008 m. Estijoje kūrybinių industrijų sukurta oro tarša KD10 siekė 145,41 t, 2009 m. – 140,27 t, 2013 ir 2014 m. – 143,73 t (žr. 40 priedas)).

3.2.2. KPIE indekso 2008–2014 m. nustatymas

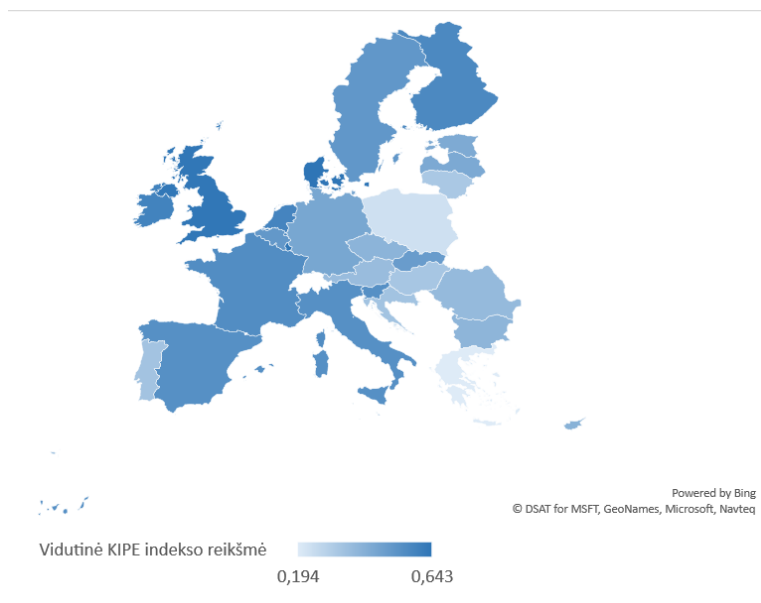
Apskaičiavus ekonominio poveikio, socialinio-kultūrinio poveikio bei poveikio aplinkosaugai subindeksus, nustatoma kūrybinių industrijų poveikio ekonomikai (KPIE) indekso reikšmė kiekvienai analizuojamai šaliai tiriamuoju laikotarpiu, t. y. 2008–2014 m. KPIE indekso kasmetinė reikšmė apskaičiuojama remiantis 3.2.1 skyriuje pateikta 5 formule (žr. aukščiau).

KPIE indekso apskaičiuotoji kasmetinė reikšmė pateikiama 38 lentelėje.

38 lentelė. KIFE indekso reikšmė 2008–2014 m.

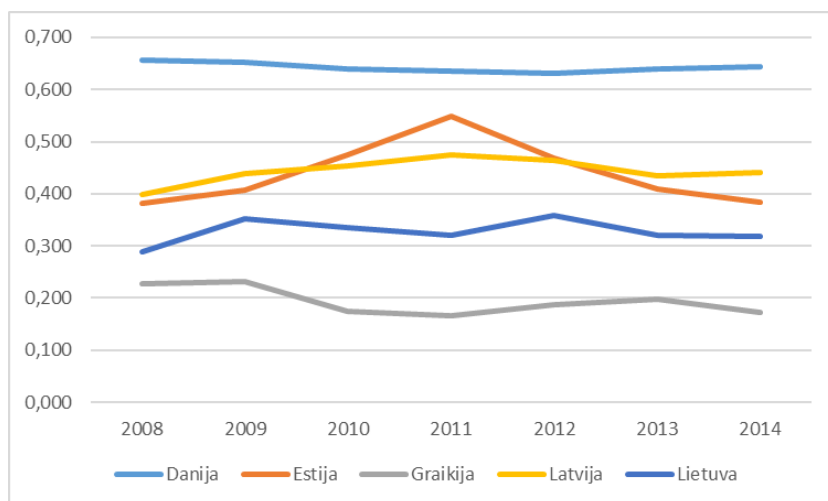
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Vidutinė reikšmė
Airija	0,585	0,611	0,613	0,593	0,592	0,575	0,568	0,591
Austrija	0,356	0,360	0,373	0,382	0,392	0,357	0,376	0,371
Belgija	0,522	0,508	0,516	0,518	0,521	0,506	0,470	0,509
Bulgarija	0,408	0,421	0,427	0,394	0,363	0,397	0,375	0,398
Čekija	0,416	0,410	0,386	0,395	0,408	0,414	0,400	0,404
D. Britanija	0,635	0,616	0,629	0,628	0,636	0,641	0,664	0,635
Danija	0,657	0,653	0,640	0,636	0,631	0,639	0,643	0,643
Estija	0,382	0,408	0,475	0,548	0,469	0,410	0,385	0,439
Graikija	0,226	0,231	0,175	0,167	0,188	0,197	0,173	0,194
Ispanija	0,551	0,484	0,563	0,546	0,561	0,547	0,539	0,542
Italija	0,531	0,545	0,540	0,535	0,537	0,541	0,553	0,540
Kipras	0,382	0,372	0,391	0,441	0,429	0,436	0,436	0,413
Kroatija	0,357	0,364	0,358	0,337	0,343	0,337	0,332	0,347
Latvija	0,399	0,440	0,453	0,474	0,463	0,434	0,440	0,443
Lenkija	0,220	0,210	0,233	0,242	0,240	0,246	0,253	0,235
Lietuva	0,288	0,351	0,336	0,320	0,359	0,320	0,318	0,327
Liuksemburgas	0,606	0,635	0,626	0,624	0,648	0,663	0,676	0,640
Malta	0,435	0,499	0,486	0,479	0,494	0,495	0,523	0,487
Nyderlandai	0,591	0,619	0,592	0,576	0,555	0,560	0,593	0,584
Portugalija	0,355	0,353	0,340	0,330	0,340	0,347	0,348	0,345
Prancūzija	0,513	0,561	0,549	0,553	0,561	0,568	0,556	0,552
Rumunija	0,340	0,356	0,385	0,366	0,378	0,412	0,424	0,380
Slovakija	0,477	0,498	0,498	0,501	0,497	0,484	0,496	0,493
Slovėnija	0,535	0,495	0,507	0,549	0,572	0,567	0,564	0,541
Suomija	0,535	0,572	0,566	0,576	0,569	0,573	0,579	0,567
Švedija	0,493	0,485	0,504	0,507	0,520	0,523	0,550	0,512
Vengrija	0,342	0,345	0,330	0,312	0,334	0,350	0,318	0,333
Vokietija	0,417	0,426	0,472	0,454	0,468	0,461	0,477	0,453

Iš 38 lentelėje pateikiamų KIFE indekso reikšmių akivaizdu, kad žemiausiais balais tiriamuoju laikotarpiu yra vertinama Lenkija (2008–2009 m.) ir Graikija (2010–2014 m.), o lyderiaujančiomis šalimis galima laikyti Daniją (2008–2011 m.) ir Liuksemburgą (2012–2014 m.). Teoriškai indeksas gali kisti nuo 0 iki 1, tačiau realiai žemiausią reikšmę jis įgyja Graikijos atveju 2011 m. (KIFE = 0,167), o aukščiausią – Liuksemburgo atveju 2014 m. (KIFE = 0,676). Vertinant pagal vidutinę KIFE indekso reikšmę visu tiriamu laikotarpiu, skirtumai tarp šalių grafiškai pateikiami 35 pav.

35 pav. ES šalių pasiskirstymas pagal vidutinę KIPE indeksio reikšmę visu analizuotu laikotarpiu

Iš žemėlapyje pateikiamos informacijos matyti, kad egzistuoja dideli skirtumai tarp šalių lyderių ir šalių pasekėjų. Siekiant identifikuoti KIPE indeksio kitimo tendencijas, atliekamas aukščiausią ir žemiausią vidutinę KIPE reikšmę 2008–2014 m. turinčių šalių bei Baltijos šalių KIPE indeksio kitimo palyginimas. Palyginimas grafiškai pateikiamas 36 pav.

36 pav. KIPE indeksio dinamika 2008–2014 m.

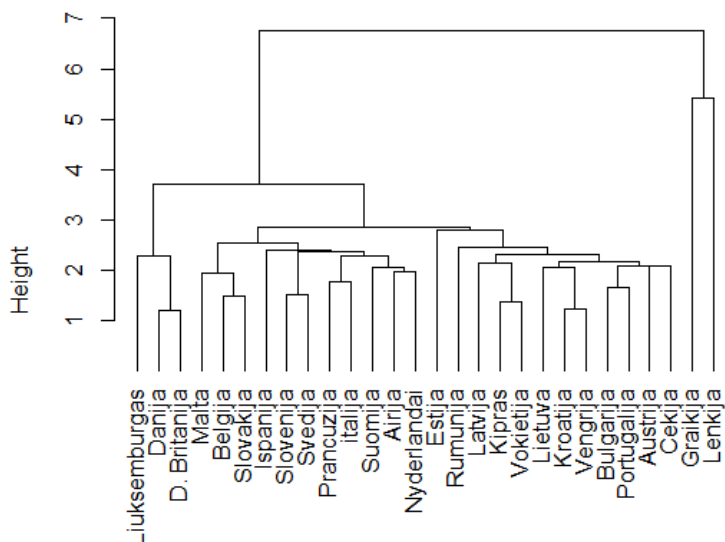
Kaip matyti iš 38 lentelės ir 36 pav., KIFE indeksso pokyčiai analizuojamu laikotarpiu buvo netolygūs: Danijos atveju indekso reikšmė smarkiau nesikeitė, Graikijos atveju KIFE indeksso reikšmė minimumą įgijo 2011 m. ir vėlesniu laikotarpiu pamažu augo. Analizuojant Baltijos šalis svarbu atkreipti dėmesį, kad visu nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvos KIFE indeksso reikšmė buvo mažiausia, o Latvijos ir Estijos vertinimas KIFE indeksu buvo netolygus. Aukščiausia KIFE reikšmė Baltijos šalyse buvo nustatyta Estijoje 2011 m. ($KIFE = 0,548$). Akivaizdu, kad kūrybinių industrijų įtaka Baltijos šalių ekonomikoms yra kasmet kintanti ir pasižyminti nenuosekliu ir nedideliu augimu.

Apskaičiavus KIFE indeksą visoms ES šalims 2008–2014 m. ir iliustravus jo kitimą šalies lyderės, prasčiausiais vertinimais apibūdintos šalies ir Baltijos šalių atveju, būtina įvardyti KIFE indeksso praktinio taikymo galimybes. Tuo tikslu tolesnėje šio darbo dalyje pateikiamas šalių skirstymas į klasterius, atliekama išskirtų šalių klasterių analizė bei pateikiamos rekomendacijos kūrybinių industrijų poveikiui šalies ekonomikai stiprinti.

3.2.3. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo KIFE indeksu empirinio tyrimo rezultatai

Remiantis apskaičiuotomis KIFE indeksso reikšmėmis kiekvienai ES šaliai 2008–2014 m., toliau atliekama hierarchinė klasterinė analizė bei pateikiamos išvalgos ir rekomendacijos kūrybinių industrijų poveikiui šalies ekonomikai stiprinti, siekiant geriausiai išnaudoti šiame darbe jau aptartą kūrybinių industrijų įmonių gebėjimą daryti ekonominį, socialinį-kultūrinį poveikį ir poveikį aplinkosaugai, turint tikslą skatinti teigiamus pokyčius įvardytose srityse bei didesnių pradinių investicijų.

Hierarchinės klasterinės analizės tikslas šiuo atveju yra sugrupuoti šalis pagal jų tarpusavio panašumą, todėl pasirinktas vienetinės jungties (artimiausio kaimyno) klasterių panašumo matas (angl. *single*). Klasterius išskiriant pagal tiriamų šalių KIFE indeksus, statistiniams skaičiavimams skirta programine įranga R apskaičiuojamas Euklido atstumas tarp tiriamų šalių (atstumai pateikiami 42 priede). Nustatyta hierarchinė klasterizacija pateikiama 37 pav.

37 pav. ES šalių hierarchinė klasterizacija pagal KIPE indekso reikšmes 2008–2014 m.

Iš klasterių hierarchijos grafinio pateikimo dendrogramos matyti, kad Graikija ir Lenkija smarkiai skiriasi nuo visų kitų tirtų šalių. Tarpusavyje panašios, bet nuo kitų tirtų šalių taip pat smarkiai besiskiriančios šalys yra Liuksemburgas, Danija ir D. Britanija, o likusios šalys yra ganėtinai panašios tarpusavyje ir formuoja vieną didelės apimties šalių grupę. Darbo autorės nuomone, vienas klasteris neturėtų apimti daugiau kaip 50 proc. tiriamų šalių, t. y. maksimalus skaičius klasteryje gali būti 14 šalių, nes kitu atveju tai pernelyg suniveliuoja duomenis ir mažina tyrimo tikslumą (išskiriant tik (1) Graikijos ir Lenkijos bei (2) Liuksemburgo, Danijos ir D. Britanijos klasterius, o visas likusias šalis jungiant į trečiąjį klasterį, pastarajame atsidurtų daugiau nei 82 proc. tirtų šalių). Dėl šios priežasties atliekamas klasterių skaičiaus parinkimas vadovaujantis statistiniais skaičiavimais, kurie atliekami programine įranga R. Klasterių skaičiaus parinkimas pateikiamas 39 lentelėje.

39 lentelė. Klasterių skaičiaus parinkimo algoritmas

Klasterių skaičius	Šalių skaičius I klasteryje	Šalių skaičius II klasteryje	Šalių skaičius III klasteryje	Šalių skaičius IV klasteryje	Šalių skaičius V klasteryje	Šalių skaičius VI klasteryje
1 klasteris	28					
2 klasteriai	26	2				
3 klasteriai	26	2	1			
4 klasteriai	23	3	1	1		
5 klasteriai	12	11	3	1	1	
6 klasteriai	11	11	3	1	1	1

Kaip matyti iš atliktos analizės (žr. 3.2 skyrių), tarp tirtų šalių egzistuoja ryškūs skirtumai, tačiau klasterių išskyrimas parodo vyraujančias tendencijas. 40 lentelėje klasteriai yra pateikiami surikiuoti pagal vidutinę klasteriui priskiriamų šalių KIPE indekso reikšmę.

40 lentelė. Išskiriamų klasterių šalių vidutinės KIPE reikšmės analizuojamu laikotarpiu

Klasteris	Klasteriui priskirtos šalys	Vidutinė šalies KIPE indekso reikšmė 2008–2014 m.	Vidutinė klasterio šalių KIPE indekso reikšmė 2008–2014 m.
III klasteris (3 šalys)	Liuksemburgas	0,640	0,639
	Danija	0,643	
	D. Britanija	0,635	
II klasteris (11 šalių)	Malta	0,487	0,538
	Belgija	0,509	
	Slovakija	0,493	
	Ispanija	0,542	
	Slovėnija	0,541	
	Švedija	0,512	
	Prancūzija	0,552	
	Italija	0,540	
	Suomija	0,567	
	Airija	0,591	
	Nyderlandai	0,584	
I klasteris (12 šalių)	Estija	0,439	0,388
	Rumunija	0,380	
	Latvija	0,443	
	Kipras	0,413	
	Vokietija	0,453	
	Lietuva	0,327	
	Kroatija	0,347	
	Vengrija	0,333	
	Bulgarija	0,398	
	Portugalija	0,345	
	Austrija	0,371	
	Čekija	0,404	
V klasteris (1 šalis)	Lenkija	0,235	0,235
IV klasteris (1 šalis)	Graikija	0,194	0,194

Iš 40 lentelėje pateikiamos vidutinės klasterio šalių KIPE indekso reikšmės analizuojamu laikotarpiu akivaizdu, kad egzistuoja ryškūs skirtumai tarp kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai Europos Sąjungos šalyse. Pabrėžtina, kad KIPE indeksu matuojamas rezultatas, t. y. kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai, tačiau tikslinga vertinti ir sąlygas, kurios nulemia kūrybinių industrijų išsivystymą ir

sudaro sąlygas daryti poveikį šalies ekonomikai. Atlikta koreliacinė analizė tarp 2014 m. KIFE ir 2015 m. PKI (Florida ir kt., 2015) reikšmių (reikšmės pateikiamos 43 priede) rodo, kad duomenų skirstinys yra normalusis (41 lentelė), todėl skaičiuojamas Pearsono koreliacijos koeficientas, kuris nusako ryšio stiprumą tarp kintamųjų tiesiškumo prasme. Koreliacijos koeficiento vertinimas pateikiamas 42 lentelėje.

41 lentelė. KIFE ir pasaulinio kūrybingumo indekso p-reikšmės

	Kolmogorovo-Smirnovo kriterijaus p-reikšmė
KIFE	0,200
Pasaulinis kūrybingumo indeksas	0,055
* Duomenų skirstinys yra normalusis, nes Kolmogorovo-Smirnovo kriterijaus p-reikšmė > 0,05	

42 lentelė. Pearsono koreliacijos koeficiento vertinimas tarp kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai (KIFE indeksas) ir sąlygų kūrybinėms industrijoms formuotis (PKI)

	Reikšmė
Pearsono koreliacijos koeficientas	0,682
Kolmogorovo-Smirnovo kriterijaus p-reikšmė	0,000
N	28

Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

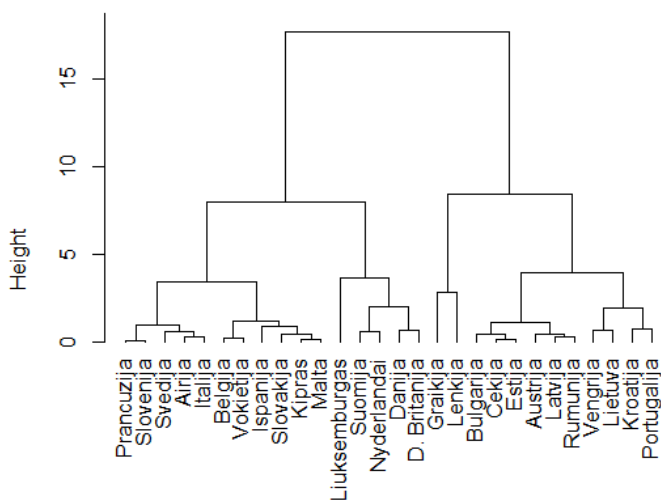
Remiantis atliktais skaičiavimais, tikrinama pirmoji hipotezė (H1): egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp sąlygų kūrybinėms industrijoms formuotis šalyje ir tarp kūrybinių industrijų poveikio tos šalies ekonomikai. Ši hipotezė **laikoma patvirtinta**, nes gautoji koeficiento reikšmė $r_p = 0,682$ ir gautoji Kolmogorovo-Smirnovo kriterijaus p-reikšmė $= 0,000 < 0,05$ rodo, kad tiesinės priklausomybės ryšys analizuojamoje populiacijoje yra reikšmingas (Pukėnas, 2009). Tai reiškia, kad egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp pasauliniu kūrybingumo indeksu matuojamos kūrybinėms industrijoms palankios aplinkos ir KIFE indeksu vertinamos kūrybinių industrijų įtakos šalies ekonomikai.

Ši išvada leidžia atlikti tolesnę klasterinę analizę – išskirti šalių grupes pagal sąlygas kūrybinių industrijų vystymuisi bei kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai. Kaip jau minėta, šio klasterizavimo tyrimo tikslas yra sugrupuoti šalis į klasterius pagal jų tarpusavio panašumą, taigi pasirinktas vienetinės jungties (artimiausio kaimyno) klasterių panašumo matas (angl. *single*). Svarbu pabrėžti, kad klasterių skaičiaus nustatymas yra paliekamas tyrėjo sprendimui. Šiuo atveju laikomasi nuostatos, kad klasterių skaičius turi būti kiek įmanoma mažesnis, tačiau viename klasteryje turi būti ne daugiau kaip 50 proc. visų tiriamų šalių. Klasterių skaičiaus parinkimo algoritmas iliustruojamas 43 lentelėje pateikiamais skaičiavimais.

43 lentelė. Klasterių skaičiaus parinkimo algoritmas

Klasterių skaičius	Šalių skaičius I klasteryje	Šalių skaičius II klasteryje	Šalių skaičius III klasteryje	Šalių skaičius IV klasteryje	Šalių skaičius V klasteryje
1 klasteris	28				
2 klasteriai	12	16			
3 klasteriai	10	16	2		
4 klasteriai	10	11	5	2	
5 klasteriai	6	11	4	5	2

Kaip matyti, didinant klasterių skaičių, šalių skaičius viename klasteryje mažėja. Tęsiant šį procesą, paskutiniame jo etape šalys yra išskaidomos į klasterius po vieną. Siekiant išskirti optimalų klasterių skaičių ir tenkinti sąlygą, kad vieną klasterį gali sudaryti ne daugiau kaip 50 proc. visų tiriamų šalių, t. y. ne daugiau kaip 14 šalių, pasirenkamas skaidymas į 4 klasterius. Siekiant nustatyti tiriamų šalių panašumus, statistiniams skaičiavimams skirta programine įranga R apskaičiuojamas Euklido atstumas tarp tiriamų šalių (atstumai pateikiami 44 priede). Atstumai tarp šalių vertinimų padeda formuoti ir tarpusavyje atskirti šalių klasterius. Nustatyta hierarchinė klasterizacija pateikiama 38 pav.

38 pav. ES šalių hierarchinė klasterizacija pagal kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai (vertinama KIPE indeksu) ir sąlygas kūrybinėms industrijoms vystyti (vertinama PKI)

Remiantis 43 lentelėje ir 38 pav. pateikiamais duomenimis, pagal kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai ir sąlygas kūrybinėms industrijoms vystyti išskiriami 4 klasteriai:

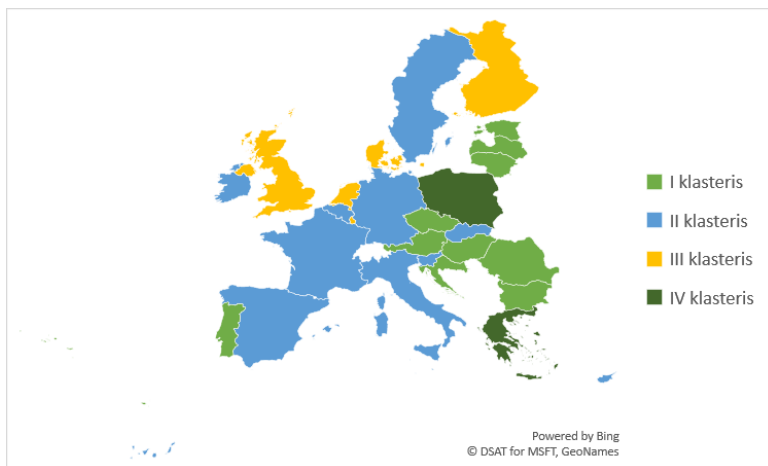
I klasteris (10 šalių): Bulgarija, Čekija, Estija, Austrija, Latvija, Rumunija, Vengrija, Lietuva, Kroatija, Portugalija.

II klasteris (11 šalių): Prancūzija, Slovėnija, Švedija, Airija, Italija, Belgija, Vokietija, Ispanija, Slovakija, Kipras, Malta.

III klasteris (5 šalys): Liuksemburgas, Suomija, Nyderlandai, Danija, D. Britanija.

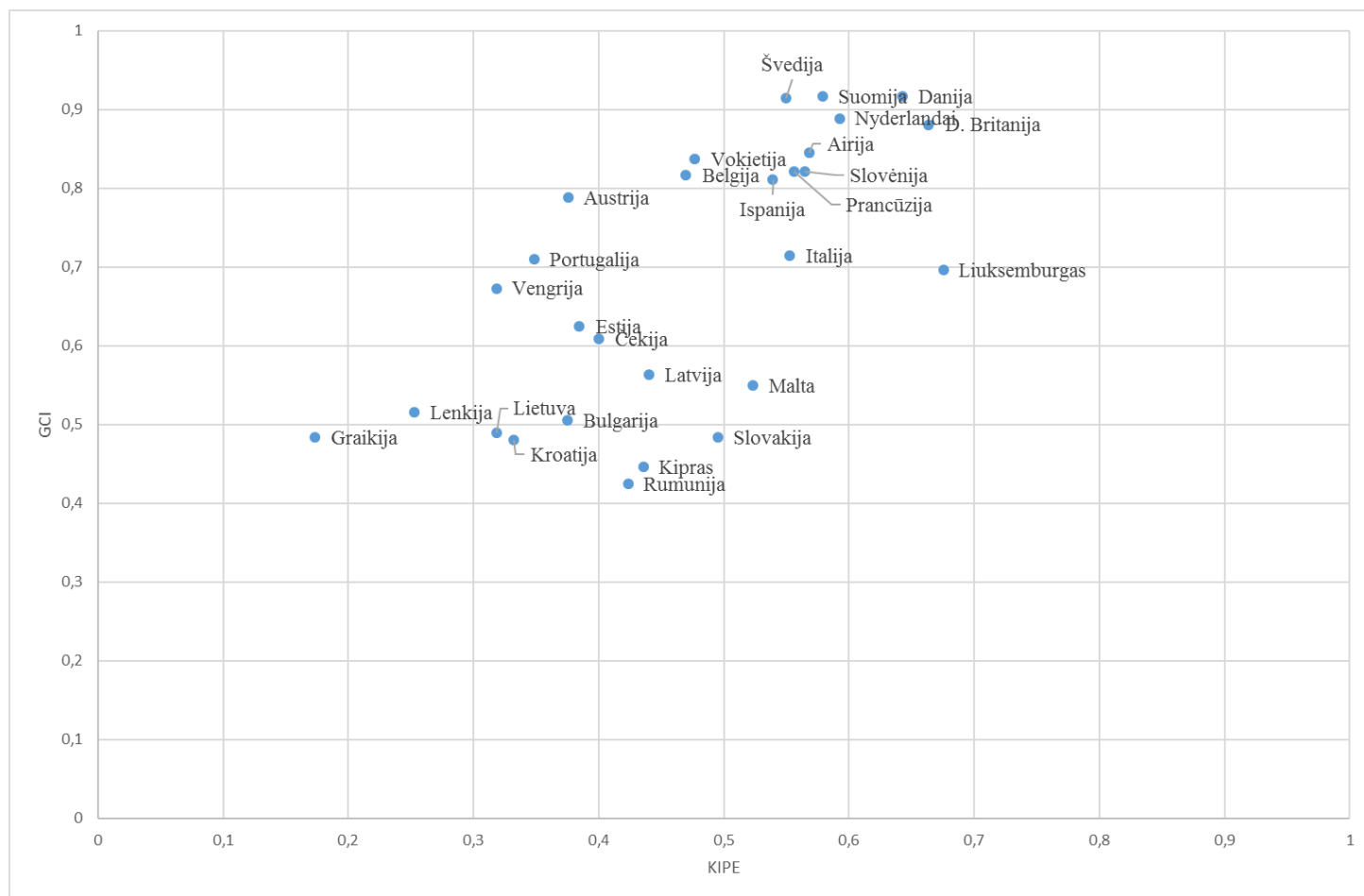
IV klasteris (2 šalys): Graikija, Lenkija.

Klasterių išsidėstymas geografiniu požiūriu pateikiamas 39 pav. Absoliuti dauguma I klasterio šalių yra palyginti naujos demokratijos, praeityje susidūrusios su valstybingumo praradimu, socialistinėmis ar fašistinėmis kultūrinėmis ir politinėmis represijomis, planine ekonomika, neseniai prisijungusios prie Europos Sąjungos, vis dar kuriančios demokratinę visuomenę. Akivaizdu, kad III klasterio šalys, kurios vertinamos kaip sudarančios geriausias sąlygas kūrybinių industrijų vystymuisi ir patiriančios didžiausią kūrybinių industrijų įtaką šalies ekonomikai, yra senos demokratijos, sugebėjusios išlaikyti valstybingumą per Antrąjį pasaulinį karą. Šios šalys istoriškai yra patyrusios didelę kultūrų, rasių, religijų gausą. Visos penkios šio klasterio šalys pasižymi aukštesniu nei vidutinis Europos Sąjungos pragyvenimo lygiu, taip pat yra itin progresyvios pasauliniu mastu. Kaip parodė atlikti tyrimai, demokratija, žodžio laisvė, kultūrų, rasių, religijų maišymasis yra itin svarbūs kūrybinių industrijų formavimuisi ir vystymuisi.

39 pav. Geografinis klasterių pagal kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai ir sąlygas kūrybinėms industrijoms vystytis išsidėstymas

Nors aptariant šalių klasterių išsidėstymą geografiniu požiūriu galima išvelti tam tikrų dėsningumą, 40 pav. pateikiama sklaidos diagrama akivaizdžiai parodo ekstremumus, t. y. Graikijos ir Liuksemburgo atvejus.

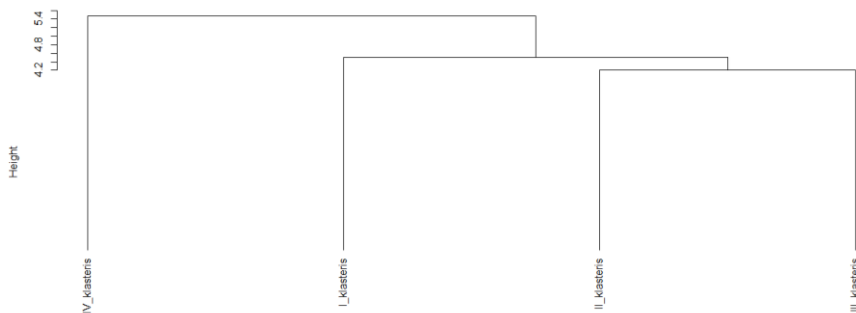
40 pav. ES šalių išsidėstymas pagal vertinimus KIPE ir pasaulinio kūrybingumo indeksais

Visos likusios tiriamos šalys yra išsidėsčiusios sąlyginai arti ir aiškių nuokrypių įvardyti negalima. Siekiant tiksliai įvardyti šalių grupes pagal kūrybinių industrijų poveikį ekonomikai bei sąlygas kūrybinėms industrijoms vystytis konkrečioje šalyje, 44 lentelėje pateikiami klasterių vertinimai pagal KIPE ir pasaulinio kūrybingumo indeksus (duomenys pateikiami 43 priede). Klasteriams priskirtos šalys pateikiamos surikiuotos pagal vidutinę KIPE indekso reikšmę 2008–2014 m.

44 lentelė. Vidutinės klasteriams priskiriamų šalių KIPE ir PK indeksų vertės

Klasteris	Klasteriui priskirtos šalys		Vidutinis klasterio šalių vertinimas KIPE indeksu (2014 m.)	Vidutinis klasterio šalių vertinimas PK indeksu (2015 m.)
IV klasteris	Lenkija Graikija		0,214	0,500
I klasteris	Latvija Estija Čekija Bulgarija Rumunija	Austrija Kroatija Portugalija Vengrija Lietuva	0,379	0,587
II klasteris	Airija Prancūzija Ispanija Slovėnija Italija Švedija	Belgija Slovakija Malta Vokietija Kipras	0,512	0,733
III klasteris	Danija Liuksemburgas D. Britanija	Nyderlandai Suomija	0,614	0,860

Iš 44 lentelėje pateikiamų duomenų akivaizdžiai matyti, kad geresnės sąlygos kūrybinėms industrijoms vystytis (vertinama PKI) tiesiogiai lemia kūrybinių industrijų turimos įtakos šalies ekonomikai stiprumą (vertinama KIPE indeksu). Kaip matyti, tarp šalių klasterių gautų aukščiausių ir žemiausių vertinimų KIPE ir PKI egzistuoja ryškūs skirtumai. Siekiant atlikti apibendrintą klasterių ir jiems priskiriamų šalių analizę, programine įranga R tikrinamas išskirtų klasterių tarpusavio panašumas. Klasterių dendrograma grafiškai pateikiama 41 pav.

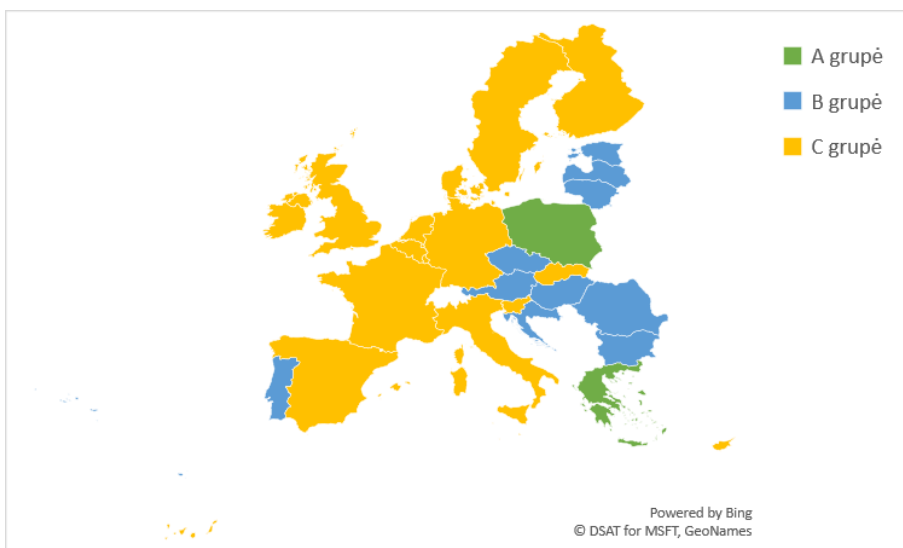

41 pav. Išskirtų keturių šalių klasterių hierarchinė klasterizacija

Akivaizdu, kad II ir III klasteriai yra panašesni tarpusavyje nei II ir I klasteriai, todėl toliau išskiriamos ir analizuojamos trys esminės šalių grupės pagal tose šalyse sudaromas sąlygas kūrybinių industrijų vystymuisi bei kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai. Grupėse šalys pateikiamos surikiuotos pagal vidutinę KIPE indekso reikšmę 2008–2014 m.:

1. *A grupė. Blogos sąlygos kūrybinių industrijų vystymuisi ir mažas kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai* (IV klasteris): Lenkija, Graikija.
2. *B grupė. Vidutinės sąlygos kūrybinių industrijų vystymuisi ir vidutinis kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai* (I klasteris): Latvija, Estija, Čekija, Bulgarija, Rumunija, Austrija, Kroatija, Portugalija, Vengrija, Lietuva.
3. *C grupė. Geros sąlygos kūrybinių industrijų vystymuisi ir didelis kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai* (II ir III klasteriai): Danija, Liuksemburgas, D. Britanija, Nyderlandai, Suomija, Airija, Prancūzija, Ispanija, Slovėnija, Italija, Švedija, Belgija, Slovakija, Malta, Vokietija, Kipras.

Šalis skirstant pagal šiuos požymius, rezultatas grafiškai pateikiamas 42 pav.

42 pav. Geografinis šalių grupavimas pagal kūrybinių industrijų vystymosi sąlygas ir kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai

Iš pateikto skirstymo matyti, kad C grupės (II ir III klasterių) šalys pasižymi aukštais vertinimais pagal KIPE bei PK indeksus. Šios grupės šalys tarpusavyje yra panašios savo istorija, ekonomikos pajėgumu ir apimtimi. Sugebėjusios išlaikyti demokratinę valdymo formą po Antrojo pasaulinio karo, dauguma šių valstybių išliko atviros, sudarė sąlygas įvairiems smulkiems verslams vystytis, užtikrino gyventojų judėjimo laisvę, tad natūralu, kad jos turi pranašumą kūrybinių industrijų aspektu prieš kitas tyrime dalyvavusias šalis. Senųjų Europos demokratijų patekimas į vieną šalių grupę patvirtina literatūros analizėje aptartą prielaidą kūrybinėms industrijoms susiformuoti ir vystytis, t. y. panaši valstybių istorija ir visuomeninės vertybės nulemia panašaus lygio aukštą kūrybinių industrijų išsivystymą ir grįžtamąjį poveikį šalies ekonomikai.

Būtina pabrėžti, kad itin prasti Graikijos (A grupė) vertinimai iš dalies yra nulemti analizuotu laikotarpiu susidariusios politinės ir ekonominės situacijos: pastaroji ekonominė krizė itin skaudžiai palietė Graikijos ekonomiką. Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad, šaliai atsigaunant po krizės, kūrybinių industrijų poveikis prognozuojamas kaip vienas svarbiausių augimo katalizatorių dėl jau nustatyto reiškinio, kad kūrybinės industrijos auga greičiau nei kiti ekonomikos sektoriai.

Kaip aptarta, B grupės šalys šio tyrimo kontekste yra palyginti jaunos demokratijos, netolimoje praeityje susidūrusios su asmeninių bei verslo teisių ir laisvių varžymu. Natūralu, kad ilgą laikotarpį trukusios represijos paliko gilų poveikį, kuriam panaikinti reikalingos toliaregiškos ekonominės, socialinės ir kultūrinės priemonės.

Atliktas empirinis tyrimas leidžia patikrinti iškeltas hipotezes (žr. 2.3 skyrių).

Remiantis atliktais skaičiavimais, tikrinama pirmoji hipotezė (H1): egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp sąlygų kūrybinėms industrijoms formotis šalyje ir tarp

kūrybinių industrijų poveikio tos šalies ekonomikai. Ši hipotezė **laikoma patvirtinta**, nes gautoji koeficiento reikšmė $r_p = 0,682$ ir gautoji Kolmogorovo-Smirnov kriterijaus p-reikšmė $= 0,000 < 0,05$ rodo, kad tiesinės priklausomybės ryšys analizuojamoje populiacijoje yra reikšmingas (Pukėnas, 2009). Tai reiškia, kad egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp pasauliniu kūrybingumo indeksu matuojamos kūrybinės industrijoms palankios aplinkos ir KIPE indeksu vertinamos kūrybinių industrijų įtakos šalies ekonomikai.

Remiantis apskaičiuotais subindeksų svoriais, tikrinama antroji hipotezė (H2) – svarbiausios kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sritys yra ekonominis poveikis bei socialinis-kultūrinis poveikis. Ši hipotezė yra **laikoma patvirtinta**, nes, atlikus ekspertinio tyrimo rezultatų analizę, nustatyta, kad svarbiausia kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sritis yra socialinis-kultūrinis poveikis (vertinimo balas – 4,500). Šiek tiek mažiau svarbos ekspertai priskyrė ekonominiam kūrybinių industrijų poveikiui (vertinimo balas – 4,250), o mažiausiai svarbus, ekspertų vertinimu, yra kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai (vertinimo balas – 3,000). Tokie ekspertinio vertinimo rezultatai patvirtina mokslinės literatūros analizės išvadas, kad kūrybinės industrijos ne tik turi ekonominį poveikį, bet ir daro įtaką šalies visuomenei, prisideda formuojant kultūrą.

Tyrimo rezultatai rodo, kad sąlygos kūrybinėms industrijoms vystytis (PKI) yra tiesiogiai susijusios su kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai stiprumu (KIPE indeksas). Pateikiamas šalių skirstymas į klasterius rodo, kad šalies vystymosi istorinės, socialinės, ekonominės ir politinės aplinkybės turi įtakos kūrybinių industrijų formavimuisi lemiantiems veiksniams, o tarp jų ir kūrybinių industrijų įtakos šalies ekonomikai egzistuoja tiesioginė priklausomybė. Taigi daroma išvada, kad, siekiant stiprinti kūrybinių industrijų sektorių, galima pasitelkti įvairius socialinės ir ekonominės politikos įrankius.

Apibendrinant atliktus empirinius tyrimus, toliau glaustai pateikiami tyrimų rezultatai pagal iškeltą tyrimo tikslą – palyginti Europos Sąjungos šalis pagal kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai. Pirmiausia buvo nustatytos svarbiausios kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo sritys. Kaip parodė atlikto ekspertinio tyrimo rezultatai, kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai pasireiškia trijose srityse:

1. Ekonominis kūrybinių industrijų poveikis;
2. Socialinis-kultūrinis kūrybinių industrijų poveikis;
3. Kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai.

Remiantis atlikta ekspertinio tyrimo analize nustatyta, kad skirtingos kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sritys nėra vienodos svarbos. Kūrybinių industrijų įtaka šalies ekonomikai stipriausiai pasireiškia per socialinį-kultūrinį kūrybinių industrijų poveikį, o silpniausiai yra juntama per kūrybinių industrijų poveikio aplinkosaugai sritį. Tai leidžia teigti, kad kūrybinių industrijų skatinimas ir vystymasis šaliai ne tik duoda objektyvią ekonominę naudą (naujos darbo vietos, sukuriamą pridėtinę vertę, eksporto augimas), bet ir padeda spręsti su socialine-kultūrine aplinka susijusius klausimus (socialinis vystymasis, gyvenimo kokybės

augimas, regionų ir miestų vystymasis, socialinės įtraukties augimas). Pabrėžtina, kad kūrybinės industrijos mažiau nei kiti šalies ekonomikos sektoriai prisideda prie oro taršos, taigi pasižymi geresniu nei vidutinis aplinkosaugos poveikiu.

Remiantis atliktu ekspertiniu tyrimu, nustatyti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sričių lyginamieji svoriai ir suformuotas indeksas, leidžiantis įvertinti kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai ir palyginti kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai stiprumą visose Europos Sąjungos šalyse 2008–2014 metais. Nustatyta, kad tarp tirtų šalių egzistuoja ryškūs skirtumai. Teoriškai indeksas gali kisti nuo 0 iki 1, tačiau realiai žemiausią reikšmę jis įgyja Graikijoje 2011 m. (KIPE = 0,167), o aukščiausią – Liuksemburgo atveju 2014 m. (KIPE = 0,676). Žemiausiais balais tiriamuoju laikotarpiu yra vertinama Lenkija (2008–2009 m.) ir Graikija (2010–2014 m.), o lyderiaujančiomis šalimis galima laikyti Daniją (2008–2011 m.) ir Liuksemburgą (2012–2014 m.).

Tyrimas parodė, kad egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp kūrybinių industrijų formavimosi veiksnių šalyje ir tarp kūrybinių industrijų poveikio tos šalies ekonomikai. Tai reiškia, kad, stiprinant formavimąsi lemiančius veiksnius, stiprinamas kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai. Siekiant stiprinti kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai ir taip gauti ekonominę, socialinę-kultūrinę ir aplinkosaugos naudą šaliai, turi būti gerinamos sąlygos, t. y. stiprinami kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai. Remiantis atliktu tyrimu, 45 lentelėje pateikiamos susistemintos kūrybinių industrijų formavimąsi lemiančių veiksnių gerinimo rekomendacijos.

45 lentelė. Sąlygų kūrybinių industrijų formavimuisi gerinimo rekomendacijos

PKI subindeksas	PKI subindekso dedamoji ⁷	Rekomendacijos
Talento subindeksas	Išsilavinimo prieinamumas (dalis antrosios pakopos studijas baigusiujų, studijuojančių trečiosios pakopos studijų programas)	Skatinti švietimo programų kokybę ir prieinamumą Europos Sąjungos, šalių narių ir regioninės valdžios institucijų lygmenimis. Kaip parodė atlikta literatūros analizė, išsilavinimas yra vienas iš svarbiausių kūrybinių industrijų formavimosi veiksnių bendrąja prasme: kokybiškas ir prieinamas išsilavinimas lemia šalies gyventojų verslumą, taigi padeda didinti kūrybos klasę ir naujų verslų steigimą; skatina R&D plėtrą, dėl to stiprėja inovacijos; padeda plėsti gyventojų akiratį, taigi skatina toleranciją mažumoms.

45 lentelės tęsinys kitame puslapyje

⁷ Sąlygos kūrybinėms industrijoms formuotis yra vertinamos pagal *Global Creativity Index* (Florida ir kt., 2015) išskirtus subindeksus ir jų dedamąsias.

PKI subindeksas	PKI subindekso dedamoji ⁸	Rekomendacijos
Talento subindeksas	Kūrybos klasė (kūrybinių industrijų darbuotojų dalis nuo visų šalies dirbančiųjų)	Skatinti švietimo programų kokybę ir prieinamumą Europos Sąjungos, šalių narių ir regioninės valdžios institucijų lygmenimis. Tikėtina, kad kūrybos klasės santykinį augimą lemia išsilavinimo kokybė ir prieinamumas.
Technologijų subindeksas	Investicijos į R&D (BVP dalis)	Skatinti investicijas į tyrimus ir plėtrą Europos Sąjungos, šalių narių ir regioninės valdžios institucijų lygmenimis.
	Inovacijos (patentų skaičius 1 mln. šalies gyventojų)	Skatinti švietimo programų kokybę ir prieinamumą bei investicijas į tyrimus ir plėtrą Europos Sąjungos, šalių narių ir regioninės valdžios institucijų lygmenimis. Tikėtina, kad inovacijų skaičiaus augimą lemia išsilavinimo kokybė ir prieinamumas bei investicijos į tyrimus ir plėtrą.
Tolerancijos subindeksas	Tolerancija etninėms ir rasinėms mažumoms	Skatinti švietimo programų kokybę ir prieinamumą Europos Sąjungos, šalių narių ir regioninės valdžios institucijų lygmenimis. Tikėtina, kad toleranciją etninėms ir rasinėms mažumoms bei homoseksualiems žmonėms lemia išsilavinimo kokybė ir prieinamumas.
	Tolerancija homoseksualiems žmonėms	

Akivaizdu, kad investicijos į PKI subindeksų dedamąsias neduoda vienodo rezultato. Disertacijos autorės vertinimu, svarbiausias veiksnys, kuriam ES, ES šalių narių ir regioninės valdžios institucijos gali daryti poveikį, – išsilavinimas bendrąja prasme. Švietimo programų turinys, išsilavinimo kokybė ir prieinamumas lemia šalies gyventojų verslumą, augančią R&D plėtrą, inovacijas, sprendžia diskriminacijos apraiškas ir socialinės atskirties problemas. Svarbu pabrėžti, kad švietimo programos turi būti orientuotos ne tik į konkrečių įgūdžių lavinimą, bet ir į nediskriminuojančio požiūrio formavimą įvairių mažumų atžvilgiu.

Akcentuotina, kad tik turint atitinkamu išsilavinimu, žiniomis ir gebėjimais pasižyminčių specialistų kritinę masę, tikslinga plėtoti investicijas į tyrimus ir plėtrą – tai gali užtikrinti, kad investicijos būtų tikslingai naudojamos ir duotų siektinus rezultatus. Disertacijos autorės vertinimu, antriniais veiksniais laikytina: (1) inovacijos, (2) kūrybos klasė, (3) tolerancija etninėms ir rasinėms mažumoms ir (4) tolerancija homoseksualiems žmonėms. Tikėtina, kad rezultatai užtikrinami pokyčiais didinant išsilavinimo kokybę ir prieinamumą bei investicijas į tyrimus ir plėtrą.

Kita vertus, ES, ES šalių narių ir regioninės valdžios institucijos gali daryti tam tikrą įtaką ir pačiam kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimui. Rekomendacijos pateikiamos 46 lentelėje.

⁸ Sąlygos kūrybinėms industrijoms formuotis yra vertinamos pagal *Global Creativity Index* (Florida ir kt., 2015) išskirtus subindeksus ir jų dedamąsias.

46 lentelė. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai formavimo rekomendacijos

KIPE subindeksas (poveikio sritis)	Poveikio kryptis	Poveikio krypties dedamosios	Rekomendacijos
Ekonominio poveikio subindeksas	Kūrybinių industrijų sukuriamos darbo vietos		Skatinti verslumą kūrybinių industrijų sektoriuje, siekiant, kad būtų steigiamos naujos ir plečiamos jau veikiančios kūrybinių industrijų įmonės, taip kuriant naujas darbo vietas kūrybinių industrijų sektoriuje.
	Kūrybinių industrijų sukuriamą pridėtinę vertę		Skatinti verslumą kūrybinių industrijų sektoriuje ir užtikrinti efektyvias verslų finansavimo priemones, siekiant, kad būtų steigiamos naujos ir plečiamos jau veikiančios kūrybinių industrijų įmonės.
	Kūrybinių industrijų sukuriamas eksportas		Skatinti verslumą kūrybinių industrijų sektoriuje ir užtikrinti efektyvias verslų plėtros ir tarptautiškumo užtikrinimo finansavimo priemones, siekiant, kad būtų steigiamos naujos eksportuojančios ir skatinamas jau veikiančių kūrybinių industrijų įmonių eksportas.
Socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas	Kūrybinių industrijų nulemtas socialinis vystymasis	Spaudos laisvės indeksas	Būtina užtikrinti žodžio ir spaudos laisvę – toks poveikis daro įtaką ne tik kūrybinių industrijų sektoriui, bet ir visai šalies politinei, ekonominei, socialinei-kultūrinei aplinkai. Atliktas tyrimas parodė, kad tarp kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai ir šalies istorinių, politinių, ekonominių vystymosi aplinkybių egzistuoja tiesioginė priklausomybė.
		Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų išsilavinimo lygis	Užtikrinti įtraukų, kokybišką ir prieinamą išsilavinimą. Ši rekomendacija yra aktuali visos šalies ekonomikos mastu, tačiau atlikta analizė atskleidė, kad kūrybinių industrijų įmonėse dirba aukštesnio nei vidutinio išsilavinimo lygio darbuotojai, taigi įtraukus, kokybiškas ir prieinamas išsilavinimas skatina įmonių steigimąsi, plėtrą ir inovacijas kūrybinių industrijų sektoriuje greičiau nei kituose ekonomikos sektoriuose.
		Kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas	Rekomenduojamos kompleksinės priemonės, apimančios vienodų sąlygų įgyti išsilavinimą užtikrinimą, švietimą nediskriminavimo klausimais, viešosios nuomonės formavimą. Lyčių lygybė ir tolerancija skirtingoms visuomenės grupėms bendrąja prasme turi poveikį ne tik kūrybinių industrijų sektoriui, bet ir visai šalies politinei, ekonominei, socialinei-kultūrinei aplinkai.

46 lentelės tęsinys kitame puslapyje

KIPE subindeksas (poveikio sritis)	Poveikio kryptis	Poveikio krypties dedamosios	Rekomendacijos
Socialinio-kultūrinio poveikio subindeksas	Kūrybinių industrijų nulemta gyvenimo kokybė	Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų darbo valandų dalis per savaitę	Kaip parodė atliktas tyrimas, didžioji dalis kūrybinių industrijų įmonių yra labai mažos, mažos ir vidutinės. Akivaizdu, kad sau darbo vietą susikūręs asmuo gali rinktis jam labiausiai tinkamą laiką ir darbo trukmę, tad pateikiama bendro pobūdžio rekomendacija, įtaką daranti visiems šalies ekonomikos sektoriams: rekomenduojama užtikrinti darbo ir laisvo laiko balansą. Viena vertus, tai nulemia šalies gyventojų suprantamą gyvenimo kokybę, kita vertus, turi poveikio ir smulkesnio masto klausimų sprendimui, pvz., iš dalies sudaro sąlygas kultūrinio aktyvumo didinimui.
	Kūrybinių industrijų nulemtas miestų ir regionų vystymasis	Namų ūkių išlaidos kultūriniais produktams	Namų ūkių išlaidų kultūriniais produktams skatinimas pats savaime nėra tikslingas. Ši dedamoji leidžia įvertinti, kokią lyginamąją dalį namų ūkio išlaidose sudaro išlaidos kultūriniais produktams. Rekomenduojama skatinti šalies gyventojų kultūrinį aktyvumą.
		Šalies gyventojų kultūrinis aktyvumas	Užtikrinti įtraukų, kokybišką ir prieinamą išsilavinimą formuojant viešąją nuomonę apie kultūrinio aktyvumo svarbą. Kai kurios šalys imasi priemonių riboti darbo laiką tam, kad būtų užtikrinama ilgesnė nuo darbo laisvo laiko trukmė. Taip pat rekomenduojama taikyti kultūrinio aktyvumo finansinių kaštų galutiniam vartotojui mažinimo priemones. Kaip parodė atlikti tyrimai, šalies gyventojų kultūrinį aktyvumą labiausiai riboja mažas suinteresuotumas, laiko trūkumas bei aktyvumo sukuriama finansiniai kaštai.
		Kūrybinių industrijų sektoriaus įmonių dalis bendrame šalies įmonių skaičiuje	Skatinti verslumą kūrybinių industrijų sektoriuje, siekiant, kad būtų steigiamos naujos ir nuo bankroto apsaugomos bei plečiamos jau veikiančios kūrybinių industrijų įmonės.
	Kūrybinių industrijų nulemta socialinė įtrauktis	Pasaulinis tolerancijos indeksas	Rekomenduojamos kompleksinės priemonės, apimančios įtraukų, kokybišką ir prieinamą išsilavinimą, švietimą nediskriminavimo klausimais, viešosios nuomonės formavimą.
Poveikio aplinkosaugai subindeksas	Kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai	Kūrybinių industrijų įmonių kuriama oro tarša KD10 dalelėmis	Taikyti skatinamosios ir ribojančiosios politikos priemones: skatinti aplinkos nepabloginančius verslus; taikyti taršos normas bei fiskalines ir kitokias priemones, kurios riboja aplinką bloginančių verslų veiklos vykdymą.

Kaip matyti iš 46 lentelėje pateikiamų rekomendacijų, dalis iš jų sutampa, t. y. keletas esminių pokyčių gali nulemti reakciją ir rezultatus daugelyje krypčių ir poveikio sričių. Apibendrinama pateikiamas rekomendacijas, darbo autorė daro išvadą, kad strateginės pokyčių užtikrinimo priemonės yra tokios:

- **Verslumo kūrybinių industrijų sektoriuje skatinimas.** Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba (Reglamentas Nr. 1295 / 2013, 2013) pabrėžia, kad, siekiant didinti kultūros ir kūrybos sektorių, jo konkurencingumą, būtina „skatinti politikos plėtojimą, inovacijas, kūrybingumą, auditorijos formavimą ir naujus verslo bei valdymo modelius remiant tarpvalstybinį politinį bendradarbiavimą“; taip pat – „skatinti naujus [produkcijos] platinimo modelius, kad atsirastų naujų verslo modelių“.

Europos Sąjungos lygiu ši rekomendacija sutampa su Europos Komisijos komunikate (2010) „2020 m. Europa: pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ nurodomais tikslais, būtent: ES pavyzdinė iniciatyva „Globalizacijos erai pritaikyta pramonės politika“: kurti geresnę verslo aplinką, visų pirma MVĮ, remti tvirtos ir tvarios pramonės bazės kūrimą, kad galėtų konkuruoti pasauliniu mastu.

- **Finansavimo priemonių kūrybinių industrijų įmonėms prieinamumo užtikrinimas.** Kaip parodė atlikti tyrimai, finansavimo prieinamumas yra ypač svarbus skirtingais lygmenimis. Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba (Reglamentas Nr. 1295 / 2013, 2013) akcentuoja, kad vienas svarbiausių tikslų – „tvariai didinti finansinius kultūros ir kūrybos sektoriuose veikiančių mažų ir vidutinių įmonių ir labai mažų, mažų ir vidutinių organizacijų pajėgumus, stengiantis užtikrinti, kad geografinė aprėptis ir atstovavimas sektoriams būtų subalansuoti“.

Ši rekomendacija sutampa su Europos Komisijos komunikate (2010) „2020 m. Europa: pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ nurodomais tikslais, būtent: ES pavyzdinė iniciatyva „Inovacijų sąjunga“: sudaryti geresnes pagrindines sąlygas ir finansavimo sąlygas moksliniams tyrimams ir inovacijoms, kad būtų stiprinama inovacijų grandinė ir didinamos investicijos visoje Sąjungoje.

- **Įtraukaus, kokybiško ir prieinamo išsilavinimo užtikrinimas, įskaitant švietimą kultūros, nediskriminavimo ir tolerancijos klausimais.** Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba (Reglamentas Nr. 1295 / 2013, 2013) pažymi, kad, siekiant didinti Europos kultūros ir kūrybos sektoriaus konkurencingumą, privalu „sudaryti palankesnes sąlygas specialistams įgyti gebėjimų ir kompetencijos ir juos ugdyti, taip pat plėtoti tinklus, be kita ko, naudojant skaitmenines technologijas, kad būtų užtikrintas prisitaikymas prie rinkos vystymosi, išbandant naujus auditorijos formavimo metodus ir naujus verslo modelius.“ Labai svarbu pabrėžti, kad minėtajame Reglamente daug dėmesio skiriama ne tik formaliam išsilavinimui, bet ir kūrybinių industrijų darbuotojų pasirengimui dirbti rinkos ekonomikos sąlygomis: „įvairiausių mokymo priemonių, kuriomis specialistai skatinami įgyti

gebėjimų ir kompetencijos ir juos gerinti, kūrimas, žinių dalijimosi ir tinklų kūrimo iniciatyvos, įskaitant skaitmeninių technologijų integraciją“. Ši rekomendacija sutampa su Europos Komisijos komunikate (2010) „2020 m. Europa: pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ nurodomais tikslais, būtent: (1) Pavyzdinė iniciatyva „Judus jaunimas“: gerinti švietimo sistemų rezultatus ir stiprinti Europos aukštojo mokslo tarptautinį patrauklumą; bei (2) ES pavyzdinė iniciatyva „Naujų įgūdžių ir darbo vietų kūrimo darbotvarkė“: modernizuoti darbo rinkas sudarant geresnes darbo jėgos judumo sąlygas ir sudarant galimybes tobulinti įgūdžius bet kuriuo gyvenimo etapu, kad būtų didinamas darbo jėgos aktyvumas, o darbo pasiūla labiau atitiktų paklausą.

Galiausiai būtina pastebėti, kad demokratijos ir pagrindinių žmogaus teisių užtikrinimas nulemia ne tik aukštesnį kūrybinių industrijų išsivystymo šalyje lygį, bet yra esminis pagrindas laisvai rinkos ekonomikai šalyje plėtotis ir tobulėti. Kūrybinės industrijos yra glaudžiai susijusios su saviraiškos laisve, tad joms formotis ir vystytis ne tik reikalinga demokratinė aplinka – kūrybinės industrijos yra idėjomis paremta veikla, turinti galimybę komunikuoti ir skleisti demokratines Vakarų pasaulio idėjas. Kūrybinės industrijos užtikrina ekonominę, socialinę-kultūrinę ir aplinkosaugos naudą šalies ekonomikai, tačiau dar daugiau – tai yra priemonė, stiprinanti demokratinių vertybių sklaidą.

IŠVADOS

Atlikta kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai teorinė analizė, jos pagrindu suformuotas ir empiriniu tyrimu pagrįstas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo modelis bei kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo indeksas leidžia formuluoti tokias mokslinio tyrimo išvadas:

1. Kūrybinių industrijų sampratos analizė atskleidė moksliniuose tyrimuose naudojamos kūrybinių industrijų sampratos įvairovę: skirtingi autoriai pateikia savus apibrėžimus, šalyse yra taikomos skirtingos kūrybinių industrijų sampratos ir subsektorių klasifikacijos. Taigi kūrybinių industrijų samprata ir sandara didele dalimi priklauso nuo autoriaus požiūrio, atliekamų tyrimų tikslų. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad daugelis autorių remiasi viršnacionalinių organizacijų, D. Britanijos pateikiamais kūrybinių industrijų apibrėžimais, tačiau ir jie tarpusavyje skiriasi.
2. Tyrimas parodė, kad autorių nuomonės taip pat išsiskiria kūrybinių ir kultūrinių industrijų santykio klausimu. Atlikta analizė atskleidė, kad kultūrinės industrijos yra orientuotos į įvairius socialinius-kultūrinius tikslus, o kūrybinės industrijos – į ekonominio pelno gavimą pasitelkiant kūrybinę veiklą. Kultūrinės industrijos laikomos kūrybinių industrijų ištakomis ir charakteringa sudedamąja dalimi. Atlikus tyrimą, pasiūlyta tokia kūrybinių industrijų samprata: kūrybinės industrijos yra individualiais kūrybiniais gebėjimais ir talentu pagrįstos veiklos, kurių procese sukuriamas produktas pasižymi ne tik simboline reikšme, bet turi ir praktinę naudą, gali būti saugomas intelektinės nuosavybės teisių, o pačios kūrybinės industrijos turi potencialą kurti darbo vietas ir materialią gerovę. Kūrybinės industrijos yra skirstomos į keturis pagrindinius sektorius: paveldą, menų, medijų, funkcinis produktus.
3. Disertacijoje pateikiamas požiūris į kūrybines industrijas akcentuojant šio sektoriaus svarbą šiuolaikinei ekonomikai ir gilią sąsają su istorine bei socialine-kultūrine šalies aplinka. Kūrybos ekonomika remiasi sąsaja tarp kūrybingumo, kultūros, ekonomikos ir technologijų; jai būtinas gebėjimas kurti ir išnaudoti intelektinį kapitalą pajamoms, darbo vietoms, eksporto prekėms kurti bei socialinei atskirčiai mažinti, kultūrinei įvairovei bei žmogaus socialinei raidai skatinti. Kūrybinės industrijos yra esminė kūrybos ekonomikos dalis.
4. Tyrimu nustatyta, kad autoriai kūrybinių industrijų formavimosi prielaidas vertina skirtingai, priklausomai nuo konkretaus tyrimo tikslų. Atlikti tyrimai leidžia daryti išvadą, kad svarbiausia ir esminė kūrybinių industrijų formavimosi prielaida yra kūrybinis miestas. Kūrybinis miestas išskirtinis tuo, kad jame įvairi kultūrinė veikla yra būtina miesto ekonominio ir socialinio funkcionavimo dalis; jis pasižymi tvirta socialine ir kultūrine infrastruktūra ir santykinai aukštu kūrybinio užimtumo lygiu. Išskirti svarbiausi kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantys veiksniai,

- atspindintys aplinką, tinkamą kūrybinėms industrijoms formuotis, t. y.: 1) išsilavinimas, 2) lyderystė – su išsilavinimu artimai susijęs veiksnys, 3) infrastruktūra, 4) kultūra, 5) vyriausybės politika, 6) inovacijos, 7) klasteris arba tinklas, 8) įvairovė.
5. Nustatyta, kad kūrybinių industrijų sektorius pasižymi šiomis išskirtinėmis savybėmis: savo struktūra, sunkiai prognozuojama paklausa ir gebėjimu skatinti inovacijas ne tik kūrybinių industrijų, bet ir kituose ekonomikos sektoriuose. Kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai pasireiškia trijose srityse:
 - Ekonominis kūrybinių industrijų poveikis dažniausiai yra vertinamas tokiomis kryptimis: sukuriama darbo vietų dalis, pridėtinės vertės dalis, eksporto dalis;
 - Socialinis-kultūrinis kūrybinių industrijų poveikis matuojamas per sudėtingas, kompleksines poveikio kryptis, tai: socialinis vystymasis, gyvenimo kokybė, regionų ir miestų vystymasis, socialinė įtrauktis;
 - Kūrybinių industrijų poveikis aplinkosaugai vertinamas pagal rezultatus aplinkosaugos kryptyje.
 6. Siekiant įvertinti kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai, suformuotas modelis, jungiantis dvi sudedamąsias dalis.
 - *Pirmoji modelio dalis* yra skirta kūrybinių industrijų formavimąsi lemiantiems veiksniams įvardyti. Ekspertiniu tyrimu nustatytas veiksnių reikšmingumas, suskirstant juos į atskiras grupes: svarbiausi, svarbūs, mažai svarbūs ir mažiausiai svarbūs veiksniai. Į kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo modelį įtraukiami tik svarbiausi ir svarbūs veiksniai. Svarbiausi veiksniai: įvairovė ir tolerancija, asmeninės gyventojų savybės, talentai, kūrybinga aplinka, išsilavinimas, kultūra, informacijos prieinamumas. Svarbūs veiksniai: organizacinė kultūra, įmonės ir organizacijos, lyderystė, vyriausybės politika, technologijos, pajamų redistribucija, klasteris ar tinklas, tinklų dinamika, rinkos, minkštoji infrastruktūra, meritokratija, inovacijos, infrastruktūra;
 - *Antroji modelio dalis* yra skirta kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo įrankiui, KIPE indeksui, sudaryti. KIPE indeksas yra sudarytas iš trijų subindeksų, kurie atspindi kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai sritis. Siekiant įvertinti poveikio kiekvienoje vertinimo srityje svarbą, subindeksų svoriai nustatomi remiantis ekspertiniu tyrimu. KIPE naudojamų subindeksų svorių nustatymas užtikrina poveikio sričių svarbos įvertinimą formuojant indeksą.
 7. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai empirinis tyrimas Europos Sąjungos šalyse narėse 2008–2014 m. atskleidė, kad ekonominis kūrybinių industrijų poveikis stipriausias buvo D. Britanijoje (2008–2012 m.) ir Maltoje (2013–2014 m.), o silpniausias – Lietuvoje (2008 ir 2010 m.), Lenkijoje (2009 m.), Bulgarijoje (2011 m.) ir Portugalijoje (2012–2014 m.). Socialinis-kultūrinis kūrybinių industrijų poveikis šalies

ekonomikai tiriamuoju laikotarpiu stipriausias buvo Nyderlanduose (2008–2010 m.) ir Suomijoje (2011–2014 m.), o silpniausias – Graikijoje (2008–2014 m.). Vertinant kūrybinių industrijų aplinkosaugos poveikį, nustatyta, kad kūrybinės industrijos prie oro taršos labiausiai prisideda Graikijoje (2008–2011 m.) ir Belgijoje (2012–2014 m.), o mažiausiai – Slovakijoje (2008–2011 m.), Italijoje, Liuksemburge ir Slovakijoje (2012 m.) bei Bulgarijoje (2013–2014 m.).

8. Tyrimu nustatyta, kad kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai (vertinamas KIPE indeksu) tiriamuoju laikotarpiu buvo stipriausias Danijoje (2008–2010 m.), D. Britanijoje (2011 m.) ir Liuksemburge (2012–2014 m.). Silpniausias kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai nustatytas Graikijoje visu tirtu laikotarpiu.
9. Atlikta koreliacinė analizė parodė, kad egzistuoja priklausomybė tarp sąlygų kūrybinėms industrijoms vystytis ir kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai ($r_p = 0,682$). Remiantis koreliacinės ir klasterinės analizės duomenimis, daroma išvada, kad Europos Sąjungos šalys pagal sąlygas kūrybinėms industrijoms vystytis ir kūrybinių industrijų poveikį šalies ekonomikai gali būti skirstomos į tris klasterius: 1) *blogos sąlygos kūrybinėms industrijoms vystytis ir mažas kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai* (Lenkija, Graikija); 2) *vidutinės sąlygos kūrybinėms industrijoms vystytis ir vidutinis kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai* (Latvija, Estija, Čekija, Bulgarija, Rumunija, Austrija, Kroatija, Portugalija, Vengrija, Lietuva); 3) *geros sąlygos kūrybinėms industrijoms vystytis ir didelis kūrybinių industrijų poveikis šalies ekonomikai* (Danija, Liuksemburgas, D. Britanija, Nyderlandai, Suomija, Airija, Prancūzija, Ispanija, Slovėnija, Italija, Švedija, Belgija, Slovakija, Malta, Vokietija, Kipras).
10. KIPE indeksas gali būti lengvai taikomas pasirinktoms šalims pasirinktu laikotarpiu vertinti, jas palyginant tarpusavyje pagal kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai svarbą. Pabrėžtina, kad indekso logika yra tinkama naudoti ir tarpusavyje lyginant dideles geopolitines teritorijas, ir šalies regionams ar taikoma kitiems nedideliems administraciniais vienetams tarpusavyje palyginti.
11. Kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai tyrimas patvirtino mokslinės literatūros analizėje dažnai sutinkamą kiekybinio kūrybinių industrijų vertinimo problemą – statistiniai duomenys yra renkami ir pateikiami nevienodai, o egzistuojančios skirtingos kūrybinių industrijų sampratos dar labiau apsunkina šią užduotį. Viršnationalinės organizacijos deda pastangas, siekdamos suvienodinti kūrybinių industrijų sampratą ir ieško sprendimų bei skatina vienodą statistinės informacijos pateikimą, todėl tikėtina, kad objektyvus ir nesudėtingai atliekamas kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai tyrimas ateityje bus prieinamesnis.

LITERATŪRA

1. Anderson, R., Unzicker, K. (2014). *Social Cohesion and Well Being in the EU*. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qn1E3f>.
2. Annoni, P., Dijkstra, L. (2013). *EU Regional Competitiveness Index RCI 2013*. [žiūrėta 2016-08-12]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/1zdDvdX>.
3. Ashton, D. (2011). Media Work and the Creative Industries. Identity Work, Professionalism and Employability. *Education + Training*, 53 (6), 546-560. Doi: 10.1108/00400911111159494
4. Augustinaitis A., Rudzkienė V., Petrauskas R., Dagytė I., Martinaitytė E., Lechteris E. ir kt. (2009). *Lietuvos e. valdžios gairės: ateities įžvalgų tyrimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
5. Bandarin, F., Hosagrahar, J., Albernaz, F. S. (2011). Why Development Needs Culture. *Journal of Cultural Heritage*, 1 (1), 15-25. doi: 10.1108/20441261111129906
6. Barauskaitė D., Verikienė J. (2011). *Kultūrinių ir kūrybinių industrijų plėtros Lietuvos regionuose analizės tyrimo ataskaita*. Vilnius: Nacionalinė kūrybinių ir kultūrinių industrijų asociacija.
7. Belova, E., Cantell, T., Causey, S., Korf, E., O'Connor, J. (2002). *Creative Industries in the Modern City. Encouraging Enterprise and Creativity in St Petersburg*. [žiūrėta 2012-01-01]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rbrYi1>
8. Bettiol, M., Di Maria, E., Grandinetti, R. (2012). Codification and Creativity: Knowledge Management Strategies in KIBS. *Journal of Knowledge Management*, 16 (4), 550-562. doi: 10.1108/13673271211246130
9. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla – spaustuvė.
10. Blair, H.; Grey, S.; Randle, K. (2001). Working in Film. Employment in a Project Based Industry. *Personnel Review*, 30 (2), 170-185. doi: 10.1108/00483480110380334
11. Boix, R., Lazzeretti, L., Capone, F., De Propriis, L., Sánchez, D. (2013). The geography of creative industries in Europe: Comparing France, Great Britain, Italy and Spain. In *Creative Industries and Innovation in Europe: Concepts, Measures and Comparative Case Studies* (pp. 23–44). USA and Canada: Routledge.
12. Boschma, R. A., Fitch, M. (2007). Creative Class and Regional Growth in Europe. In *The Future of European Regions* (pp. 243-253). Warsaw: Ministry of Regional Development.
13. Brazienė, R., Merkys, G. (2012). Jaunimo ir jaunų suaugusiųjų socialinės atskirtis ir gyvenimo sąlygos: stebėsenos indikatorių paieškos problema. *Filosofija. Sociologija*, 23, 119-127. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rl9Hv0>
14. British Council (2013). *What are the Creative Industries and Creative Economy* [žiūrėta 2014-05-20]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/1lzZjF9>
15. Caves R. E. (2000). *Creative Industries: Contracts Between Art and Commerce*. Cambridge: Harvard University Press.
16. Center for Creative Economy (2015). *What is the Creative Economy?* [žiūrėta 2015-07-28]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qmDWV4>
17. Centre for International Economics, CIE (2009). *Creative Industries Economic Analysis*. [Žiūrėta 2016-06-20]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2r6SxEM>

18. Champion K. (2010). Hobson's Choice? Constraints on Accessing Spaces of Creative Production in a Transforming Industrial Conurbation. *Creative Industries Journal*, 3 (1), 11-28. doi: 10.1386/cij.3.1.11_1
19. Chen, M. Y. C., Wang, Y. S., Sun, V. (2012) Intellectual Capital and Organizational Commitment: Evidence from Cultural Creative Industries in Taiwan. *Personnel Review*, 3 (41), 321-339. doi: 10.1108/00483481211212968
20. Clifton, N. (2008). The „Creative Class“ in the UK: an Initial Analysis. *Geografiska Annaler*, 90 (1), 63-82. doi: 10.1111/j.1468-0467.2008.00276.x
21. Comunian, R., Chapain, C., Clifton, N. (2010). Location, location, location: exploring the complex relationship between creative industries and place. *Creative Industries Journal*, 3 (1), 5-10. doi: 10.1386/cij.3.1.5_2
22. Creative Industries in Finland (2015). Interaktyvus išteklis [žiūrėta 2015-07-29]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qn15pX>
23. Cunningham, S., Potts, J. (2014). *Creative Industries and the Wider Economy. The Oxford Handbook of Creative Industries*. Oxford: Oxford University Press.
24. Černevičiūtė, J., Strazdas, R., Jančoras, Ž., Levickaitė, R., Januškevičiūtė, E. (2010). *Galimybės studija „Vilniaus kūrybinių industrijų žemėlapis“*. Vilnius: VGTU.
25. Davies, R., Sigthorsson, G. (2013). *Introducing Creative Industries: from Theory to Practice*. SAGE Publications Ltd.
26. De Propriis, L. (2013) How are the CI Weathering the Crisis? *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 6, 23-35. doi: 10.1093/cjres/rss025
27. DeNatale, D., Wassal, G. H. (2007). *The Creative Economy: a New Definition*. [žiūrėta 2015-07-29]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pFh0Bf>
28. Department for Culture, Media and Sport, DCMS (2007). *Staying Ahead: the Economic Performance of UK's Creative Industries*. [žiūrėta 2015-06-27]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pRIVZX>.
29. Department for Culture, Media and Sports, DCMS (1998). *Creative Industries Mapping Document*. London: DCMS.
30. Department of Communications and the Arts (1994). *Creative Nation: Commonwealth Cultural Policy*. Canberra: Department of Communications and the Arts.
31. Diener, E., Suh E. (1997). Measuring Quality of Life: Economic, Social and Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 40, 189-216. doi: 10.1023/A:1006859511756.
32. Drda-Kuhn, K., Wiegand D. (2010). From culture to cultural economic power: Rural regional development in small German communities. *Creative Industries Journal*, 3 (1), 89-96. doi: 10.1386/cij.3.1.89_7.
33. Eikhof, D. R., Warhurst, Ch. (2012). The promised land? Why social inequalities are systemic in the creative industries. *Employee Relationships*, 35 (5), 495-508. doi: 10.1108/ER-08-2012-0061.
34. Ernst and Young, E. Y. (2014). *Creating Growth. Measuring Cultural and Creative Markets in the EU*. [žiūrėta 2015-07-06]. Prieiga internetu: <https://go.ey.com/1vixp9U>.
35. European Foresight Monitoring Network (2008). Interaktyvus išteklis [žiūrėta 2017-01-15]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qM4ccv>.
36. Europos Komisija, EK (2010a). *Green Paper. Unlocking the Potential of Cultural and Creative Industries*. [žiūrėta 2012-01-01]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2reoo30>.
37. Europos Komisija, EK (2010b). *Communication from the Commission „Europe 2020: A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth / Komunikatas*

- „2020 m. Europa: pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“. [žiūrėta 2016-01-08]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/KMnOnV>.
38. Europos Komisija, EK (2013a). *Growth Prospects for SMEs are Encouraging (press release)*. [žiūrėta 2013-12-12]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rlGvVB>.
 39. Europos Komisija, EK (2013b). *Survey on Access to Finance for Cultural and Creative Sectors. Evaluate the Financial Gap of Different Cultural and Creative Sectors to Support the Impact Assessment of the Creative Europe Programme*. [žiūrėta 2014-03-04]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rbq6FP>.
 40. Europos Komisija, EK (2014). *European Competitiveness Report 2014. Helping Firms Grow*. [žiūrėta 2015-07-25]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rlvUK6>.
 41. Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba (2013 m. gruodžio mėn. 11 d.). *Reglamentas (ES) Nr. 1295 / 2013, kuriuo sukuriama programa „Kūrybiška Europa“ (2014–2020) ir panaikinami sprendimai Nr. 1718 / 2006 / EB, Nr. 1855 / 2006 / EB ir Nr. 1041 / 2009 / EB*. [žiūrėta 2015-05-08]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qqF4VJ>.
 42. Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, ESTEP (2012). *The Economic Contribution of Copyright – based Industries in Lithuania*. Tyrimas atliktas World Intellectual Property Organisation (WIPO) užsakymu, padedant Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai. [žiūrėta 2012-10-25]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2r6X0Yf>.
 43. EUROSTAT (2015a). *Average number of usual weekly hours of work in main job, by sex, professional status, full-time/part-time and economic activity (from 2008 onwards, NACE Rev. 2) – hours*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2015 m. balandžio 25 d. [žiūrėta 2016-09-06]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pPFhkl>.
 44. EUROSTAT (2015b). *Exports of goods by economic activity (NACE Rev. 2) and partner - % of GVA*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2015 m. gegužės 19 d. [žiūrėta 2016-09-17]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rbjrvl>.
 45. EUROSTAT (2015c). *Gender pay gap in unadjusted form by NACE Rev. 2 activity - structure of earnings survey methodology*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2015 m. rugsėjo 12 d. [žiūrėta 2016-09-06]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qk1mKM>.
 46. EUROSTAT (2015d). *National Accounts employment data by industry (up to NACE A*64)*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2015 m. rugsėjo 12 d. [žiūrėta 2016-09-06]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qmIRow>.
 47. EUROSTAT (2015e). *Gross value added and income by A*10 industry breakdowns*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2015 m. kovo 12 d. [žiūrėta 2016-09-15]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qn0EfB>.
 48. EUROSTAT (2016a). *Air emissions accounts by NACE Rev. 2 activity*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2016 m. gegužės 5 d. [žiūrėta 2016-09-06]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rluAhr>.
 49. EUROSTAT (2016b). *Business demography by legal form (from 2004 onwards, NACE Rev. 2)*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2016 m. rugpjūčio 1 d. [žiūrėta 2016-09-06]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pQ3HtT>.
 50. EUROSTAT (2016c). *Educational attainment level and transition from education to work (based on EU-LFS)*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2016 m. lapkričio mėn. 24 d. [žiūrėta 2017-04-22]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rlzVOO>.
 51. EUROSTAT (2016d). *Employees by educational attainment level, sex, age and NACE Rev. 2 activity (%)*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2016 m. vasario 17 d. [žiūrėta 2016-09-06]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pQ653Z>.
 52. EUROSTAT (2016e). *International Standard Classification of Education (ISCED)*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2016 m. lapkričio 20 d. [žiūrėta 2017-04-22]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qmkzky>.

53. EUROSTAT (2016f). *Mean consumption expenditure by detailed COICOP level (in PPS)*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2016 m. gegužės 31 d. [žiūrėta 2016-09-17]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qmNhf5>
54. EUROSTAT (2016g). *Persons participating in cultural activities in the last 12 months by sex and age*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2016 m. vasario 26 d. [žiūrėta 2016-09-06]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pPUBgP>
55. EUROSTAT, Reference and Management of Nomenclatures, RAMON (2008). *NACE rev. 2 klasifikatorius / Statistical Classification of Economic Activities in the European Community*. [žiūrėta 2016-09-18]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/1QMMf2Z>
56. EUROSTAT. Statistics Explained (2014). *Purchasing Power Standard*. [žiūrėta 2017-05-13]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pCvrWN>
57. EUROSTAT. Statistics Explained (2015). *Quality of Life Indicators – Measuring Quality of Life*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2015 m. lapkričio 5d. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/1NHwJ8B>
58. EUROSTAT. Statistics Explained (2016). *Regional Competitiveness Statistics*. Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2016 m. rugpjūčio 16 d. [žiūrėta 2016-09-21]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pD3KwV>
59. Everitt B. S., Landau S., Leese M., Stahl D. (2011). *Cluster Analysis*. 5th edition. London: Wiley.
60. Fahmi, F. Z., Koster, S. ir van Dijk, J. (2016). The location of creative industries in a developing country: The case of Indonesia. *Cities*, 59, 66 – 79. doi: 10.1016/j.cities.2016.06.005
61. FAME (2012). *A Qualitative Mapping of Available Financing for European Creative Industry SME's*. Copenhagen: ECIA.
62. Flew, T. (2002). Beyond ad hocery: Defining Creative Industries. *Cultural Sites, Cultural Theory, Cultural Policy, The Second International Conference on Cultural Policy Research. Te Papa, Wellington, New Zealand, 23-26 January 2002*.
63. Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books.
64. Florida, R. (2008). *Who's Your City? How the Creative Economy Is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*. New York: Basic Books.
65. Florida, R. (2010). *The Great Reset: How New Ways of Living and Working Drive Post-Crash Prosperity*. New York: HarperCollins.
66. Florida, R., Mellander, Ch., King, K. (2015). *The Global Creativity Index 2015*. [žiūrėta 2016-09-24]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/1N64NJj>
67. Florida, R., Mellander, Ch., Stolarick, K., Silk, K., Matheson, Z., Hopgood, M. (2011). *Creativity and Prosperity: the Global Creativity Index*. [žiūrėta 2016-09-24]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qmXp83>
68. Florida, R., Tinagli, I. (2004). *Europe in the Creative Age*. [žiūrėta 2012-01-01]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rICfVQ>
69. Fromowitz, M. (2011). *Unlocking the Potential of Singapore's Creative Industries*. [žiūrėta 2015-07-29]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qhCl2l>
70. Gaitanidis, L., Avdikos, V. (2016). The Effects of Economic Crisis on the Creative and Cultural Industries (2008 – 2012): a Regional Analysis (EU – 28) Using Location Quotient. *14th Conference of European Regional Science Association – Greek Section, 24 – 25th June, 2016, Athens, Greece*.
71. Garnham, N. (2005). *From Cultural to Creative Industries. An Analysis of the Implications of the "Creative Industries" Approach to Arts and Media Policy Making*

- in the United Kingdom. *International Journal of Cultural Policy*, 11 (1), 15 – 29. doi: 10.1080/10286630500067606.
72. Gelūnas A., Antanavičiūtė, A., Juodelienė, A., Černevičiūtė, J., Strazdas, R., Januškevičiūtė, E., Ratkevičius, V., Žilinskaitė, V., Nazarovienė, D., Almantaitė, L. (2008). Galimybės studija „Lietuvos kūrybinės ir kultūrinės industrijos“. [žiūrėta 2014-05-27]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pMcQD1>.
 73. Gibbon, Ch. 2011. *How much can the creative industries contribute to regional development in Britain?* London: BOP Consulting.
 74. Global Cities Institute (2007). Global City Indicators. Interaktyvus išteklius. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://www.cityindicators.org/>
 75. Goede M., Louisa, G. (2012). A Case Study of the Creative Zone Scharloo and Pietermaai in Curacao. *International Journal of Social Economics*, 39 (11), 844-858. doi: 10.1108/03068291211263899
 76. Goede, M. (2009). Can Curacao become a Creative Economy? A case study. *International Journal of Social Economics*, 36 (1/2), 47-69. doi: 10.1108/03068290910921181
 77. Hartley, J. (2005). *Creative Industries*. Blackwell Publishing.
 78. Haselbach, D., Ibrus, I., Lassur, S., Marijnissen, R., Pikner, T., Tafel – Viia, K., Terk, E., Vahtrapuu, A. (2010). *How to Support Creative Industries? Good Practices from European Cities*. [žiūrėta 2017-04-23]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pRIAqp>
 79. Hesmondhalgh, D. (2002). *The Cultural Industries*. London, SAGE Publications.
 80. Hotho, S., Champion, K. (2011). Small Businesses in the New Creative Industries: Innovation as a People Management Challenge. *Management Decision*, 49 (1), 29-54. doi: 10.1108/00251741111094428
 81. Howkins, J. (2001). *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas*. The Penguin Press.
 82. Huang, Y. F., Chen, Ch. J., Chang, H. H. (2009). A Multiple Criteria Evaluation of Creative Industries for the Cultural Diversity Center in Taiwan. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 15 (5), 473-496. [žiūrėta 2014-05-19]. doi: 10.1108/13552550910983031
 83. Hui, D., Chung-hun, NG, Mok, D., Fong, N., Chin, W., Yuen, Ch. (2006). *A Study on Creativity Index*. [žiūrėta 2016-06-11]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pCuduz>
 84. Yigitcanlar, T., Lonnqvist, A., Saloniū, H. (2014) Analysis of a City - Region from the Knowledge Perspective : Tampere, Finland. *Vine*, 44(3), 445-466. doi: 10.1108/VINE-09-2013-0056
 85. International Institute of Social Studies (2011). *Indices of Social Development*. Interaktyvus išteklius. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://www.indsocdev.org/home.html>.
 86. Jančoras, Ž., Survilienė, R., Strazdas, R., Černevičiūtė, J., Morkevičius, V., Makselis, R., Stanikūnas, R., Kregždaitė, R., Daubaraitė, U., Juškys, A., Bogusevičienė, V., Kazlauskienė, I., Pareščius, M., Mockus, V., Diavara, Ž., Jonušas, T., Sodytė-Bradauskienė, J., Alperytė, I. (2014). *Lietuvos kūrybinių ir kultūrinių industrijų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkoje*. Vilnius : Nacionalinė kūrybinių ir kultūrinių industrijų asociacija.
 87. Jones, P., Comfort, D., Eastwood, I., Hillier, D. (2004). Creative Industries: Economic Contributions, Management Challenges and Support Initiatives. *Management Research News*, 27 (11/12), 134-145. doi: 10.1108/01409170410784644
 88. Kardelis K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.

89. Kasprzak R. (2015). Creative Industries in the Polish Economy. *Quaestiones Geographicae* 34(2), 35-43. doi: 10.1515/quageo-2015-0013, ISSN 0137-477X.
90. KEA. European Affairs (2006). *The Economy of Culture in Europe*. [žiūrėta 2015-01-02]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2l0lHtt>.
91. KEA. European Affairs (2011). *Mapping the Cultural and Creative Sectors in the EU and China: A Working Paper in support to the development of an EU-China Cultural and Creative Industries' (CCIs) platform*. [žiūrėta 2015-01-02]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pPUrF9>.
92. Keane, M., Hartley, J. (2006). Creative Industries and Innovation in China. *International Journal of Cultural Studies*, 9 (3), 259-264. [žiūrėta 2013-10-27]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qfNpNU>
93. Kemeny, T., Feldman, M., Ethridge, F., Zoller, T. (2016). The Economic Value of Local Social Networks. *Journal of Economic Geography*, 16, 1101-1122. doi: 10.1093/jeg/lbv043.
94. Klaipėdos ekonominės plėtros agentūra, KEPA (2011). *Creative Klaipėda. Kūrybinių industrijų žemėlapis*. Klaipėda: KEPA.
95. Knudsen, B., Florida, R., Gates, G., Stolarick, K. (2007). *Urban Density, Creativity and Innovation*. [žiūrėta 2012-01-06]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rbeldj>.
96. KreaNord (2012). *Big Changes – Big Opportunities. Analysis of Developments in Policy to Promote Cultural and Creative Industries in the Nordic Region, 2007–2012*. [žiūrėta 2014-05-19]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qjUzRo>.
97. Krumplytė, J., Rinkevičienė, A. (2004). Rangavimo ir klasterinės analizės taikymas vertinant Lietuvos regionų hierarchiškumą ir skirtumus socialiniu-ekonominiu požiūriu. *Socialiniai tyrimai / Social Research*, 4, 39-48. ISSN 1392-3110.
98. Kūrybinės industrijos (2014). Interaktyvus išteklius. [žiūrėta 2014-05-20]. Prieiga internetu http://www.kurybinesindustrijos.lt/?page_id=1248.
99. Kūrybinis augimas (2011). Politikos rekomendacijos. [žiūrėta 2013-11-21]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2kCNswX>
100. Landry, C. (2000). *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. London: Earthscan Publications.
101. Lassur, S., Taffel Viia, K., Viia, A. (2010). *Mapping Creative Industries in Estonia, Latvia and Lithuania. Creative Industries in Estonia, Latvia and Lithuania*. [žiūrėta 2012-01-08]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pPW86v>.
102. Lassur, S., Taffel Viia, K., Viia, A. (2011). *Creative Industries in Estonia, Latvia and Lithuania*. [žiūrėta 2013-05-02]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qqFPhC>.
103. Lauret, J. M., Marie, F. (2012). *European Agenda for Culture. Working Group on developing synergies with education, especially arts education*. [žiūrėta 2016-04-08]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pzjTni>.
104. Lazzeretti, L., Boix, R., Capone, F. (2008). Do Creative Industries Cluster? Mapping Creative Local Production Systems in Italy and Spain. *Industry & Innovation*, 15, 549-567. doi: 10.1080/13662710802374161.
105. Levickaitė, R. (2015). *Kūrybos ekonomikos tvariosios plėtros modeliavimas (daktaro disertacija)*. Vilnius: Technika.
106. Levickaitė, R., Reimeris, R. (2011). Kūrybos ekonomikos penkiakampis. *Santalka: Filosofija, Komunikacija*, 19 (1), 83-91. doi: 10.3846/coactivity.2011.09.

107. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (2007). *Dėl kūrybinių industrijų veiklos skatinimo ir plėtros strategijos patvirtinimo*, LR kultūros ministerija. [žiūrėta 2014-03-03]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qmQRpE>
108. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (2015). *Kultūros ir kūrybinių industrijų politikos 2015 – 2020 metų plėtros kryptys*. [žiūrėta 2015-08-12]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pRJALf>.
109. Lorenzen, M., Frederiksen, L. (2008). Why do cultural industries cluster? Localization, urbanization, products and projects. In P. Cooke & L. Lazzeretti (Eds.), *Cultural Districts, Cultural Clusters and Economic Development. UK and USA: Edward Elgar Publishing*.
110. Malem, W. (2008). Fashion Designers as Business: London. *Journal of Fashion Management and Marketing*, 12 (3), 398-414. doi: 10.1108/13612020810889335.
111. Markus, A. (2010). *Mapping Social Cohesion. The Scanlon Foundation Surveys 2010*. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pF0UrA>.
112. Matheson, B. (2006). A Culture of Creativity: Design Education and the Creative Industries. *Journal of Management Development*. 25 (1), 55 – 64. doi: 10.1108/02621710610637963.
113. Mažeikis, G. Černevičiūtė, J., Šėigliniskienė, A., Tatarūnė, I. (2005). *Alytaus ir Utenos apskričių kūrybinių industrijų žemėlapis*. Vilnius: ArxBaltica.
114. McKinley, T. (1997). *Cultural Indicators of Development*. Geneva: UNRISD.
115. Meusburger, P. (2009). Milieus of Creativity: The Role of Places, Environments, and Spatial Contexts. [žiūrėta 2016-01-23]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qkQInb>.
116. Michael, E. (2007). *Micro-Clusters and Networks: The Growth of Tourism*. Netherlands: Elsevier.
117. Ministry of Culture of Republic of Estonia (2015). Creative Industry Areas in Estonia [žiūrėta 2015-05-20]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pQ6aEA>.
118. Ministry of Culture of Republic of Latvia (2015). *Cultural and Creative Industries* [žiūrėta 2015-06-20]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qmKt29>.
119. Ministry of Education, Department for Cultural, Sport and Youth Policy. (2010). *Creative Economy and Culture in the Innovation Policy*. [žiūrėta 2012-01-03]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rbf6Zj>.
120. Minska-Struzik, E. (2014). *Bulletin of Central and Eastern Europe, No. 10*. CEED: Central and Eastern Europe Development Institute.
121. Musterd, S., Brown, J., Lutz, J., Gibney, J., Murie, A. (2010). *Making Creative – Knowledge Cities: a Guide for Policy Makers*. Amsterdam: Amsterdam Institute for Social Science Research, University of Amsterdam.
122. NL Agency (2013). Made in holland. Creative industry. [žiūrėta 2015-07-29]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pMdL6v>.
123. Oakley, K. (2004) Not so Cool Britannia: the Role of the Creative Industries in Economic Development. *International Journal of Cultural Studies*, 7 (1), 67-77. doi: 10.1177/1367877904040606.
124. OECD (2013). *OECD Guidelines on Measuring Subjective Well – Being*. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rlj91B>.
125. OECD (2016). *OECD Regional Well Being. Using Data to Build Better Communities*. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qkP9oS>.
126. Open Method of Coordination, OMC (2010). *Expert Working Group on maximising the potential of Cultural and Creative Industries, in particular that of SMEs*. [žiūrėta 2017-01-22]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pQ2xyr>.

127. Open Method of Coordination, OMC (2014). *Working Group of EU Member States' Experts on Cultural and Creative Sectors. Good Practice Report on Cultural and Creative Sectors' Export and Internationalisation Support Strategies*. [žiūrėta 2012-01-01]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qmKYJz>.
128. Oxford Economics, OE (2014). *The Economic Impact of the Creative Industries in the Americas*. [žiūrėta 2014-12-25]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rlwCHz>.
129. Pareja-Eastaway, M., Pradel i Miquel, M. (2010). New economy, new governance approaches? Fostering creativity and knowledge in the Barcelona Metropolitan Region. *Creative Industries Journal*, 3 (1), 29 – 46. doi: 10.1386/cij.3.1.29_1.
130. Parrish, D. (2005). *T-Shirts and Suits. A Guide to the Business of Creativity*. [žiūrėta 2012-03-10]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/1SJJaXyS>
131. Peters, M. A. (2010). Three forms of the knowledge economy: learning, creativity and openness. *Economics, Management and Financial Markets*, 5 (4), 63-92. doi: 10.1080/00071000903516452
132. Pitts, F. H. (2015). A Hidden History: Defining and Specifying the Role of the Creative Industries. *Creative Industries Journal*, 8(1), 73-84. doi: 10.1080/17510694.2015.1048068.
133. Potts, J. (2011). *Creative Industries and Economic Evolution*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited. Prieiga internetu per GoogleBooks.com: <http://bit.ly/1908m2g>.
134. Potts, J., Cunningham, S. (2008). Four Models of the Creative Industries. *International Journal of Cultural Policy*, 14 (3), 233-247. doi: 10.1080/10286630802281780.
135. Potts, J., Cunningham, S., Hartley, J. and Ormerod, P. (2008). Social Network Markets: a New Definition of the Creative Industries. *Journal of Cultural Economics*, 32 (3), 167-85. doi: 10.1007/s10824-008-9066-y.
136. Powell, Sh., Dodd, Ch. (2007). Managing Vision and the Brand within the Creative Industries. *Corporate Communications: An International Journal*, 12 (4), 394-413. doi: 10.1108/13563280710832533.
137. Powell, Sh., Ennis, S. (2007). Organisational Marketing in the Creative Industries. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 10 (4), 375-389. doi: 10.1108/13522750710819711
138. Power, D. (2002). "Cultural Industries" in Sweden: An Assessment of Their Place in the Swedish Economy. *Economic Geography*, 78, 103-127. doi: 10.1111/j.1944-8287.2002.tb00180.x
139. Power, D., Nielsen, T. (2010). *Priority Sector Report: Creative and Cultural Industries*. [žiūrėta 2012-01-16]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2kuiXy4>.
140. Pratt, A. C. (2008) Creative cities: the cultural industries and the creative class. *Geografiska annaler: Series B - Human geography*, 90 (2), 107-117. doi: 10.1111/j.1468-0467.2008.00281.x.
141. Pukėnas, K. (2005) *Sportinių tyrimų duomenų analizė SPSS programa: mokomoji knyga*. Kaunas: LKKA.
142. Reimer, S. (2009). Geographies of production II: fashion, creativity and fragmented labour. *Progress in Human Geography*, 33 (1), 65-73. doi: 10.1177/0309132508090444.
143. Reporters Without Borders. *World Press Freedom Index*. Interaktyvus išteklis. [žiūrėta 2016-07-16]. Prieiga internetu: <https://rsf.org/en/ranking/2016>.
144. Rudzkienė, V. (2005). *Socialinė statistika*. Vilnius: MRU leidybos centras.

145. Saha, D., Sen, J. (2016). Understanding Clustering in Creative – Knowledge Cities. *Journal of Engineering Technology*, 3 (4). doi: 10.5176/2251-3701_3.4.157.
146. Sapsed, J., Mateos-Garcia, J., Adams, R., Neely, A. (2008) Management Research Priorities in the Creative Industries: a Consultative Review. *Proceedings of the DIME (Dynamics of Institutions and Markets in Europe) Conference: The Creative Industries and Intellectual Property*. London, United Kingdom, 22-23 May.
147. Schraad-Tischler D. (2015). *Social Justice in the EU – Index Report 2015. Social Inclusion Monitor Europe* [žiūrėta 2016-08-15]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qk4XbD>
148. Sigurdardottir, M. S., Young, T. (2011). *Towards Creative Iceland: Building Local, Going Global. Quantitative and Qualitative Mapping of the Cultural and Creative Sectors in Iceland*. [žiūrėta 2015-07-29]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2lc4u73>
149. Smallbone, D., Bertotti, M., Ekanem, I. (2005). Diversification in ethnic minority business. The case of Asians in London's creative industries. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 12 (1), 41-56. doi: 10.1108/14626000510579635
150. Social Progress Imperative (2016). *2016 Social Progress Index*. Interaktyvus išteklius. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rbfeYR>
151. Soendermann M. (2010). *Culture and Creative Industries in Germany 2009. Monitoring of Selected Economic Key Data on Culture and Creative Industries*. [žiūrėta 2015-07-06]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pCHLWX>
152. Staines J., Mercer C. (2012). Mapping of Cultural and Creative Industry Export and Internationalisation Strategies in EU Member States. European Expert Network on Culture Report. [žiūrėta 2013-11-16]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rIEQiE>
153. Stolarick, K., Florida, R. (2006). Creativity, connections and innovation: a study of linkages in the Montreal Region. *Environment and Planning*, 38, 1799-1817. doi: 10.1068/a3874
154. Swedish Agency for Growth Policy Analysis, SAGPA (2009). *Cultural Industries in Swedish Statistics*. [žiūrėta 2015-07-11]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rebRwo>.
155. The Economist (2005). *The Economist Intelligence Unit's Quality of Life Index*. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://econ.st/2qn986j>.
156. Thomassen, A. (2007). Design of the Netgeneration. Streaming the Flow of Design and Science in the Educational Practice of the Creative Industry. *Kybernetes*, 36 (9/10), 1529-1542. doi: 10.1108/03684920710827463.
157. Throsby, D. (2001). *Economics and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
158. Tidikis R. (2003). *Socialinių tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
159. TNS Opinion and Social (2013). *Special Eurobarometer 399. Cultural Access and Participation*. [žiūrėta 2016-08-15]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qktnSb>.
160. Tomczak, P., Stachowiak, K. (2015) Location Patterns and Location Factors in Cultural and Creative Industries. *Quaestiones Geographicae*, 34 (2), 7-27. doi: 10.1515/quageo-2015-0011.
161. Turok, I. (2003). Cities, Clusters and Creative Industries: The Case of Film and Television in Scotland. *European Planning Studies*, 11 (5), 549 – 565. doi: 10.1080/0965431032000088515.
162. UNESCO (2006). *Understanding Creative Industries. Cultural Statistics for Public – Policy Making*. [žiūrėta 2012-01-01]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2pz0O4o>.
163. UNESCO (2014). *Culture for Development Indicators*. [žiūrėta 2016-07-15]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rbfjLX>.
- 158

164. UNESCO Institute for Statistics (2009). *2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics*. [žiūrėta 2013-02-15]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/1WPKRhe>.
165. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD (2004). *Creative Industries and Development*. Sao Paulo: United Nations. [žiūrėta 2012-01-01]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qn9nOL>.
166. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD (2008). *Creative Economy Report. The Challenge of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy – Making*. Geneva: United Nations. [žiūrėta 2012-05-21]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qzmMwr>.
167. United Nations Conference on Trade and Development, United Nations Development Programme (2010). *Creative Economy Report 2010. Creative Economy: a Feasible Development Option*. [žiūrėta 2016-06-25]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/1pJwcav>.
168. United Nations Development Programme, UNDP (1990). *Human Development Index / Žmogiškojo vystymosi indeksas*. Interaktyvus išteklius. [žiūrėta 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/1kkByXA>.
169. United Nations Development Programme, UNDP (2013). *Creative Economy Report 2013. Special edition: Widening Local Development Pathways*. Paris: UNDP. [žiūrėta 2015-05-20]. Prieiga internetu: <http://www.creativeeconomyreport2013.com/>.
170. United Nations Industrial Development Organization, UNIDO (2007). *Creative Industries and Micro & Small Scale Enterprise Development: A Contribution to Poverty Alleviation*. Viena: Vienna International Center. [žiūrėta 2014-12-16]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rIS5jA>.
171. United Nations, UN (2007). *Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies*. New York: United Nations. [žiūrėta: 2016-08-10]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/1FS64Qk>.
172. van der Pol, H. (2007). *Key role of cultural and creative industries in the economy*. [žiūrėta 2015-07-29]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2qMv9wP>.
173. White D. S., Gunasekaran A., Roy M. H. (2014). Performance Measures and Metrics for the Creative Economy. *Benchmarking: An International Journal*, 21 (1), 46-61. doi: 10.1108/BIJ-03-2012-0017.
174. White, P. (2010). Creative industries in a rural region: Creative West: The creative sector in the Western Region of Ireland. *Creative Industries Journal*, 3 (1), 79-88. doi: 10.1386/cij.3.1.79_1.
175. World Intellectual Property Organisation, WIPO (2015). *Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright-Based Industries. 2015 revised edition*. [žiūrėta 2015-07-26]. Prieiga internetu: <http://bit.ly/2rln6TS>.

PRIEDŲ SĄRAŠAS

Priedai pateikiami kompaktiniame diske.

- 1 PRIEDAS. Kultūros ir kūrybinėms industrijoms priskiriamų veiklų kodai pagal EVRK
- 2 PRIEDAS. Kultūrinių ir kūrybinių industrijų klasifikacija pagal KEA
- 3 PRIEDAS. Svarbiausios kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai pasireiškimo kryptys
- 4 PRIEDAS. Atliekant tyrimą naudotas klausimynas
- 5 PRIEDAS. Socialinio vystymosi rodikliai
- 6 PRIEDAS. Socialinio progreso indekso rodikliai
- 7 PRIEDAS. Kultūriniai vystymosi rodikliai
- 8 PRIEDAS. UNESCO Kultūros poveikio vystymuisi rodikliai
- 9 PRIEDAS. Socialinio teisingumo vertinimo dimensijos
- 10 PRIEDAS. Žmogiškojo vystymosi indeksas
- 11 PRIEDAS. Gyvenimo kokybės rodikliai („The Economist“)
- 12 PRIEDAS. Gyvenimo kokybės rodikliai (OECD)
- 13 PRIEDAS. Gyvenimo kokybės rodikliai (EUROSTAT)
- 14 PRIEDAS. Regionų konkurencingumo indeksas
- 15 PRIEDAS. Regionų gerovės indeksas
- 16 PRIEDAS. Pasaulio miestų vertinimo rodikliai
- 17 PRIEDAS. Scanlon-Molash socialinės įtraukties indeksas
- 18 PRIEDAS. Jaunimo ir jaunų suaugusiųjų socialinės atskirties stebėsenos rodikliai
- 19 PRIEDAS. Socialinės sanglaudos vertinimo rodikliai
- 20 PRIEDAS. KIPE subindeksų dedamosioms vertinti naudojami bendriniai rodikliai
- 21 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų sukurtos darbo vietos ES šalyse 2008–2014 m.
- 22 PRIEDAS. ES šalių rangavimas pagal kūrybinių industrijų sukurtas darbo vietas 2008–2014 m.
- 23 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų sukurta pridėtinė vertė ES šalyse 2008–2014 m.
- 24 PRIEDAS. ES šalių rangavimas pagal kūrybinių industrijų sukurtą pridėtinę vertę 2008–2014 m.
- 25 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų sukurtas eksportas ES šalyse 2008–2014 m.
- 26 PRIEDAS. ES šalių rangavimas pagal kūrybinių industrijų sukurtą eksportą 2008–2014 m.
- 27 PRIEDAS. Spaudos laisvės indekso reikšmė ir vertinimas ES šalyse 2008–2014 m.
- 28 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų darbuotojų, turinčių trečiosios pakopos išsilavinimą, dalis ES šalyse 2008–2014 m.
- 29 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų darbuotojų išsilavinimo lygio vertinimas ES šalyse 2008–2014 m.

- 30 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas ES šalyse 2008–2014 m.
- 31 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumo vertinimas ES šalyse 2008–2014 m.
- 32 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų darbo valandų skaičius per savaitę ES šalyse 2008–2014 m.
- 33 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų sektoriaus darbuotojų darbo valandų skaičiaus per savaitę vertinimas ES šalyse 2008–2014 m.
- 34 PRIEDAS. Namų ūkių išlaidos kultūriniam produktams ES šalyse 2008–2014 m.
- 35 PRIEDAS. Gyventojų kultūrinis aktyvumas ES šalyse 2008–2014 m.
- 36 PRIEDAS. Gyventojų lankymosi kine, teatre, koncertuose bei kultūriniuose objektuose aktyvumo vertinimas ES šalyse 2008–2014 m.
- 37 PRIEDAS. Gyventojų kultūrinio aktyvumo vertinimas ES šalyse 2008–2014 m.
- 38 PRIEDAS. Įmonių ir kūrybinių industrijų įmonių skaičius ES šalyse 2008–2014 m.
- 39 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų įmonių dalies bendrame įmonių skaičiuje vertinimas ES šalyse 2008–2014 m.
- 40 PRIEDAS. Šalyje sukurta oro tarša ir kūrybinių industrijų įmonių sukurta oro tarša ES šalyse 2008–2014 m.
- 41 PRIEDAS. Kūrybinių industrijų įmonių sukurta oro tarša ES šalyse 2008–2014 m.
- 42 PRIEDAS. Euklido atstumai tarp šalių pagal vidutinę šalies KIPE reikšmę
- 43 PRIEDAS. KIPE ir PKI indeksų reikšmės 2008–2014 m.
- 44 PRIEDAS. Euklido atstumai tarp šalių pagal vidutinės KIPE ir PKI indeksų reikšmes

SL344. 2017-11-16, 20,25 leidyb. apsk. I. Tiražas 14 egz. Užsakymas 368.
Išleido Kauno technologijos universitetas, K. Donelaičio g. 73, 44249 Kaunas
Spausdino leidyklos „Technologija“ spaustuvė, Studentų g. 54, 51424 Kaunas